

Ineta Lipša

LATVIJAS BANKAS VĒSTURE

1922–1940

LATVIJAS BANKAS 100 GADU JUBILEJAI VĒLTĪTS
ZINĀTNISKS IZDEVUMS

SATURS

levadvārdi	6
levads	7
PIRMĀ DAĻA	10
I nodaļa	11
LATVIJAS BANKAS DIBINĀŠANA (1918–1922): KOPĪGOS CENTIENOS NEATKARĪGĀ VALSTĪ	11
1. 1920. gads: ārvalstu kapitāla piesaistes mēģinājumi	11
Latvijas nacionālā banka kā Anglijas-Latvijas bankas projekts	12
Latvijas-Somijas banka: privātas ārvalstu bankas idejas noraidījums	12
Ideja par Baltijas emisijas banku	13
2. 1921. gads: Latvijas diplomātisko pārstāvju un iedzīvotāju iesaistīšana Latvijas emisijas bankas dibināšanā	13
Iedzīvotāju iesaistīšana: finanšu ministra uzsaukums	13
Latvijas Bankas statūtu projekta pirmā publikācija	13
Diplomātu pūliņi	14
Latvijas Bankas statūtu kritika: ārvalstu ekspertu iesaiste	14
3. 1922. gads: jaunas aktivitātes	15
Privāta akciju banka ar priekšroku britu, amerikāņu un franču kapitālam	15
Idejas kardināla nomaiņa: valsts finansēta banka	16
4. Latvijas Bankas institucionālā izveide: Valsts kase, Valsts krājkaše, Valsts krāj- un kredītbankas pārņemšana	17
5. Latvijas Bankas rezervju izveide	18
Sieviešu zelta fonds	18
Četri miljoni rubļu zeltā	19
Pirktie un konfiscētie dārgmetāli	19
6. Pilsoniskās sabiedrības iesaistīšanās Latvijas Bankas padomes un valdes locekļu kandidātu izvirzīšanā	20
II nodaļa	23
KOPĪGAIS UN ATŠĶIRĪGAIS LATVIJAS, IGAUNIJAS, LIETUVAS UN SOMIJAS CENTRĀLO BANKU DARBĪBĀ	23
1. Izveides laiks un apstākļi	23
Somijas Banka	23
Igaunijas Banka	23
Lietuvas Banka	23
2. Pārvaldības līmeņi un pakļautība	23
Somijas Banka	23
Latvijas Banka	24
Igaunijas Banka	24
Lietuvas Banka	24
3. Centrālo banku funkcijas	24

III nodaļa	26
LATVIJAS BANKAS PADOMES DARBĪBA	26
1. Latvijas Bankas darbība valsts tautsaimniecības politikas veidošanā parlamentārās demokrātijas un autoritārā režīma apstākļos	26
Parlamentārās demokrātijas apstākļos	26
Autoritārā režīma apstākļos	30
2. Finanšu ministrijas ietekme Latvijas Bankas padomē	34
3. Latvijas Bankas padomes locekļu nostāja lata stabilitātes jautājumā	35
4. Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāja sarakste Latvijas Bankas darbības jautājumos ar iestādēm un personām Latvijā un ārvalstīs	36
IV nodaļa	39
LATVIJAS BANKAS VALDES DARBĪBA	39
1. Direktoru atbildības jomas	39
2. Kredītu restrikcija un uzticēšanās Latvijas Bankai	41
3. Komunikācijas principi	42
4. Direktoru viedokļu atšķirības	42
5. Ārvalstu valūtu un zelta rezerves	43
6. Latvijas Bankas ieguldījums ekonomikas zinātnes un statistikas attīstībā	44
7. Autoritārās ideoloģijas izpausmes Latvijas Bankas valdes darbībā	45
OTRĀ DAĻA	51
I nodaļa	52
LATVIJAS BANKAS VADĪTĀJI	52
LATVIJAS BANKAS PADOME	52
Padomes priekšsēdētāji un viņu vietnieki	52
Ringolds Kalnings	52
Jūlijs Celms	54
Ādolfs Klīve	56
Jānis Vesmanis	58
Ādolfs Bļodnieks	60
Edmunds Ziemeļis	62
Padomes locekļi	64
Jānis Zēbergs	64
Kārlis Benze	65
Jānis Bisenieks	66
Pēteris Siecenijs	67
Ansis Frišmanis	68
Fricis Menders	69
Francis Trasuns	70
Jezups Trasuns	70
Pēteris Plostiņš	71
	72

Antons Velkme	72	Nodaļas ar visām iekšzemes operācijām	112
Eduards Eihmanis	72	Alūksnes nodaļa	112
Markus Gailītis	73	Bauskas nodaļa	113
Augusts Edgars Grūbe	73	Kuldīgas nodaļa	115
Kārlis Kasparsons	74	Tukuma nodaļa	117
Pēteris Aronietis	75	Nodaļas ar ierobežotām iekšzemes operācijām	119
Ernests Birkhāns	75	Jēkabpils nodaļa	119
Heinrihs Gābe	76	Madonas nodaļa	121
Jūlijs Ērglis	76	Balvu nodaļa	124
Kārlis Būmeisters	77	Ludzas nodaļa	125
Rūdolfs Lindiņš	77	Aizputes nodaļa	126
Vincents Streļevičs	78	Talsu nodaļa	129
Pēteris Jurjāns	78	Smiltenes nodaļa	131
Augusts Kuraus	79	Saldus nodaļa	131
Ādolfs Valters	79	Limbažu nodaļa	132
Alberts Zalts	80	Valkas nodaļa	132
Eduards Rozīte	81	Jaunjelgavas nodaļa	133
Pēteris Vimba	82	Rūjienas nodaļa	135
Eduards Bisenieks	83	Gulbenes nodaļa	136
LATVIJAS BANKAS VALDE: GALVENIE DIREKTORI, VIŅU VIETNIEKI UN DIREKTORI	84	Avotu un literatūras saraksts	138
Edgars Oskars Švēde	84	Annotation	141
Kārlis Vanags	87	Summary	141
Vilis Bandrevičs	90	Personu rādītājs	145
Žanis Jirgens Šēnbergs	92		
Direktori	94		
Alfrēds Varenais	94		
Jānis Stalbovs	95		
Ernests Ozoliņš	97		
Staņislavs Kambala	99		
II nodaļa	101		
LATVIJAS BANKAS REĢIONĀLĀS NODAĻAS UN TO VADĪTĀJI	101		
Nodaļas ar visām iekšzemes un ārzemju operācijām	102		
Liepājas nodaļa	102		
Daugavpils nodaļa	103		
Jelgavas nodaļa	104		
Ventspils nodaļa	105		
Valmieras nodaļa	106		
Cēsu nodaļa	107		
Rēzeknes nodaļa	108		

Nākamās lappuses dizainam izmantoti 20. gs. 20. gadu sākumā sabiedrības un valstsvīru diskusijā par Latvijas Republikas jaunās naudas vienības nosaukumu izteiktie priekšlikumi.

ozols un zīle pūķis un rūķis
saule un austra dīza un sīkā

velta lats un grasis
lins un liniņš lops un lopiņš

un imanta līga un daila
koks un kociņš grauds un graudiņš
latva un oma

franks un santims
lats un santīms

IEVADVĀRDI

LATVIJAS VALSTS DZIMŠANA RADĪJA NEPIECIEŠAMĪBU PĒC SAVAS NAUDAS UN CENTRĀLĀS BANKAS. TOREIZ, 20. GADSIMTA SĀKUMĀ, PĒC PIRMĀ PASAULES KARA UN NEATKARĪBAS KARA GADIEM, TĀ VARĒJA ŠĶIST “NEIESPĒJAMA MISIJA”. BET BIJA, KAS TICĒJA UN DARĪJA, LAI TAPTU LATVIJAS BANKA UN LATVIJAS NAUDA!

2022. GADA 1. NOVEMBRĪ APRIT SIMT GADU KOPŠ LATVIJAS BANKAS DIBINĀŠANAS. LATVIJAS BANKA ŠAJĀ LAIKĀ KĻUVUSI PAR NEATKARĪGU INSTITŪCIJU AR ILGTERMIŅA SKATĪJUMU NAUDAS POLITIKAS JAUTĀJUMOS, KAS NODROŠINA PAMATU ILGTSPĒJĪGAI VALSTS ATTĪSTĪBAI. ŠODIEN MĒS TURPINĀM PIRMS SIMT GADIEM UZTICĒTO MISIJU – RŪPĒTIES, LAI NAUDA LATVIJĀ IR DROŠA UN VĒRTĪGA. LAIKMETU UN TEHNOLOĢIJU PĀRMAIŅAS IR PAPILDU SPĒKA AVOTS.

SIMTGADES ZĪMĒ SNIEDZAM LATVIJAS SABIEDRĪBAI VĒSTURISKU ATSKATU TĀS PIRMSĀKUMOS – ZINĀTNISKU IZDEVUMU, KURA AUTORE IR VĒSTURNIECE DR. HIST. INETA LIPŠA, ZINĀTNISKAIS REDAKTORS – PROFESORS DR. HABIL. HIST. AIVARS STRANGA.

PĒTĪJUMS PARĀDA LATVIJAS BANKAS DARBU, TĀS VADĪTĀJUS, DARBINIEKUS UN VALSTS SABIEDRISKOS DARBINIEKUS LEMŠANAS PROCESOS UN INSTITŪCIJU MIJIEDARBĪBĀ – NO CENTRĀLĀS BANKAS DIBINĀŠANAS 1922. GADĀ LĪDZ TĀS LIKVIDĀCIJAI 1940. GADĀ, PADOMJU OKUPĀCIJAS LAIKĀ.

ATSKATS VĒSTURĒ MUDINA SALĪDZINĀT LAIKMETUS. IZSEKOJOT, KĀ ATTĪSTĪJUSIES MŪSU IZPRATNE PAR CENTRĀLO BANKU LOMU, REDZAM, KURAS FUNKCIJAS PALIKUŠAS PAGĀTNĒ UN KURAS NĀKUŠAS KLĀT STRAUJI MAINĪGAJĀ PASAULĒ. NEMAINĪGS PALIEK UZDEVUMS, KAS, LATVIJAS VALSTIJ TOPOT, UZTICĒTS MŪSU NAUDAI, BANKAI UN TĀS DARBINIEKIEM, – STRĀDĀT KOPĪGAM LABUMAM. MŪSU MĒRĶIS IR PĀRTIKUSI SABIEDRĪBA, UZTICAMA FINANŠU SISTĒMA UN ATTĪSTĪTA VALSTS.

PĒTNIECES SVAIGAIS SKATS UN DARBS, PAPLAŠINOT TO MŪSU VĒSTURES AVOTU APGUVI, KURI LĪDZ ŠIM NAV PĒTĪTI UN PUBLICĒTI, KALPOS NE TIKAI VALSTS TAUTSAIMNIECĪBAS VĒSTURES APZINĀŠANAI, BET ARĪ KVALITĀTĪVAI DISKUSIJAI PAR EKONOMIKU. TE PAVERAS IESPĒJA BAGĀTINĀT SPRIEDUMUS UN VĒRTĒJUMUS PAR PAGĀTNES NOTIKUMIEM LATVIJĀ, BET JO VAIRĀK – PAR TAGADNES NORISĒM, LĒMUMIEM UN TO PAREDZAMO IETEKMI UZ NĀKOTNI. LAI NODER PĒTNIEKIEM, POLITIKAS LĒMĒJIEM UN IKVIENAM INTERESANTAM!

MĀRTIŅŠ KAZĀKS
Latvijas Bankas prezidents

IEVADS

Pirmā pasaules kara un Latvijas Neatkarības kara rezultātā teju vai iznīcinātās tautsaimniecības uzplaukums Latvijā varēja sākties tikai pēc tam, kad Zigfrīda Annas Meierovica vadītais Ministru kabinets (no 1921. gada līdz 1922. gadam) bija radījis labvēlīgus priekšnoteikumus ar naudas reformu un Latvijas Bankas dibināšanu. Šie notikumi 1922. gadā iesāka t.s. saimnieciskās romantikas laiku jeb saimnieciskās dzīves augšupejas romantisma laikposmu valsts tautsaimniecībā. Vēsturnieks Edgars Dunsdorfs skaidro, ka "romantika saimnieciskā dzīvē izpaudās, starp citu, tā, ka pēc Latvijas Bankas dibināšanas sākās privāto banku dibināšanas epidēmija", proti, "saimnieciskie darbinieki aizrāvās ar uzņēmumu dibināšanu, nepadomājot, vai dibinātajiem uzņēmumiem ir veselīgs pamats un nodrošināta attīstība nākotnē".¹

1925. gadā Latvijā darbojās 20 akciju banku.² Tikai divas no tām bija pastāvējušas pirms Pirmā pasaules kara – Rīgas komercbanka (1871) un Lauksaimnieku centrālbanka (1912). 1920. gadā tika nodibināta Latvijas Tautas banka un Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības banka. Tomēr īpaši aktīvs tirgus – tika izveidots 11 akciju banku³ – bija pēc Latvijas Bankas dibināšanas līdz 1924. gadam, kad bankas dibināja arī politiķi. Tā politiķis Ādolfs Bļodnieks dibināja Latvijas Komercbanku (1922–1932), Staņislavs Kambala piedalījās Latgales akciju bankas dibināšanā (1922). 1923. gadā tika izveidota Rīgas Kredītbanka, Latvijas Tirgotāju banka un Latviešu zemnieku savienības politiķu (Kārļa Ulmaņa, Artura Alberinga, Ādolfa Klīves un citu) dibinātā Latvijas Zemnieku banka un 1924. gadā – Rīgas Uniona banka.

Ar ārvalstu finanšu tirgiem bija saistītas Rīgas Komercbanka (pārsvārā amerikāņu kapitāls), kas 1925. gadā bija lielākā privātā banka Latvijā, Kooperatīvā tranzītbanka (1923, Padomju Savienības kapitāls), Rīgas Starptautiskā banka (1922; pārsvārā vācu, daļēji angļu un šveiciešu), Rīgas Tirdzniecības banka (1924; holandiešu), Latviešu akciju banka (1922; no 1929. gada – angļu), Latvijas Privātbanka (1923; čehoslovāku), Rīgas Kredītbanka (1923; no 1926 – igauņu kapitāls).

20. gs. 20. gadu otrajā pusē netika izveidota neviena jauna banka, jo potenciālie uzņēmēji nespēja nodrošināt Finanšu ministrijas 1924. gadā noteikto pamatkapitāla minimālo apjomu, kas bija piecus miljonus latu liels. Tomēr šo normu pat vēl 1929. gadā izpildīja tikai viena no tobrīd 19 Latvijas bankām – Rīgas Komercbanka. Ekonomists I. Markons 1930. gadā secināja, ka Latvijas tirgum pārlieku lielais banku skaits izraisa klientu pārkreditēšanas problēmu. Proti,

lielākā daļa klientu ņēma kredītus vienlaikus vairākās bankās, lai ar vienā bankā ņemtu kredītu nosegtu kredītu citā un pat vairākās bankās. Tāpēc dažs politiķis formulēja nepieciešamību panākt mazo banku apvienošanu, tomēr parlamentārās demokrātijas laikā tas nenotika. Vēsturnieks Arnolds Aizsilnieks skarbi vērtē Latvijas saimniecisko politiku saimnieciskā uzplaukuma posmā, konstatējot, ka tajā dominēja nacionālpolitiskie un partiju politiskie mērķi, turklāt pēdējie vājināja iespēju īstenot pirmos, proti, "saimnieciskās politikas būtiskais mērķis – vairot tautas ienākumu, lai celtu iedzīvotāju dzīves līmeni – palika pilnīgi ēnā, atstājot to pašplūsmē".⁴

Pasaules ekonomiskā krīze pielika punktu saimnieciskā uzplaukuma posmam (1923–1929). Tam, runājot A. Aizsilnieka vārdiem, sekoja "cīņa ar saimniecisko depresiju" (1930–1933) un "tautas saimniecības pārkārtojums" (1934–1940). Pasaules ekonomiskās krīzes gados darbību pārtrauca vairākas bankas – 1931. gadā bankrotēja Rīgas Uniona banka, 1932. gadā darbību pārtrauca Latvijas Komercbanka, 1933. gadā – Rīgas Starptautiskā banka. 1933. gadā Latvijā strādāja 16 banku.

Vēstures literatūrā Latvijas Bankas darbību pirmais pamatīgi analizējis A. Aizsilnieks 1968. gadā izdotajā fundamentālajā monogrāfijā "Latvijas saimniecības vēsture, 1914–1945".⁵ Atbildot uz paša tieši formulēto problēmjautājumu – vai Latvijā bija centrālā banka? –, viņš secina, ka Latvijas Banka bija "valstij piederoša komercbanka ar tai piešķirtām emisijas tiesībām", kamēr "centrālā banka šī vārda tautsaimnieciskā nozīmē Latvijā nav pastāvējusi", jo tai nebija piešķirtas visas centrālās bankas tiesības un funkcijas.⁶ Pirmkārt, Latvijas Bankai, atšķirībā no centrālajām bankām, kas tādas ir pēc būtības, nebija tiesību noteikt, "cik daudz no savām kases rezervēm katrai privātai komercbankai jāglabā savā tekošajā rēķinā centrālajā bankā".⁷ Finanšu ministrijas regulējums jāva bankām pilnībā apiet Latvijas Banku (glabāt rezerves pašu kasēs) un pat Latvijas saimniecību (glabāt rezerves ārvalstu bankās). Rezultātā Latvijas Bankā neatradās komercbanku kases rezerves, un 1931. gada krīzē banka atteicās sniegt palīdzību noguldītāju panikas piemeklētajām finanšu iestādēm. Otrkārt, Latvijas Banka pati atteicās no tiesībām regulēt naudas daudzumu apgrozībā, emitējot banknotes pret drošiem īstermiņa vekseliem. Tā vietā Latvijas Banka banknotes simtprocentīgi nodrošināja ar zeltu un ārvalstu valūtu, un tas nozīmē, ka apgrozībā esošo naudas daudzumu ietekmēja zelta un ārvalstu valūtas kustība, nevis bankas lēmumi. Treškārt, diskonta likmes mainīšana Latvijā bija nevis Latvijas Bankas, bet galvenokārt Ministru kabineta kompetencē. Tādējādi Latvijas Banka neizmantoja diskonta likmes mainīšanu kā līdzekli apgrozībā esošo banknošu daudzuma regulēšanai.

Ceturtkārt, Latvijas Bankai nebija iespējas regulēt naudas un kredīta tirgu ar tādu centrālās bankas instrumentu kā vērtspapīru operācijas atklātajā tirgū, jo tai nebija atļauts banknošu emisiju nodrošināt ar vērtspapīriem.

Arī Latvijas Bankas centieni piesaistīt iespējami vairāk noguldījumu ar mērķi veicināt iedzīvotāju krāšanas ieradumu nozīmē, ka tā necentās kļūst par neuzticību komercbankām, kas taču būtu viens no centrālās bankas uzdevumiem. Tā arī atturējās no komercbanku finansēšanas, ko centrālās bankas dara. 1926. gadā Latvijas Banka komercbankām bija izsniegusi kredītus summu (12,3 miljonus latu), kas veidoja tikai 15% no pašu komercbanku finansēm. A. Aizsilnieks secina, ka tādējādi Latvijas Banka tās komercdarbības funkciju dēļ jau pašā sākumā kļuva par privāto komercbanku konkurenti.⁸ Valsts statistiskās pārvaldes statistiķis Jēkabs Jurēvics kā negatīvu akciju banku attīstības faktu norādīja sīko banku lielo skaitu. Latvijas Banka salīdzinājumā ar akciju bankām 1924. gadā pelnījusi sešas reizes vairāk nekā pārējās bankas kopā.⁹ No akciju bankām lielāko peļņu (431 800 latu) 1924. gadā guva Rīgas Starptautiskā banka. Peļņas gūšanu komercbankas veicina, maksājot tantjēmas saviem darbiniekiem. 1924. gadā tantjēmās akciju bankas izmaksāja 21,5% no visas peļņas, bet Latvijas Banka saviem darbiniekiem tantjēmās izmaksāja 5,9% no visas peļņas. Līdz 1937. gadam Latvijas Bankas darbinieka tantjēma drīkstēja būt ne vairāk kā pusgada algas apmērā, pēc tam – ne vairāk kā divu mēnešalgu apmērā.

Par Latvijas Bankas sasniegumiem kreditēšanā liecina tās Komerccodaļas zaudējumu rādītāji. Laikā no 1930. gada līdz 1933. gadam Komerccodaļa strādāja ar zaudējumiem amplitūdā no 1,5 miljoniem latu (1933) līdz 6 miljoniem latu (1931).¹⁰ Savukārt kopumā Latvijas Bankas peļņa tās darbības starpkaru periodā bija plusos. Izņēmums ir 1931. gads, kurā, pēc A. Aizsilnieka aprēķiniem, bija nevis 0,2 miljoni latu peļņa, bet 3,3 miljoni latu tīrais zaudējums.¹¹ A. Aizsilnieks konstatē, ka autoritārās valdības jeb tautas saimniecības pārkārtošanas posmā Latvijas Banka sāka pildīt dažas centrālajai bankai piederīgas funkcijas. 1938. gada septembrī un 1939. gada rudenī, kad starptautisko notikumu dēļ noguldītāji steidza izņemt noguldījumus, Latvijas Banka palielināja emisiju, lai izsniegtu bankām ātrus kredītus.¹² A. Aizsilnieks par iemeslu nosauc faktu, ka "šoreiz par Latvijas Bankas palīdzību bija ieinteresētas arī valstij piederošās īstermiņa kredītiestādes, kamēr 1931. gadā tās bija privātās bankas, ko Latvijas Banka uzskatīja par savām sāncensēm".¹³ Šajā posmā Latvijas Banka samazināja procentu likmes noguldījumiem, pastiprināti uzpirka vērtspapīrus, kredītēja pārsvārā valsts iestādes un valsts uzņēmumus, bet samazināja kredītiestādēm izsniegto aizdevumu summas. Tagad valsts finansiālu atbalstu saņēma ar K. Ulmani un

1 Dunsdorfs, Edgars. *Kārļa Ulmaņa dzīve. Ceļinieks. Politiķis. Diktators. Mocekļis*. Rīga : Zinātne : Lana, 1992, 183. lpp. Par bankām sk.: 183.–192. lpp.

2 Jurevics, Jēkabs. Akciju bankas 1924. gadā. *Ekonomists*, Nr. 19, 1925, 1. okt., šeit 931. lpp.

3 Маркон, И. *Народное хозяйство и финансы Латвии*. Рига: типография акц. о-ва «РИТИ», 1930, с. 93.

4 Aizsilnieks, Arnolds. *Latvijas saimniecības vēsture, 1914–1945*. Stokholma : Daugava, 1968, 274. lpp.

5 Turpat, 185.–191., 294.–313., 454.–466., 616.–629. lpp.

6 Turpat, 298., 301. lpp.

7 Turpat, 295. lpp.

8 Turpat, 308–309. lpp.

9 Jurevics, Jēkabs. Akciju bankas 1924. gadā, 930. lpp.

10 Aizsilnieks, Arnolds. *Latvijas saimniecības vēsture*, 465. lpp.

11 Turpat, 465. lpp.

12 Turpat, 622. lpp.

13 Turpat, 623. lpp.

Latviešu zemnieku savienību cieši saistītā Zemnieku banka. 1935. gada 9. jūlijā finanšu ministrs Ludvigs Ēķis atļāva kopš 30. gadu sākuma finansiālās grūtībās stagnējošajai Zemnieku bankai (kas bija izsaimniekojusi savu akciju kapitālu) turpināt darbu kā Latvijas Zemnieku kredīta bankai, ko pārveidoja par valsts banku. No tās pamatkapitāla, kas 1937. gadā bija 10 miljonu latu, 9 980 000 latu bija iemaksājuši 1935. gada aprīlī autoritārās valdības izveidotā valstij piederošā Latvijas Kredītbanka. Tās direktors Andrejs Bērziņš bija K. Ulmaņa tuvākais padomdevējs saimnieciskās politikas jautājumos. Latvijas Kredītbanku viņš pozicionēja kā “valdības karavīru saimnieciskajā frontē”.¹⁴ Valdība tai deva pilnvaras pārņemt (likvidēt) saimnieciskās grūtībās nonākušas finanšu iestādes, drīz tiesības būtiski paplašinot. Vēsturnieks Aivars Stranga konstatē, ka Kredītbanka bija tiesīga “nacionalizēt jebkuru privātu saimniecisku uzņēmumu jebkurā ekonomikas nozarē neatkarīgi no tā, vai tas bija nonācis saimnieciskās grūtībās vai ne (tika atklāti paziņots, ka var tikt likvidēts ikviens uzņēmums, kura “darbība neatbilst valsts tautsaimnieciskām interesēm”), tā atbrīvojot vietu iecerētiem valstij piederošiem uzņēmumiem”.¹⁵ 1938. gada beigās autoritārā valdība nodibināja trešo valsts banku – Vispārējo lauksaimniecības banku –, kurai pievienoja privāto Latvijas Tautas banku. K. Ulmanis valsts naudu izmantoja, lai nostiprinātu atbalstu savam režimam, dzēšot izredzētu pietuvināto personu parādus. Līdz 1940. gada vasarai Kredītbanka bija dzēsusi parādus 126 privātpersonām par 1,12 miljoniem latu.¹⁶ Shēma bija šāda: privātpersona pati vai kāds ministrs izteica attiecīgu priekšlikumu Latvijas Kredītbankas direktoram, kurš to izpildīja. 1939. gada 21. jūlijā finanšu ministrs Alfrēds Valdmanis Latvijas Kredītbankai lūdza izsaukt Valsts zemes bankas pārvaldnieka biedru Jāni Rubuli un piedāvāt, lai viņš sagatavo “savu spiedīgāko parādu sarakstu, nepārsniedzot 20 000 latu”, un pēc tam pārņemt šos parādus.¹⁷ Līdzīgā veidā Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājam Ā. Klīvem 1935. gada 31. decembrī tika dzēsti 27 000 lati no 48 000 latu parāda.¹⁸ Finanšu ministra L. Ēķa 1936. gada jūlijā Latvijas Kredītbankas direktoram nosūtītajā sarakstā bija 52 personas ar dzēšamiem parādiem kopsummā par 359 760,95 latiem. Viņu vidū bija Latvijas Bankas direktors Jānis Stalbovs ar 16 000 latu parādu, Latvijas Bankas padomes loceklis Aleksandrs Dinsbergs ar 2500 latu parādu un bijušais Latvijas Bankas padomes loceklis Jezups Trasuns ar 13 477 latu parādu, kuriem tie tika dzēsti.¹⁹ Ministrs deva rīkojumu izslēgt no bankas bilances sabiedrisko kredītu konta parādnieku summas un dzēst attiecīgos nodrošinājuma vekselus. Tādā kontekstā dažu Latvijas Bankas padomes un valdes locekļu viedokļi, visticamāk, atradās tādā vai citā atkarībā vai ietekmē no

autoritārās valdības vajadzībām un neveicināja Latvijas Bankas statūtos paredzēto bankas neatkarību no valdības. Latvijas Kredītbanka tiešām rīkojās kā “valdības karavīrs saimnieciskajā frontē”. No 1936. gada tā likvidēja septiņas privātās bankas – Rīgas Tirgotāju banku, Lauksaimnieku centrālbanku, Rīgas Kredītbanku, Latvijas Privātbanku, Latgales Akciju banku, Rīgas Komercbanku un Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības banku. Trīs privātās bankas – Rīgas Tirdzniecības banka, Rīgas Ārējās tirdzniecības banka un Kooperatīvā tranzītbanka – likvidējās labprātīgi. Darbību turpināja sešas privātās akciju bankas. 1940. gadā strādāja vairs tikai Liepājas banka, Ziemeļu banka un Latviešu akciju banka.²⁰ Tas objektīvi noteica to, ka samazinājās Latvijas Bankas izsniegto aizdevumu skaits kredītiestādēm, – pretstatā 20 privātajām bankām, kas strādāja 20. gados, 30. gadu beigās darbojās tikai sešas. Atjaunotās Latvijas historiogrāfijā Latvijas tautsaimniecības vēsture nav bijusi populārs pētījumu objekts. Tikai samērā nesen ir izdoti attiecīgi pētījumi. Nopietnākais ieguldījums ir A. Strangas monogrāfijas par Latvijas ārējiem ekonomiskajiem sakariem no 1919. gada līdz 1940. gadam (2015) un par K. Ulmaņa autoritārā režīma saimniecisko politiku (2017, papildinātais izdevums – 2020).²¹ Pat vairāk nekā gadsimtu ilgu periodu ir pētījis ekonomists Edmunds Krastiņš vēsturiski ekonomiskajā apcerē par Latvijas rūpniecību 19. un 20. gadsimtā (2018).²² Koncentrētās nodaļās starpkaru Latvijas tautsaimniecību ir vērtējis ekonomists Viesturs Pauls Karnups (2012, 2017).²³ 2017. gadā izdotajā kolektīvajā darbā “Latvijas tautsaimniecības vēsture” 12 autori nodaļās ir vispārēji apskatījuši tautsaimniecības attīstību vairāk nekā gadsimtu ilgā laikposmā.²⁴ Līdzīgi arī par Latvijas Bankas starpkaru vēsturi izdoto pētījumu skaits ir neliels. Savu institucionālo vēsturi Latvijas Banka jau ir apkopojusi pirms Otrā pasaules kara publicētajos izdevumos, kas veltīti bankas piecu un desmit gadu pastāvēšanas jubilejām²⁵ un kas šodien vērtējami kā vēstures avoti. Kopumā vērtējot historiogrāfiju, secināms, ka katrā nākamajā izdotajā darbā vēsturnieki ir paplašinājuši analizējamo dokumentu klāstu. A. Aizsilnieks 1968. gada monogrāfijā izmantoja viņam trimdā pieejamos avotus – galvenokārt normatīvos aktus, statistikas publikācijas, presi, literatūru, t.sk. Aleksandra Kārklīņa 1927. gada pētījumu “Mūsu naudas reforma”.²⁶ Nozīmīgākais pētījums par Latvijas Bankas institucionālo vēsturi atjaunotajā Latvijas valstī ir tapis saistībā ar Latvijas Bankas 90 gadu jubileju. Tā ir vēsturnieka Āra Puriņa nodaļa “Latvijas Banka (1922–1940)” 2012. gadā izdotajā informatīvi blīvajā grāmatā “Latvijas Bankai XC”.²⁷ Tā ir novatoriska ar jaunas informācijas pienesumu historiogrāfijā, balstīta galvenokārt līdz tam izpētē neizmantoto

Latvijas Bankas padomes sēžu protokolu izpētē. Bankas pārvalde, tās funkcijas un bankas struktūra ir skatītas no to darbības reglamentācijas perspektīvas, ir aprakstīta bankas peļņa un zaudējumi, komercdarbība un kredītdarbība. Kopumā Ā. Puriņa pētījums ir vērtējams kā kvalitatīvs stūrakmens, uz kura balstās un balstīsies jebkura turpmākā Latvijas Bankas starpkaru darbības vēsturi paplašināošā un detalizējošā izpēte. Savukārt šīs grāmatas – Latvijas Bankas 100 gadu pastāvēšanas jubilejai veltītā izdevuma – mērķis, paplašinot līdz šim pētīto npublicēto avotu klāstu, ir parādīt Latvijas Bankas vadītājus lemšanas procesos un mijiedarbībā ar citām institūcijām un to līderiem. Tādējādi historiogrāfijā jau esošais skatījums no reglamentējošo aktu perspektīvas uz Latvijas Bankas starpkaru vēsturi ir paplašināts, izpētē koncentrējoties no vispārējā uz konkrēto – uz problēmām, uz konkrētu gadījumu aprakstiem un pieeju, kas fokusēta uz personībām, lai tādējādi radītu priekšstatu par to, kādas problēmas un kā Latvijas Bankas padomes locekļi un direktori risināja starpkaru periodā. Pirmo reizi Latvijas centrālās bankas historiogrāfijā uzmanība vērsta uz bankas darbību ārpus Rīgas – 24 Latvijas pilsētās, kurās Latvijas Banka apkalpoja iedzīvotājus. Latvijas Bankas reģionālo nodaļu vadītāju dzīvesgājumi, kas rādīti informatīvi blīvos enciklopēdiskos šķirkljos, ļauj ieskatīties arī attiecīgo pilsētu vēsturē. Šķirklji fiksē Latvijas Banku nodaļu pārvaldnieku un priekšnieku aktīvo līdzdarbošanos savu pilsētu sabiedriskajā, kultūras un politiskajā dzīvē, kandidējot pašvaldību vēlēšanās, darbojoties dažādās biedrībās, sākot no saviesīgām biedrībām un beidzot ar brīvprātīgajiem ugunsdzēsējiem un aizsargu pulkiem. Viņi iekļāvās vietējā elitē un nereti bija pilsētu domnieki un pat domes priekšsēdētāji.

Šajā izdevumā sniegtā Latvijas Bankas institucionālā vēsture galvenokārt ir pētīta, balstoties uz npublicētajiem Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīva dokumentiem, kas glabājas 17 fondos. Nozīmīgākie ir Latvijas Bankas dokumenti (6209. f.) – ne tikai padomes sēžu protokoli, bet arī valdes sēžu protokoli, kuri fiksē problemātiku, ko risināja Latvijas Bankas vadītāji, nodrošinot centrālās bankas uzdevumu izpildi. Latvijas Bankas darbība norisinājās ciešā sadarbībā ar Finanšu ministriju (6824. f.) un īpaši tās Kredīta departamentu (4620. f.), tāpēc šo institūciju radītie dokumenti ļauj spriest par Latvijas Bankas vadītāju iesaisti valsts tautsaimniecības politikas veidošanā, piedaloties tādu ministrijas izveidotu institūciju darbā kā Finanšu padome un Valsts saimnieciskā padome. Savukārt Latvijas Bankas mijiedarbi ar parlamenta komisijām atklāj Valsts kancelejas (1307. f.) dokumenti un publicētie avoti Saeimas stenogrammu veidā. Lomu, kāda Latvijas Bankas izveides

- 14 Finanšu ministrs Latvijas Kredītbankā un Tirdzniecības-rūpniecības kamerā. *Rīts*, Nr. 242, 1935, 3. sept., 7. lpp.
- 15 Stranga, Aivars. *Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma saimnieciskā politika, 1934–1940*. 2. papild. izd. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 175. lpp. Par Latvijas Kredītbankas darbību sk.: 175.–200. lpp.
- 16 Stranga, Aivars. *Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma saimnieciskā politika*, 30. lpp. Pēc: Krastiņš, Edmunds. *Latvijas rūpniecība XIX–XXI gadsimtā* : vēsturiski ekonomiska apcere. Rīga : Jumava, 2018, 116.–117. lpp.
- 17 LNA LVVA, 6824. f., 1. apr., 56. l., 5. lp.
- 18 Turpat, 4. lp.
- 19 Turpat.
- 20 Kaminskis, Jānis. Finanšu saimniecība 1939. gadā. *Ekonomists*, Nr. 1, 1940, 2. lpp.
- 21 Stranga, Aivars. *Latvijas ārējie ekonomiskie sakari, 1919.–1940. gads* : attiecības ar lielvalstīm (saimnieciskie, politiskie, diplomātiskie aspekti) = The foreign economic relations of Latvia, 1919–1940 : relations with the great powers (economic, political and diplomatic aspects). [Rīga] : LU Akadēmiskais apgāds, 2015; Stranga, Aivars. *Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma saimnieciskā politika, 1934–1940*. 2. papild. izd. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2015.
- 22 Krastiņš, Edmunds. *Latvijas rūpniecība XIX–XXI gadsimtā* : vēsturiski ekonomiska apcere. Rīga : Jumava, 2018.
- 23 Karnups, Viesturs. Latvijas tautsaimniecības un finanšu norises (1920–1940). **No**: *Latvijas Bankai XC*. Rīga : Latvijas Banka, 2012, 21.–42. lpp.; Karnups, Viesturs. Neatkarīgas valsts tautsaimniecības nostiprināšanās posms (1920–1933). Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma valdīšanas laiks (1934–1940). **No**: Krūmiņš, Gatis (sast.). *Latvijas tautsaimniecības vēsture*. Rīga : Jumava, 2017, 102.–162. lpp.
- 24 Krūmiņš, Gatis (sast.). *Latvijas tautsaimniecības vēsture*. Rīga : Jumava, 2017.
- 25 *Latvijas Banka, 1922–1927*. [Rīga] : [b. i.], 1927.; *Latvijas Bankas darbība 10 gadu laikā, 1922–1932*. Rīga : Valstsapīru spiestuve, 1933.
- 26 Kārklīš, Aleksandrs. *Mūsu naudas reforma*. Rīga : [Ekonomists], 1927.
- 27 Puriņš, Āris. Latvijas Banka (1922–1940). **No**: *Latvijas Bankai XC*, 43.–84. lpp.

priekšvēsturē bija Latvijas diplomātiskajiem pārstāvjiem ārvalstīs, atklāj dokumenti, kuros fiksēti diplomātu pārskati par paveikto un sarunu norisi, meklējot ārvalstu kapitāla piesaisti topošajai valsts emisijas bankai. Tāda informācija glabājas dokumentos, ko Latvijas Ārlietu ministrijai sūtījušas Latvijas sūtniecības Vašingtonā (293. f.), Londonā (295. f.), kā arī citas Latvijas diplomātiskās un konsulārās pārstāvniecības ārzemēs (2575. f.). Līdzās Saeimas sēžu stenogrammām nozīmīgākie publicētie avoti, kuros balstās izpēte, ir avīzes un žurnāli. Tajos publicēti ne tikai Latvijas Bankas statūtu projekti un aktuālā informācija par bankas darbību, bet arī politiķu, publicistu, žurnālistu un citu autoru kritiskie viedokļi par Latvijas Bankas darbību.

Savukārt Latvijas Bankas darbībā nozīmīgo darbinieku biogrāfisko datu izpētē svarīgākie nublicētie avoti glabājas pašas Latvijas Bankas arhīvā. Tās ir darbinieku personas lietas un darbinieku dienesta gaitu reģistrācijas grāmata, kurā īsākā formātā fiksētas svarīgākās ziņas. Personas lietās atrodas dokumenti, kas liecina par darbinieka paaugstināšanu amatā, algas lieluma maiņu. Tajās esošās valsts darbinieku aptaujas lapas sniedz informāciju par izcelsmi, izglītību, bijušajām darbavietām, piedalīšanos sabiedriskajās organizācijās. Tomēr aptaujas lapās informācija ir fiksēta kādā noteiktā brīdī, pārsvarā darbiniekam stājoties amatā, tāpēc viņu dzīves gaitas tālākā izpētē nozīmīga ir arī uzziņu literatūra, kas sniedz svarīgākus datus par personām, kuras absolvējušas to vai citu augstākās izglītības iestādi, darbojušās studentu korporācijās un vienkārši ir reģistrētas biogrāfiskajās enciklopēdijās par sava laika nozīmīgiem darbiniekiem. Svarīgu informāciju par darbinieku likteņiem pēc padomju okupācijas 1940. gadā sniedz Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts arhīva fondi, kuros glabājas Latvijas PSR Valsts drošības komitejas par sevišķi bīstamiem pretvalstiskiem noziegumiem apsūdzēto personu krimināllietas (1986. f.), 1941. gada 14. jūnijā no Latvijas izsūtīto iedzīvotāju personas lietas (1987. f.) un 1949. gada 25. martā no Latvijas izsūtīto iedzīvotāju personas lietas (1894. f.).

Grāmatas ilustrācijas, kurās skatāmas Latvijas Bankas nodaļu ēkas un notikumi, kuros piedalījušies Latvijas Bankas padomes un valdes locekļi, ir rastas Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīvā, savukārt personu portretu fotogrāfijas glabājas galvenokārt Latvijas Valsts vēstures arhīva Rīgas prefektūras pasu lietu kolekcijā (2996. f.) un lekšlietu ministrijas Administratīvā departamenta Ārzemju pasu kolekcijā (3224. f.). Unikālas fotogrāfijas, kas pārsvarā ilustrē Latvijas Bankas reģionālo nodaļu darbību un darbiniekus, ir iegūtas no krājumiem, par kuriem turpina gādāt 21 muzejs Latvijā.

Valsts institūciju radītie dokumenti pārsvarā neatspoguļo informāciju par motivācijām, kas virzījušas sava laika lēmumu pieņēmējus izšķirties par labu tam vai citam lēmumam. Šajā ziņā neatsverams avots ir atmiņas, kuras uzrakstījis un 1976. gadā izdevis ilggadējais Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs Ā. Klīve²⁸. Tālaika politiskos procesus tautsaimniecības politikas kontekstā atmiņās ir aprakstījuši arī sociāldemokrātu politiķi Klāvs Lorencs un Fēlikss Cielēns.²⁹ Kopumā avotu un literatūras klāsts ir pietiekams, lai izpētītu Latvijas Bankas institucionālo vēsturi no tās izveides 1922. gadā līdz sovjetizācijai 1940. gadā.

Izdevums veltīts Latvijas Bankas institucionālajai vēsturei. Pētījumu veido divas daļas, kuras atšķir izpētes pieeja. Pirmajā daļā izmantota problēmu hronoloģiskā pieeja, izzinot politiķu un valsts amatpersonu iniciatīvas valsts emisijas bankas nodibināšanā un izsekojot Latvijas Bankas padomes locekļu un valdes direktoru aktivitātēm, kas nodrošināja valsts centrālajai bankai uzticēto uzdevumu izpildi. Izdevuma otrās daļas pieeja balstās uz cilvēkcentrētu skatījumu, parādot Latvijas Bankas institucionālo vēsturi caur to veidojušo personību biogrāfijām, kas vienlaikus sniedz ieskatu attiecīgā laika sociālpolitiskajās aktualitātēs.

Izdevuma pirmo daļu veido četras nodaļas. Pirmajā nodaļā analizēta Latvijas Bankas izveides priekšvēsture, atspoguļojot ceļu no 1919. gadā radušās idejas par valsts emisijas banku kā privātu akciju banku ar emisijas tiesībām un ārvalstu kapitāla meklējumiem ar Latvijas diplomātu palīdzību līdz lēmumam 1922. gadā dibināt pilnībā valsts finansētu banku. Nodaļā analizēta pilsoniskās sabiedrības aktīvā iesaistīšanās Latvijas Bankas padomes un valdes locekļu kandidātu izvirzīšanā. Otrā nodaļa aplūko Latvijas Banku Baltijas reģionālajā kontekstā, parādot kopīgo un atšķirīgo ar Igaunijas, Lietuvas un Somijas centrālo banku uzbūvi. Trešā nodaļa sniedz informāciju par Latvijas Bankas padomes locekļu darbību valsts tautsaimniecības politikas veidošanā parlamentārās demokrātijas un autoritārā režīma apstākļos Saeimā, Finanšu padomē, Valsts saimnieciskajā padomē un sadarbībā ar Latvijas Kredītbanku. Analizēta Finanšu ministrijas ietekme Latvijas Bankas padomē, parādīta Latvijas Bankas padomes locekļu nostāja lata stabilitātes jautājumā. Ceturtā nodaļa veltīta Latvijas Bankas valdes direktoru darbības iztirzāšanai. Tajā konstatētas direktoru atbildības jomas, 1931. gada ekonomiskās krīzes laika lēmums par kredītu restrikciju analizēts kontekstā ar Latvijas Bankas principu nodrošināt iedzīvotāju uzticēšanos bankai un latam kā Latvijas valūtai. Nodaļā parādīti valdes direktoru izstrādātie ārējās komunikācijas principi, pētītas autoritārās ideoloģijas izpausmes Latvijas Bankas valdes darbībā, sniegts priekšstats par Latvijas Bankas ieguldījumu ekonomikas zinātnes un statistikas attīstībā.

Izdevuma otrajā daļā izmantota cilvēkcentrēta skatījuma pieeja Latvijas Bankas institucionālajai vēsturei. Pirmajā nodaļā atspoguļotas Latvijas Bankas padomes un valdes locekļu sastāva pārmaiņas no bankas dibināšanas 1922. gadā līdz tās sovjetizēšanai 1940. gadā. Izdevums sniedz 14 izvērstus biogrāfiskus stāstus par Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājiem un priekšsēdētāju vietniekiem, galvenajiem direktoriem un direktoriem, kā arī apkopo 28 Latvijas Bankas padomes locekļu biogrāfijas. To kārtojuma secībā ir izmantots hronoloģiskais amatā iecelšanas princips, tādējādi lasītājam ļaujot izsekot arī amatpersonu nomainīšanas politiskajiem kontekstiem. Otrajā nodaļā uzmanība pievērsta darbiniekiem, kuri strādāja ārpus Rīgas, vienlaikus parādot bankas nodaļu reģionālo tīklu valstī 24 nodaļu vadītāju 46 biogrāfiskos šķirķļos. Izdevumu noslēdz izmantoto avotu un literatūras un personu rādītājs.

28 Klīve, Ādolfs. *Latvijas neatkarības gadi* : Latvijas politiskā veidošanās un augšana. [Brukliņa] : Grāmatu Draugs, 1976.

29 Cielēns, Fēlikss. *Laikmetu maiņā* : atmiņas un atziņas. 1.–4. grāmata. Stokholma; Rīga : Memento, 1997–1999; Ūdre, Aurora (zin. red). *Kāda cilvēka dzīve* : Klāva Lorenca atmiņas. Rīga : Zelta Grauds, 2005.

PIRMĀ DAĻA

LATVIJAS BANKAS DIBINĀŠANA (1918–1922): KOPĪGOS CENTIENOS NEATKARĪGAJĀ VALSTĪ

LATVIJAS EMISIJAS BANKAS IDEJAS SATURS LAIKA GAITĀ NO 1919. GADA LĪDZ 1922. GADAM KARDINĀLI MAINĪJĀS – SĀKUMĀ MINISTRU KABINETS TO IECERĒJA KĀ PRIVĀTU AKCIJU EMISIJAS BANKU, TOMĒR UZTICAMUS ĀRZEMJU UZŅĒMĒJUS PROJEKTAM NEIZDEVĀS PIESAISTĪT. PRETENDENTU NETRŪKA, TOMĒR VIŅU PEĻŅAS VĒLME PĀRSNIEDZA TO, KO PIEKRITA PIEDĀVĀT LATVIJAS FINANŠU POLITIKAS VEIDOTĀJI – 1920. GADA BEIGĀS KĻUVA SKAIDRS, KA SADARBĪBA AR IECERĒTAJIEM BRITU FINANSISTIEM NAV IESPĒJAMA, 1921. GADĀ SARUNU GAITĀ ATKRITA PARTNERI NO CITĀM VALSTĪM. VIRZĪBU UZ VALSTS FINANŠĒTAS BANKAS NODIBINĀŠANU ATSPUGUĻO LATVIJAS BANKAS STATŪTU PROJEKTI, KAS TIKĀ RAKSTĪTI, LABOTI UN PRECIZĒTI ATBILSTOŠI FINANŠU MINISTRA UN LATVIJAS DIPLOMĀTU AKTUĀLAJĀM SARUNĀM AR ĀRVALSTU FINANSISTIEM. IDEJA PAR NEPIECIEŠAMĪBU DIBINĀT LATVIJAS BANKU PRESĒ IZSKANĒJA JAU 1919. GADĀ, TOMĒR LATVIJAS NEATKARĪBAS KARA SITUĀCIJA NOTEICA TO, KA PIRMAIS SABIEDRĪBAI PUBLISKOTĀIS PASKAIDROJUMS PAR EMISIJAS BANKAS IZVEIDI TĪKA PUBLICĒTS 1920. GADA 1. MARTĀ, BET TRĪS DAŽĀDI PROJEKTA PAMATVARIANTI – ATTIECĪGI 1921. GADA JŪNIJĀ, 1922. GADA FEBRUĀRĪ UN 14. MARTĀ.

Jau 1919. gada augustā avīze “Valdības Vēstnesis” ziņoja, ka “ir tikai dažu nedēļu jautājums, kad atklās mūsu Latvijas nacionālo banku”.¹ Tomēr ieceri bremzēja pēckara situācija un notikumi politikā. Tautas padomes loceklis Ādolfs Bļodnieks 1919. gada 14. novembrī atzina, ka tūlītēja ārēja aizņēmuma realizēšana ārzemēs nebūs iespējama līdz Bermonta–Golca avantūras pilnīgai likvidēšanai.² 16. novembrī, kad Bermonta karaspēku Latvijas armija jau bija patriekusi no Rīgas, viņš rakstīja: “Ar mūsu uzvarām un izredzēm uz Latvijas nostiprināšanos ceļas ar katru dienu mūsu naudas kurss. Uz ko aizrādīju nedēļu atpakaļ šai avīzē, tas ir noticis. Tie, kuri tā nicināja un pūlējās tikt vaļā no Latvijas naudas, saņēmuši nevērtīgos cara rubļus, tagad cieš lielus zaudējumus. Gribas ticēt, ka no šīs “spēles” mūsu zemnieki un citi cara naudas mīļotāji būs mācījušies labāk cienīt valsts naudu un neatdot viņu par smieklu cenu, kad kādā dienā spekulantiem atkal labpatiktos no jauna noteikt Latvijas rubļa kursu uz 85 cara kap., kā tas bija pāris dienas pirms Rīgas atbrīvošanas. Ar katru soli tālāk Kurzemē celsies mūsu naudas

kurss, līdz beidzot zeme atbrīvota galīgi nostiprinās viņas pilno vērtību.”³ Prognozējot, ka ar Latvijas naudas stabilizēšanu būs jātiek galā pašu spēkiem, viņš rakstīja: “Tā tas ir vienmēr bijis: iekams ķeramies pie lielāka pasākuma, mēs ilgās un cerībās skatāmies visapkārt un gaidām uz svešu palīdzību. Līdzšinējie piedzīvojumi rāda, ka līdz šim gandrīz vienmēr esam velti gaidījuši. Mēs ciešam tik ilgi, līdz beidzot ar pašu spēkiem stājamies pie darba.”

Darbs, kas tūdaļ jāpaveic, bija Latvijas centrālās bankas izveide. Izšķīroties starp valsts vai privātu emisijas banku, Ā. Bļodnieks ieteica pēdējo kā tādu, kas spēs pasargāt sabiedrību no kara apstākļu sekmētās valdības tieksmes drukāt naudu.⁴ Otrais svarīgais jautājums bija par latviešiem kā akcionāriem. “Valsts emisijas bankas padomē jāieiet latviešiem pārsvarā, un var ieiet arī ārzemnieki, bet tikai ne kā noteicēji,” postulēja avīze “Baltijas Vēstnesis”. “Administratoriem jābūt cilvēkiem ar gaišu prātu un progresā draugiem, bet nevis pagātnes ideju kalpiem, jo tādi vienmēr bremzē valsts aparāta darbību.”⁵

1

1920. GADS: ĀRVALSTU KAPITĀLA PIESAISTES MĒĢINĀJUMI

1919. gada beigās un 1920. gada sākumā ierēdņi un politiķi sarakstē un sarunās ar ārvalstu uzņēmējiem jau bija guvuši pirmos solījumus par kapitāla nodrošināšanu plānotajai valsts emisijas bankai. Par to liecina Finanšu ministrijas atbilde uz Tautas padomes Finanšu un budžeta komisijas 1920. gada 24. februāra lūgumu finanšu ministram nekavējoties paziņot, “ar kādām ārzemes finansistu grupām tiek vestas sarunas sakarā ar emisijas bankas dibināšanu”.⁶ Finanšu ministrijas Kredīta departamenta direktors Jānis Rapa skaidroja, ka piedāvājumi ir bijuši vairāki – jau 1919. gada rudenī “no kāda *Scaffa*, kurš reprezentēja nenoteikta rakstura dāņu kapitālistu, un no H. Simsona, sarunas ar kuru pie noteiktiem priekšlikumiem nav vedušas. Pēdējā laikā nācis amerikāņu priekšlikums no kāda *Paul Klopstok* un *Co* priekšstāvja un franču-krievu sabiedrības senatora *Nulansa (Noulens; Société Commerciale Industrielle et Financière pour la Russie)*” telegrāfisks priekšlikums, kurš sola to pašu, ko Fortingtona grupa”.⁸ Finanšu ministrija par nopietnāko atzina ar Anglijas *National Metal and Chemical Bank* saistītās Fortingtona (*Harold H. Fortington*) grupas piedāvājumu, par kuru sarunas notika jau 1919. gada rudenī, kad finanšu ministrs atradās Londonā. J. Rapa informēja, ka sarunas ar H. Fortingtonu, kas izrāda diezgan lielu pretimnākšanu, joprojām turpinās un vairākas labojumu versijas piedzīvojušais H. Fortingtona piedāvātais līguma projekts drīzumā galīgajā redakcijā tiks iesniegts Ministru kabinetam. Pārējās grupas rakstiskus projektus ministrijai nebija iesniegušas. Viena no tādām grupām bija holandiešu uzņēmums *Nederlandsche Handelsmaatschappij*, kam bija cieši sakari ar britu *Mediterranean Company for Trade*. Tās pārstāvis rakstīja Latvijas Pagaidu valdībai, ka uzņēmums “labprāt piedalītos pie emisijas bankas dibināšanas Latvijā”, atvēlot tam summu, kas eventuāli varētu pārsniegt 3 miljonus sterliņu mārciņu, pret tiesībām iepirkt Latvijas linus un ekspluatēt valsts mežus.⁹ Ministru kabinets 23. februārī ar britu finansistu grupu apsprieda līguma projektu par emisijas bankas dibināšanu. Statūtu projektu pēc akciju banku parauga bija izstrādājis Finanšu ministrijas Kredīta departamenta vicedirektors Vilis Vītols.¹⁰ Tā pamattēzes paredzēja, ka “Latvijas Banka ir privāts akciju uzņēmums, kura dalības zīmes neaprobežotā skaitā var atrasties valsts rokās”, ka dalībnieki ir Latvijas pilsoņi un tikai 1/3 akciju drīkst atrasties ārzemnieku rokās.¹¹ Turklāt Latvijas Banka būtu vienīgā banka valstī, kurai būtu banknošu emisijas tiesības Latvijā, plānojot tādas tiesības dot uz 30 gadiem.

- 1 Kārklīšs, Aleksandrs. Latvijas Banka. *Ekonomists*, Nr. 12, 1923, 15. jūn., 457. lpp.
- 2 Bļodnieks, Ādolfs. Latvijas Banka. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 61, 1919, 14. nov., 3. lpp.
- 3 Bļodnieks, Ādolfs. Latvijas Banka kā emisijas iestāde. *Latvijas Sargs*, Nr. 191, 1919, 16. nov., 2. lpp.
- 4 Bļodnieks, Ādolfs. Latvijas nacionālā banka. *Latvijas Sargs*, Nr. 224, 1919, 24. dec., 1. lpp.
- 5 Rēps, K. Par nacionālas emisijas bankas atvēršanu. *Baltijas Vēstnesis*, Nr. 172, 1919, 17. dec., 2. lpp.
- 6 LNA LVVA, 4620. f., 4. apr., 156. l., 53. lp.
- 7 Turpat, 37. lp.
- 8 Turpat, 54.–54. lp. o. p.
- 9 Turpat, 39. lp.
- 10 Purmāls, P. Mūsu naudas reforma. *Ekonomists*, Nr. 4, 1925, 15. febr., 157. lpp.
- 11 LNA LVVA, 4620. f., 4. apr., 156. l., 4.–11. lp.

LATVIJAS NACIONĀLĀ BANKA KĀ ANGLIJAS-LATVIJAS BANKAS PROJEKTS

Ar 1920. gada 1. martu datētais Finanšu ministrijas Kredīta departamenta paskaidrojums Tautas padomei par “Latvijas bankas” dibināšanu tika tipogrāfiski iespiests (Ministru kabinets 1. martā statūtu projektu pieņēma un uzdeva Finanšu ministrijai izstrādāt to galīgo redakciju).¹² Paskaidrojumā tika rezumēts, ka “no visiem priekšlikumiem, kuri šinī jautājumā tika iesniegti no dažādām ārzemju kapitālistu grupām, par visizdevīgākiem izrādījās “*National Metal and Chemical Bank*” iesniegtie priekšlikumi, un vienošanās panākta uz klātpieliktā “Latvijas Bankas” statūta projekta pamatiem”. Projekts paredzēja, ka bankas pamatkapitāls ir 150 miljoni latu (3 miljoni sterliņu mārciņu). Bankas nosaukums, visticamāk, bija viens no diskusiju jautājumiem, jo projektos sākotnējais formulējums “Latvijas Nacionālā banka” ir ticis precizēts gan kā “Angļu-latviešu banka”,¹³ gan “Anglijas-Latvijas banka”.¹⁴ Parakstīšanos uz bankas akcijām atklātu *National Metal and Chemical Bank*, dodot priekšrocību Latvijas Republikas pilsoņiem.

Avīze “Valdības Vēstnesis” 1920. gada 5. martā informēja, ka Latvijas emisijas bankas jautājuma atrisināšana tuvojas beigām – līguma noslēgšanai ar ārvalstu kapitālistu grupu. “Vissvarīgākā jautājumā – pārvaldes jautājumā – pēc pirmā projekta bija paredzēta majoritāte akcionāru pusē, t.i., akcionāriem 5 locekļi, valdībai 4. Tagad turpretim paredzēti taisni otrādi nosacījumi – valdībai 5 priekšstāvji, akcionāriem 4. Šie 9 locekļi sastāda bankas centrālvaldi un tā nosaka bankas vispārīgo finansu politiku, kontrolē gada pārskatu un budžetu nākošam gadam un nosaka arī bankas klienta maksimālos kredītus. [...] Vispēdīgi jāmin, ka pie pirmā projekta bija paredzētas bankas emisijas tiesības uz 30 gadiem, pie kam pēc 15 gadu notecēšanas valdība varēja atņemt emisijas tiesības, bet, tikai samaksājot zināmu sumu [summu], kura varēja būt līdz 50 miljonu liela. Pēc tagadējā projekta emisijas tiesības bankai tiek dotas tikai uz 15 gadiem, bez kaut kādiem izpiršanas nosacījumiem.”¹⁵ 15. martā Ministru prezidents nolēma sūtīt uz Londonu delegāciju, pilnvarojot viņus kopā ar Georgu Bisenieku no Latvijas legācijas Londonā “vest galīgas sarunas ar Fortingtona grupu par emisijas bankas, mežu ekspluatācijas un linu pārdošanas līgumiem un pārskatīt šos līgumus ar noteikumu, ka tie stājas spēkā pēc tam, kad viņus apstiprina valdība un Tautas padome”.¹⁶

Tomēr projekts tālāku virzību neguva. To gan iesniedza Tautas padomē, bet, finanšu ministram aizbraucot uz Angliju, apspriešanu pārtrauca. Sekoja Satversmes sapulces vēlēšanas un 1920. gada 1. maijā tā sāka darbu. Projektu finanšu ministrija bija paņēmusi atpakaļ un pārstrādāja, izdarot

papildinājumus un grozījumus. Emisijas bankas statūtu projektu apsprieda Valsts finanšu padome¹⁷ no 1920. gada 16. septembra. Profesors Kārlis Balodis pauda domas, ka “no emisijas bankas nebūs liela labuma, ja netiks noregulēta valūta”.¹⁸ Finanšu viceministrs Voldemārs Ābolīņš lūdz padomes locekļus izteikties par to, vai būtu vajadzīgs noteikt emisijas tiesības uz 30 gadiem vai tomēr pietiktu ar 20 gadiem.¹⁹ Bijušais finanšu ministrs Roberts Erhards informēja, ka Vācijā un Anglijā šīs tiesības bankai pieder uz visiem laikiem, Austrijā un Francijā aprobežotas uz 50 gadiem, un ieteica atstāt uz 30 gadiem, ko padome atbalstīja. Diskusijas izraisīja tiesības izlaist banknotes 5, 10 un 25 latu lielumā. R. Erhards ieteica atļaut no 50 latiem, jo citādi banka “varētu par daudz pelnīt”. Neskatoties uz iebildumu, ka tādējādi varētu rasties nevērtīgās valsts naudas zīmes un vērtīgās banknotes jeb “divējādi lati”, padome nobalsoja par tiesībām izdot banknotes no 50 latu nominālvērtības. 1920. gada decembra vidū Finanšu ministrija plānoja projektu iesniegt Ministru kabinetam. “Satversmes sapulce projektu apspriedīs savā nākošā, janvāra sesijā,” informēja avīze “Latvijas Vēstnesis” un norādīja, ka, “ievērojot sabiedrības dzīvo interesi par dibināmo emisijas banku”, saviem lasītājiem sniedz informāciju par bankas statūtu projektu (akciju banka ar 75 miljonu latu pamatkapitālu un emisijas tiesībām uz 30 gadiem; trešdaļa akciju drīkst piederēt ārzemniekiem; akcijas cena 500 latu).²⁰ Lasītāji uzzināja, ka angļu kapitālistu grupa (*National Metal and Chemical Bank*) ir “uzstādījusi jaunus, neizdevīgākus noteikumus”, bet līguma noslēgšanai ar šo grupu vairs nav izšķirošas nozīmes, jo Latvijas valdības rīcībā ir zelta fonds 12 miljonu zelta franku vērtībā, ar ko pilnīgi pietiekot operāciju uzsākšanai. Atteikšanās no angļu grupas iesaistes Latvijas emisijas bankas dibināšanā izrādījās pat veiksmē. *National Metal and Chemical Bank* galvenais īpašnieks Ričards Tildens Smits (*Richard Tilden Smith*) bija plānojis iegūt kontroli pār Baltijas valstu finansēm (emisijas bankām), mežiem un liniem. Vēsturnieks Aivars Stranga šīs britu firmas ieceres Latvijā, Lietuvā un Igaunijā 1919.–1920. gadā raksturojis kā spekulatīvas. Ar secinājumu, “ka nevis *Metal* banka finansējusi Latviju, bet pati likusi finansēties no Latvijas”, sadarbības iznākumu Latvijai rezumēja Satversmes sapulces Izmeklēšanas komisijas vadītājs Voldemārs Zāmuels.²¹

LATVIJAS-SOMIJAS BANKA: PRIVĀTAS ĀRZEMJU BANKAS IDEJAS NORAIĀJUMS

Valsts finanšu padome 1920. gada 14. maijā sēdē apsprieda arī jautājumu par Latvijas-Somijas bankas dibināšanu. Astoņas pamattēzes paredzēja, ka tā būtu akciju sabiedrība Rīgā ar nodaļām Latvijā un ārzemēs; dibinātāji – Somijas

goda konsuls Rīgā Aleksandrs Hermans (*Alexander F. V. Herrmann*), Kārlis Taurīts un Somijas pilsoņi B. Sirens, J. N. Wallenius un H. Mahsings.²² Paredzētais akciju kapitāls – viens miljons Latvijas rubļu 4000 akcijās (250 rubļu katra), kas sadalītos starp dibinātājiem un viņu pieaicinātajām personām. Padomes locekļiem bija jāizlemj, vai tādas bankas darbība būtu vēlama.

Finanšu ministrijas eksperts Jānis Simsons norādīja, ka vispirms būtu jānoskaidro jautājums, vai vispār ārzemju bankām atļaut darboties Latvijā, un ka viņš ir pret, jo “svešas bankas sagrābs finansiālo varu savās rokās”. “Vispār finanšu kapitāli nav vienkāršas lietas, viņi ir varas faktori,” skaidroja J. Simsons. “Šā banka strādā[tu] ar pamata kapitālu, bet viņš samērā ļoti niecīgs. Pārējie kapitāli ieplūdis no iekšienes, un banka tos izlietos pēc savas patikšanas. Priekš kara Rīgā bija 2 finansu lēģeri, viens latviešu, otrs starptautisks. Acumirkli vara ir mūsu rokās un mums to jāprot turēt. Šāds stāvoklis ir bijis arī visās citās zemēs un visur viņš ir vedis pie svešu banku noliegšanas. Izņēmumu sev ir atļāvušās tikai finansiēli stiprās valstis, piemēram, Anglijā.”²³ Savukārt R. Erhards uzskatīja, ka jāatļauj, jo banka darbosies Latvijā, un “mums ir pietiekoša vara rokās, lai varētu cīnīties ar nevēlamām sekām un parādībām”. Andrejs Krastkalns (Latviešu savstarpīgā kredītbiedrība) ieteica atļaut bankai darboties dažus gadus ar noteikumu, ka to vadīs Latvijas pilsonis. Savukārt Alvis Freijs (Rīgas pilsētas Diskonta banka) uzskatīja, ka Latvijas-Somijas banka neko nelīdzēs, jo “visa mūsu nauda ieplūdis šinīs bankās un ārzemnieki nostādīs mūsu saimniecisko dzīvi tā, kā viņiem patiksies”.

Svarīgs bija jautājums par iedzīvotāju uzticēšanos bankām – R. Erhards konstatēja, ka uzticība esošajām (vecajām) bankām ir zaudēta, tāpēc attieksme pret jaunu banku varētu būt citāda. “Man liekas, ka tādas bankas nodibināšana, pret kuru ļaudīm ir uzticība, atstās labu iespaidu. Caur šo mēs tuvosimies normālai dzīvei. Ļaudis pieradīs atkal nest savu naudu uz bankām, un var notikt, ka sāks noguldīt savu naudu tur, kur viņi to ir noguldījuši agrāk.”²⁴ Viņam pievienojās A. Krastkalns, iesakot sākumā izmantot ārvalstu kapitālu. “Es gribētu teikt, ka valdība ir lielā mērā vainīga, ka tautas uzticība pret bankām ir zuduse. Nāca nodoklis pēc nodokļa. Ka neieplūda nauda, sāka runāt par aizņēmumu spaidu kārtā un katrs gāja bankām ar riņķi garām. Kamēr piekops tādu politiku, uzticības pret bankām nebūs.”²⁵ Jānis Dāvis (Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības bankas padomes loceklis) turpretim norādīja, ka ar šo banku Somijas nauda neienāks un ka pietiks pašiem ar savām bankām, no kurām daudzas atjauno darbību. J. Simsons ieteica tautas uzticēšanos bankām iegūt, skaidrojot esošo situāciju, atzīstot, ka valdība nemaz nav vēl mēģinājusi to darīt.

12 Turpat, 41. lpp. [tipogrāfiski iespiests]; parakstījuši finanšu ministrs Roberts Erhards un Kredīta departamenta direktors Jānis Rapa.

13 Turpat, 42.–52. lpp.

14 LNA LVVA, 4620. f., 2. apr., 602. l., 287.–303. lpp. o. p.

15 Latvijas Banka. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 53, 1920, 5. marts, 2. lpp.

16 Valdības darbība. *Ekonomists*, Nr. 3, 1920, 15. apr., 96. lpp.

17 Pirmā sēde notika 1920. gada 25. martā. Sk.: LNA LVVA, 4620. f., 4. apr., 21. l., 233.–237. lpp.

18 LNA LVVA, 6824. f., 2. apr., 397. l., 3. lpp.

19 LNA LVVA, 4620. f., 4. apr., 21. l., 5. lpp.

20 Latvijas emisijas banka. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 129, 1920, 16. dec., 1. lpp.

21 Stranga, Aivars. Latvijas ārējie ekonomiskie sakari, 1919.–1940. gads : attiecības ar lielvalstīm (saimnieciskie, politiskie, diplomātiskie aspekti) = The foreign economic relations of Latvia, 1919–1940 : relations with the great powers (economic, political and diplomatic aspects). [Rīga] : LU Akadēmiskais apgāds, 2015. 34.–41. lpp.

22 LNA LVVA, 6824. f., 3. apr., 248. l., 2. lpp.

23 Turpat, 13. lpp.

24 Turpat, 14. lpp.

25 Turpat.

Rezultātā Vasilijš Skubiņš (Lauksaimniecības departamenta direktors) ierosināja Latvijas-Somijas bankas statūtu projektu neskatīt, kamēr padome nav vienojusies par principu – atļaut vai liegt Latvijā ārzemju kapitālus un bankas. To izlemt tika uzdots komisijai, kurā iesaistīja R. Erhardu, S. Zaksu (*Sachs*; Ziemeļu savstarpīgā kredītbiedrība), J. Simsonu, J. Dāvi, A. Krastkalnu. Viņu domas dalījās. Vieni apgalvoja, ka ārvalstu bankas interesē ne tikai peļņa, bet arī saimnieciskās dzīves noteikšana pēc saviem nolūkiem, kas “var būt pretēji Latvijas interesēm”.²⁶ Savukārt otri uzskatīja, ka ar ārvalstu kapitāla palīdzību varēs atgūt iedzīvotāju uzticēšanos bankām. Finanšu padomes priekšsēdētājs Edgars Švēde 20. maija sēdē ieteica nobalsot par to, ka padome uzskata par Latvijas interesēm kaitīgu maza, vietējās saimnieciskās dzīves uzlabošanai nenozīmīga ārvalstu kapitāla piesaisti vietējās bankās, bet atbalsta apjomīga ārvalstu kapitāla piesaisti.²⁷ Rezultātā Latvijas-Somijas bankas statūtu apspriešana tika noraidīta.²⁸

IDEJA PAR BALTIJAS EMISIJAS BANKU

Svarīga nozīme idejas attīstībā bija arī ministriju amatpersonu iesaistei Bulduru konferencē²⁹ apspriežamo jautājumu sagatavošanā, kas aktualizēja Baltijas valstu savienības ideju. Finanšu padomes 15. jūnijā sēdē tika apspriests S. Zaksa (Ziemeļu savstarpīgā kredītbiedrība) sagatavotais projekts par apvienoto emisijas banku Baltijas robežu valstīs.³⁰ Tas paredzēja, ka Baltijas valstis kopīgi dibinās vienu privātu akciju emisijas banku, piesaistot ārzemju kapitālu. Katrā valstī paralēli nacionālajām kases zīmēm (papīra) būs arī apvienotās emisijas bankas emitētās banknotes, savukārt bankas virsvalde atrastos ārpus Baltijas valstīm, bet katrā valstī būtu sava virsvaldes nodaļa. Konferencē Finanšu apakšnodaļas darbības programmas projekta sadaļā par kopīgu banku politiku ieteica nepieļaut ārvalstu bankas.³¹ Tomēr tālāku attīstību ideja par Baltijas emisijas banku neguva.

2

1921. GADS: LATVIJAS DIPLOMĀTISKO PĀRSTĀVJU UN IEDZĪVOTĀJU IESAISTĪŠANA LATVIJAS EMISIJAS BANKAS DIBINĀŠANĀ

IEDZĪVOTĀJU IESAISTĪŠANA: FINANŠU MINISTRA UZSAUKUMS

Lai piesaistītu vietējo kapitālu bankas izveidei, tipogrāfiski tika iespiests un plaši izplatīts finanšu ministra Ringolda

Kalninga uzaicinājums Latvijas pilsoņiem un labvēļiem. 1921. gada 28. aprīlī parakstītajā vēstījumā viņš skaidroja ideju par to, kā atrast līdzekļus Latvijas Bankai. Potenciālo noguldītāju uzticēšanos plānoja iegūt ar “uzticības vīru” iesaistīšanu. Ministrs uzskaitīja 25 sabiedrībā atpazīstamas personības, kuru solījumiem par to, ka noguldītā nauda būs drošībā, iedzīvotāji varētu ticēt. 16 “uzticības vīri” bija nosaukti Rīgā un pa trim – Vidzemē, Kurzemē un Latgalē.³² Uzsaucums ir uzskatāms pierādījums valdības sapratnei, ka kara apstākļos pieņemtie lēmumi par piespiedu rekvizīcijām un jauniem nodokļiem ir būtiski mazinājuši daudzu iedzīvotāju uzticēšanos varas pārstāvju solījumiem.

“[...] Finanšu ministrijas rīcībā atrodas līdz 15 miljoni zelta franku, bet ar to nepietiek. Jāatrod Latvijas zeltā vaj stabilās ārzemes valūtās, kā mārciņās, kronās un t. t., iespējami liela zuma [summa]. Pēc tam būtu jāmēģina iegūt ārzemes kapitālus minētās zumas [summas] apmērā, lai tūliņ varētu netikvien nodibināties, bet arī iesākt strādāt uz drošiem pamatiem “Latvijas Banka”, kas domāta kā emisijas un devīzu banka, caur ko visiem valsts un Latvijas pilsoņu saimnieciskiem rēķiniem un uzņēmumiem būtu radīta aprēķināšanas mēraukla. Tas mums jāizved 3 mēnešu laikā. Priekšdarbi jau veikti un plāns sagatavots. Tādēļ finanšu ministrija ar ministru kabineta un daudz atklātības darbinieku piekrišanu un palīdzību organizē privātu subskripciju pie uzticības vīriem. Tādi uzticības vīri var būt katrā pilsētā vaj apgabalā un par viņiem var būt pilsoņi, kurus viņu apzinīguma dēļ var nosaukt par uzticības vīriem. Šie uzticības vīri sarīko privātu subskripciju, ziņas, par kuru koncentrē Rīgas komiteja, kuras sastāvs sekošs [...]”

Komitejas locekļi strādā bez atalgojuma, lietas labā. Ar šo komiteju stāsies sakarā finanšu ministrs, un komiteja privātā veidā ziņos, kādas zumas [summas] paredzamas, nesakot finanšu ministriem kas, kur un cik daudz dos. Finanšu ministriem subskribentu vārdi nav jāzin.

Emisijas banka domāta kā augsti nostādīta autonoma iestāde, kas pate izvēl lielāko daļu no saviem amata vīriem, darbojoties ciešā sakarā ar finanšu ministriju un valdību, neievērojot viņu partijas piederību un politiskos uzskatus. Uzticība mums pašlaik ir no vislielākā svara.

Pēc tam, kad šādā privātā ceļā būs saņemta ievērojama zuma [summa], finanšu ministrs, ar izredzēm uz labiem panākumiem varēs stāties sakarā ar ārzemēm, pat personīgi aizbraukt turp. Finanšu ministrs cerē, ka viņam izdosies iegūt tur priekš šīs bankas ne vien uzticību un piekrišanu, bet arī divreiz tik daudz zelta un valūtas kā Latvijas valsts un Latvijas pilsoņu līdzekļu kopzuma [kopsumma].

Tādā ceļā domāts radīt stabilu mērauklu, uz kuru pamatojoties, mums būs sasniedzama dzīves atjaunošana, un darbs,

nepārtraukts darbs nodrošinās mūsu valsts uzplaukšanu. Tanī pat laikā jāizved naudas reforma un valsts ienākumu un izdevumu pārrēķināšana uz zelta pamata. Finanšu ministrs lūdz šo jautājumu pārrunāt, pārdomāt un katru ar saviem spēkiem veicināt un par rezultātiem ziņot privātā ceļā vienam no augšminētiem komitejas locekļiem.”³³

Tomēr par izvērstāku komunikāciju ar sabiedrību vara nebija domājusi. Valsts kases Kuldīgas nodaļa mēnesi pēc uzsaukuma klajā laišanas detalizētu informāciju nebija saņēmusi un nespēja interesentiem, “kuri vēlās ar saviem līdzekļiem piedalīties emisijas bankas nodibināšanā”, paskaidrot elementārus jautājumus, piemēram, vai bez zelta naudas pieņems arī ārvalstu papīra naudu un ieķīlāšanai privātu nekustamu īpašumu. Netika pildīts solījums, ka ar uzticības vīru komitejām sazināsies finanšu ministrs. Daugavpils apriņķa valdes priekšsēdētājs Jezups Zarāns no avīzes uzzināja, ka ir iecelts komitejā. 20. maijā viņš Finanšu ministrijai lūdza detalizētu informāciju: “Izsyutamus pa istodem un pogostim uzsaukumus par emisijas bankas dybynošonu storp uzticības veirim es atrodu ari munu vordu. Par šos bankas dybynošonu es zynu tik vin daudzi, cik laseju vinu utru reizi laikrakstus, todel pagaidam naatteikdamis nu tim uzdevumim, kaidi uz manis uzlikti, lyudzu izsyutit, pec ispejibas, pylnokus materialus lai ipasazeitis ar litu.”³⁴

LATVIJAS BANKAS STATŪTU PROJEKTA PIRMĀ PUBLIKĀCIJA

1921. gada vasarā pirmo reizi ar Latvijas Bankas statūtu projektu bija iespēja iepazīties visplašākajai sabiedrībai, jo šis projekts tika publicēts jūnijā (latviski) un jūlijā (angliski).³⁵ Tas citstarp paredzēja, ka vienu trešdaļu kapitāla nodrošinātu Latvijas valdība un iedzīvotāji, bet divas trešdaļas no plānotā 75 miljonu zelta franku Latvijas Bankas kapitāla, ieteicams, ieguldītu trīs Antantes lielvalstis – Lielbritānija, ASV un Francija – ar šādu proporciju: 20% britu, 20% amerikāņu un 10% franču finansistiem. Savukārt bankas direktoru valdi veidotu 2/3 Latvijas un 1/3 ārvalstu pilsoņu. Ārzemju direktoriem būtu jāreizidē Rīgā.

No septembra par projektu sākās kārtējās debātes Valsts finanšu padomē un paralēli norisinājās darbs pie ārvalstu investoru piesaistes.

Finanšu ministrijas Kredīta departamenta Tirdzniecības un banku nodaļa 1921. gada 8. septembrī caur Ārlietu ministrijas Politiski ekonomisko departamentu informēja Latvijas legāciju Parīzē: “Finanšu ministrija jau labi sen iekustinājuse jautājumu par emisijas bankas dibināšanu ar ārzemju kapitāla palīdzību. Tagad bankas dibināšanas projekts-statūti ir izstrādāts, valdībai ir ienākuši arī kapitāla piedāvājumi

- 26 Turpat, 17. lp.
- 27 Turpat, 20. lp. o. p.
- 28 LNA LVVA, 4620. f., 4. apr., 21. l., 164. lp.
- 29 Baltijas jūras valstu starpvaldību konference, kura notika no 1920. gada 6. augusta līdz 6. septembrim Bulduros un kurā nolēma izveidot Baltijas savienību jeb Baltijas Antanti. Konferencē piedalījās Igaunijas, Latvijas, Lietuvas, Polijas, Ukrainas (Ukrainas Tautas Republikas) un Somijas valdības pārstāvji. 1920. gada beigās nodibināja Baltijas biroju, kura uzdevums bija panākt Bulduru konferencē pieņemtā Baltijas savienības līguma īstenošanu.
- 30 LNA LVVA, 4620. f., 2. apr., 602. l., 281.–282. lp.; turpat, 4. apr., 21. l., 33.–34. lp.
- 31 Turpat, 4. apr., 21. l., 348. lp.
- 32 Rīgā: Ernests Birkhāns, docents, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības bankas direktors; Jānis Bisenieks, agronoms, Latviešu lauksaimnieku ekonomiskās sabiedrības direktors; Dr. Roberts Erhards, bij. finanšu ministrs; A. J. Gusevs, fabrikants; Jēkabs Landaus, Satversmes sapulces loceklis; Vilhelms Kerkoviuss, Biržas komitejas priekšsēdētājs; Fricis Lasmanis, tirgotājs; Mārtiņš Miljons, tirgotājs, Latviešu savstarpīgās kredītbiedrības direktors; Vladimirs Presņakovs, Satversmes sapulces loceklis; Jegors Raudzeps, kuģu kapteinis, Rīgas ostas priekšnieks; S. Zakss (*Sachs*), Ziemeļu savstarpīgās kredītbiedrības direktors; Johans Zēbergs, cand. rer. merc., tirgotājs, bij. tirdzniecības un rūpniecības ministrs; Pēteris Siecenijs, sabiedrības “Konzums” direktors; Eižens Švarcs, Biržas bankas direktors; Jānis Grišāns, Satversmes sapulces loceklis; Ādams Turkupols, Satversmes sapulces loceklis. Vidzemē: Arvīds Bremers Ļaudonas Glāzniekos, Pēteris Pelcs Smiltēnes Kažaučos, Jānis Grīnbergs Siguldas Roķēnos. Kurzemē: agronoms Žanis Blumbergs Praviņu Garaušos c. Tukumu, A. Sausups Džūkstes Bulduros, Jānis Jauzems Sērenes Škutanos c. Daudzevu. Latgalē: Jezups Zarāns Daugavpilī, Pēteris Zadvinskis Rēzeknē, Pēteris Soikins Ludzā.
- 33 LNA LVVA, 4620. f., 2. apr., 602. l., 138. lp.
- 34 Turpat, 139. lp.
- 35 Emisijas bankas statūtu projekts. *Economists*, Nr. 12, 1921, 15. jūn., 481.–485. lpp. Jūlijā tika publicēts tulkojums angļiski: Proposed Statutes of “The Latvia Bank”. *The Latvian Economist*, No. 7, 1921, (July), pp. 161–165.

un projekta realizēšana sagaidāma tuvā nākotnē. Lūdzu informēt par emisijas bankas projektu pēc iespējas plašas Beļģijas finansistu, tirgoņu un arī valdības aprindas, aizrādot, ka Latvijas valdība labprāt vēlētos saistīt attiecīgās valsts kapitālu.”³⁶

DIPLOMĀTU PŪLIŅI

1921. gada septembrī daži Latvijas sūtņi saņēma no Finanšu ministrijas rakstu par emisijas bankas dibināšanu.³⁷ Procesā tika iesaistīti vismaz seši Latvijas sūtņi – trijās Antantes lielvalstīs, kā arī Vācijā, Itālijā un Zviedrijā: Latvijas sūtņi ASV Pēteris Sēja, Latvijas sūtņi Francijā Oļģerts Grosvalds, Latvijas sūtņi Lielbritānijā G. Bisenieks, Latvijas ģenerālkonsuls Vācijā E. Švēde, Latvijas sūtņi Zviedrijā Frīdrihs Grosvalds, Latvijas sūtņi Itālijā Miķelis Valters.

E. Švēde kā bijušais Finanšu ministrijas Kredīta departamenta Banku nodaļas vadītājs, kas 1920. gadā dažkārt vadīja arī Valsts finanšu padomes sēdes, bija aktīvi iesaistīts ne tikai Latvijas emisijas bankas veidošanā, naudas reformas, valūtas jautājuma un vispār finanšu politikas problemātikas formulēšanas un risināšanas procesos. Kļuvis par Latvijas ģenerālkonsulu Berlīnē ar 1920. gada oktobri, viņš centās piesaistīt ārvalstu uzņēmējus, kuri būtu ieinteresēti ieguldīt kapitālu Latvijas emisijas bankā. 1921. gada 13. maijā viņš rakstīja Latvijas sūtnim ASV P. Sējam, ka “ar dažiem Amerikas banku grupu priekšstāvjiem [*National City Bank of New York* – I. L.] šeit, Vācijā, uzsāktas sarunas par finanšu operācijām Latvijā, speciāli par piedalīšanos pie dibinājamās Latvijas emisijas bankas un par aizņēmumu pret nodrošinājumu ar Latvijas dzelzceļiem. No šo priekšstāvju puses varēju konstatēt lielu pretimnākšanu un esmu saņēmis apgalvojumus, ka priekš šīm finanšu operācijām Amerikā pastāv vajadzīgā interese un ka ieinteresētās aprindas devušas savu principiālo piekrišanu. Tagad rodas jautājums, vai Amerikas valdība aiz politiskiem iemesliem neliks šķēršļus ceļā un vai Amerikas kapitālisti, rēķinājoties ar savas valdības negatīvo izturēšanos pret jaunajām valstīm uz agrākās Krievijas teritorijas, pēdējā brīdī nesāks palikt atturīgi, tā kā caur to sarunu gala iznākums varētu tikt apdraudēts. Šīs bažas man vēl apstiprināja saruna ar kādu šejienes vācieti, kurš nedaudz dienas atpakaļ atgriezies iz Amerikas un kurš apgalvoja, ka Amerikas pilsoņi, kamēr politiskās attiecības nebūšot noskaidrotas, ne priekš kādiem investējumiem Latvijā nebūšot dabūjami.”³⁸ Tā kā maija beigās Latvijas ģenerālkonsuls Vācijā gaidīja ierodamies finanšu ministru R. Kalningu, viņš lūdza Latvijas sūtnim ASV informāciju par to, vai Amerikas valdības uzskatos par jaunajām valstīm ir kādas pārmaiņas, kas ļautu saprast, vai cerības uz amerikāņu finansiālo palīdzību

ir reālas. Latvijas sūtņi ASV atbildēja, ka Latvijas iespēja iegūt Amerikas valdības aizņēmumu būs skaidra tikai pēc tam, kad ASV būs Latvijas Republiku atzinušas *de iure*.³⁹ (ASV Latvijas valdību – ne valsti – atzina 1922. gada 28. jūlijā.)

Tomēr E. Švēdes cerības izrādījās veltas – *The National City Bank of New York* 1921. gada 14. novembrī informēja finanšu ministru R. Kalningu, atbildot uz viņa 13. oktobra vēstuli, ka nav ieinteresēta piedalīties banku dibināšanā ārvalstīs.⁴⁰

Latvijas sūtniecības Stokholmā vadītājs F. Grosvalds 1921. gada 17. novembrī informēja Kredīta departamenta Tirdzniecības un banku nodaļu, ka personiski ir mēģinājis ieinteresēt divu Zviedrijas lielāko banku – *Stockholms Enskilda Bank* un *Skandinaviska Kredit Aktiebolag* – direktorus. Viņš rezumēja, ka “no zviedru banku aprindām uz piedalīšanos pie emisijas bankas nevar cerēt, jo zviedriem pašiem nopietna krīze un nav svabada kapitālu, tā kā visas bankas ļoti atturīgas attiecībā uz jauniem uzņēmumiem”.⁴¹ Finanšu ministrs R. Kalnings aktīvi iesaistījās un veicināja diplomātu darbošanos. Latvijas sūtni Francijā O. Grosvaldu viņš 1921. gada 8. augustā informēja, ka plāno 23.–24. septembrī būt Parīzē. “Jūs varbūt jau variet sazināties ar visiem interesentiem, kuri vēlētos mani Parīzē satikt, lai netiktu par velti tērēts laiks, un sastādīt vispārīgi vienu plānu par sarunām ar franču valdības priekšstāvjiem, kādas, pēc Jūsu ieskatiem, būtu vēlamas pie ierosināto jautājumu izvirzīšanas. Man tagad galvenais dienas kārtības punkts ir emisijas bankas dibināšana, par ko Jūs saņemsiet atsevišķu vēstuli un kādam mērķim šeit tiek veikti priekšdarbi. Ar Ministru prezidenta piekrišanu es lūdzu no visiem ziņojumiem, kurus Jūs sūtītiet Ārlietu ministrijai attiecībā uz saimnieciskām lietām, vienu norakstu ielikt atsevišķā konvertā priekš manim caur Ārlietu ministriju, lai netiktu kavēts laiks pie pārrakstīšanas. Uz redzēšanos Parīzē, Jūsu R. Kalnings.”⁴²

O. Grosvalds 26. septembrī, ministram jau esot Parīzē, raksta, ka šorīt ir iebraucis Parīzē un divas reizes nesekmīgi centies sastapt R. Kalningu viesnīcā. “Pēc tam biju bankā “Banque de Paris & Pays-Bas” un norunāju satikšanos ar diviem šīs bankas direktoriem trešdienā 28. septembrī plkst. 10 no rīta. Ja Jums šī diena un stunda nebūtu parocīga, tad varētu norunāt citus laikus. Laipni lūdzu Jūs pa telefonu nolikt man kādu stundu, kurā Jūs mani varētu pieņemt viesnīcā. Es palikšu pēcpusdienā mājās un gaidīšu uz Jūsu paziņojumu.”⁴³

Latvijas sūtņi Itālijā M. Valters 1921. gada 21. decembrī ziņoja ārlietu ministram Z. A. Meierovicam, ka ziņas par Itālijas banku varbūtēju piedalīšanos Latvijas emisijas bankā ir parādījušās Itālijas presē, tāpēc viņam būtu vajadzīgas norādes, kā to veicināt. 27. decembrī viņš informēja Ārlietu

ministriju, ka *Banco di Roma* Parīzes priekšstāvis vēstulē bankas galvenajai direkcijai Romā informējis par savu sarunu ar Latvijas finanšu ministru R. Kalningu. “Minētā vēstulē Parīzes priekšstāvis ziņo, ka tas, dzirdēdams par Kalnin[g]a kga sarunām Parīzē, aizgājis pie tā, lai ievāktu tuvākas ziņas par Latvijas emisijas bankas dibināšanu un varbūtēju Itālijas kapitāla piedalīšanos pie tās. Finanšu ministrs Kalnin[g]a kgs esot *Banco di Roma* priekšstāvjiem pateicis, ka neesot nodomāts pieaicināt Itālijas kapitālu, bet gan vienīgi Anglijas, Francijas un Amerikas. Ja banka vēloties interesēties par Latviju, tad tā varot stāties sakarā ar kādu privātu banku, piemēram, Rīgas Komerbanku. Galvenais direkcijas rīkotājs direktors *La Roche*, nolasīdams vēstuli, uzsvēra tani vietas, kurās izteikta finanšu ministra Kalnina kga atraidošā izturēšanās un lika saprast, ka šī izturēšanās ir ļoti pārsteidzoša, piemētinādams, ka *Banco di Roma* esot jau savu stāvokli noskaidrojuse un ka tā nedomājot piedalīties Latvijas emisijas bankā.”⁴⁴ M. Valters izteica pieņēmumu, ka finanšu ministrs būs ticis pārprasts un viņš vēlētos to vēstīt šīs bankas centrālajai vadībai Romā. R. Kalninga atbilde apstiprināja sūtņa pieņēmumu ar vārdiem “pret Itālijas kapitāla piedalīšanos emisijas bankas dibināšanā mums nekas nevar būt pretim, bet gan taisni otrādi – tas būtu ļoti vēlams”.⁴⁵ Turklāt ministrs bija gatavs tūdaļ pat doties komandējumā uz Romu kārtot šo jautājumu.⁴⁶ Paralēli viņš centās iegūt ārvalstu profesionāļu viedokļus par jau izstrādāto Latvijas Bankas statūtu projektu, kas tādejādi tika pastāvīgi uzlabots.

LATVIJAS BANKAS STATŪTU KRITIKA: ĀRVALSTU EKSPERTU IESAISTE

1921. gada 13. oktobrī sers Ernests Hārvejs (*Ernest Harvey*) no firmas *Allen, Harvey & Ross* Londonā vēstulē Latvijas finanšu ministram R. Kalningam kritizēja Latvijas Bankas statūtu projektu.⁴⁷ R. Kalninga 1922. gada 7. marta vēstule Latvijas sūtnim Londonā liecina, ka ar E. Hārveju viņš ir turpinājis sarakstīties par dažādiem jautājumiem.⁴⁸ “God. Kalning kgs, turpinot mūsu vakarējo sarunu, es sākšu kritizēt Jūsu bankas projektu ar ļoti nopietnu biedinājumu. Latvijas Bankai jārikojas ļoti uzmanīgi ar avansu došanu klientiem, bankājiem un valdībai, jo katrs avanss spiedīs Latvijas Banku palielināt tās banknošu izlaidumus, kas var izvērsties par nepanesamu slogu, ja avansi netiek aprobežoti ar vismākulīgāko rīcību, kas ir daudz labāks aizsargs kā statūti,” rakstīja E. Hārvejs.⁴⁹ Viņš norādīja, ka visu pantu kritika būtu laikiptilpīga, tāpēc viņš kā piemēru izmantos projekta pantu, kas paredz, ka Latvijas Bankas pamatkapitāls ir 75 miljoni zelta franku un to var lietot tikai banknošu un citu pienākumu [saistību] apmaiņai.

36 LNA LVVA, 2575. f., 7. apr., 111. l., 128.–128. lp. o. p.

37 LNA LVVA, 4620. f., 2. apr., 602. l., 53. lp.

38 LNA LVVA, 293. f., 1. apr., 678. l., 1. lp.–1. lp. o. p.

39 Turpat, 4. lp. o. p.

40 LNA LVVA, 4620. f., 2. apr., 602. l., 39. lp.

41 Turpat, 53. lp.

42 LNA LVVA, 2575. f., 7. apr., 111. l., 129. lp.

43 Turpat, 139 lp.

44 LNA LVVA, 6824. f., 3. apr., 184. l., 8. lp.

45 Turpat, 6. lp.

46 Turpat, 10. lp.

47 LNA LVVA, 4620. f., 2. apr., 602. l., 70.–75., 76.–77. lp. o. p.

48 Turpat, 27. lp.

49 Turpat, 76. lp.

“Pirmkārt, 75.000.000 zelta franku jeb apm. 4.000.000 £ ir ļoti liels kapitāls priekš galvenās bankas valstij ar 1.750.000 iedzīvotājiem un kapitāla izlietošanas aprobežojumam vispār nav nekāda nozīme. Lai iegūtu jēdzienu par tām briesmām, kādās Latvijas Banka iekļūs, lasiet statūtu 22. pantu: “Latvijas Banka izņem no apgrozības valsts kases zīmes uz Finanšu ministra rīkojuma, kas pamatots uz likumu “___”. Uz šī statūta panta pamata Finanšu ministrs var iegūt no Latv. bankas tik milzīgus avansus valsts saimniecības vajadzībām, ka Latvijas valdība īstenībā varēs atkal brīvi rīkoties ar papīrpresi. Daudzi citi statūtu panti, pēc manām domām, nepareizi sastādīti, sevišķi, kur lieta grozās ap Latvijas valdību jeb tās ministriem. Ideālai emisijas bankai vajaga visstingrākos noteikumus par banknošu izlaišanu un cik iespējams mazāk sakarus ar valdību. Piemēram, ja Latv. valdībai, kā tas domājams, vajadzēs atrast bankas kapitālu, būtu labāki, ja banka būtu Latvijas valdības atribūts un ne valdības departaments. Divi no pieciem jeb sešiem direktoriem varētu būt valdības priekšstāvji, bet ne ar lielākām tiesībām kā citi direktori. Faktiski, ja Latvijas Banka būtu reģistrēta kā kāda angļu kompānija ar galveno sēdekli Londonā, tas varbūt dotu viņai labumu un kredītu. Ja tikai varētu nodrošināt vēlamu angļu direktoru līdzdalību un rīcību, tad drīz vien rastos Latvijai labums. Tomēr jāatmin, ka neviens pirmklasīgs finansists neņem bankā dalību, iekams viņš nepārliecināsies, ka Latvijas valdība var balansēt savu budžetu. Ideja par zelta noguldīšanu Londonā ir nevajadzīgs greznums priekš Latvijas un taisni tikpat liels kredīts būtu nodrošināts Latvijas valūtai, ja tā būtu izpērkama ar čeku izrakstu uz bilanci, kas atrodas kādā angļu *Clearing* bankā, kā, kad tā būtu izpērkama ar zeltu. Nav iemesla, kāpēc lai visi Latvijas Bankas resursi nenestu augļus.”⁵⁰

E. Hārvejs noraidīja ideju, ka Latvijas Bankas direkcijā līdzās latviešiem jābūt vēl triju tautību pārstāvjiem, norādot, ka šādi nevajadzētu ierobežot direkcijas sastāvu. 1921. gada oktobrī R. Kalnings un Latvijas sūtnis Londonā G. Bisenieks vizītē pie Liebritānijas Ārlietu ministrijas Ziemeļu departamenta vadītāja Dž. D. Gregorija (*J. D. Gregory*) skāruši arī Latvijas emisijas bankas jautājumu. R. Kalninga iniciēto iesniegumu G. Bisenieks 3. novembrī iesniedza Lielbritānijas Ārlietu ministrijai, pievienojot žurnāla *The Latvian Economist* 1921. gada 7. numura eksemplāru, kur bija publicēts Latvijas Bankas statūtu projekts.⁵¹ R. Kalnings sakarus meklēja arī Tautu Savienībā. Viņš telefoniski bija apspriedis Latvijas Bankas dibināšanas shēmas ar Henriju Strakošu (*Henry Strakosh*) no Tautu Savienības Finanšu komitejas, bet 1921. gada 19. oktobrī tās bija izklāstījis vēstulē. H. Strakošs 21. oktobrī atbildes vēstulē

rakstīja, ka viņam šis jautājums jāapspriež ar dažiem kolēģiem Tautu Savienības Finanšu nodaļā un ka pēc tam var atgriezties pie jautājuma tieši vai caur Tautu Savienības Starptautisko kredīta organizāciju (*International Credit Organisation of the League of Nations*).⁵² Tomēr viņš ieteica R. Kalningam turpmāk jautājumu kārtot saziņā ar Dž. Šusteru (*Lt.-Col. G. Schuster*) no Starptautiskās kredīta organizācijas, jo pats plānojot doties ceļojumā. Vēstulē Lielbritānijas Ārlietu ministrijai Latvijas sūtnis G. Bisenieks izklāstīja Latvijas Bankas izveides principus, apgalvojot, ka to izveidē ņemti vērā arī H. Strakoša ieteikumi.⁵³ Viņš iezīmēja viziju par Latvijas Banku kā potenciāli ārkārtīgi svarīgu Eiropas Ziemeļaustrumu reģionam (Latvija, Igaunija, Lietuva), konstatējot, ka vienošanos starp minētajām valstīm varētu panākt, ja Latvijas Banku atbalstītu Tautu Savienība, kuras Finanšu komitejas pārstāvis savukārt tiktu iecelts Latvijas Bankas direktoru valdē.

3

1922. GADS: JAUNAS AKTIVITĀTES

PRIVĀTA AKCIJU BANKA AR PRIEKŠROKU BRITU, AMERIKĀŅU UN FRANČU KAPITĀLAM

Satversmes sapulce 1921. gada 22. novembra sēdē pieņēma lēmumu uzdot valdībai sešu nedēļu laikā izstrādāt likumu par valsts banku.⁵⁴ Finanšu ministrijas pārvaldnieks Alfrēds Riekstiņš 24. novembrī lūdza finanšu ministru izšķirties par principiālo jautājumu – valsts banka ar emisijas tiesībām vai bez tām.⁵⁵ Žurnāla *The Latvian Economist* 1922. gada 2. numurā (februārī) tika publicēts Latvijas Bankas statūtu projekts angļu valodā.⁵⁶ 1922. gada marta sākumā Finanšu ministrija iesniedza Latvijas Bankas statūtu projektu Satversmes sapulcei, kas to nodeva izskatīšanai Finanšu un budžeta komisijā.⁵⁷ Finanšu ministrs R. Kalnings turpināja informēt sūtņus. “Emisijas bankas jautājumu Jūs ziniet,” rakstīja R. Kalnings Latvijas sūtnim Francijā O. Grosvaldam 1922. gada 7. martā. “Tā lieta vēl nav noskaidrota dažādu nelabvēlīgu apstākļu dēļ, bet pamatideja nav atmesta un es turpinu savus pūliņus pievilkt ārzemnieku kapitālu uz Jums pazīstamiem mūsu valdības noteikumiem.”⁵⁸ Latvijas sūtnis Itālijā M. Valters 13. martā informēja Ārlietu ministriju, “ka ievadītas sarunas arī ar *Banca Commerciale* vadību par piedalīšanos Latvijas Emisijas Bankā. Minētās bankas pazīstamais vadītājs Toeplitzs

neatrod šķēršļus tādai līdzdalībai Latvijas Emisijas bankā, bet vēlas pirms noskaidrot, kā uz to skatīsies Itālijas valdība, kurai emisijas bankas lietu noskaidrojam atsevišķā iesniegumā. Arī ar *Banca di Roma* bija legācijas vadītājam gadījums sarunāties un tā izsacīja vēlēšanos turpināt sarunas, kuras bijušas *Banca di Roma* priekšstāvim Parīzē ar mūsu finanšu ministri.”⁵⁹

1922. gada 14. martā tika tipogrāfiski izdots Latvijas Bankas statūtu projekts.⁶⁰ Tas paredzēja, ka ar nosaukumu “Latvijas Banka” dibinās akciju sabiedrību ar pamatkapitālu 75 miljoni latu, kas sadalāmi 300 tūkstošos akciju ar nominālvērtību 250 latu (kaut pirms dažām nedēļām žurnāla *The Latvian Economist* 1922. gada februāra numurā publicētajā projektā bija plānoti 150 000 akciju par 500 latiem⁶¹). Emisijas tiesības tika dotas uz 30 gadiem. Projekta paskaidrojumu sniedza finanšu ministra biedrs V. Āboltiņš:

“Mūsu saimnieciskā dzīve cieš nenokārtoto naudas apstākļu un kredīta trūkuma dēļ. Zeme ir izpostīta, un naudas kapitāli pa kara laiku iznīkuši. Mums nav līdzekļu, lai saviem spēkiem atjaunotu saimniecisko dzīvi, mēs nevaram atrast kredītu, jo neesam vēl mantojuši pietiekošu uzticību kapitālu īpašnieku aprindās.

Latvijas saimnieciskās dzīves atjaunošanai un attīstīšanai nepieciešama plašiem līdzekļiem apgādāta naudas iestāde. Lai nodibinātu šādu iestādi, kura baudītu pilnu uzticību kā iekš-, tā ārzemēs, mūsu iekšēji līdzekļi nebūs pietiekoši. Nepieciešama ārzemes kapitālu pievilkšana. Bet tas iespējams vienīgi tad, ja šo banku organizē uz komerciāliem pamatiem, dodot ārzemniekiem izredzes uz dividendēm, kuras varbūt arī pārsniegs ārzemēs parastās. Tāpat ārzemnieki prasīs samērīgu piedalīšanos bankas pārvaldē.

Kā izdevīgākais bankas tips šim nolūkam būtu – uz akciju sabiedrības principiem dibināta emisijas banka, kurai dot nosaukumu “Latvijas banka”. Latvijas valdības intereses un iespaidu varētu nodrošināt ar attiecīgiem nosacījumiem bankas statūtos.

Ņemot vērā mūsu tekošās vajadzības un naudas apgrozības prasības, bankas pamatkapitāls būtu nosakāms uz 75 milj. zelta franku. No šīs summas 1/3 dotu Latvijā, bet pārējās 2/3 ārzemju finansisti, varbūt šādās proporcijās:

- 20% angļu finansisti
- 20% sav. valstu finansisti
- 10% franču finansisti.

Direkcijas sastāvs būtu sekošs: 2/3 Latvijas pilsoņu, 1/3 ārzemnieku, kuriem jāatrodas Rīgā. Pie aizdevumu piešķiršanas Latvijas valdībai vai komunālām iestādēm ārzemniekiem varētu dot veto tiesības tādā veidā, ka lēmums par šiem aizdevumiem prasa 4/5 vai tamlīdzīgu majoritāti.

Operācijas banka izdarītu ar pašizlaistām banknotēm, kuras

50 Turpat, 76.–76. lpp. o. p.

51 LNA LVVA, 6824. f., 3. apr., 184. l., 11., 18. lpp.

52 LNA LVVA, 4620. f., 2. apr., 602. l., 49. lpp.

53 LNA LVVA, 6824. f., 3. apr., 184. l., 19.–21. lpp.

54 Satversmes sapulce, sēde 22. novembrī. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 265, 1921, 23. nov., 1. lpp.

55 LNA LVVA, 4620. f., 2. apr., 602. l., 64. lpp.

56 Proposed Statutes of “The Latvia Bank”. *The Latvian Economist*, No. 2, 1922 (February), pp. 32–36. Sk. šo projektu jau ar nākamajiem labojumiem, kas ieviesti 1922. gada 14. marta izdevumā: LNA LVVA, 4620. f., 2. apr., 602. l., 205. lpp. o. p.–207. lpp. o. p.

57 Latvijas Banka. *Latvijas Kareivis*, Nr. 73, 1922, 30. marts, 1.–2. lpp.

58 LNA LVVA, 2575. f., 7. apr., 174. l., 123. lpp.

59 LNA LVVA, 6824. f., 3. apr., 184. l., 5. lpp.

60 LNA LVVA, 4620. f., 2. apr., 602. l., 17.–23. lpp. o. p. [tipogrāfiskais]; 219.–225. lpp. o. p. [C]; Projekts ar labojumiem: 226.–239. lpp. o. p. [A]; Projekts ar precizējumiem, kas izdarīti A [B]: 240.–251. lpp.; Projekts pirms R. Kalninga labojumiem: 252.–266. lpp. o. p.

61 Turpat, 124.–135. lpp.; šeit: 124. lpp.

apmainītu pret devīzu vai zeltu tikai pēc viena gada, skaitot no tā laika, kad Anglijas Banka būs atcēluse visus aprobežojumus, kas saista brīvu zelta apmaiņu un eksportu.

Latvijas valdība varētu pieprasīt sekošu peļņu:

- 1) 10–15% prēmiju no akcijām;
- 2) 1/3 daļu no diskonta procenta;
- 3) nelielu nodokli no banknošu apgrozības, piem., 0,1% līdz 100 milj. frs., 0,2% no 100–200 milj. frs. un t. t.
- 4) valdība zem zināmiem nosacījumiem paturētu tiesību atpirkt no ārzemniekiem akcijas, nesamazinot peļņas izredzes ārzemniekiem – akciju turētājiem.

Šāda veida banka, neatrodoties zem valdības, resp., Finanšu ministrijas iespaida, bet dodot valdībai bez dividendēm uz ieguldīto pamatkapitālu vēl paprāvus ieņēmumus, kā augšā aizrādīts, visideālāki apmierinātu mūsu valsts saimnieciskās vajadzības. Augšā minēto triju valdošo nāciju kopdarbība Latvijas bankā būtu ļoti vēlama, sūtot tanī savus uzticības vīrus. Bez tam būtu vēlama arī mazāko nāciju piedalīšanās.

Šādai bankai tuvos austrumos būtu liela nozīme. Valūtas stabilitāti varētu ātrāk sasniegt, neatstājot novārtā arī tīri tirdznieciskus darījumus. Morāliskie un politiskie rezultāti sagaidāmi ļoti labi.

Ir laiks, ka privātā iniciatīve sāktu atkal darboties, nesaistīta ar valdības iemaisīšanos visos veidos. Pircējam un pārdevējam jāsatiekas tieši, kā tas bija pirmskara laikos. Tādā gadījumā pircējs saprātis, ka viņš nesāņem dāvanas vai valdības pabalstu, bet ka viņš taisījis parādu, kurš jānomaksā noteiktā laikā.

Ja pilsoņi sāņem no valdības naudu vai preces, tad tie to negrib uzskatīt par saviem faktiskiem parādiem. Bez tam valdība ir sliktis veikalnieks un veikalu dzišana arī nav viņas uzdevums.

Gadījumā, ja ārzemnieku noteikumi izrādītos mums par nepieņemamiem, mēs varētu ķerties pie emisijas bankas dibināšanas saviem iekšzemes līdzekļiem un atļaut ārzemniekiem piedalīties vēlāk, kad banka jau būs uzsākuse darbību. Mūsu zelta krājumi iztaisa ap 12 milj. z. franku (latu) un par tādu pašu zumu [summu] ir ārzemes valūta. Tas dod valdībai iespēju vienai pašai segt trešo daļu no bankas pamatkapitāla jau tagad.⁶²

Finanšu ministrs R. Kalnings 1922. gada 20. martā informēja Latvijas diplomātisko pārstāvi Vašingtonā par Latvijas valdības pamatnoteikumiem ārzemju kapitālistiem, nosūtīja statūtu projektu un izteica cerību, ka "šie noteikumi visā visumā ārzemniekiem pieņemami".⁶³ "Man prieks Jums paziņot, ka manu priekšlikumu par Latvijas Emisijas bankas dibināšanu, pievelkot ārzemes kapitālus, ministru kabinets izšķīris labvēlīgi. Arī Latvijā saimnieciskie un finansiālie

apstākļi patlaban tādi, ka var tūlīņ stāties pie projekta izvešanas dzīvē. [...] Jūs sapratīsiet, cik liela nozīme var būt šādai naudai iestādei izpostītās Latvijas atjaunošanā un izveidošanā. Tādēļ Jūs lūdzu nākt palīgā pie šīs iestādes dibināšanas, turpinot jau attiecīgā virzienā ievadītās sarunas, ieinteresējot jaunas, zolīdas finansistu grupas un informējot mani par sarunas gaitu, panākumiem un izredzēm. Līdz ar šo izsaku Jums savu dziļāko pateicību par Jūsu agrākām pūlēm un sasniegumiem Latvijas Emisijas bankas lietā un ceru, ka arī turpmāk neliegsat savu laipno līdzdarbību."

Sūtniecība Parīzē ministru R. Kalningu 1922. gada 5. maijā informēja, ka sers Gārtveits (*Wm. Garthwaite*) sūtniecībai rakstiski izteicis dažādus priekšlikumus un lūdz tikšanās ar Latvijas finanšu ministru laikā no 10. līdz 20. maijam Dženovā, kur notiks konference, vai Parīzē pēc konferences. Saskaņā ar sūtniecības rīcībā esošo informāciju sers Gārtveits esot "liela stila uzņēmējs-finansists, kuram starp citu sakari ar *London County & Westminster bank*, kā arī ar *The National Provincial and Union Bank of England*". Padomnieks lūdza ministru informēt sūtniecību, ja viņam būtu par to interese.⁶⁴

IDEJAS KARDINĀLA NOMAIŅA: VALSTS FINANSĒTA BANKA

1922. gada 12. jūnijā finanšu ministrs R. Kalnings atgriezās no kārtējā komandējuma. Intervijā presei viņš stāstīja, ka sarunas par emisijas banku vestas ar dažādām kapitālistu grupām, bet panākumi vāji. "Ministrs domā, ka banku varētu nodibināt arī ar Latvijas pašas līdzekļiem vien, pie tam garantējot zināmu bankas neatkarību no valdības. Sarunas ar angļu kapitālistiem bijis jāpārtrauc viena angļu bankas direktora aizbraukšanas dēļ uz Ameriku, kamdēļ sarunas vēl tiekot turpinātas rakstiski. Paredzams, ka jūnija beigās Rīgā iebraukšot amerikāņu finansists Vanderlips [domāts *Frank A. Vanderlip* (1864–1937) – I. L.], viens no Amerikas 4 vīru banku konsorcijas locekļiem. Ar V. ministru stājies pārrunās Dženovā."⁶⁵ (Minētais finansists Rīgu nav apmeklējis.)

Finanšu padomes darba kārtībā atkal nonāca emisijas bankas jautājums. Pūles savākt akciju kapitālu bija nesekmīgas, tāpēc Kredīta departaments nāca klajā ar ideju par valsts bankas projektu.⁶⁶ Tomēr Finanšu padomes 6. jūlija sēdē izšķīršanās par labu valsts bankai vēl nenotika. Finanšu ministrs R. Kalnings uzdeva Kredīta departamenta direktoram Aleksandram Kārkliņam sagatavot projektu tikai par emisijas nodaļas atvēršanu pie jau esošās Valsts krāj- un kredītbankas (sk. 4. nodaļu "Latvijas Bankas institucionālā izveide: Valsts kase, Valsts krāj-kase, Valsts krāj- un

kredītbankas pārņemšana"). Pēc šīs sēdes A. Kārkliņš kopā ar Jāni Bisenieku (Latviešu lauksaimnieku ekonomiskās sabiedrības priekšnieku, pirmskara lielākās latviešu naudas iestādes – Jelgavas Komerčbankas – priekšnieku, Finanšu padomes, Saimnieciskās padomes un Lauksaimniecības padomes loceklis, Valsts krāj-kases Diskonta komisijas loceklis) uzaicināja dažus Finanšu padomes locekļus uz apspriedi avīzes "Latvijas Vēstnesis" redakcijā. "Pēc A. Kārkliņa domām, neesot pielaižama nedz akciju bankas dibināšana, nedz emisijas tiesību piešķiršana krāj- un kredītbankai, bet jādibinot tūlīt valsts banka uz sevišķu statūtu pamata. Akciju bankā noteikšana būšot ārzemniekiem un svešautiešiem, bet krāj- un kredītbankā – Izidoram Frīdmanam⁶⁷. Turpretim valsts bankā varēšot iecelt pārvaldes orgānos nacionāli domājošus sabiedriskus darbiniekus, kuri tad arī noteikšot jaunās centrālās kredītiestādes politiku."⁶⁸

A. Kārkliņam bija uzdots izstrādāt tikai projektu par emisijas nodaļas nodibināšanu pie Valsts krāj- un kredītbankas, tomēr pēc savas iniciatīvas viņš sagatavoja arī valsts bankas projektu, proti, Latvijas Bankas statūtu projektu. Iespējams, jau minētās apspriedes, kā arī A. Kārkliņa preses publikāciju rezultātā pret emisijas nodaļas dibināšanu pie esošās Valsts krāj- un kredītbankas "sāka uzstāties plašākas aprindas, prasot valsts bankas nodibināšanu".⁶⁹ Tomēr R. Kalnings iesniedza Ministru kabinetam projektu par emisijas nodaļu, bet valsts bankas statūtu projektu nodeva apspriešanai Finanšu padomē.

26. jūlija sēdē padome apsprieda Valsts bankas statūtu projektu un rīkojumu par emisijas tiesību piešķiršanu Valsts krāj- un kredītbankai. Lietas būtība bija šāda – dibināt jaunu valsts banku vai piešķirt emisijas tiesības jau esošajai Valsts krāj- un kredītbankai. V. Āboltiņš informēja, ka ideja par emisijas tiesību piešķiršanu Valsts krāj- un kredītbankai "neatrod piekrišanu Satversmes sapulces aprindās", jo minētā banka darbojas bez statūtiem. Turpretim projekts par valsts bankas statūtiem deputātos neizraisa iebildumus.⁷⁰ "Izstrādājot valsts bankas statūtus, ir domāts, ka Valsts krāj- un kredītbankas funkcijas nodos valsts bankai. Banka būs tikai viena ar emisijas tiesībām. Mazā Latvijā nevarētu pastāvēt 2 lielas bankas – viena valsts un otra privāta akciju banka –, jo abām nebūtu ko darīt. Un nodot valsts bankas funkcijas privātai akciju bankai nebūtu ieteicams, jo banka veic valsts uzdevumus un iegūst lielu peļņu un pareizāki, ka šī peļņa paliek valstij. Mēs esam iesnieguši Satversmes sapulcei privātas emisijas bankas statūtus un vedam sarunas ar ārzemniekiem, bet izrādās, ka viņi nelabprāt nāk, un, no otras puses, mūsu finanšu stāvoklis tiktāl uzlabojies, ka ārzemnieki šajā darba laukā mums vienkārši nav vajadzīgi. Taisni šie, kur peļņa paredzama patiešām ļoti liela, pievilkt ārzemniekus nebūtu pareizi."⁷¹

62 LNA LVVA, 4620. f., 1. apr., 602. l., 23.–23. lp. o. p.

63 LNA LVVA, 293. f., 1. apr., 678. l., 6.–6. lp. o. p.

64 LNA LVVA, 2575. f., 7. apr., 174. l., 134. lp.

65 Finanšu ministrs R. Kalnings. *Strādnieku Avīze*, Nr. 130, 1922, 14. jūn., 1. lpp.; feļetonu par to sk.: Valdēss, Rihards. *Finansists. Ilustrēts Žurnāls*, Nr. 9, 1922, 10. lpp.

66 Finanšu ministrija (1918.–1923.). *Valdības Vēstnesis*, Nr. 256, 1923, 17. nov., 15.–16. lpp.

67 Finansistam I. Frīdmanam (ap 1850–07.09.1933.) pirms Pirmā pasaules kara Rīgā piederēja "savs bankas kantoris". Viņa paņiņu lokā bija politiķis R. Kalnings, kuram esot finanšu ministra amatā, I. Frīdmanš tika iecelts par Valsts krāj- un kredītbankas direktoru. Viņš bija arī R. Kalninga padomdevējs finanšu jautājumos. R. Kalnings vēlējās panākt I. Frīdmana iecelšanu par vienu no Latvijas Bankas direktoriem, tomēr politiķi I. Frīdmana kandidatūru noraidīja tāpēc, ka nevēlējās redzēt amatā svešautieti. Pēc I. Frīdmana nāves nekrologos latviešu prese atzina viņa nopelnus finanšu sistēmas veidošanā, stabilizējot nacionālo valūtu. Avīze "Jaunākās Ziņas" rakstīja: "Fr. daudz darījis, lai novērstu toreiz "melnās" biržas kaitīgo iespaidu. Atzīstams arī tas, ka viņš saviem tautas brāļiem valsts bankā nedeva nekādu priekšrocību. Fr. centās būt bezpartejisks." Viņam piederēja nams Rīgā, Merķeļa ielā 2. Sk.: "Ekonomists" par Ring. Kalningu un Izidoru Frīdmani. *Latvijas Sargs*, Nr. 278, 1926, 9. dec., 1. lpp.; Jauni atklājumi par Ring. Kalninga un Izidora Frīdmana finanšu politiku. *Latvijas Sargs*, Nr. 250, 1926, 5. nov., 1. lpp.; "Rūgtas" tantjēmas. *Centra Balss*, Nr. 6, 1930, 7. febr., 2. lpp.; Vērotājs. Izidors Frīdmanš. *Latvijas Sargs*, Nr. 37, 1933, 11. sept., 3. lpp.; Miris Izidors Frīdmanš. *Jaunākās Ziņas*, Nr. 201, 1933, 8. sept., 8. lpp.

68 Purmāls, P. Mūsu naudas reforma, 164. lpp.

69 Turpat.

70 LNA LVVA, 6824. f., 2. apr., 397. l., 11. lp.

71 Turpat, 12. lp.

28. jūlija sēdē Finanšu padome akceptēja valsts bankas statūtu projektu. Par labu tam, ka emisijas tiesības vajadzētu piešķirt esošajai Valsts krāj- un kredītbankai, izteicās Antons Launags (Tirdzniecības departamenta direktors⁷²), norādot uz to, ka parlamenta starpsesiju laikā nevajadzētu spert tikt svarīgu soli kā valsts bankas dibināšana. V. Āboltiņš skaidroja, ka, ja īstenotu A. Launaga ieteikumu, tad "vajadzētu banku saukt par valsts krāj-, kredīt- un emisijas banku, kas jau tā garo un ārzemniekiem nesaprotamo nosaukumu padarītu vēl smagāku".⁷³ Savukārt Valsts krāj- un kredītbankas direktors I. Frīdmans vispār apšaubīja ideju par valsts emisijas banku (privātas akciju emisijas bankas pastāvēja, piemēram, Vācijā, Francijā un Somijā). "Emisijas bankas ideja ir pseudoideja, kuru nekad neizvedīs. Latvija ir pārāk maza valsts, lai te varētu eksistēt emisijas banka. Un Latvija arī nevar eksistēt bez valsts bankas. Ja atradīsies ļaudis, kuri teiks, ka emisijas banka ir izdevīgāka un labāka, tad to vēl var pārvērst. Bet esmu pārliecināts, ka mēs nevarētu uzturēt emisijas banku, jo tā pat Anglijā nevar pastāvēt. Pie pareizas valdības valsts banka dos valstij lielu ienākumu, un kādēļ to dot ārzemniekiem?"⁷⁴

Deputāts Ā. Bļodnieks atstāstīja, ka Satversmes sapulces Finanšu un budžeta komisijā, izskatot Valsts bankas statūtu projektu, domstarpību gandrīz nebija. "Jautājumu atlika, jo visi gaidīja finansu ministri pārbraucam no ārzemēm ar naudas maisu. Ja būtu bijis zināms, ka izredzes uz ārzemes aizņēmumu vājas un mums pašiem ir 100 000 £, valsts banka jau tagad būtu nodibināta."⁷⁵ Rezultātā padomes locekļi vienojās, ka par valsts banku vajadzētu pārvērst esošo Valsts krāj- un kredītbanku. Padome projektu bija pieņēmusi, bet R. Kalnings tālāk to nevirzīja.⁷⁶ 1922. gada 3. augustā Ministru kabinets izdeva Noteikumus par naudu. A. Kārklīšs izmantoja šo iespēju presē popularizēt ideju par valsts emisijas banku kā vienīgi latviešiem piederošu banku, kas peļņu nodrošinās tikai pašu valstij.

"Mēs zinām, ka valdība jau vairākus gadus meklē līdzekļus akciju bankas nodibināšanai, pievelkot ārzemes kapitālus. Izteiktas arī cerības, ka akciju bankā piedalīsies arī vietējie kapitāli. Bet visi šie mēģinājumi un cerības palikuši bez sekmēm. Ārzemes kapitāli nenāk. Uz vietas svabada līdzekļu nav, un privātais diskonta procents ir pārāk augsts, kas attur privātos līdzekļus no piedalīšanās emisijas bankā ar mazāku peļņu. Un, ja mums līdz šim nav izdevies šo akciju banku nodibināt, tad to par ļaunumu nevar uzskatīt. Ja privātie kapitāli arī piedalītos dibināmā bankā, tad tie nāktu no mums naidīgām svešautiešu aprindām, lai gūtu varu un iespaidu emisijas bankā. Mums, latviešiem, naudas līdzekļu tikpat kā nemaz nav. Un tāpēc mums gan būtu emi-

sijas banka neatkarīga no valdības, bet atkarīga no svešautiešiem. Mēs kļūtu par svešautiešu kapitāla un politikas vergiem."⁷⁷

Pēc pāris nedēļām Finanšu ministrijas pārvaldnieks A. Riekstiņš (R. Kalnings bija demisionējis pēc noteikumu par nau- du pieņemšanas) iesniedza Ministru kabinetam A. Kārklīņa sagatavoto valsts emisijas bankas projektu.⁷⁸ 23. augustā Finanšu ministrija valsts emisijas bankas statūtu projektu nodeva Tieslietu ministrijas Kodifikācijas nodaļai, lūdzot atsaukumi. Projektu plānoja piesūtīt Satversmes sapulces frakcijām.⁷⁹

Žurnāla "Economists" 1922. gada 1./15. septembra numurā tika publicēts Latvijas Bankas statūtu projekts, ko ievadīja Finanšu ministrijas Kredīta departamenta paskaidrojums.⁸⁰ Tas konstatēja situāciju: "Ir skaidrs, ka ārzemnieki ar saviem kapitāliem bez lielas peļņas un smagiem noteikumiem nenāks. Bez tam kā liels jautājums ir tas, vai mēs drīkstam par katru cenu pārdot centrālbanku, šo svarīgo saimnieciskās dzīves regulatoru ārzemniekiem. Bez šaubām, nē."⁸¹ Savukārt cerības uz vietējo kapitālu atkrīt, zinot, ka "vietējā tirgū par naudas kapitālu kredīta veidā maksā līdz 60% gadā", bet "tādu peļņu mēs nevaram solīt". Tāpēc valsts bankas dibināšanai nolemts izmantot Valsts krāj- un kredītbanku, nododot tās aktīvus un pasīvus, personālu un iekārtu valsts bankai.

Latvijas Bankas galvenais direktors E. Švēde šo izšķiršanos vēlāk skaidroja ar situāciju, ka "radās tiešām vairāki ārzemju naudastirgā priekšstāvji, to starpā Fortingtons, bet viņu priekšlikumi izgāja uz finansieli un politisku iedzīvošanos Latvijā, un, kad to noskaidroja, sarunas ar ārzemniekiem pārtrauca, jo kopdarbība tādos apstākļos būtu maksājusi valstij smagi dārgi."⁸²

1922. gada 16. septembrī, kad bankas statūti vispārējos vilcienos jau bija zināmi un drīzumā bija gaidāma bankas dibināšana, ekonomikas un tiesību zinātņu kandidāts politiķis Pēteris Bergis atbalstīja izšķiršanos par labu valsts bankas modelim, jo, kā viņš rakstīja, "nepavisam nebūtu pielaižams atstāt privātās rokās tik svarīgu saimniecisku aparātu, kuru pie labas gribas nav grūti pārvērst arī par bīstamu politisku ieroci bankas akcionāru rokās."⁸³ "Tāpēc tikai ar vislielāko izbrīnēšanos var uzņemt kāda nesen no skatuves nogājuša finansu darbinieka atklātībā izteiktos vārdus, ka būtu vēlams, lai valsts bankas akcionāru skaitā būtu labi daudz ārzemnieku, kuri no mūsu valsts varas būtu mazāk atkarīgi, caur ko banka gūtu lielāku uzticību."

Ministru kabinets Latvijas Bankas statūtus pieņēma 1922. gada 19. septembrī 1919. gada 16. jūlija likuma kārtībā (izsludināti 22. septembrī).⁸⁴

4

LATVIJAS BANKAS INSTITUCIONĀLĀ IZVEIDE: VALSTS KASE, VALSTS KRĀJKASE, VALSTS KRĀJ- UN KREDĪTBANKAS PĀRŅEMŠANA

Divu gadu laikā politikas veidotāji no idejas par privātu emisijas akciju banku bija nonākuši līdz valstij piederošas emisijas bankas nodibināšanai. Tikpat pakāpeniski notika bankas institucionālā izveide. Pirmais solis tās virzienā bija Finanšu ministrijas pārraudzībā darbojošās Valsts kases izveide ar Pagaidu valdības 1918. gada 18. decembra lēmumu. Savukārt 1919. gada 1. aprīlī valdība pieņēma lēmumu par Latvijas Valsts krāj- un kredītbankas izveidošanu. Darbu jaunizveidotā struktūra sāka jūlijā un augustā, kad pie vairākām Valsts kases nodaļām Latvijas pilsētās tika atvērtas krāj- un kredītbankas nodaļas.⁸⁵ Viens no būtiskiem Valsts krāj- un kredītbankas mērķiem bija atgūt iedzīvotāju uzticību un veicināt naudas noguldīšanu.

Valsts krāj- un kredītbankas priekšnieks Jānis Neimanis 1920. gada martā informēja Finanšu ministriju, ka noguldītāji protestē, kad "viņiem ost vaj cara naudas noguldījums tiek izmaksāts Latvijas valūtā pēc oficiālā kursa".⁸⁶ Noguldītāji šādos gadījumos emocionāli ļoti iekarst – viņi raud vai sodās par krāj- un kredītbankas darbiniekiem un valstī pastāvošo finanšu nekārtību. Tāpēc Valsts krāj- un kredītbankas priekšnieks norādīja, ka valsts interesēs ir nodrošināt Valsts krāj- un kredītbankai tieši cara valūtā, nevis rubļos to Valsts kases depozītā nodoto summu, kura noguldīta cara valūtā. Viņš rūpējās par to, lai atjaunotu un nostiprinātu noguldītāju uzticību kredītiestādēm, ko bija satricinājuši kara gadi, skaidrojot, ka tieši šim "nolūkam tiek organizēts Valsts krāj- un kredītbankas nodaļu tīkls visā Latvijā, atverot viņas pie Valsts kases, pasta-telegrāfa, pašvaldības un c. sabiedriskām iestādēm".⁸⁷ 1920. gada maijā Latvijā darbojās 42 Valsts krāj- un kredītbankas nodaļas pie Valsts kases un pasta-telegrāfa iestādēm, no kurām 21 – Vidzemē, 18 – Kurzemē un 3 – Latgalē.

1921. gada 30. jūnijā Valsts krāj- un kredītbankas nodaļām tika piešķirtas tiesības veikt visas banku operācijas, bet kopš 18. augusta Valsts krāj- un kredītbankas tika pārveidota par Valsts krāj- un kredītbanku.⁸⁸ No 1921. gada 27. augusta par Valsts krāj- un kredītbankas direktoriem tika iecelti Valsts krāj- un kredītbankas pārvaldnieka vietas izpildītājs Alfrēds Varenais un Kredīta departamenta pagaidu vecākais sevišķu uzdevumu ierēdnis, finanšu ministra R. Kalninga padomnieks I. Frīdmans. Kad Satversmes sapulce 1921. gada 22. novembra sēdē pieņēma lēmumu uzdot valdībai sešu nedēļu laikā izstrādāt likumu par valsts banku, tā pieprasīja arī izšķirt jautājumu par to, vai apvienot Valsts kasi ar valsts banku, vai ne.⁸⁹ Finanšu ministrijas pārvaldnieks A. Riekstiņš ieteica Valsts kasi

72 Nākošo ministru biogrāfijas. *Latvis*, Nr. 405, 1923, 14. janv., 1. lpp.

73 LNA LVVA, 6824. f., 2. apr., 397. l., 15. lp.

74 Turpat, 15. lp. o. p.

75 Turpat.

76 Purmāls, P. Mūsu naudas reforma, 164. lpp.

77 Kārklīšs, Aleksandrs. Emisijas banka. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 192, 1922, 29. aug., 1. lpp.

78 Purmāls, P. Mūsu naudas reforma, 166. lpp.

79 Valsts Banka. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 187, 1922, 23. aug., 1. lpp.

80 Latvijas Bankas statūti. *Economists*, 1922, Nr. 17/18, 1./15. sept., 403.–405. lpp.

81 Latvijas Banka. Turpat, 402. lpp.

82 Latvijas Bankas direktora saruna ar preses priekšstāvjiem. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 242, 1923, 28. okt., 6. lpp.

83 Bergis, Pēteris. Valsts bankas projekts. *Jaunākās Ziņas*, Nr. 208, 1922, 16. sept., 1.–3. lpp.

84 Latvijas Bankas statūti. *Economists*, Nr. 17/18, 1922, 1./15. sept., 403.–405. lpp.; Statutes of the Bank of Latvia. *The Latvian Economist*, No. 10 (October), 1922, pp. 197–200.

85 Valsts kasei – 102, 4. lp. [tiešsaiste], [2020]. [skatīts 2022. g. 14. martā]. Pieejams: https://kase.gov.lv/sites/default/files/2021-08/VK_vesture_2020.pdf

86 LNA LVVA, 4620. f., 4. apr., 156. l., 211. lp.

87 Turpat, 191.–192. lp.

88 Valsts Krāj- un Kredītbanka (bij. Valsts krāj- un kredītbankas). *Economists*, Nr. 24, 1921, 15. dec., 886.–888. lpp.

89 LNA LVVA, 4620. f., 2. apr., 602. l., 64. lp.

pievienot Valsts krāj- un kredītbankai. No 1922. gada 23. februāra Valsts krāj- un kredītbanka pildīja arī Valsts kases funkcijas, bet ar 1. aprīli tai tika pievienots Valsts kases departaments. Valsts kases departamenta direktors Kārlis Vanags ar 1922. gada 15. februāri tika iecelts par Valsts krāj- un kredītbankas direktoru. Tādējādi ar pieredzi Valsts kases un Valsts krāj- un kredītbankas vadībā nākamībā Latvijas Bankas direkcijā nokļūs divi direktori – A. Varenais un K. Vanags.

Valsts krāj- un kredītbankas valdes sēdē 1922. gada 1. aprīlī direktori A. Varenais, I. Frīdmans un K. Vanags nolēma ieskaitīt Valsts krāj- un kredītbankas dienestā tajā pašā datumā likvidētā Valsts kases departamenta un Valsts kases 22 provinces nodaļu⁹⁰ ierēdņus, kā arī apkalpojošo personālu⁹¹. Valde pieņēma priekšlikumu par Arējās tirdzniecības birojam piederoša zirga ar pajūgu lietošanu bankas vajadzībām, maksājot 100 rubļu lielu atlīdzību stundā.⁹² Maijā nolēma atvērt tekošo rēķinu operācijas visās Valsts krāj- un kredītbankas nodaļās, kur tādu vēl nebūtu.⁹³ Bankas telpas operāciju veikšanas laikā uzraudzīja Rīgas pilsētas kriminālpolicija, kam par to jūnijā izsniedza gratifikāciju 10 tūkst. rubļu.⁹⁴ Līdztekus apsardzes problēmu sāka risināt, apbruņojot pašus bankas darbiniekus. Centrāles un nodaļu apsardzības vajadzībām jūnijā iepirka 50 automātisko pistoļu.⁹⁵ Jūlijā no prefektūras saņemtās ieroču atļaujas tika izsniegtas 89 bankas ierēdņiem, to skaitā direktoriem A. Varenajam un K. Vanagam, prokūristiem, 22 reģionālo nodaļu pārvaldniekiem un priekšniekiem, kā arī naudas skaitītājiem un kasieriem.⁹⁶ Augustā direkcija nolēma iegādāties bankas vajadzībām vēl 15 jaunu revolveru.⁹⁷

Ministru kabinets 1922. gada 26. oktobrī izdeva noteikumus par Valsts krāj- un kredītbankas likvidēšanu. Finanšu ministrijas pārvaldnieks A. Riekstiņš 28. oktobrī apstiprināja noteikumus par Latvijas Bankas darbības uzsākšanu. 30. oktobrī Valsts krāj- un kredītbankas direktors I. Frīdmans un vecākais prokūrists Jānis Šilinskis, piedaloties Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājam R. Kalningam, Valsts kontroles pārstāvju – galvenā kontroliera Frīdriha Ozoliņa un kontroliera Jāņa Mengota – klātbūtnē nodeva un Latvijas Bankas direktori K. Vanags un A. Varenais pieņēma visas Valsts krāj- un kredītbankas vērtības.⁹⁸

Šo vērtību skaitā bija arī 168 “Glabāšanā nodotas paketes”, kas liecina par dažādajiem avotiem, kuros gūtas pirmās vērtības, kas iegūla Valsts kasē.⁹⁹ Pirmais ieraksts fiksēts 1919. gada 29. augustā, kad Apgādības ministrija nodevusi “kuvēru” ar divām atslēgām. Vēlāk te nonākusi kastīte ar vērtslietām, ko nodevis Rīgas policijas 3. iecirkņa priekšnieks. Citu iesniedzēju vidū ir arī Rīgas prefektūra, Kara izmeklēšanas tiesnesis pie Kurzemes divīzijas, Kara gūstekņu

un bēgļu nodaļa. No Armijas virspavēlnieka Izlūkošanas nodaļas 1921. gada 1. martā iegūtas pat 42 paketes no personām (iespējams, arī spiegiem), kam atņemtas pārsvarā dažādu varu izdotas naudas zīmes.

5

LATVIJAS BANKAS REZERVJU IZVEIDE

1920. gada 23. martā stājās spēkā rīkojums par Valsts zelta fondu. Tas noteica, ka viss zelts, kas līdz šim iegūts valsts īpašumā, ieskaitāms zelta fondā un tam jāatrodas Finanšu ministrijas pārziņā un jāglabājas Valsts kasē. Valsts zelta fonda pamatā bija zelts un vērtslietas, kas tajā ienāca no trim avotiem. Pirmais bija Latvijas iedzīvotāju saziēdota, atsaucoties Sieviešu palīdzības korpusa zelta fonda idejai, kas presē pirmo reizi plaši izskanēja 1919. gada 5. novembrī Bermonta uzbrukuma dienās. Otrais avots bija zelts, ko Latvijas valsts ieguva saskaņā ar 1920. gada 11. augusta Latvijas–Padomju Krievijas miera līgumu. Trešo kopumu veidoja valsts ienaidniekam konfiscētās un valsts iepirktās vērtslietas, kas tika pārkausētas zelta stieņos.

1921. gada 1. aprīlī Valsts zelta fonda vērtība tika lēsta apmēram 11,7 miljonos zelta franku.¹⁰⁰ To veidoja:

- 4 miljoni cariskās Krievijas zelta rubļu;
- 157,4 kg tīra zelta;
- 5040 kg tīra sudraba;
- 95,5 g platīna;
- 128 karāti briljantu.

1922. gada 22. novembrī Finanšu ministrija pārveda uz Latvijas Banku kā noguldījumu arī Valsts zelta fondu (12,7 miljonus latu), ko Latvijas Banka uzrādīja savas bilances aktīvos kā zeltu, bet pasīvos kā valsts speciālo līdzekļu noguldījumu.

SIEVIEŠU ZELTA FONDS

Doma par Sieviešu zelta fonda dibināšanu radās kā rakstnieces Ivandes Kaijas ierosinājums sakarā ar Latvijas saimnieciskās dzīves grūtībām kara laikā. Viņa sprieda, ka tautsaimniecības attīstībai ir nepieciešams valsts zelta fonds, un iecerēja, ka “pirmo pamatakmeni valsts zeltam” grib likt latvju sievietes, izveidojot “Sieviešu Zelta Fondu”.¹⁰¹ Aicinājumā visiem Latvijas iedzīvotājiem viņa rakstīja: “Ja visa tauta un sevišķi mantīgās šķiras, kurām vēl zelta un sudraba lietas uzglabājušās, nopietni gribētu no tām atteikties valsts labā, tad tas varētu zināmā mērā pacelt Latvijas naudas kursu. Līdz ar to būtu sprautas robežas patlaban valdošai dārdzībai un tādējādi zelta fonds savukārt nāktu par

labu visai tautai, it īpaši mazturīgiem. Lai fonds būtu tiešām tik liels, ka varētu darīt manāmu iespaidu uz Latvijas finansēm, tad jāpiedalās visai tautai.”¹⁰²

Fonds informēja interesentus, ka ziedojumus pieņems līdz 1920. gada 17. aprīlim. Avīze “Valdības Vēstnesis” turpinājumos publicēja ziedotāju sarakstus. Sieviešu palīdzības korpusa zelta fondam saziēdoto kampaņas iniciatores plānoja pasniegt kā balvu Satversmes sapulcei. Maija vidū zelta fonds jau bija pārvests uz Valsts kasi, kur novietots ugunsdrošās telpās. Valsts kases un Sieviešu palīdzības korpusa priekštāvju klātbūtnē tika taksēti ziedotie priekšmeti. Ivande Kaija tad teica paldies visiem, kas “nesuši mūsu jaunajai valstij, ko katrs spējis”.¹⁰³ Katru dāvinājumu viņa salīdzināja ar pašreizējā dzīvojošo patriotisku upuri, vēstot, ka tie paliks nācijai atmiņā kā liecinājums neliekuļotai tēvijas mīlestībai. Sieviešu palīdzības korpusa akcija aizsniedza latviešus arī ārpus Latvijas. Ziedojumi Valsts zelta fondam ienāca arī pēc šīs akcijas. Piemēram, 1921. gada sākumā Mandžūrijā dzīvojošie latvieši bija ziedojuši 255 rubļus zeltā Valsts zelta fondam.¹⁰⁴ Vasarā 120 rubļu zeltā piesūtīja Vladivostokas latvieši.¹⁰⁵

Latvijas Valsts zelta fonda pārbaude Valsts krāj- un kredītbankā 1920. gada decembrī. Foto centrā dibenplānā pie divstāvu saldumu trauka – Valsts krāj- un kredītbankas direktori Kārlis Vanags (aplūko rokās kausu) un Alfrēds Varenais (pa labi viņam līdzās), kas kļūs par Latvijas Bankas pirmajiem direktoriem. Fotogrāfs – Mārtiņš Lapiņš. *Ilustrēts Žurnāls*, Nr. 1, 1921, 5. lpp.

90 Aizputes, Alūksnes, Bauskas, Cēsu, Daugavpils, Jaunjelgavas, Jelgavas, Jēkabmiesta, Kuldīgas, Liepājas, Limbažu, Ludzas, Madonas, Rēzeknes, Rūjienas, Saldus, Smiltenes, Talsu, Tukuma, Valkas, Valmieras, Ventspils.

91 LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 44. l., 8. lp. o. p.

92 Turpat, 11. lp.

93 Turpat, 12. lp. o. p.

94 Turpat, 21. lp. o. p.

95 Turpat, 22. lp. o. p.

96 Turpat, 30. lp. o. p.–32. lp.

97 Turpat, 34. lp.

98 Turpat, 311. l., 1.–2. lp. o. p.

99 Turpat, 77.–80. lp. o. p.

100 Aizsilnieks, Arnolds. *Latvijas saimniecības vēsture, 1914–1945*. Stokholma : Daugava, 1968, 174. lpp.

101 Kaija, Ivande. Sieviešu palīdzības korpusa “Sieviešu Zelta Fonds”. *Latvijas Sargs*, Nr. 186, 1919, 11. nov., 2. lpp.; *Sieviešu palīdzības korpusa pusgada darbības pārskats no 1. oktobra 1919. g. līdz 1. aprīlim 1920. g.* Rīga : [b. i.], 1920, 36. lpp.

102 Kaija, Ivande. Sieviešu palīdzības korpusa “Sieviešu Zelta Fonds”. *Latvijas Sargs*, Nr. 186, 1919, 11. nov., 2. lpp.

103 Kaija, Ivande. Latvju sieviešu zelta fonda. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 112, 1920, 19. maijs, 3. lpp.

104 Ķīnas latviešu ziedojums Zelta fondam. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 2, 1921, 4. janv., 1. lpp.

105 Valsts zelta fonds. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 131, 1921, 14. jūn., 1. lpp.

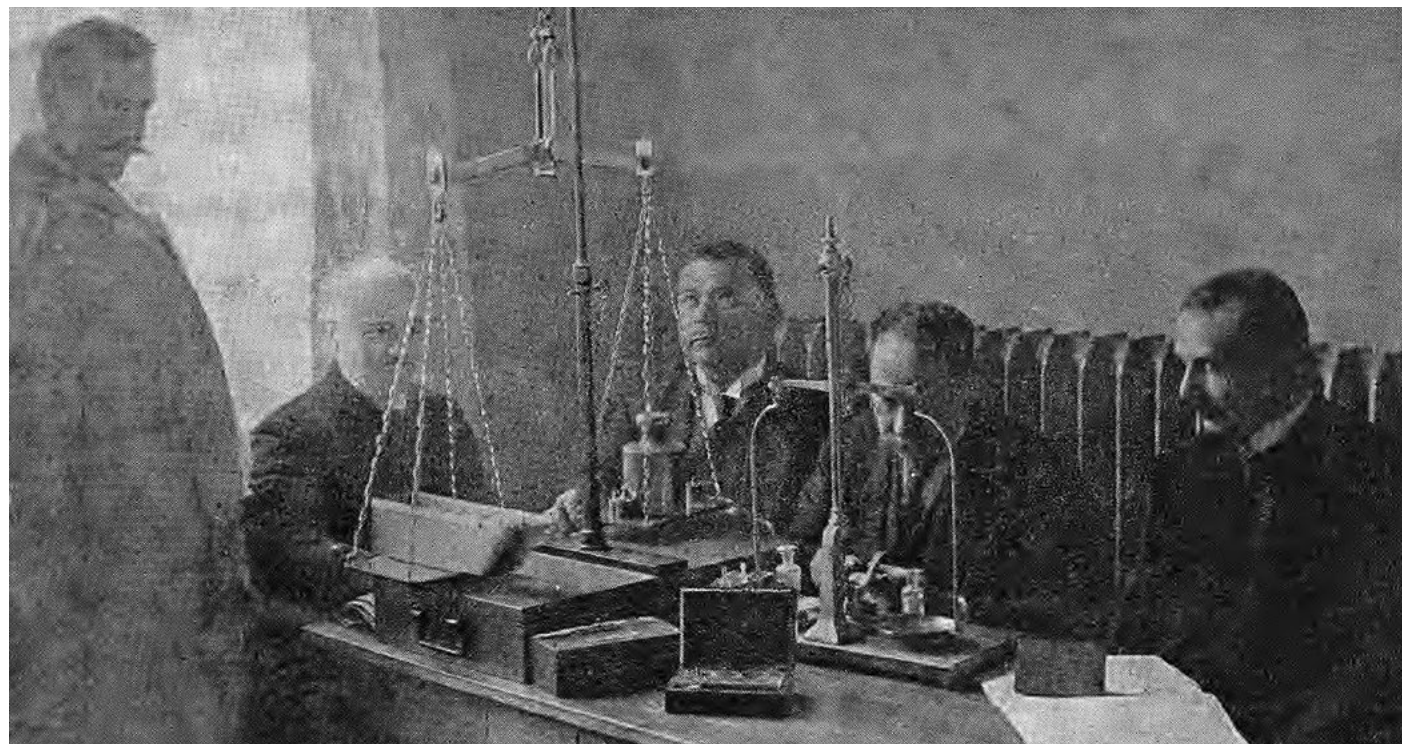

1921. gada 11. martā Satversmes sapulces deputāti tika informēti, ka Sieviešu palīdzības korpusa deleģējumā rakstniece Ivande Kaija un Satversmes sapulces deputāte Dr. Zelma Cēsniene-Freidenfelde iesniegušas norēķinu par Valsts zelta fondam savāktajām vērtībām.¹⁰⁶ Kopā ar divām grāmatām, kurās bija apkopoti ziedotāju vārdi (tā saukto zelta grāmatu), ar šo aktu fonds bija nodots parlamenta rīcībā.¹⁰⁷

ČETRI MILJONI RUBĻU ZELTĀ

Saskaņā ar 1920. gada 11. augusta Latvijas–Padomju Krievijas miera līgumu Padomju Krievija apņēmas izsniegt Latvijai avansu – četrus miljonus rubļu zeltā – par vērtībām, kuras tai būtu jāatdod Latvijai. 1920. gada novembra beigās no Krievijas “zelts piecu un desmit rubļu zelta monētās tika iekrauts vagonos un devās uz Sebežu”, lai 3. decembrī pienāktu Rīgā.¹⁰⁸ Tas bija nozīmīgs notikums. “Ilustrēts Žurnāls” 1921. gada pirmajā numurā publicēja fotogrāfijas, kurās redzams, kā baltos darba virsvalkos tērpti darbinieki liecinieku klātbūtnē pārskaita atvesto zeltu Latvijas Bankas priekštecē – Valsts krāj- un kredītbankā, bet citi – pārbauda zelta svaru.

No Padomju Krievijas 1920. gada 4. decembrī saskaņā ar Latvijas–Padomju Krievijas miera līgumu atvestā zelta skaitīšana Valsts krāj- un kredītbankā 1920. gada decembrī. Fotogrāfs – Mārtiņš Lapiņš. *Ilustrēts Žurnāls*, Nr. 1, 1921, 3. lpp.

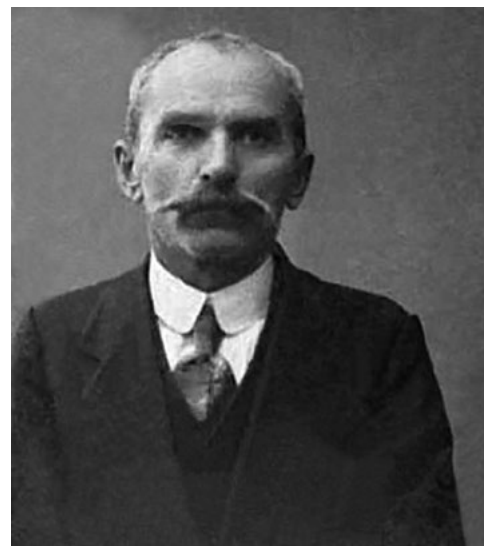

PIRKTIE UN KONFISCĒTIE DĀRGMETĀLI

1920. gada marta vidū avīze “Arājs” lasītājiem vēstīja, ka Valsts zelta fonds, “kurš sastāv no Kurzemē pirktiem un konfiscētiem dārgmetāliem, neieskaitot Sieviešu palīdzības korpusa zelta fondu, ar katru dienu top lielāks un jau tagad pietiekošs mūsu papīra naudas lielākās daļas nodrošināšanai”.¹⁰⁹ Valsts tapšanas sākumā uzpirktās un ienaidniekam konfiscētās vērtslietas tika pārkausētas zelta stieņos.

1931. gadā avīzes “Pēdējā Brīdī” lasītāji uzzināja, ka Finanšu ministrijā joprojām strādā cilvēks, kurš savulaik Latvijas Bankas (toreiz Valsts krāj- un kredītbankas) naudas velvēs ievada pirmos 65 pudus zelta stieņus. Ministrijas vecākais kurjers Andrejs Rozenkopfs žurnālistam stāstīja: “Tas bija 1919. jeb 20. gadā. Uz ielām bija sniegs. Te uzreiz man saka, ka jāvedot zelts, kas tanī brīdī atradās proves valdē pārkausēšanai. Būšot ap 65 pudu. Bet kā pārvest Valsts bankā? Domāju, domāju, tad paņēmu savas toreiz 7 gadus vecās meitiņas Irmas spēles ragaviņas un ķeros pie darba.”¹¹⁰ Zaļi krāsotās dzelzs ragaviņas joprojām bija saglabājušās, vien sēdvietas polsterējums bija apdilis, un kopā ar pirmo Latvijas Bankas zelta stieņu vedēju tās tika iemūžinātas fotogrāfijā.

Jau 1920. gada februārī (pirms rīkojuma par Valsts zelta fondu izdošanas) avīze “Valdības Vēstnesis” sludinājumā iedzīvotājus informēja, ka “Valsts zelta fondam Finanšu ministrijas Valūtas nodaļa (bijušās valstsbankas telpās, ieeja no pils laukuma) pērk zelta, sudraba, kapara un ārzemju naudas, kā arī zelta un sudraba lietas darbadienās no 9 līdz 11 dienā.”¹¹¹ 1921. gada 16. aprīlī prese vēstīja, ka ar šodien sākās zelta iepirkšana Valsts zelta fondam brīvā tirgū un “tas krāsies Latvijas valsts kasē, vairodams mūsu zelta fondu”.¹¹² Savukārt Valsts zelta fonda aktīvā loma sākās 1922. gada maijā, kad Finanšu ministrijas Kredīta departaments uzdeva Valsts krāj- un kredītbankai pārdot jebkuram interesentam zeltu par Latvijas rubļiem, rēķinot, ka viens rublis līdzinās vienai piecdesmitajai daļai no zelta franka.¹¹³

Finanšu ministrijas vecākais kurjers Andrejs Rozenkopfs LNA LVVA, 2996. f., 16. apr., 20262. l.

Zelta svara pārbaudišana Valsts krāj- un kredītbankā 1920. gada decembrī. Fotogrāfs – Mārtiņš Lapiņš. *Ilustrēts Žurnāls*, Nr. 1, 1921, 3. lpp.

Finanšu ministrijas vecākais kurjers Andrejs Rozenkopfs 1931. gada oktobrī avīzes “Pēdējā Brīdī” fotogrāfijā, rādot žurnālistam meitas Irmas ragaviņas, ar kurām 1920. gadā viņš Latvijas Bankas (toreiz Valsts krāj- un kredītbanka) naudas velvēs ievada pirmos 65 pudus zelta stieņu. Pēdējā Brīdī, Nr. 222, 1931, 2. okt., 5. lpp.

106 Latvijas Satversmes sapulce. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 57, 1921, 12. marts, 1. lpp.

107 Latvijas Zelta fonds. *Jaunākās Ziņas*, Nr. 58, 1921, 12. marts, 3. lpp.

108 Stranga, Aivars. *Latvijas–Padomju Krievijas miera līgums 1920. gada 11. augustā*. Rīga: Fonds “Latvijas Vēsture”, 2000, 89. lpp.

109 Latvijas Zelta fonds. *Arājs*, Nr. 6, 1920, 19. marts, 4. lpp.

110 Kā radās mūsu Zelta fonds? *Pēdējā Brīdī*, Nr. 222, 1931, 2. okt., 5. lpp.

111 Valsts zelta fondam. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 30, 1920, 6. febr., 2. lpp.

112 Zelta iepirkšana valsts zelta fondam brīvā tirgū. *Latvijas Sargs*, Nr. 84, 1921, 16. apr., 1. lpp.

113 Aizsilnieks, Arnolds. *Latvijas saimniecības vēsture, 1914–1945*, 175. lpp.

PILSONISKĀS SABIEDRĪBAS IESAISTĪŠANĀS
LATVIJAS BANKAS PADOMES UN VALDES
LOCEKĻU KANDIDĀTU IZVIRZĪŠANĀ

Jau 1922. gada augustā, kad Kredīta departamenta direktors A. Kārklīņš presē sāka popularizēt ideju par to, ka jādibina nevis privāta emisijas akciju banka, bet valsts banka, galvenais arguments bija nepieciešamība nodrošināt latviešu intereses. Pēc Latvijas Bankas statūtu publiskošanas septembrī presi satrauca fakts, ka dažas ietekmīgas aprindas grib strauji iecelt bankas pārvaldi. Tāda Ministru kabineta steiga divas nedēļas pirms Saeimas vēlēšanām daudzos raisīja aizdomas un vēlēšanos, lai jautājumu izšķirtu jaunais Ministru kabinets, kas tiks izveidots pēc vēlēšanām.¹¹⁴ P. Berģis rakstīja: "Iespajds paliek tāds, it kā bankas pārvalde tiktu steidzīgi organizēta ar ļoti vienpusīgu sastāvu, kurā būtu reprezentētas vienīgi Rīgas privātuzņēmēju aprindas, gan latviešu, gan vācu un žīdu tautības. Tā nu nedrīkst notikt! Ir ļoti novecojies aizspriedums, ka bankām vajag atrasties lielu naudinieku ("baņķieru") rokās. [...] Sabiedrības uzticība ir banku darbības pamats, un tāpēc banku vadībai jāatrodas tādu personu rokās, kuru vārdi spēj modināt sabiedrības uzticību."¹¹⁵ Bankas vadītāju rokās būs "bīstami un spēcīgi ieroči, ar kuriem var nosmacēt ikvienu saimniecisku pasākumu, un var arī mākslīgi radīt tādus pasākumus, kas mūsu zemei nav piemēroti, vaj kuru veicināšana jānostāda otrā vietā", tāpēc, "pirmkārt, nedrīkst bankas pārvaldē pielaiest nedz minoritātes, ar kurām ekonomiskā cīņa mūsu tautai vēl nebūt nav nobeigta, nedz arī tās latviešu aprindas, kuras saimnieciskā cīņā solidarizējas ar minoritātēm, un, otrkārt, nedrīkst bankas pārvaldi nodot privātuzņēmēju, kaut arī latviešu tautības, rokās". P. Berģis apgalvoja, ka privātuzņēmēju personiskās intereses sadursies ar sabiedrības interesēm.

Avīzes "Latvijas Sargs" komentētājs iebilda pret to, ka "tik nopietnu un svarīgu jautājumu kā Latvijas valsts bankas dibināšana, kas, bez šaubām, ir un paliek valsts galvenais finansielais nervs un pamats, izsprieda un izdeva 16. jūl. likuma kārtībā ar tik pasīvu izturēšanos kā no preses, tā arī no visas latviešu sabiedrības puses. Tikai daži laikraksti veltīja šim momentam dažas rindiņas, neiztīrājot pašu lietu pēc būtības, jo statūtu projektu piesūtīja redakcijām tikai dažas dienas pirms viņu pieņemšanas."¹¹⁶ Autors norādīja, ka nedrīkst pieļaut, ka arī padomes locekļi tiek iecelti klusībā, "atkal nostādot visu sabiedrību notikuša fakta priekšā". Viņš uzsvēra, ka "nākamā bankas padome tikai tad baudīs pavalstnieku uzticību, ja viņa ieies bezparteijski

un nesavtīgi godīgi cilvēki no latviešu tautības aprindām, kuriem par visām lietām jāievēro latviešu nacionālās intereses".¹¹⁷

Rakstot vēstules Ministru kabinetam, kandidātus steidza ieteikt gan partijas (atrstas divu partiju vēstules), gan vismaz sešas profesionālās organizācijas. Lai gan presē Latvijas Bankas padomes un valdes kandidātu spējas netika vērtētas, vēstules liecina, ka profesionāļi savā vidē diskutēja un pieņēmtos lēmumus mērķtiecīgi lobēja valdībā.

Latvijas Kooperatīvu kongresu padome jautājumu apsprieda 26. septembra sēdē. Padome uzsvēra, ka tā pārstāv 1500 dažādu veidu kooperatīvu, kuros strādā 200 000 biedru, un ka iecelšanai Latvijas Bankas valdē iesaka Centrālās savienības "Konzums" valdes locekli, komercinženieri Eduardu Laursonu un Latvijas Tautas bankas instruktoru nodaļas vadītāju Pēteri Geidānu.¹¹⁸ Savukārt iecelšanai Latvijas Bankas padomē ieteica četrus kandidātus – Latvijas Tautas bankas padomes priekšsēdētāju, zvērīnātu advokātu P. Berģi, Satversmes sapulces locekli, Centrālās savienības "Konzums" galveno direktoru, Saimnieciskās padomes locekli P. Siecenienu, Lauksaimniecības departamenta direktoru, bijušo Rīgas Lauksaimniecības centrālbiedrības valdes locekli V. Skubiņu un Latvijas Tautas bankas valdes locekli, Latvijas Lauksaimniecības centrālbiedrības valdes locekli Jūliju Gulbīti.

Rīgas Tirgotāju biedrība (vairāk nekā 300 biedru) un Latvijas Tirgotāju savienība atsevišķās vēstulēs 11. oktobrī ieteica Rīgas Tirgotāju biedrības direktoru Ludvigu Upenieku, "jo valsts bankai jātop par nacionālas tirdzniecības galveno atbalstu",¹¹⁹ turklāt viņš "laikam ir vienīgais no latviešu komersantu aprindām, kas pamatīgi pazīst ne vien latviešu tirgotāju un lieltirgotāju, bet arī tirdzinieku, resp., sīktirgotāju apstākļus, viņu vajadzības un personīgas spējas".¹²⁰

Latviešu lauksaimnieku ekonomiskās sabiedrības valde 14. oktobra vēstulē aprakstīja savu vīziju par padomi – tai jānodrošina, pirmkārt, "nacionāla – latviska – pārvalde", "bez tādu minoritātu piemaisīšanas, kuru centieni atrod pabalstu mums ne visai draudzīgās ārvalstīs".¹²¹ Otrkārt, padomē jāieceļ labākie lietpratēji, "kuri caur ilggadīgu praksi latviešu starpā saauguši ar latviešu saimniecisko dzīvi un kuru organizācijas stipri ieinteresētas latviešu tautas saimnieciskā uzplaukšanā". Treškārt, tā kā Latvijas Banka vadīs visu Latvijas tautsaimniecību, kuru pārsvarā veido lauksaimnieciskā ražošana, tad no septiņu padomes locekļu vietām lauksaimnieku organizāciju pārstāvjiem jādod vismaz trīs vietas (ja ne četras), tirdzniecības un banku pārstāvjiem – divas vietas un rūpniecībai ("kurai maz izredzes Latvijā nostiprināties, iekams Krievija vēl 10 gadu būs nepieejama") – viens vai divi pārstāvji.

Par kandidātiem uz bankas padomi ieteica septiņus kandidātus – P. Siecenienu, J. Bisenieku, Artūru Žeru (Šeru) (Rīgas Lauksaimniecības centrālbiedrības Savstarpīgās kredīt biedrības valdes priekšsēdētāju, akciju sabiedrības "Lats" valdes locekli) vai Augustu Kalniņu, Kārli Puriņu (bij. finanšu ministru, Tirdzniecības un rūpniecības bankas padomes locekli), Jāni Bokalderu (Latvijas Universitātes docentu, Valsts statistiskās pārvaldes Agrārstatistikas nodaļas vadītāju, Saimnieciskās padomes un Lauksaimniecības padomes locekli), Kārli Benzi (akciju sabiedrības "Metālists" direktoru, Rīgas Diskonta bankas direktoru, Finanšu padomes locekli), Sprici Paegli (lielākā latviešu rūpniecības uzņēmuma akciju sabiedrības "Cements" valdes priekšsēdētāju, bij. tirdzniecības ministru, Valsts Krājiskas diskonta komisijas un Saimnieciskās padomes locekli). Par valdes locekļu kandidātiem ieteica: A. Kārklīņu (Kredīta departamenta direktoru), V. Āboltiņu (bij. finanšu viceministru) un Jāni Vesmani (bij. Latvijas sūtni Maskavā, Baltijas valstu un Krievijas ekonomiskā biroja priekšsēdētāju, tautsaimniecības lektoru).

Kristīgi nacionālās savienības Centrālā valde un tās Satversmes sapulces frakcija Latvijas Bankas valdes un padomes amatiem 14. oktobrī ieteica trīs kandidātus – J. Dāvi (bij. II Vidzemes Savstarpīgās kredīt biedrības valdes locekli, tag. Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības bankas padomes locekli), Robertu Baltgaili (Finanšu ministrijas Kredīta departamenta vicedirektoru), Jāni Braunu (bij. Latvijas Lauksaimniecības centrālbiedrības Savstarpīgās kredīt biedrības valdes locekli).¹²²

Latvijas Lauksaimniecības centrālbiedrība 17. oktobrī ieteica A. Žeru, V. Skubiņu, J. Gulbīti, P. Siecenienu un E. Laursonu,¹²³ savukārt Rīgas Lauksaimniecības centrālbiedrības Savstarpīgā kredīt biedrība (apvienoja 32 lauku krājaizdevu sabiedrības un 21 lauksaimniecības biedrību) – A. Žeru un V. Skubiņu.¹²⁴

17. oktobrī Latvijas Bankas padomes sastāva jautājumu bija apspriedis Ministru kabinets. Demokrātiskā centra nostāju pēc valdības sēdes vēstulēs Ministru prezidentam Kārlim Ulmanim un finanšu ministra vietas izpildītājam A. Riekstiņam 18. oktobrī formulēja zemkopības ministrs A. Kalniņš, norādot, ka pārstāv arī partijas biedra, aizsardzības ministra Gustava Zemgala viedokli. Viņš uzsvēra, ka direkcijā nekādā gadījumā nebūtu atstājams I. Frīdmans. Galvenā ideja – padomei jāreprezentē svarīgākās valsts jauncelsmē līdzdalīgās sociālās grupas, bet Latviešu zemnieku savienības vārdā Ministru kabinetam piedāvātajā sarakstā (ko arhīvā pagaidām nav izdevies atrast) neesot pārstāvēti kooperācijas un vidusšķiras darbinieki. Kā kooperācijas pārstāvjus Demokrātiskais centrs ieteica P. Siecenienu un P. Berģi, kā vidusšķiras pārstāvi – J. Vesmani,

114 Muške, Dāvids. Latvijas Banka. *Latvis*, Nr. 323, 1922, 3. okt., 5. lpp.

115 Berģis, Pēteris. Kāpēc tāda steiga? *Jaunākās Ziņas*, Nr. 215, 1922, 25. sept., 1. lpp.

116 Tartis [Sanders, V.]. Latvijas Banka. *Latvijas Sargs*, Nr. 218, 1922, 28. sept., 1. lpp.

117 Turpat.

118 LNA LVVA, 1307. f., 1. apr., 982. l., 9.–9. lp. o. p.

119 Turpat, 2. lp.

120 Turpat, 4. lp.

121 Turpat, 10.–10. lp. o. p.

122 Turpat, 5. lp.

123 Turpat, 11.–11. lp. o. p.

124 Turpat, 12.–12. lp. o. p.

kā lielāko lauksaimnieku organizāciju pārstāvjus – J. Bisenieku un P. Siecenieku.¹²⁵ Savu kandidātu iecelšanu bankas padomē Demokrātiskais centrs uzskatīja par tik svarīgu, ka tā prasību neievērošanas gadījumā draudēja demisionēt no valdības. “Ņemot vērā to, ka Latvijas Bankas darbībai būs vislielākais iespaids uz visu valsts dzīvi un vienpusīga viņas pārvaldes sastādīšana varētu atnest Latvijai visjaunākās sekas, kā arī, ievērojot kooperācijas lielo nozīmi priekš vidus šķirām vispārī un jo sevišķi priekš zemkopjiem, atļaujos piezīmēt, ka atzīmēto Demokrātiskā centra dibināto prasību neievērošana nostādītu to tādas atbildības priekšā pret sabiedrību, kuru tas nevarētu uz sevi uzņemt, un šo prasību noraidīšanas gadījumā tamdēļ būtu spiests pārtraukt savu līdzdarbību valdībā.”¹²⁶

Ministru kabinets 1922. gada 19. oktobrī iecēla Latvijas Bankas padomi sastāvā, kādu bija ieteicis finanšu ministra vietas izpildītājs A. Riekstiņš, ņemot vērā pārliecību, ka “valsts bankai, veicot savus uzdevumus, jāvadās vienīgi no valsts saimniecības interesēm un jāizslēdz savā darbībā aktīva politika”, – priekšsēdētājs R. Kalnings, vietnieks Ādolfs Klīve, locekļi: P. Siecenieks¹²⁷, J. Vesmanis, J. Zēbergs¹²⁸, J. Bisenieks (pēc viņa nāves 1923. gada 3. februārī – Fricis Menders), K. Benze, Staņislavs Kambala, A. Kārklīšs.¹²⁹ Demokrātiskā centra prasības bija ievērotas.

Līdz bankas galvenā direktora iecelšanai kā valdes priekšstāvis padomes sēdēs piedalījās Valsts krāj- un kredītbankas direktors K. Vanags.¹³⁰ Pirmā sēde notika 1922. gada 23. oktobrī Finanšu ministrijas telpās.¹³¹

Profesors K. Balodis 30. oktobrī konstatēja, ka Ministru kabinets, neraugoties uz pārmaiņām, kas partiju pārstāvēcībā notikušas jaunievēlētās Saeimas sastāvā, ir iecēlis Latvijas Bankas padomi, kas jau pasteigusies ievēlēt valdi – “vismaz par galveno direktoru ievēlēts Bētiņš (Rīgas diskonta bankas direktors-rikotājs), par viņa biedri Vanags, par pārējiem 3 direktoriem vēl publiski nav ziņots, bet iet gan baumas, ka ievēlēti esot Varenais un Āboltiņš (bij. finanšu ministra biedrs)”.¹³² Viņš bija pārliecināts, ka “bankas valdes apstiprināšana un bankas operāciju uzsākšana jāatliek līdz izdevīgākam laikam, kad Latvijas valstij patiesi būs tie 40 milj. zelta latu brīva kapitāla, ar kādu mūsu finanšu resors, kā tagad izrādās, par velti lielījies”. Avīzes “Jaunākās Ziņas” redakcija no savas puses bija pievienojusi piezīmi, norādot, ka pazīstami banku darbinieki Latvijas Tirgotāju savienībā ir izteikušies, ka ar valsts bankas dibināšanu vajadzējis pagaidīt un ka naudas emisiju varēja uzticēt kādai iestādei – pat privātai –, kas nodrošinātu izlaistās naudas zīmes.

Pēc notikušajām dažām sēdēm tika atzīts, ka Latvijas Bankas padomes darbu apgrūtina fakts, ka “jāaprobežojas ar niecīgu atbildīgo speciālistu kandidātu skaitu”, “to mums gandrīz nemaz nav un redzamu spēku jau pavisam ne”.¹³³

Tostarp notika Valsts krāj- un kredītbankas institucionālā transformēšana. Valsts krāj- un kredītbankas valdes sēžu protokolu grāmatā tika sākta Latvijas Bankas valdes sēžu protokolu grāmata – 1922. gada 28. oktobrī notikusi pēdējā Valsts krāj- un kredītbankas valdes sēde, un jau nākamajā lappusē 1922. gada 2. novembrī fiksēts Latvijas Bankas valdes pirmās sēdes protokols.¹³⁴

Ministru kabinets 1922. gada 2. novembra sēdē iecēla Robertu Bētiņu (1876–1961) par Latvijas Bankas galveno direktoru.¹³⁵ Viņš piedalījās 1922. gada 8. novembra Latvijas Bankas padomes sēdē, kur informēja, ka dažu iemeslu dēļ nevar uzņemties viņam uzticēto amatu. 9. novembrī publicētajā intervijā R. Kalnings avīzes “Latvis” žurnālistam skaidroja, ka bankas galvenā direktora amatā grib redzēt tieši R. Bētiņu, jo viņam ir vairāk nekā 20 gadu darba pieredze Rīgas Diskonta bankā.¹³⁶ 17. novembrī intervijā avīzei “Jaunākās Ziņas” R. Kalnings atzina, ka direkcijas izveides jautājums buksē, jo R. Bētiņš atteicies no piedāvājuma.¹³⁷

24. novembrī R. Kalnings tomēr skaidroja, ka gluži tā nav, ka R. Bētiņš amatu “galīgi pieņems tikai tad, kad viņš būs izbeidzis savus pienākumus pret diskontobanku. Pagaidām viņš ar katrreizēju diskonto bankas direkcijas piekrišanu piedalās Latvijas Bankas darbībā kā padomdevējs pie dažādu jautājumu izšķiršanas”.¹³⁸ Galu galā 13. decembra sēdē padome nolēma rakstiski lūgt, lai R. Bētiņš piedalītos “bankas darbībā un pabalstīt to ar savu padomu, cik vien tas viņam būtu iespējams”. 20. decembra sēdē padomes priekšsēdētājs R. Kalnings nolasīja “R. Bētiņa kga 19. decembra vēstuli, adresētu bankas padomei, kurā viņš apsolās pabalstīt bankas darbību neatbildīgā veidā, cik tālu tas būs iespējams, nepārkāpjot savus pienākumus pret Diskonto bankas valdi”.¹³⁹ Tomēr galvenā direktora iecelšana ieilga uz vairākiem mēnešiem. Šo procesu nesaudzīgi raksturojis Arturs Stiebrīšs avīzē “Latvis” 1923. gada 3. jūlijā, norādot, ka cīņa par vietām bankas valdē sākas ar vēl lielāku sparū, nekā bija notikusi padomes “šturmēšana”. “.. cīņa vēl nav beigusies, kaut gan tā ilgst jau 8 mēnešus. Vairākas reizes jau likās, ka vietu jautājums bankā laimīgi atrisināsies un virsroku ņems vienīgi pielaižamais princips, ka valdē jābūt vienīgi speciālistiem savā arodā, kādu mums, paldies Dievam, netrūkst. Bij pat atrasts un apstiprināts speciālists galvenā bankas direktora postenim, bet tā arī palika, nāca kārtējā valdības krīze, jauna kabineta sastādīšana ieilga, un banka vienmēr vēl ir bez galv. direktora, klāt pienākuši tikai divi jauni valdes locekļi, kas nekad bankās nav strādājuši. Kādu tagad izraudzīs “speciālistu” galv. direktora amatam un no kādas partijas tas nāks, neviens noteikti nepateiks.”¹⁴⁰ 1923. gada 4. janvārī Ministru kabinets iecēla divus direktorus. Līdzšinējais Valsts kontroles vadītājs Ernests Ozoliņš ar pieredzi banku darbā tiešām nevarēja lepoties, savukārt

Vilis Bandrevičs tomēr dažus mēnešus jau bija nostrādājis par Latvijas Tautas bankas direktoru un, lai arī ne vadošā amatā, tomēr bankā bija strādājis jau pirms Pirmā pasaules kara.

1923. gada 18. maijā Saeima pieņēma Latvijas Bankas statūtu jauno redakciju. Tie tika izsludināti 2. jūnijā.¹⁴¹ Saskaņā ar tiem bija jāieceļ jauna Latvijas Bankas padome, un 5. jūnijā Ministru kabinets iecēla jauno padomi. Tās priekšsēdētājs bija R. Kalnings, viņa vietnieks – Ā. Klīve, locekļi: P. Siecenieks, J. Vesmanis, J. Zēbergs, F. Menders, A. Kārklīšs un Ansis Frišmanis. Augustā finanšu ministrs R. Kalnings informēja sabiedrību, ka par Latvijas Bankas galveno direktoru viņš atkal ir uzaicinājis R. Bētiņu, kas “esot devis savu principiēlo piekrišanu, bet jaunajā amatā viņš stāšoties tikai pēc valdes pārvēlēšanas Diskonta bankā”.¹⁴² Acīmredzot nepārprotamu jāvārdu ministrs nebija saņēmis, jo Ministru kabinets 23. augustā par Latvijas Bankas galveno direktoru iecēla E. Švēdi. Galvenā direktora vietnieks bija K. Vanags, bet direktori – A. Varenais, V. Bandrevičs un E. Ozoliņš. Valde varēja darboties statūtos paredzētajā piecu direktoru sastāvā.

Žurnāls “Ilustrēts Žurnāls” 1922. gada 30. oktobra numurā lasītājiem rādīja mirkli no Latvijas Bankas padomes pirmās sēdes. Augšējā stūrī pa kreisi padomes priekšsēdētājs Ringolds Kalnings. Apakšā no kreisās: Jānis Vesmanis, Jānis Bisenieks, Ādolfs Klīve, Aleksandrs Kārklīšs (Finanšu ministrijas pārstāvis), Pēteris Siecenieks, Staņislavs Kambala, Kārlis Vanags (Valsts krāj- un kredītbankas direktors), Kārlis Benze un augšējā stūrī pa labi Jānis Zēbergs. Fotogrāfs – Jānis Rieksts. *Ilustrēts Žurnāls*, Nr. 11, 1922, 5. lpp.

ATTĒLS NĀKAMAJĀ LAPPUSĒ:
Latvijas Bankas seiŀi.
Rīgas vēstures un kuģniecības muzejs, VRVM 91598_3.
Fotogrāfs – Vilis Rīdzenieks

125 Turpat, 8. lp.

126 Turpat, 7.–7. lp. o. p.

127 Ieteicis A. Žers.

128 Ieteicis R. Bētiņš.

129 LNA LVVA, 1307. f., 1. apr., 982. l., 6. lp.

130 Turpat, 13. lp.

131 LNA LVVA, 4620. f., 5. apr., 370. l., 45. lp.

132 Balodis, Kārlis. Vai Latvija, valsts banku dibinot, nepaliek bez līdzekļiem? *Jaunākās Ziņas*, Nr. 245, 1922, 30. okt., 1.–2. lpp.

133 Smiltens, A. Centrālā banka. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 243, 1922, 27. okt., 1.–2. lpp.

134 LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 44. l., 44. lp. o. p.–45. lp.

135 Ministru kabineta sēde 1922. g. 2. novembrī. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 248, 1922, 3. nov., 3. lpp.

136 Par Latvijas bankas direkciju. *Latvis*, Nr. 354, 1922, 9. nov., 1. lpp.

137 Par Latvijas Banku. *Jaunākās Ziņas*, Nr. 260, 1922, 17. nov., 2. lpp.

138 Latvijas Banka. *Latvis*, Nr. 366, 1922, 24. nov., 1. lpp.

139 LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 1. l., 15., 27. lp. o. p., 30. lp. o. p.

140 Stiebrīšs, Arturs. Latvijas Banka. *Latvis*, Nr. 345, 1923, 3. jūl., 1.–2. lpp.

141 Latvijas Bankas statūti. *Ekonomists*, Nr. 12, 1923, 15. jūn., 472.–475. lpp.

142 Par Latvijas bankas galveno direktoru. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 177, 1923, 14. aug., 1. lpp.

II NODAĻA

KOPĪGAIS UN ATŠKIRĪGAIS LATVIJAS, IGAUNIJAS, LIETUVAS UN SOMIJAS CENTRĀLO BANKU DARBĪBĀ

1

IZVEIDES LAIKS UN APSTĀKĻI

Reģionā vēsturiski tuvākās Latvijas Bankai bija Igaunijas, Lietuvas un Somijas centrālās bankas. Latvijas, Igaunijas un Lietuvas centrālās bankas sāka darbību pēc nacionālo valstu nodibināšanas laikā no 1919. gada līdz 1922. gadam, kad tās savā pārvaldīšanā saņēma darbībai nepieciešamo finansiālo un materiālo nodrošinājumu. Latvijas Banka tika izveidota kā autonomas valsts uzņēmums, bet Lietuvas Banka (*Lietuvos Bankas*) un Igaunijas Banka (*Eesti Pank*) tika dibinātas kā privātas akciju bankas. Lielākās statusa pārmaiņas 20. gadu vidū piedzīvoja Igaunijas Banka, kas 1924.–1926. gadā lūdza Tautu Savienības finanšu ekspertu viedokļus par to, kā pārvarēt saimnieciskās grūtības valstī, un reorganizēja Igaunijas Banku saskaņā ar Tautu Savienības Finanšu komitejas ieteikumiem.

Igaunijai un Lietuvai izdevās no Padomju Krievijas iegūt apjomīgu daudzuma zelta kā kompensāciju par zaudējumiem Pirmajā pasaules karā – Lietuvas valdība Lietuvas Bankai novirzīja 2256 kilogramus zelta (triju miljonu Padomju Krievijas rubļu apmērā), savukārt Igaunijas Valsts kasei, kas drukāja Valsts kases zīmes, Igaunijas valdība novirzīja 15 miljonu šādi iegūtu zelta rubļu. Latvijas Bankā nonāca 4 miljoni cariskās Krievijas zelta rubļu, ko valsts bija ieguvusi saskaņā ar 1920. gada 11. augusta Latvijas–Padomju Krievijas miera līgumu.

SOMIJAS BANKA

Somijas Bankas izveidi noteica Somijas lielkņazistes politiskais statuss 19. gs. Krievijas impērijā. Somijas Banka (*Suomen Pankki*) tika dibināta 1811. gada 12. decembrī – divus gadus pēc tam, kad Somija kļuva par autonomu lielkņazisti Krievijas impērijā.¹⁴³ Kontroli pār pašas valūtu Somijas Banka ieguva 1860. gadā, kad tika izveidota Somijas naudas sistēma ar marku kā naudas vienību. Somijas monetārā sistēma bija separāta no Krievijas, tomēr lielkņa-

ziste bija impērijas sastāvā un nevarēja izvairīties no Pirmā pasaules kara ietekmes uz monetāro sistēmu, kā rezultātā 1877. gadā pieņemtais zelta standarts tika atcelts 1914. gadā un atjaunots 1926. gadā.¹⁴⁴ Pēc Somijas Pilsoņu kara (1918) Somijas Bankai kā valsts bankai nācās atgūt pozīcijas apstākļos, kas līdzinājās tiem, kādi bija jaunizveidotajās Latvijas, Igaunijas un Lietuvas republikās. 1921. gadā Somijas valdība grozīja Somijas Bankas regulējumu, nosakot, ka tās pamatkapitāls ir 500 miljonu marku un tikpat liels ir arī tās rezerves fonds.¹⁴⁵

IGAUNIJAS BANKA

Igaunijas Banka sāka darbību 1919. gada 3. maijā, tomēr emisijas tiesības ieguva tikai 1921. gadā.¹⁴⁶ 1924. gadā Igaunijas valdība markai noteica zelta standartu. Igaunijas krona marku nomainīja naudas reformas rezultātā 1928. gadā.

Igaunija Banka tika nodibināta ar 10 miljonu Igaunijas marku akciju kapitālu, kas bija sadalīts 4000 akcijās par 2500 marku katrā. Akcijas drīkstēja pārdot tikai Igaunijas pilsoņiem par tūlītēju samaksu. To pieprasījums iekšzemes tirgū izrādījās nepietiekams, tādējādi akcijas nācās uzpirkt pašai Igaunijas valdībai, un Igaunijas Banka faktiski kļuva par valsts iestādi. Skaidrojot Igaunijas Bankas attīstību 20. gs. 20. gados, ekonomists Pauls Kalnozols konstatējis, ka jau 1921. gada sākumā Igaunijas valdība palielināja bankas pamatkapitālu līdz 250 miljoniem marku un atmata ideju par akciju pārdošanu valsts pilsoņiem.¹⁴⁷ 1924. gada septembrī Igaunija vērsās pie Tautu Savienības Finanšu komitejas ar lūgumu pēc padoma par to, kā Igaunijai izklūt no saimnieciskajām grūtībām. Savukārt 1926. gada rudenī Igaunija lūdza Tautu Savienībai atzinumu naudas reformas projekta lietā.¹⁴⁸ Ņemot vērā saņemtos ieteikumus un lai ar Tautu Savienības starpniecību saņemtu 1 350 000 Lielbritānijas sterliņu mārciņu ārzemju aizdevumu, Igaunija 1927. gadā īstenoja Igaunijas Bankas un naudas reformu. Ne Latvijas Banka, ne Lietuvas Banka šādu ceļu negāja.

Ekonomists Aleksandrs Kacens 1927. gadā secināja, ka Igaunijas Bankas jaunie statūti ir būtiski mainīti salīdzinājumā ar vecajiem. Igaunijas Banka izveidota kā privāta akciju sabiedrība ar 5 miljonu kronu lielu pamatkapitālu, sadalītu 100 000 akcijās par 50 kronām katrā. “Kapitālu palielināt var ar valdības atļauju. Igaunijas bankai uz 25 gadiem piešķir tās monopoltiesības izlaist apgrozībā banknotas. Valsts patur sev tiesību tikai uz maiņas naudas kalšanu, pie kam monētu lielākā vērtība noteikta uz 2 kronām. Izlaistās naudas zīmes Igaunijas Bankai jāapmaina nevis pret zeltu, kā tas noteikts Latvijas Bankas statūtos, bet pret stabilu ārzemju valūtu, pie tam vienīgi tādā gadījumā, ja apmaiņai piedāvā vismaz 5000 kronas. Latvijas Bankas statūtos šāda ierobežojuma nav,”¹⁴⁹ konstatēja A. Kacens.

LIETUVAS BANKA

Lietuvas Banka sāka darbību 1922. gada 2. oktobrī, izlaižot nacionālo valūtu – litus.¹⁵⁰ Litam bija zelta standarts. Lietuvas Banka tika nodibināta ar 12 miljonu litu akciju kapitālu un emisijas tiesībām uz 20 gadiem. Vēsturnieks Vlads Terlecks (*Vladas Terleckas*) raksta, ka 120 000 akciju 100 litu nominālvērtībā nopirka pārsvarā Lietuvas uzņēmumi un iedzīvotāji. Tikai nelielu daļu (100) akciju nopirka Beļģijas elektrības uzņēmums, bet 112 akciju – lietuviešu emigranti.¹⁵¹ Lietuvas valdība iegādājās vismaz 80 procentu akciju. Akcijas nonāca 501 privātpersonas īpašumā. Lielākā daļa akcionāru (349) bija mazie akcionāri, proti, katram bija četras akcijas. Likums nodrošināja nelielu patronāžu mazākuma akcionāriem, jo pirmās četras akcijas deva vienu balsi, bet pārējās 10 – vienu balsi. Nevienam akcionāram nevarēja būt vairāk par 20 procentiem no visām balsīm. Šā ierobežojuma mērķis bija aizsargāt banku no grupu ietekmes. Papildus valdībai lielāko daļu akciju (18 000) nopirka Lietuvas komercbankas. Vēlāk akcijas tika tirgotas Kauņas biržā, tāpēc mainījās akcionāru sastāvs. Lietuvas valdība līdz 1938. gada sākumam pārdeva 964 akcijas; valdībai piederēja vairāk nekā 80 procentu no visām akcijām. Līdz 1933. gadam likums garantēja akcionāriem dividendēs izmaksāt 12 procentu. Lietuvas Bankas 17 darbības gados pirms padomju okupācijas dividendēs tika izmaksāti 68,6 procenti no kopējās peļņas.

2

PĀRVALDĪBAS LĪMEŅI UN PAKĻAUTĪBA. SOMIJAS BANKA

Somijas Bankas pārvaldību veidoja šādas pozīcijas: parlamentārās uzraudzības padome, pārvaldnieka (*governor*)

143 Somijas banka. *Ekonomists*, Nr. 21, 1923, 1. nov., 817.–819. lpp.

144 Kuusterä, Antti, Tarkka, Juha. *Bank of Finland 200 Years: Imperial cashier to Central bank* [Vol.] 1. Helsinki : Otava Publishing company Ltd, 2011, p. 487.

145 Ibid., p. 481.

146 *History of Eesti Pank* [tiešsaiste]. [skatīts 2022. g. 14. martā]. Pieejams: <https://www.eestipank.ee/en/museum/history-eesti-pank>

147 Kalnozols, Pauls. Igaunijas valsts bankas desmit gadu darbība. *Ekonomists*, Nr. 13/14, 1929, 1./15. jūl., 560.–565. lpp.

148 Reforme Bancaire et monétaire en Estonie. *Ekonomists*, 12/13, 1927, 1. jūl., 504. lpp.

149 Kacens, Aleksandrs. Igaunijas Bankas jaunie statūti. *Ekonomists*, Nr. 19, 1927, 1. okt., 678.–680. lpp.

150 Terlecks, Vladas, Cepiene, Irene, Jasiene, Meilute. The history of Lithuanian gold reserve 1920–1949. *Bulletin : Newsletter from the EABH*, 2, p. 32.

151 Terlecks, Vladas (2000). *Lietuvos bankininkystės istorija, 1918–1941*. Vilnius : Lietuvos bankas, p. 129.

vadīta valde (*board of managment*) un biroja direktors (*office manager*).¹⁵² Pēc Pirmā pasaules kara un Somijas Pilsoņu kara 1919. gadā Somija kļuva par republiku. Parlamentārās uzraudzības padomes locekļus ievēlēja Ministru kabinets, bet to kandidatūras valdībai ieteica Republikas prezidents, kas pieņēma galīgo lēmumu Ministru kabineta prezidentālajā sesijā.¹⁵³

20. gs. 20. gadu pirmajā pusē Somijas Bankas valde bija samērā neliela – priekšsēdētājs un trīs locekļi. 1925. gada beigās pieņemtais regulējums palielināja valdes locekļu skaitu, nosakot, ka Somijas Bankas valde sastāv no priekšsēdētāja un līdz četriem citiem locekļiem.¹⁵⁴

LATVIJAS BANKA

Latvijas Banku pārvaldīja bankas padome un valde. Abas iecēla Ministru kabinets no kandidātiem, kurus nominēja finanšu ministrs. Savukārt finanšu ministram kandidātus drīkstēja ieteikt arī padome. Padome bija neatkarīga savos lēmumos, tomēr finanšu ministrs varēja tiem uzlikt veto triju dienu laikā kopš padomes lēmuma saņemšanas.

Latvijas Bankas padomē strādāja Finanšu ministrijas pārstāvis un Latvijas Bankas valdes galvenais direktors. Vēsturnieks Ā. Puriņš norāda, ka padomes locekļi tika iecelti uz trim gadiem un pirms šī termiņa nebija atceļami un “šādai kārtībai vajadzēja sargāt bankas neatkarību no valsts politiskā aparāta ietekmes”.¹⁵⁵ Savukārt valdi, kuras sastāvā bija pieci direktori, Ministru kabinets “varēja nomainīt jebkurā laikā, pēc saviem ieskatiem sekojot finanšu ministra ieteikumam”.¹⁵⁶

IGAUNIJAS BANKA

Igaunijas Bankas jaunie statūti, kas stājās spēkā 1928. gada 1. janvārī, paredzēja, ka tās augstākais lemjošais orgāns ir pilnsapulce, kurā drīkst piedalīties un balsot tie bankas akcionāri, kuriem ir vismaz 10 akciju. Visām bankas akcijām bija jābūt personiskām, izrakstītām uz īpašnieka vārda. Katra akcija deva vienu balsi. Pilnsapulcē nevienam nedrīkstēja būt vairāk kā 1000 balsu uz paša akciju pamata un vairāk kā 1000 balsu uz pilnvaru pamata.

Statūti noteica, ka valstij pieder visas bankas akcijas ne ilgāk kā divus gadus pēc statūtu spēka stāšanās un ka šajā laikā valdība izpilda pilnsapulces lomu. Otrs būtisks ierobežojums bija Tautu Savienības ieceltais bankas padomnieks uz trim pirmajiem gadiem. Viņa tiesībās bija piedalīties visās sēdēs un aizturēt jebkuru lēmumu, kas, viņaprāt, nesaskanētu ar bankas statūtiem. Šajā amatā vismaz līdz 1930. gada augustam strādāja britu finansists sers Valters Viljamsons (*Walter J. F. Williamson*).¹⁵⁷

Ar 1930. gada 1. janvāri Igaunijas Bankas akcijām bija jāpāriet arī privātā valdījumā. Latvijas prese jau 1929. gada rudenī, interesējoties par to, ka tiks sākta akciju pārdošana, informēja lasītājus, ka, iespējams, Igaunijas “kooperatīvās organizācijas nolēmušas iegūt akcijas 1 miliona kronu apmērā”.¹⁵⁸ 1933. gada Igaunijas Bankas akcionāru sapulcē piedalījās 282 akcionāri.¹⁵⁹

Igaunijas Bankas pilnsapulces uzdevumi bija pieņemt bankas gada pārskatu, noteikt, cik līdzekļu ieskaitīt rezerves un speciālajos fondos vai dividendēs, ievēlēt valdi un revīzijas komisiju, noteikt tām atalgojumu, pieņemt un iesniegt parlamentam statūtu grozījumus un izšķirt valdes ierosinātos jautājumus. Ekonomists A. Kacens 1927. gadā veiktajā Latvijas un Igaunijas centrālo banku salīdzinošajā analizē rakstīja, ka Latvijas Bankai nav pilnsapulcei līdzīga orgāna, bet nosauktās funkcijas izpilda daļēji Latvijas Bankas padome un Ministru kabinets. “Mūsu padomei un valdei tikai zināmā mērā atbilst viņu orgāni, kurus angļu tulkojumā tie nosauc par “Board of Directors” un “Board of Management”,”¹⁶⁰ skaidroja A. Kacens.

Igaunijas Bankas padomi veidoja 10 personu – bankas prezidents, divi bankas prezidenta iecelti valdes locekļi un septiņi pilnsapulcē ievēlēti locekļi, pārstāvot rūpniecības, tirdzniecības, lauksaimniecības, kooperācijas nozares un strādnieku organizācijas. Padomes locekļus ievēlēja uz četriem gadiem. “Par padomes locekļiem nevar būt valsts un pašvaldību iestāžu ierēdņi, parlamenta locekļi un ārzemnieki,” skaidroja ekonomists. “Latvijas Bankā turpretim par padomes locekļiem var būt visi, izņemot personas, kas ieņem amatus citās kredītiestādēs vai uzņēmumos, kas kreditējas Latvijas Bankā. Igaunijā katram padomes loceklim jābūt vismaz 50 bankas akciju īpašniekam.”¹⁶¹ Padomei uz sēdēm bija jāsanāk vismaz reizi mēnesī; padomes locekļa amats bija goda amats, tomēr padomes locekļi saņēma atlīdzību par piedalīšanos sēdēs un ceļa izdevumiem.

A. Kacens nosauca Igaunijas Bankas padomes funkcijas – noteikt diskonta likmes un procentu normas, vispārējo kredīta politikas virzienu, vekseļu diskonta apmērus, izšķirt jautājumus par vekseļu pagarinājumiem, iecelt un atlaist direktorus un augstākos ierēdņus, kā arī diskonta komiteju locekļus, organizēt un pārraudzīt bankas darbību, iegūt un pārdot nekustamos īpašumus, norakstīt zaudējumus, noteikt attiecības ar ārzemju korespondentiem, izšķirt emisijas jautājumus, bankrotu lietas, atvērt un slēgt nodaļas un aģentūras, apstiprināt budžetu. Viņš secināja, ka Igaunijas Bankas padomes funkcijas ir plašākas nekā Latvijas Bankas padomei.

Igaunijas Bankas valdi veidoja prezidents, viņa vietnieks un locekļi, kuru skaitu noteica pēc vajadzības. Bankas prezidentu iecēla valdība uz pieciem gadiem; viņa atalgojumu

noteica padome. Visus pārējos direktorus iecēla padome. Igaunijas Bankas attiecības ar Igaunijas valdību uzturēja finanšu ministra iecelts Finanšu ministrijas pārstāvis. Pārstāvim bija tiesības piedalīties visās sēdēs un protestēt pret lēmumiem, kas tam šķistu pretlikumīgi.

LIETUVAS BANKA

Lietuvas Bankas pārvalde, līdzīgi kā Igaunijas Bankā, balstījās uz korporatīvās pārvaldības principu. To veidoja akcionāru pilnsapulce, valde un padome, taču atšķirībā no Igaunijas bija vēl arī Ģenerālpadome, kas bija kopīga bankas valdes un padomes sēde, kurā tika pieņemti lēmumi par galvenajiem bankas darbības un politikas jautājumiem. Vēsturnieks V. Terlecks pētījumā par Lietuvas banku sistēmas vēsturi norādījis, ka Lietuvas Bankas akcionāru pilnsapulces lēmumi stājās spēkā tikai pēc tam, kad tos bija apstiprinājis finanšu ministrs. Akcionāru pilnsapulce sanāca reizi gadā, lai apspriestu un novērtētu bankas gada rezultātus. Pilnsapulce ievēlēja bankas padomi sešu locekļu sastāvā uz trim gadiem. Nepieciešamības gadījumā akcionāru pilnsapulci varēja sasaukt bankas valde, padome, revīzijas komisija vai viena divdesmitā daļa no akcionāru skaita. Pilnsapulce varēja notikt, piedaloties jebkuram akcionāru skaitam, tomēr pieņemt lēmumus par kapitāla palielināšanu, statūtu grozīšanu vai papildināšanu un valdes vai padomes locekļu atlaišanu varēja tikai tad, ja sapulcē piedalījās vismaz puse no visiem akcionāriem.¹⁶²

Lietuvas Bankas ikdienas darbu vadīja valde – bankas pārvaldnieks un četri direktori. Bankas pārvaldnieku iecēla Lietuvas Republikas prezidents pēc valdības priekšlikuma uz nenoteiktu laiku. Pārvaldniekam bija lielas pilnvaras: viņš kontrolēja bankas likumu un statūtu izpildi, kā arī varēja uzlikt veto valdes un padomes lēmumiem.

Padome pārraudzīja valdes darbu, apstiprināja ieņēmumu un izdevumu tāmi, kreditēšanas nosacījumus u.c. Likums paredzēja, ka padomē var ievēlēt līdz vienai trešdaļai ārzemnieku, tomēr ārzemniekiem piederēja neliels skaits akciju.

3

CENTRĀLO BANKU FUNKCIJAS

Somijas Bankai, Igaunijas Bankai, Lietuvas Bankai un Latvijas Bankai kā centrālajām bankām bija līdzīgi uzdevumi – regulēt naudas apriti, ieviest un uzturēt stabilu monetāro sistēmu, pārvaldīt valsts zelta un ārvalstu valūtas rezerves, veicināt iekšzemes un ārzemju maksājumus, izsniegt aizdevumus uzņēmumiem un privātpersonām lauksaimniecības,

152 Kuusterä, Antti, Tarkka, Juha. *Bank of Finland 200 Years*, p. 566.

153 Ibid., p. 449.

154 Ibid., p. 558.

155 Puriņš, Āris. *Latvijas Banka (1922–1940)*. **No: *Latvijas Bankai XC***. Rīga : Latvijas Banka, 2012, 59. lpp.

156 Turpat, 65. lpp.

157 Viljamsons atstāj Igauniju. *Latvis*, Nr. 2649, 1930, 24. aug., 3. lpp.

158 Igauniju finanšu politika. *Jaunais Zemgaliētis*, Nr. 222, 1929, 1. okt., 1. lpp.

159 Igaunijas Bankas gada sapulce. *Kurzemes Vārds*, Nr. 62, 1933, 17. marts, 2. lpp.

160 Kacens, Aleksandrs. Igaunijas Bankas jaunie statūti. *Ekonomists*, Nr. 19, 1927, 1. okt., 679. lpp.

161 Turpat.

162 Terleckas, Vladas. *Lietuvos Bankininkystės istorija, 1918–1941*, p. 129.

rūpniecības un tirdzniecības attīstības veicināšanai. Tādējādi visas aplūkotās centrālās bankas – Latvijas Banka, Igaunijas Banka, Lietuvas Banka un Somijas Banka – līdzās centrālo banku funkcijām veica arī komercdarbību.

Minēto četru banku atšķirības pārvaldē noteica to kapitāla piederība. Latvijas Bankai un Somijas Bankai, kas darbojās kā valsts kapitāla bankas, bija vienkāršāka – divpakāpju – pārvaldes sistēma, savukārt akciju bankām – Igaunijas Bankai un Lietuvas Bankai – pārvaldes sistēma bija izvērstāka: Igaunijas Bankai – trīspakāpju, bet Lietuvas Bankai – četrpakāpju.

Atšķirās laika periods, uz kuru valstis savām centrālajām bankām noteica emisijas monopolu. Somijas Bankai un Latvijas Bankai emisijas tiesības nebija ierobežotas ar kādu laika periodu, bet Igaunijas Bankai bija emisijas tiesības uz 25 gadiem un Lietuvas Bankai – uz 20 gadiem.

III NODAĻA

LATVIJAS BANKAS PADOMES DARBĪBA

1

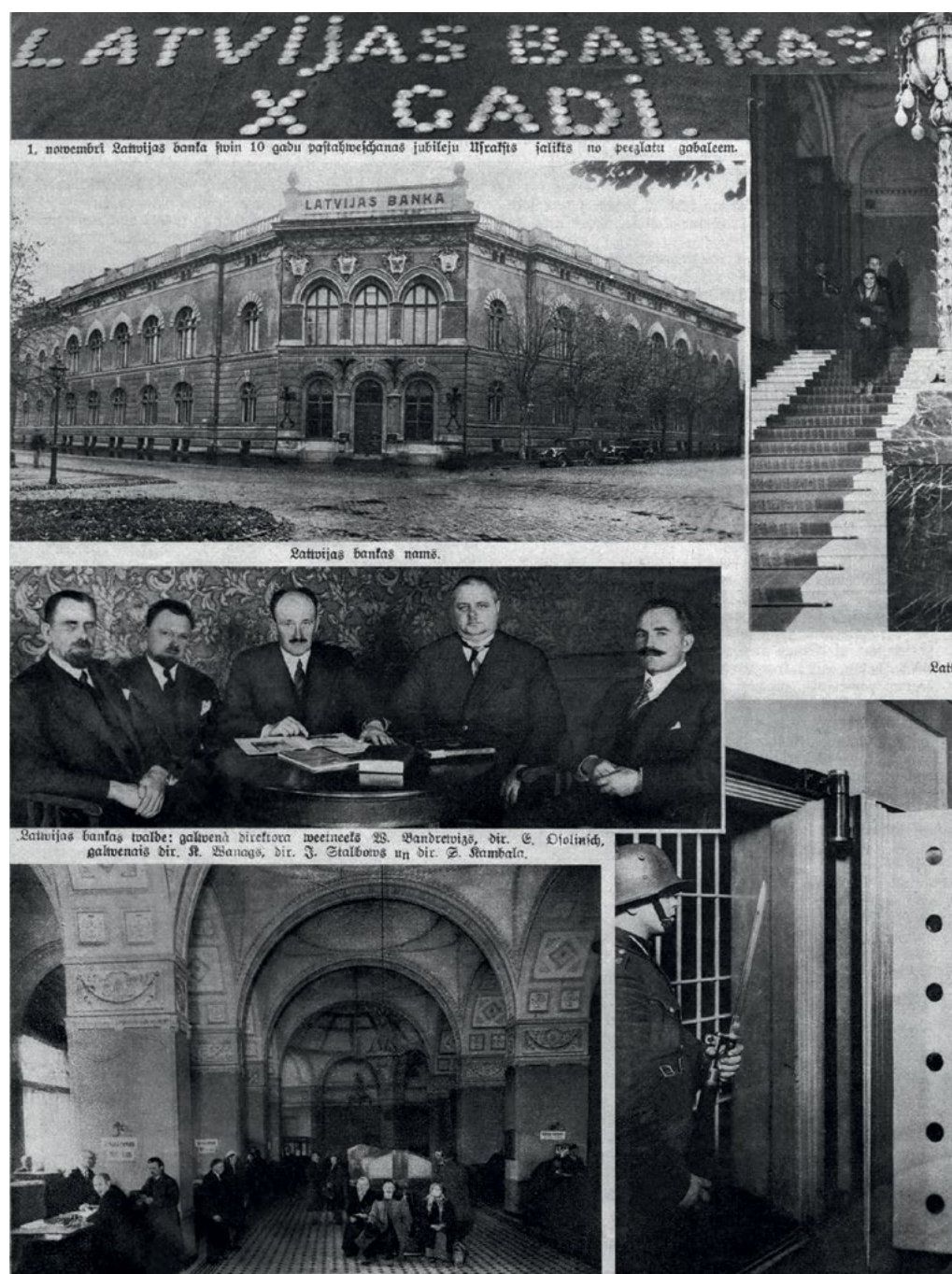
LATVIJAS BANKAS DARBĪBA VALSTS TAUSAIMNIECĪBAS POLITIKAS VEIDOŠANĀ PARLAMENTĀRĀS DEMOKRĀTIJAS UN AUTORITĀRĀ REŽĪMA APSTĀKĻOS

Latvijas tautsaimniecības politika parlamentārās demokrātijas periodā tika veidota parlamentā un tā komisijās, kā arī Ministru kabineta, īpaši Finanšu ministrijas paspārnē, sabiedriskā kārtā aicinot tautsaimniecības profesionāļus uz likumprojektu debatēšanas apspriedēm Finanšu padomē un Saimnieciskajā padomē. Savukārt autoritārā režīma periodā valdība noskaidroja saimniecisko aprindu viedokli caur profesionālo kameru sistēmu un tās augstākā orgāna – Valsts saimnieciskās padomes – darbību. Minētās struktūras aicināja Latvijas Bankas padomes pārstāvjus piedalīties to sēdēs, kad tika apspriesti likumprojekti un citi ar finanšu nozari saistīti jautājumi.

PARLAMENTĀRĀS DEMOKRĀTIJAS APSTĀKĻOS

Uz sēdēm Saeimā Latvijas Bankas pārstāvjus aicināja pārsvārā Finanšu komisija, Budžeta komisija un Tirdzniecības un rūpniecības komisija. Pirms došanās uz parlamenta komisiju sēdēm Latvijas Bankas padome parasti sniedza savam pārstāvim situācijas analīzi un formulēja padomes viedokli. Piemēram, 1926. gada 10. novembrī padome ieteica bankas pārstāvim, kas piedalīsies Finanšu komisijas sēdē, kurā plānots apspriest dažus Latvijas Bankas statūtu grozījumus, ņemt vērā, ka padome grozīšanu neatbalsta, bet, ja komisija aicinās to darīt, "tad padome oficiālu stāvokli šinī lietā neieņemtu, atstājot saviem locekļiem Saeimas deputātiem attēlot Latvijas Bankas padomē izteiktās domas un uzskatus".¹⁶³

Kad 1932. gada 21. janvārī Saeimas Finanšu, tirdzniecības un rūpniecības komisija aicināja Latvijas Bankas pārstāvi uz sēdi par tirdzniecības līgumu ar Padomju Savienību,

Latvijas Bankas 10 gadu jubilejā 1932. gadā žurnāls "Atpūta" lasītājiem fotogrāfijās izrādīja, kas notiek valsts centrālās bankas telpās, kuras ikdienišķā bankas klienta skatam ir slēptas.

Kolāža no kreisās puses rāda Latvijas Bankas ēku, zem tās – Latvijas Bankas valdi. No kreisās puses: galvenā direktora vietnieks Vilis Bandrevičs, direktors Ernests Ozoliņš, galvenais direktors Kārlis Vanags, direktors Jānis Stalbovs un direktors Staņislavs Kambala. Fotogrāfijā zem viņiem ir redzamas Latvijas Bankas klientu uzgaidāmās telpas. Atvēruma vidū augšā – Latvijas Bankas galvenās kāpnes. Attēlā zemāk – bruņotu karavīru dienu un nakti apsargātās velves, kur glabājas valsts nauda.

Kolāžas labajā pusē augšā fotogrāfija rāda, kā Latvijas Bankas darbinieki iznīcināšanai nolemtajām naudas zīmēm izsit caurumus ar speciālu mašīnu. Zem tās – Latvijas Bankas kasierim uz galda atrodas miljons latu 500 latu banknotēs.

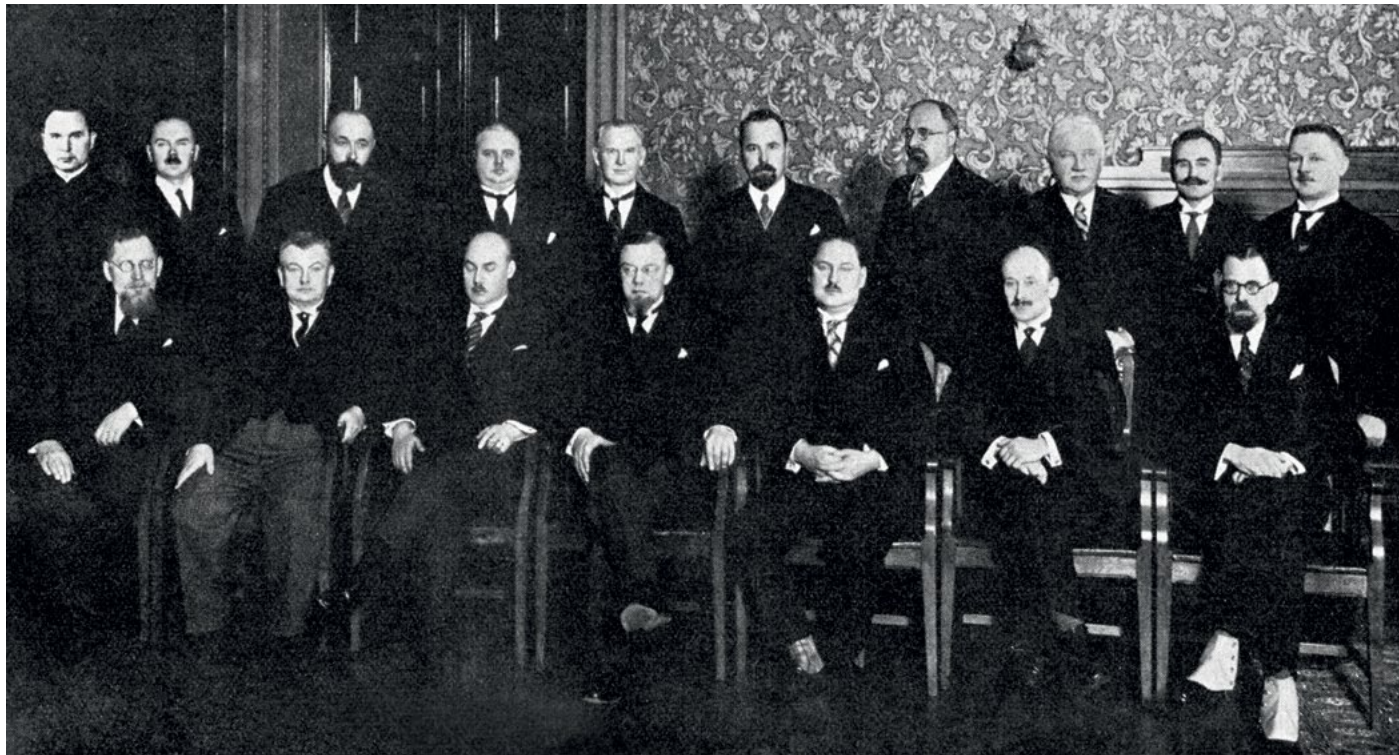
Attēlā zemāk redzama Latvijas Bankas bruņotās sardzes maiņa.

Atpūta, Nr. 417, 1932, 28. okt., 16.–17. lpp.

| 163 LNA LWA, 6209. f., 1. apr., 4. l., 110. lp. o. p.

Latvijas Bankas padome un valde 10 gadu darbības jubilejas sēdē.

Pirmajā rindā no labās Jānis Miežis (Finanšu ministrijas pārstāvis Latvijas Bankas padomē), padomes locekļi Ernests Birkhāns, Ādolfs Bjodnieks, Ministru prezidents un finanšu ministrs Marģers Skujenieks, padomes priekšsēdētājs Ādolfs Klīve, galvenais direktors Kārlis Vanags, galvenā direktora vietnieks Vilis Bandrevičs. Otrajā rindā no labās padomes loceklis Vincents Streļevičs, padomes sekretārs Antons Launags, padomes loceklis Rūdolfs Lindiņš, direktors Jānis Stalbovs, padomes locekļi Pēteris Aronietis, Jezups Trasuns, Kārlis Būmeisters, Pēteris Jurjāns, direktors Staņislavs Kambala, padomes loceklis Jūlijs Ērglis. *Latvijas Bankas darbība 10 gadu laikā, 1922.–1932.* Rīga : Valstsapziņas spiestuve, 1933, 18. lpp.

padomes priekšsēdētāju Ā. Klīvi padomes sēdē detalizēti sagatavoja tēmai:

“Sakarā ar priekšā stāvošo apspriedi Saeimas komisijās, kurā piedalīties uzaicināta arī Latvijas Banka, nolasa līdzšinējos principiālos lēmumus, kurus padome pieņēmusi pēdējos 5 gados mūsu uzņēmumu darījumu kreditēšanas lietās ar SPRS. Galvenā direktora vietnieks sniedz Latvijas Bankas piespriesto, kā arī izlietoto kredītu skaitļus šim nolūkam pa visiem šiem gadiem. Raksturo patreizējo tendenci visās valstīs ierobežot ārzemju maksājumus, kas padara ārzemju tratu diskonta operācijas stipri riskantas. Kā uzņēmumi palikušas vairs nedaudz valstis, bet nevar zināt, vai arī tās nebūs spiestas ievest līdzīgus citām valstīm ierobežojumus. Attīstās plašas debātes, kurās tiek apskatītas tirdzniecības līguma ar SPRS labās un jaunās puses. [...] Tiek izteiktas domas, ka sakarā ar pārdzīvojamo vispārīgo saimniecisko krīzi Latvijas Banka nevar dot nekādus saistošus kredīta solījumus uz priekšdienām.”¹⁶⁴

Diemžēl “plašās debātes” padomes sēžu protokolos ne-

kad netika atreferētas. Tajos ir tikai pieminēti padomes locekļi, kuri izteicās. Parasti katra sēde ilga 2 stundas 20 minūtes – debātes iekļāvās šajā laikā vai turpinājās nākamajā sēdē, kas sākās pēc 10 minūšu pārtraukuma. Saimnieciskās krīzes beigu posmā, 1932. gadā, Saeimas komisijas izvērta arī vienvirziena neklātienas komunikāciju ar Latvijas Bankas padomi, piesūtot informāciju zināšanai. Piemēram, 1932. gada 13. aprīlī padome noklausījās Budžeta komisijas piesūtīto 6. aprīļa lēmumu, ka kredīti Latvijas Bankā būtu izsniedzami tikai tādiem klientiem, kuri samaksājuši nodokļus,¹⁶⁵ bet 12. aprīļa rakstā aicināja Latvijas Banku nenodarboties ar konkrētu kredītu piešķiršanu, bet noteikt kredītpolitikas principus.¹⁶⁶ Caur Finanšu ministriju padome saņēma šo ieteikumu Saeimas 1932. gada 21. jūnija sēdē pieņemtās pārejas formulas veidā – lai Latvijas Banka nenodarbotos ar konkrētu kredītu piešķiršanu, bet noteiktu kredītpolitikas principus.¹⁶⁷ Savukārt 30. novembrī noklausījās Ministru kabineta sēdē Finanšu ministrijai nodoto Saeimas plenārsēdes lēmumu –

“gādāt par to, lai valsts un valsts kredītiestādes saudzīgi izturētos ar parādu piedzišanu no grūtībās nonākušām saimniecībām, it sevišķi Latgalē, un no lauksaimniecībām uz nekultivētām zemēm”.¹⁶⁸

1932. gada 7. decembrī padomes priekšsēdētājs padomes sēdē ziņoja par Finanšu komisijā izteiktajiem principiem, kur tiek prasīta parādu vai to procentu samazināšana. Priekšzīmi procentu samazināšanas ziņā gaidot no Latvijas Bankas.¹⁶⁹ Galvenais direktors salīdzināja Latvijas Bankas līdzšinējās procentu likmes ar kaimiņvalstu centrālo banku procentu likmēm, uzsverot, ka strauja procentu likmju samazināšana pašreizējos apstākļos nav pieļaujama.

1927. gada “Likums par aizdevuma procentu normu” noteica, ka par aizdevumiem nedrīkst ņemt vairāk kā 12% gadā. Viens no Latvijas Bankas komercdarbības uzdevumiem bija valsts uzņēmumu un valstisko projektu kreditēšana. Kaut arī Latvijas Bankas aizdevumiem bija noteikts īstermiņa raksturs, regulārie aizdevumu termiņu pagarinājumi (pārkreditēšana) daudziem aizdevumiem piešķīra ilgtermiņa statusu. Aizdevumu procentu likmes regulēja valsts. Ar 1932. gada 1. oktobri maksimālā procentu likme tika samazināta līdz 10%, ar 1932. gada 24. decembri – līdz 8% gadā, bet ar 1938. gada 20. decembri procentu likme tika pazemināta līdz 7% gadā (lielāku procentu likmi varēja noteikt tikai kredītiestādes ilgtermiņa aizdevumiem). 1940. gada 2. februārī likme tika paaugstināta līdz 7,5% gadā.

Valdības sadarbību ar uzņēmējiem īstenoja galvenokārt finanšu ministri, sasaucot dažādās tautsaimniecības nozarēs iesaistīto profesionāļu apspriedes, kuru darbība nebija reglamentēta ar īpašiem noteikumiem. Līdz 1924. gadam paralēli tika sasauktas divas padomes – Finanšu (1920–1924) un Saimnieciskā (no 1921). Tieši Finanšu padomē no 1920. gada līdz 1922. gadam intensīvi tika apspriesti jautājumi par emisijas bankas izveidi, tās statūtiem. Finanšu padomes sēdēs atkarībā no diskutējamiem jautājumiem piedalījās arī Latvijas Bankas valdes un padomes locekļi. 1924. gadā likumprojekta par naudu apspriešanā piedalījās Latvijas Bankas galvenais direktors E. Švēde un padomes priekšsēdētājs R. Kalnings.¹⁷⁰ Saimnieciskā padome pie finanšu ministra darbojās no 1921. gada ar pārtraukumiem – padomes sēžu protokoli fiksē debātes par laikposmu no 1921. gada līdz 1922. gadam, 1925. gadā, 1927. gadā, 1930.–1931. gadā.¹⁷¹ Pārtraukumi darbībā nenozīmē, ka uzņēmēju apspriedes netika sasauktas; to, iespējams, darīja cits ministrs. 1924. gadā Ministru prezidents V. Zāmuels presi informēja, ka pie Ministru kabineta pastāvošā Saimnieciskā padome izstrādā valsts plānu nākamajiem 5 līdz 10 gadiem.¹⁷² 1925. gadā Saimnieciskā padome ieguva skaidrāku statusu – finanšu ministrs apstiprināja Finanšu ministrijas Saimnieciskās padomes sastāvu.¹⁷³ 1925. gada 7. septembrī notika

164 LNA LWA, 6209. f., 1. apr., 18. l., 15.–15. lpp. o. p.

165 Turpat, 66. lpp. o. p.

166 Turpat, 69. lpp.

167 Turpat, 124. lpp. o. p.

168 Turpat, 19. l., 91. lpp. o. p.

169 Turpat, 97. lpp.

170 LNA LWA, 6824. f., 2. apr., 397. l., 17., 99.–110. lpp.

171 Turpat, 398. l.

172 Žurnālisti pie Ministru prezidenta. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 92, 1924, 24. apr., 3. lpp.

173 Kas ieiet Saimnieciskā padomē. *Latvijas Kareivis*, Nr. 187, 1925, 22. aug., 1. lpp.

tās pirmā sēde, kuras plānoja noturēt reizi nedēļā.¹⁷⁴ Tomēr attiecīgi noteikumi par Finanšu ministrijas Saimniecisko padomi tika izdoti tikai 1927. gadā. Tie noteica, ka šī padome darbojas finanšu ministra vadībā, tai ir pastāvīgs sastāvs, bet sēdes sasauc pēc vajadzības, lai sniegtu "finanšu ministram atzinumus par visiem tiem saimnieciskās dabas jautājumiem, ar kuriem ministrs pie padomes griežas".

Finanšu ministrijas Saimnieciskās padomes 1925. gada 7. septembra sēdē piedalījās 19 cilvēki, no kuriem trīs darbojās Latvijas Bankas padomē – P. Siecenieks, R. Kalnings, A. Kārklīšs.¹⁷⁵ Piemēram, 21. septembra apspriedē par saimniecisko attiecību paplašināšanu ar Padomju Krieviju, Latvijas Bankas galvenais direktors E. Švēde un padomes priekšsēdētājs R. Kalnings prognozēja, ka Latvijas Banka varētu dot kredītus eksporta veicināšanai tikai tad, ja attiecīgās firmas "dod Latvijas Bankai papildu drošības [obligāciju veidā], un, ja no valsts redzes stāvokļa tāds eksports būtu veicināms, tad valstij jāuzņemas nodrošinājums".¹⁷⁶ Politiski sekoja līdzīgi Latvijas Bankas darbībai Latvijas tautsaimniecībā. Sociāldemokrāts F. Menders 1925. gada sākumā mēģināja pārliecināt laikabiedrus arī publikācijās avīzē "Sociāldemokrāts". Viņš uzstāja, ka solīdas emisijas bankas politika nozīmē atturīgu attieksmi pret lauksaimniecības kreditēšanu, jo šajā nozarē izsniegtie īstermiņa aizdevumi izvērsas ilgtermiņa kredītos, bet tas apdraud lata stabilitāti, kurā ir ieinteresēta strādniecība. Tās interesi par Latvijas Bankas darbību viņš skaidroja šādi:

"Tie, kas cieš no naudas kursa krišanas visvairāk, ir tie, kas šodien savu algu saņēmuši, rīt par kritušo naudu vairs saņem stipri mazāku pretvērtību. Tie ir strādnieki. Tāpēc arī viņiem nedrīkstētu būt vienalzīgi valsts centrālās naudas iestādes likteņi."¹⁷⁷

LSDSP uzskatīja, ka ar Latvijas Bankas kredītu politiku būtu jāierobežo imports un jāveicina eksports.¹⁷⁸ LSDSP 11. kongresa rezolūcijā izteica kritisku piezīmi par Latvijas Bankas nepareizo kredītpolitiku, jo tā neesot vērsta uz rūpniecības atjaunošanu, eksportu.¹⁷⁹ F. Menders 1926. gadā brīdināja par valūtas krājumu sarūkšanu, aicināja uz kredītu sašaurināšanu.¹⁸⁰ 1928. gadā Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs, sociāldemokrāts Jūlijs Celms minēja tās pašas problēmas, uzsverot arī nepieciešamību apvienot daudzās mazās kredītiestādes.¹⁸¹

Valsts kredīta politiku Finanšu ministrijas Saimnieciskā padome analizēja 1927. gada 14. novembra sēdē, kurā Latvijas Bankas viedokli pārstāvēja tās padomes priekšsēdētājs J. Celms. Visu iesniegto tēžu referents Klāvs Lorencs uz-

svēra, ka no Latvijas Bankas lomas kredītpolitikā ir atkarīga arī privātbanku kredītpolitika. Viņš konstatēja, ka, lai gan Latvijas Banka "diezgan sekmīgi veikusi valsts emisijas bankas uzdevumu", jo 1926. gada rudenī, kad "aiz dažiem nelabvēlīgiem apstākļiem saimnieciskā dzīve draudēja satricināt lata kursu, Latvijas Bankai ar valūtas intervenciju izdevās ne tikai kursu noturēt, bet pat nostiprināt"¹⁸², tomēr Latvijas Bankas ietekme naudas politikas (diskonta) jomā ir kritizējama. Viņš aizrādīja, piemēram, uz faktu, ka "Latvijas Bankas līdzšinējā politika vainojama arī pie tā, ka tagad sakarā ar vekseļu plūdiem uznācis vesels bankrotu vilnis", jo banka, piešķirot aizdevumu, ņēma vērā nevis tautsaimniecības nozari, kurā darbojās kredīta lūdzējs, bet viņa politiskos sakarus. "Tādēļ arī bankas politika novirzījies uz neveselīgiem ceļiem, tādēļ arī cēlušies lieli zaudējumi," rezumēja K. Lorencs.¹⁸³ Latvijas Bankai vajadzētu īstenot tādu kredītpolitiku, kuras rezultātā privātās bankas būtu spiestas apvienoties, bet tā nespēj to darīt, jo Latvijas Bankas lēmumus ietekmē partijas. Bijušais Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs R. Kalnings uzsvēra, ka Latvijas Bankas padomei vairākkārt nācies apspriest Latvijas Hipotēku bankas un Valsts zemes bankas iesniegumus, kuros tās lūdza Latvijas Banku uzpirkt to ķīlu zīmes. Tā kā Latvijas Bankas padome "sastāv no politiskām personām", Latvijas Banka vairākos gadījumos faktiski nelikvidās ķīlu zīmes arī uzpirka, kaut gan "emisijas bankas uzdevums nav ieguldīt savus brīvos līdzekļus tādās ķīlu zīmēs, kurām nav tirgus".¹⁸⁴

Latvijas Bankas padome un valde piešķīra kredītus, pildot bankai deleģētās kreditēšanas (komercbankas) funkcijas, sarežģītos apstākļos, kā liecina jau minētais sociāldemokrāta K. Lorenca konstatējums par kredītu lūdzēju politisko sakaru ietekmi uz lēmumu rezultātu. Par to no Saeimas triebīnes jau 1925. gada beigās, kad deputāti apsprieda jaunās potenciālās valdības deklarāciju, runāja viņa partijas biedrs Fēlikss Cielēns:

"Tālāk, runājot par Latvijas nacionālo banku, mēs redzam, ka viņa uz visas līnijas ir audzinājusi tautiskos "nouveaux riches" (jaunos bagātņiekus). Runāsim atklāti, visi šie Bļodnieki un zemnieku savienības dižvīri ir izmantojuši savu iespaidu Latvijas Bankā, lai ar tautas bagātībām, kuras sakrātas no Latvijas iedzīvotāju grašiem, lai ar visiem tiem fondiem, kas Latvijas Bankas rīcībā, izaudzinātu 5 gados šauru grupu jaunos latviešu tautības bagātņiekus. Sauksim viņus vārdā. Kas ir Uniona banka? Kas ir Latvijas komercbanka? Kas ir Zemnieku banka? Kas ir šeit par direktoriem-rīkotājiem un galveniem padomes locekļiem? Tie ir šie Bļodnieki, zemnieku savienības dižvīri, arī topošās valdības prezidenta kungs, kas šodien grib uzņemties

valsts finansiēlo kuģi tālāk vadīt. Vaj viņi līdz šim ir atbalstījuši nacionālās ražošanas intereses? Te ir bijusi vienkārša iedzīvošanās uz Latvijas finansielām grūtībām.

Viņi ir ņēmuši no Latvijas Bankas naudu par 7 proc. un 8 proc., bet no ražotājiem zemkopjiem plēsuši 15 proc."¹⁸⁵

F. Cielēna minētās bankas tiešām vadīja politiķi – K. Ulmaņa vadītās Latviešu zemnieku savienības politiķi 1921./1923. gadā nodibināja Latvijas Zemnieku banku, kuras valdes priekšsēdētājs bija K. Ulmanis. 1924. gadā viņi nodibināja jau otru banku – Rīgas Uniona banku, kuras valdē darbojās Ā. Klīve, tobrīd būdams Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāja biedrs (amatus atstāja 1927. gadā, kad stājās spēkā norma, ka Latvijas Bankas padomes locekļi nedrīkst ieņemt amatus uzņēmumos, kas kreditējas Latvijas Bankā). Savukārt ar Latvijas Jaunzemnieku savienību saistītais Ā. Bļodnieks jau 1922. gadā bija nodibinājis Latvijas Komercbanku (likvidējās 1932. gadā); 1923. gadā viņš tika iecelts par Latvijas Bankas padomes locekli. F. Cielēna sarakstu varētu papildināt arī ar citiem K. Ulmaņa partijas biedru vadītajiem uzņēmumiem, ko kreditēja Latvijas Banka, piemēram, akciju sabiedrība "Latvijas Atjaunošanas sabiedrība "Lats"", kuras valdē līdz 1927. gadam bija Ā. Klīve.

Atmiņās F. Cielēns raksta:

"1926. gada vasarā, kad es trīs nedēļas izpildīju "Sociāldemokrāta" galvenā redaktora vietu, lai dotu iespējamību Rudevicam iet atvaļinājumā, es šai laikā atklāju nesaudzīgu artilērijas uguni pret Zemnieku savienības līderu korupcijas sistēmu. Pārbaudītus materiālus šim uzbrukumam man piegādāja Bastjānis, bet jo sevišķi Sergejs Staprāns, bijušais virsnieks, kas 1919. gadā kļuva slavens Liepājā, nozogot Andrievu Niedru, un tagad nodarbojās ar tirdzniecību. Viņam bija plaši sakari ar dažādām veikalnieku aprindām un viņš zināja labi valsts protekciju, ar kādu tiek mākslīgi izplaucināti Zemnieku savienības lielviru veikali.

Sociāldemokrāts atsedza, ka Latvijas Bankas padomes priekšsēdis Ādolfs Klīve rīkojas ar valsts bankas naudu, piešķirot milzīgus kredītus Zemnieku bankai, kuras labi atalgotais direktors Kārlis Ulmanis daļa šo tautas naudu tālāk visādiem partijas uzņēmumiem un atbildīgiem darbiniekiem, kā arī ar vieglu roku piešķir lielus kredītus Uniona bankai, kur direktors A. Klīve savukārt tālāk daļa valsts naudu saviem partijas draugiem. Es Sociāldemokrātā katēgoriski prasīju Klīves atcelšanu no Latvijas Bankas padomes priekšsēža amata un padomes sastāva pārkaršošanu."¹⁸⁶

F. Cielēns gan piemetina, ka pēc viņa publikācijām partijas biedrs un Latvijas Bankas padomes loceklis F. Menders,

174 Saimnieciskās padomes sēde. *Latvijas Kareivis*, Nr. 187, 1925, 8. sept., 1. lpp.; Saimnieciskā padome par delegācijas sūtīšanu uz Krieviju. *Latvijas Kareivis*, Nr. 214, 1925, 23. sept., 4. lpp.

175 LNA LVA, 6824. f., 2. apr., 398. l. 44. lp.

176 Turpat, 80. lp.

177 Menders, Fricis. Pāris vārdu par lauksaimniecības kredītiem. *Sociāldemokrāts*, Nr. 36, 1925, 14. febr., 1.–2. lpp.

178 Par kreisās valdības programmu. *Sociāldemokrāts*, Nr. 275, 1925, 6. dec., 1. lpp.

179 Politiskais stāvoklis un partijas turpmākie uzdevumi. *Sociāldemokrāts*, Nr. 72, 1926, 30. marts, 1. lpp.

180 Menders, Fricis. Par Latvijas Bankas darbību. *Sociāldemokrāts*, 1926, 22. okt., 1. lpp.

181 Jaunā kredītpolitika. Saruna ar Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāju b. J. Celmu. *Sociāldemokrāts*, Nr. 27, 1928, 3. febr., 1. lpp.

182 LNA LVA, 6824. f., 2. apr., 398. l., 134. lp.

183 Turpat.

184 Turpat, 140. a. lp.

185 Cielēns, Fēlikss. Kārļa Ulmaņa valdība un viņas atbalstītāji. *Sociāldemokrāts*, Nr. 291, 1925, 25. dec., 2. lpp.

186 Cielēns, Fēlikss. *Laikmetu mainā* : atmiņas un atziņas. 4. grāmata, *Latvijas neatkarīgās demokrātiskās republikas uzplaukums un noriets*. Stokholma : Memento, 1999, 19. lpp.

kas padomē nepārstāvēja partiju, brīdināja, ka F. Cielēns "savus apvainojumus nevarēšot pierādīt, ja Latvijas Bankas padomes priekšsēdis iesūdzēšot "Sociāldemokrātu" tiesā par goda laupīšanu".¹⁸⁷ Tomēr avīze "Sociāldemokrāts", izmantojot nabas saites metaforu, turpināja tēlaini raksturot attiecības starp Latvijas Banku un uzņēmumiem, kuru vadībā bija Latviešu zemnieku savienības biedri, – informējot, ka "Latam" atkal paaugstināts kredīts par vairākiem simtiem tūkstošu latu.¹⁸⁸ Savukārt ziņu par Rīgas Uniona bankas un akciju sabiedrības "Lats" problēmām vēstīja rakstā ar nosaukumu "Eksplozējušas divas smirdošas bumbas zemsaviešu lēģerī".¹⁸⁹ Abu kredītiestāžu valžu priekšsēdētājs tobrīd bija zemnieku savienības politiķis Augusts Kalniņš, abu valdēs līdz 1927. gadam bija darbojies Ā. Klīve.

Kas notika? Bankrotēja gan "Lats", gan Rīgas Uniona banka. "Lats" atstāja parādsaistības vairāk nekā četrus miljonu latu apmērā, no kuriem 1,6 miljoni latu bija Latvijas Bankas izsniegts kredīts. Savukārt Rīgas Uniona bankai Latvijas Banka bija piešķirusi kredītu kopsummā par 6,6 miljoniem latu, bet izrādījās, ka Uniona bankas pamatkapitāls, kam vajadzēja būt vienam miljonam latu, ir tikai 10 tūkstošu latu. Latvijas Bankas uzdevums bija atgūt izsniegtos kredītus. Vēsturnieks Gatis Krūmiņš raksta, ka jebkādu "Latviešu zemnieku savienības līderu saistību ar bankrotējušajiem uzņēmumiem partija kategoriski noraidīja, un tiesā to pierādīt tā arī neizdevās, lai gan šie uzņēmumi bija galvenie Latviešu zemnieku savienības finansētāji līdz pat savam bankrotam".¹⁹⁰ Tāda veida ietekmēšanas sarunas nav fiksētas Latvijas Bankas valdes un padomes sēžu protokolos, kas nozīmē, ka šie dokumenti nespēj atbildēt uz jautājumu, vai ar K. Ulmani saistītās komercbankas ieguva Latvijas Bankas aizdevumus viņa politiskās ietekmes dēļ. Tajos pārsvarā ir fiksēti lēmumi par aizdevumu izsniegšanu vai iesniegumu noraidīšanu. Toties mājieni par kredītu piešķiršanu politisko sakaru rezultātā ir ieprotokolēti 3. Saeimas 1930. gada parlamentārās izmeklēšanas komisijas ziņojumā par akciju sabiedrībām "Rīgas Uniona banka" un "Lats". Komisija to darbību izmeklēja no 21. februāra līdz 3. jūnijam, sanākot uz 43 sēdēm un izstrādājot vairākus priekšlikumus situācijas uzlabošanai. Piemēram, citstarp tā ieteica iestrādāt Latvijas Bankas statūtos noteikumu, ka padome nedrīkst paaugstināt kredītus pret valdes gribu, ne arī piešķirt kredītus, kurus valde ir noraidījusi. Finanšu ministrijai ieteica raudzīties, lai uzņēmēji akciju kapitālu un pamatkapitālu iemaksātu naudā, nevis ar vekseljiem. Priekšlikumi palika priekšlikumu statusā. Liecības komisijai sniedza daudzi darbinieki. Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs J. Celms par vienu no bankrota izraisītājiem uzskatīja politisko spiedienu:

"Bez tam būtu vēlams, lai emisijas bankā nebūtu politiskā iespaids. [...] Bieži, izprasot kādu kredītu, nāk 5, 6 deputāti un lūdzas, pat ministris sūta savu vizītkarti, lai šo kredītu piešķir. Tā politiskā "presēšana" traucē, ko ar statūtu grozīšanu nenovērsīs."¹⁹¹

J. Celms lika saprast, ka viedokļi par labu kredīta piešķiršanai padomes locekļu vidū atšķirās:

"Par nožēlošanu jāatzīmē, ka Latvijas Bankas protokoli neatspoguļo krasās cīņas, kas nereti turpinājās divas sēdes no vietas. Protokolos vienkārši atzīmē: pieņemts vai atraidīts. [...] Latvijas Bankas padomes sēdes ir aizklātas, tad ir vēlams, lai uz ārpusi nedabūtu zināt arī vārdus, kas kā balsojis. [...] Ļoti bieži esmu novērojis, ka dažs labs, kas debatēs izsakās pret kredītu piešķiršanu, beidzot [galu galā – I. L.] balso par kredītu piešķiršanu. [...] Motivēts tika, ka bankas stāvoklis ir grūts un ka šo grūto bankas stāvokli grib izmantot ārzemnieki. [...] Šis motīvs bija diezgan svarīgs, un tāpēc izdarīta pretimnākšana. Mēs atradām Finanču ministrijas bankas nodaļas atsaukumi, ka banka ir cītīgi ar saviem kapitāliem strādājusi. [...]

Otrs jautājums bija par atsevišķu domu ieviešanu protokolos. Personīgi par sevi varu teikt, ka es laikam vairs nelikšu ievest savas domas, jo nevēlos nonākt smieklīgā stāvoklī, kādā nonāk ikkatrs, kas vēlas ierakstīt savas domas, kas ir vienkārša nespēka demonstrēšana. [...] Finanču ministra informēšana notiek ar sēžu protokoliem. [...] Ja ir kāds sevišķi svarīgs gadījums, tad eju es pie ministra, parasti iet direktors. [...] Ministris aizvien ir ticis informēts, un, ja viņš neizlieto savas veto tiesības, tad neko nevar darīt. Esmu personīgi ar ministri runājis, viņš man ir atbildējis, ka viņš personīgi nepiekrīt šādu kredītu piešķiršanai, bet ir apstākļi, kas viņu spiež piekrist šiem kredītiem, un viņš neizlieto savas veto tiesības. [...] Esmu nācis pie pārliecības, ka finanču ministris ne aizvien ir varējis darīt to, ko būtu darījis citos apstākļos."¹⁹²

Arī Ā. Klīve norādīja, ka padomē notika plašas debates un būtisks arguments bija nevēlamība, ka "banka pārietu ārzemnieku rokās".¹⁹³ Viņš uzsvēra, ka lielu kredītu piešķiršanu izlemj padome un tā notika arī šajā gadījumā (valde tam nebija piekritusi). Šantāžas "nedosiet kredītu, banku pārņems ārzemnieki" efektivitāte liecina, ka Latvijas Bankas padome dažkārt lēmumus balstīja iracionālos spriedumos. Par to liecina arī fakts, ka 1927. gadā tikai divas latviešiem piederošās privātbankas – Latvijas Tautas banka un Latgales Akciju banka – spēja maksāt dividendes saviem akcionāriem (Latgales Akciju bankas dividendu maksājums gan neliecināja par sekmīgu darbību,

jo akcionāri bija bankai vairāk parādā, nekā bija ieguldījuši akcijās), savukārt to spēja visas (izņemot vienu) ebreju uzņēmējiem piederošās bankas.¹⁹⁴ Tas liecina, ka Latvijas Bankas uzraudzība pār privātajām bankām bija nepietiekama.

Kā jau minēts, bankrotēja gan Rīgas Uniona banka, gan "Lats", tomēr Ministru kabinets 1931. gada novembrī iecēla Ā. Klīvi par Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāju. Avīze "Jaunākās Ziņas" neapmierināti atgādināja lasītājiem, ka Ā. Klīve nav izpildījis solījumu par Latvijas Bankas valūtas sargāšanu, jo valūtas krājumi ir tikai samazinājušies. Avīze pārmeta liekulību sociāldemokrātiem, kuri taču bija solījuši atsaukt savus pārstāvjus no bankas padomes, ja valdība iecels Ā. Klīvi par tās priekšsēdētāju. Turpretim tagad viņi pauž nepieciešamību atstāt padomē savu novērotāju. Galu galā "Jaunākās Ziņas" ieteica likvidēt bankas padomi:

"Lielīgā frāze, ka sociāldemokrāti gribot iegūt vietas Latvijas Bankas padomē, "lai arī strādnieku pārstāvju acs redzētu, kas notiek ar valsts naudu", var pārliecināt tikai apstākļu nepārzinātājus. Arī līdz šim Latvijas Bankas padomē bij "strādnieku pārstāvju acs" paša Fr. Mendera personā, bet vaj tā ir novērsusi miljoniem latu lielo kredītu piešķiršanu Hoffiem, "Uniona" bankai, "Latam", "Zemnieku bankai" un citiem? Īstā laikā, kad vēl ko varēja saglābt, Menders pret to nav pat protestējis, un vispār, ar Klīvi arvien esot strādājis vislabākā saskaņā, kā to apliecina visi apstākļi pazinēji (un uz to norāda arī Fr. Mendera iecelšana 1925. g. par Latvijas Bankas padomes locekli ar zemnieku savienības, bet pret centra ministru balsīm). Tamdēļ arī vēlreiz nākam ar priekšlikumu taupības un lietderības labā pilnīgi likvidēt Latvijas Bankas padomi, lai varētu prasīt pilnu atbildību no bankas valdes. Latvijas Bankā jaunu kārtību var ievest nevis vienas vaj otras grupas pārstāvju acs (kura var arī sākt šķielēt), bet gan stingra roka un saprātīgi noteikumi par bankas darbību. Sociāldemokrātiem ir spējīgi saimnieciski darbinieki, kuri spētu strādāt arī Latvijas Bankā – lai "Soc." vairāk gādā par tiem."¹⁹⁵

Ar Rīgas Uniona banku un akciju sabiedrību "Lats" saistītie notikumi 1930. gadā liecina, ka privāto banku finansiālās grūtības Latvijas Bankai īstermiņā nebija izdevīgas, jo to bankroti radīja tiešus zaudējumus un liecināja, ka Latvijas Bankas komercnodaļa sekmīgi nepilda savus uzdevumus. Savukārt ilgtermiņā privātbanku bankrots samazināja Latvijas Bankas konkurentu skaitu kreditēšanas jomā. Atgriežoties pie Finanšu ministrijas Saimnieciskās padomes 1927. gada 14. novembra sēdes, – apspriedes dalībnieki kritizēja arī kārtību, kurā emisijas tiesības ir arī

187 Turpat.

188 "Nabas saite" darbojas atkal. *Sociāldemokrāts*, Nr. 10, 1930, 14. janv., 1. lpp.

189 Eksplozējušas divas smirdošas bumbas zemsaviešu lēģerī. *Sociāldemokrāts*, Nr. 36, 1930, 13. febr., 1. lpp.

190 Krūmiņš, Gatis. *Deviņu vīru spēks* : stāsti par deviņiem Ministru prezidentiem 1918–1940. Rīga : Valsts kanceleja, 50.–55. lpp.

191 *Parlamentāriskās izmeklēšanas komisijas akc. sab. "Rīgas Uniona banka" un "Lats" lietā Ziņojums*. [Rīga], 1930, 24. lpp.

192 Turpat, 22. lpp.

193 Turpat, 10. lpp.

194 Dunsdorfs, Edgars. *Kārļa Ulmaņa dzīve. Ceļinieks. Politiķis. Diktators. Moceklis*. Rīga : Zinātne : Lana, 1992, 184. lpp.

195 A. Klīves iecelšanas atskaņas. *Jaunākās Ziņas*, Nr. 266, 1931, 26. nov., 7. lpp.

Valsts kasei. Finansists, publicists Benjamins Zīvs¹⁹⁶, kas apkopojā viedokļus, attiecībā uz ierosinājumu centralizēt emisiju Latvijas Bankā, norādīja: "Nav nekādas vajadzības grozīt tagadējo stāvokli un ņemt naudu no ārzemēm uz augstiem procentiem, lai Valsts kases zīmes varētu izņemt no apgrozības. Kamēr valdība netiek piespiesta no ārienes, viņai nav iemesla grozīt līdzšinējo emisijas politiku un lauzt tos principus, kuri gan nesašķan ar teoriju, bet izrādījušies par piemērotiem mūsu dzīvei."¹⁹⁷ Latvijas Bankas padomes 1927. gada 14. decembra sēdē tika apspriesti Finanšu ministrijas Saimnieciskās padomes ierosinājumi Latvijas Bankai. Padome atzina par nevēlamu Latvijas Bankas iestāšanos dažu privāto banku nodibinātā banku komitejā. Tā noraidīja arī ierosinājumu, lai Latvijas Banka sniegtu ziņas privātajām bankām par tās klientiem.¹⁹⁸

1929. gadā ar jaunu noteikumu izdošanu Finanšu ministrijas Saimniecisko padomi pārdēvēja par Saimniecības padomi un noteica, ka tās locekļu sastāvs ir maināms atkarībā no apspriežamā jautājuma un locekļi tiek aicināti kā speciālisti, nevis kā organizāciju pārstāvji.¹⁹⁹ Latvijas Bankas padome 1929. gada 23. maijā sēdē nolēma deleģēt uz Finanšu ministrijas Saimniecības padomi bankas valdes direktorus un "padomes prezidiju". Reorganizētās Saimniecības padomes pirmā sēde notika 1929. gada 8. augustā.²⁰⁰ Pirmo apspriežamo svarīgāko jautājumu vidū bija kredīta politika. Par šā jautājuma referentu tika izvēlēts Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs J. Celms, bet par koreferentu R. Bētiņš, Rīgas Diskonta bankas darbinieks, kuru Ministru kabinets 1922. gada 2. novembrī iecēla par Latvijas Bankas galveno direktoru, bet kurš no amata atteicās ("Latvijas Bankas dibināšana (1918–1922): kopīgos centienos neatkarīgajā valstī". "Pilsoniskās sabiedrības iesaistīšanās Latvijas Bankas padomes un valdes locekļu kandidātu izvirzīšanā").

Saimnieciskās krīzes laikā 1931. gadā ieteikumu par kredītiestāžu darbības aktivizēšanu izstrādāšanā Finanšu ministrijas Saimniecības padomē piedalījās Latvijas Bankas galvenais direktors K. Vanags ("Latvijas Bankas valdes darbība". "Kredītu restrikcija (ierobežošana) un uzticēšanās Latvijas Bankai"). Tādējādi kopumā parlamentārās demokrātijas laikā Latvijas Bankas padomes pārstāvji, pārsvarā padomes priekšsēdētājs, pauda un aizstāvēja bankas nostāju gan Saeimas komisijās, gan apspriedēs, ko neregulāri sauca finanšu ministri.

AUTORITĀRĀ REŽĪMA APSTĀKĻOS

Autoritārā valdība izveidoja savus konsultatīvos orgānus, sākot ar Tirdzniecības un rūpniecības kameru, Lauksaim-

niecības kameru, Amatniecības kameru, Darba kameru un beidzot ar Valsts saimniecisko padomi 1938. gada sākumā.²⁰¹ Kameru galvenais uzdevums bija dot atsauksmes par dažādiem likumprojektiem, par kuriem autoritārā valdība bija nolēmusi uzklaut viedokļus. No 1935. gada Latvijas Bankas padome darbojās 11, bet no 1936. gada – 10 cilvēku sastāvā, no kuriem pieci bija tieši iesaistīti kameru darbā.²⁰² Latvijas Bankas padomes loceklis Alberts Zalts bija Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras (LTRK) ģenerālsēdētājs (1935–1940), Jūlijs Ērglis – LTRK priekšsēdētāja vietnieks (1935–1940), Augusts Kuraus – LTRK loceklis (1935–1940). Eduards Rozīte bija Latvijas Amatniecības kameras priekšsēdētājs (1936–1938) un LTRK Namsaimnieku un būvniecības sekcijas priekšsēdētājs (1939–1940). Edmunds Ziemeļis bija Nacionālās celtniecības komitejas padomes loceklis (1936–1938), Nacionālās celtniecības komitejas loceklis (1939–1940), Latvijas Profesiju kameras pilnvarnieks (1938–1939) un Latvijas Profesiju kameras priekšsēdētājs (1939–1940).

Autoritārā valdība papildus pieprasīja Latvijas Bankai sūtīt pārstāvi Lauksaimniecības kameras Kopdarbības revīziju un organizāciju padomē (direktors J. Stalbovs), Lauksaimniecības kameras Lauku dzīves komitejā (direktors Žanis Šēnbergs), Profesiju kamerā (Ž. Šēnbergs), Pasta krājiskas padomē (Latvijas Bankas padomes sekretārs Alfrēds Matīss) un Vācu tautības Latvijas pilsoņu repatriācijas komisijā (A. Zalts).

Latvijas Banka piedalījās finansējuma gādāšanā tādām monumentālās celtniecības objektam kā Uzvaras laukums Pārdaugavā, kur nākotnē notiktu parādes, sporta pasākumi, zemnieku, strādnieku, jaunatnes, dziesmu un citi tautas svētki. Pirmā Uzvaras laukuma izbūves komitejas un tās Loterijas komisijas sēde notika 1937. gada 12. martā. Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs Ā. Klīve gan darbojās Uzvaras laukuma izbūves komitejā un tās prezidijā, gan vadīja komitejas Loterijas komisiju kā tās priekšsēdētājs. Pirmo finansējumu izbūves komiteja ieguva, izsludinot valstī visaptverošu ziedojumu vākšanu. Ziedojumu vākšana šķietami brīvprātīgā kārtā, lai tos nodotu autoritārās valdības vadītājam K. Ulmanim izlietošanai pēc viņa ieskatiem, bija plaši izmantots finansējuma sagādes instruments. 1937. gadā apvērsuma trešajā gadadienā Latvijas Banka īpašā presē atspoguļotā audiencē K. Ulmanim nodeva pusmiljonu latu lielu ziedojumu, lai viņš to izlietotu pēc saviem ieskatiem. Uzvaras laukuma izbūves komitejas Loterijas biļešu pārdošana sākās 16. jūnijā – tās pārdeva visos pasta kantoros un Latvijas Bankas nodaļās. Kopumā Loteriju veidoja 265 000 ložu par 2,6 miljoniem latu, laimesta kopsumma – 550 tūkstošu latu. Loterijas izloze sākās 1938. gada 26. janvārī un ilga trīs nedēļas. Galveno laimestu – 100 tūkstošu

Finanšu ministrs Alfrēds Valdmanis vizītē Latvijas Bankā. Viņam ziedus pasniegusi bankas darbiniece O. Grīnberga.

Pa labi no ministra Latvijas Bankas galvenais direktors Kārlis Vanags, viņam pa labi bankas padomes priekšsēdētājs Ādolfs Klīve, pa kreisi – bankas direktors Jānis Stalbovs. *Jaunākās ziņas*, 1938, 7. jūl., 3. lpp.

latu – ieguva Irlavas-Večsātu piensaimniecības sabiedrība. Valsts saimnieciskās padomes galvenais uzdevums bija sniegt rakstiskas atsauksmes Ministru kabinetam par tai iesniegtajiem saimnieciska un saimnieciski politiska rakstura likumprojektiem, izmantojot padomes un tās komisiju sēžu protokolos fiksētos viedokļus.²⁰³ Padome sastāvēja no saimniecisko kameru galveno komisiju locekļiem.²⁰⁴ Valsts saimnieciskās padomes pirmās sesijas vadītājs bija Latvijas Kredītbankas direktors Andrejs Bērziņš, bet padomes sesijas sekretārs – Latvijas Bankas padomes loceklis A. Zalts. Pirmajā sesijā apsprieda likumprojektu par Ķeguma spēkstacijas būves kredīvēšanu, likumprojektu par kopdarbības fondu, likumprojektu par drošības fondu krājaizdevu sabiedrībās iemaksāto noguldījumu garantēšanai. Ķeguma spēkstacijas būves kredīvēšana kļuva par svarīgu Latvijas Bankas projektu.²⁰⁵ Latvijas Banka Ķeguma HES būvē ieguldīja 10 milj. latu, bet no Finanšu ministrijas izplatīšanai iepirktajās 5% kredīzīmēs – vēl 34 milj. latu. Valsts saimnieciskās padomes pirmā sesija iemūžināta fotogrāfijās, kurās pie viena galda starpbrīdī apspriežas Ministru prezidents K. Ulmanis, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras priekšsēdētājs, viņš arī Latvijas Kredītbankas direktors A. Bērziņš un Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs Ā. Klīve. Citā fotogrāfijā K. Ulmanis sarunājas ar Latvijas Bankas galveno direktoru K. Vanagu un Latvijas Amatniecības kameras priekšsēdētāju, Latvijas Bankas padomes locekli (1937–1940) E. Rozīti.

196 Publicists Dr. Benjamins Zīvs (*Sīev*, arī *Siev*, Бенъямин Шмујлович-Лейбович Зив, 18.05.1879. Lietuvā–?). Autoritārā režīma laikā emigrēja uz Palestīnu.

197 LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 32. l., 27. lpp.

198 Turpat, 5. l., 175. lpp.

199 Zalts, Alberts. Kameras un valsts saimnieciskā padome. *Latvijas Kareivis*, Nr. 297, 1938, 31. dec., 2. lpp.

200 Reorganizētās saimnieciskās padomes pirmā sēde. *Latvis*, Nr. 2339, 1929, 9. aug., 4. lpp.

201 Zelmenis, Gints. Kārļa Ulmaņa ieceres un realitāte valsts veidošanā 1934.–1940. gadā. **No:** Zellis, Kaspars (sast.) *Miti Latvijas vēsturē*. Rīga : LU žurnāla "Latvijas Vēsture" fonds, 2006, 73.–79. lpp.

202 Puriņš, Āris. Latvijas Banka (1922–1940). **No:** *Latvijas Bankai XC*, 60. lpp.

203 Kā darbosies Valsts saimnieciskā padome. *Jaunākās Ziņas*, Nr. 9, 1938, 13. janv., 2. lpp.

204 Sanāks valsts saimnieciskā padome. *Tēvijas Sargs*, Nr. 52, 1937, 24. dec., 6. lpp.

205 Karnups, Viesturs. Latvijas tautsaimniecības un finanšu norises (1920–1940). **No:** *Latvijas Bankai XC*, 32.–35. lpp.

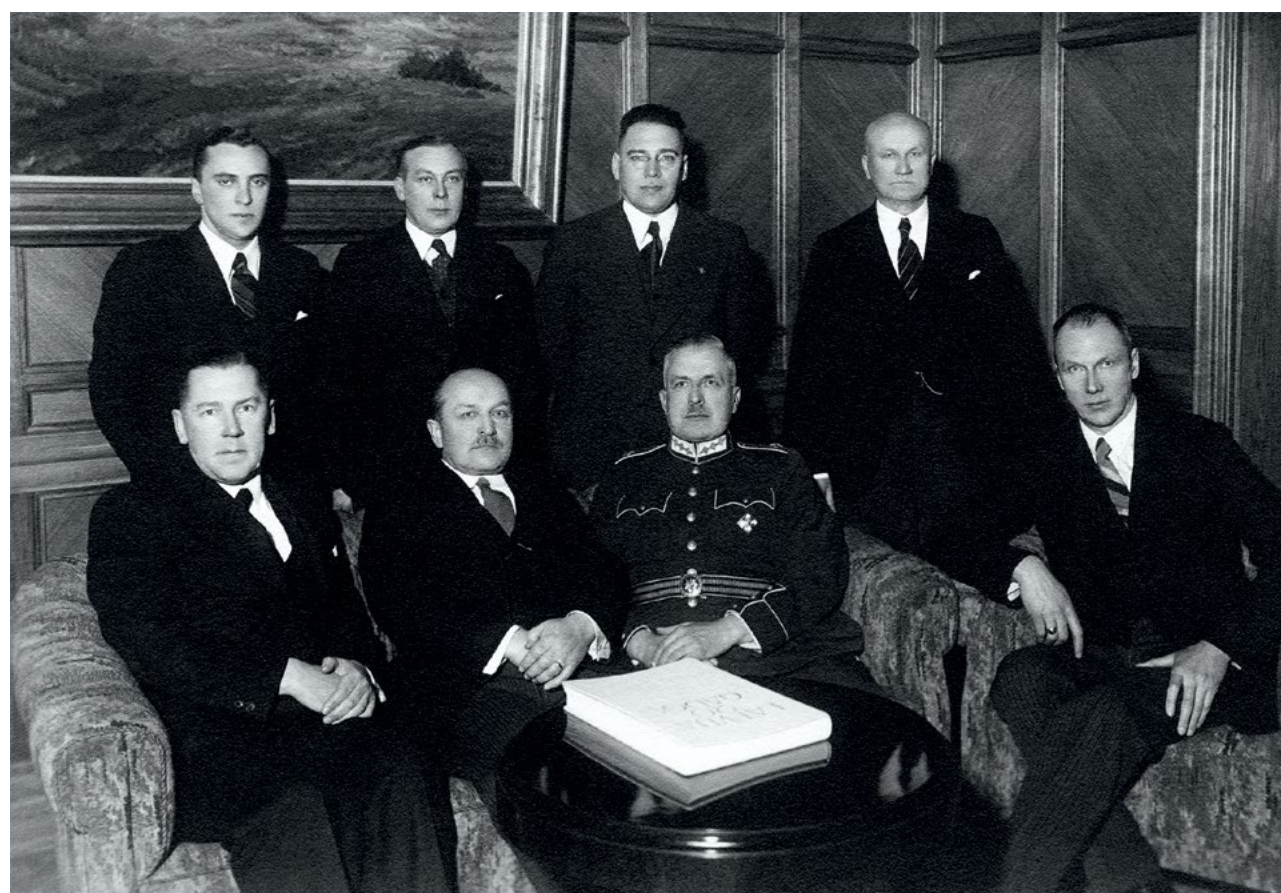
Autoritārā režīma laikā Latvijas Bankas padomes iespējas ietekmēt tautsaimniecības politiku bija nosacītas. Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs kā konkurenti uztvēra 1935. gadā izveidoto Latvijas Kredītbanku. Par to, ka tādai attieksmei bija pamats, liecina, piemēram, cēlonis faktam, kāpēc 1939. gada sākumā Latvijas Bankā bija samazinājušās ārzemju operācijas. Galvenais direktors K. Vanags, balstoties uz Latvijas Bankas Akreditīvu daļas un Inkaso daļas pilnvaroto pārskatiem, informēja padomi, ka

“daudzas iestādes un uzņēmumi, kas agrāk strādāja ar Latvijas Banku, saskaņā ar viņiem doto aizrādījumu pārgājuši uz Latvijas Kredītbanku, kaut gan paši tie gribēja labprāt operēt ar Latvijas Banku. Līdz ar to uz Latvijas Kredītbanku pārnēsās arī tekošu rēķinu operācijas, jo tur maksā augstāku procentu. Dažas citas operācijas Latvijas Bankā sašaurināja valsts politikas interesēs. Tā Latvijas Banka neatbalstīja eksporta operācijas uz Vāciju. Sakarā ar to sašaurinājās inkaso dokumentu un citu ārzemju dokumentu operācijas. [...] Galvenais iemesls, liekas, būs meklējams tanī apstākļī, ka Latvijas Banka nevar iet avansa apmēru ziņā un arī citādi tiktāl kā privātās bankas. Pagaidām ārzemju operāciju paplašināšanos nevarēs panākt.”²⁰⁶

Autoritārā valdība piešķīra Latvijas Kredītbankai tiesības “likvidēt tās privātās bankas, kuras Ministru kabinets atzina par “nonākušām maksāšanas grūtībās”, lai jaunā banka pati varētu stāties likvidēto banku vietā.”²⁰⁷ Līdz 1936. gada 1. janvārim Latvijas Kredītbanka jau bija pārņēmusi likvidācijai septiņas privātās bankas, trīs privātbankas labprātīgi likvidējās pašas. No 16 privātajām bankām, kas darbojās 1933. gadā, bija palikušas tikai sešas. Latvijas Kredītbankas direktora rīkotāja amatā K. Ulmanis iecēla A. Bērziņu, kas jau bija Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras priekšsēdētājs. Vēsturnieks A. Stranga konstatē, ka Latvijas Kredītbankas “pilnvaras bija neierastas un neiegrožotas” un ka tā “baudīja pilnīgu Ulmaņa uzticību”.²⁰⁸ A. Bērziņš apzinājās savu īpašo stāvokli, kas ļāva viņam izvairīties no neformālās komunikācijas ar Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāju Ā. Klīvi un ironizēt par aicinājumu piedalīties 1936. gada 7. novembrī Latvijas Bankas padomes rīkotajās medībās (tika aicināti arī Latvijas Zemnieku kredīta bankas, Latvijas Hipotēku bankas, Latvijas Valsts zemes bankas direktori, kā arī zemkopības ministrs un finanšu ministrs). A. Bērziņš “ar patiesu cieņu” informēja, ka “diemžēl man nav noderīga apava, lai rudens mēnešos varētu piedalīties medībās, kaut gan citādi es Jūsu laipno ielūgumu ar lielāko prieku pieņemtu”.²⁰⁹ Ā. Klīve atmiņās raksta, ka “Vācijas saimnieciskās dzīves attīstības ietekmē, Bērziņš iecerēja arī valsts centrālbankas funkciju pārņemšanu savās

Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras prezidija biedri sēdes laikā. Vidū Tirdzniecības un rūpniecības kameras vicepriekšsēdētājs rūpniecības sekcijā, Latvijas Bankas padomes loceklis (1933–1940) Augusts Kuraus. Rīga, 1936.–1938. gads
LNA LVKFFDA, 1. f., 13723P. I.
Fotogrāfs – nezināms

Latvijas Profesiju kameras prezidija locekļi. Pirmajā rindā no kreisās puses sēž: otrs – Latvijas Profesiju kameras priekšsēdētājs, profesors, Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāja vietnieks (1933–1940) Edmunds Ziemelis, ģenerālis Alberts Brambats. 1940. gads
LNA LVKFFDA, 1. f., 13523P. I.
Fotogrāfs – nezināms

206 LNA LWVA, 6209. f., 1. apr., 37. l., 27. lp. o. p.–28. lp.

207 Aizsilnieks, Arnolds. *Latvijas saimniecības vēsture, 1914–1945*, 630. lpp.

208 Stranga, Aivars. *Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma saimnieciskā politika, 1934–1940*. 2. papild. izd. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2020, 175., 176. lpp.

209 LNA LWVA, 6209. f., 1. apr., 157. l., 84. lp. Par A. Bērziņa un Ā. Klīves domstarpībām sk. arī: Klīve, Ādolfs. *Latvijas neatkarības gadi*, 215.–216. lpp.

rokās, piešķirot Kredītbankai valsts kases un naudas apgrozības regulēšanas tiesības, valsts zelta un ārzemju valūtas glabāšanas tiesības, procentu regulēšanu, valsts kases zīmju emisiju". Viņš raksta:

"Bērziņš centās pārliecināt prezidentu, ka Kredītbankai kā Ulmaņa laika bankai uz centrālbankas stāvokli ir lielākas tiesības nekā LB. Tādā garā pārstrādājami likumi par LB un Kredītbanku. Mani informējot par to, līdz ar paziņojumu, ka tas nekad nenotikšot, Ulmanis mani nozvērināja neko neizpaust."²¹⁰

Ciešā sadarbībā K. Ulmanis un A. Bērziņš būtiski samazināja privātbanku skaitu. Viņi izdarīja to, ko parlamentārās demokrātijas laikā politiķi gaidīja no Latvijas Bankas, – lai tā demokrātiski, ar attiecīgu kredītu politiku piespiestu mazās bankas apvienot kapitālus.²¹¹ K. Ulmaņa acīs Latvijas Bankai nebija tā potenciāla, ko iemiesoja Latvijas Kredītbanka kā viņa režīma politikas īstenošanas instruments. Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāju Ā. Klīvi K. Ulmaņa valdība atstāja amatā, bet saruka Latvijas Bankas padomes iespējas konsultēt tautsaimniecības politikas veidotājus, no kuriem ietekmīgākais bija K. Ulmanis. Turklāt valdība Latvijas Banku piespieda riskēt – bez attiecīga finansiāla seguma finansēt Latvijas Kredītbankas darījumus, lai tā gūtu peļņu. Tā notika, piemēram, īstenojot 1940. gada 22. janvārī starp Latvijas Kredītbanku un Fiduciāro izceļošanas akciju sabiedrību "Utag" noslēgto līgumu²¹² par visu izceļojušo vāciešu atstāto nekustamo īpašumu pilsētās pārdošanu Latvijas Kredītbankai.²¹³ Šis gadījums ir ievērojams ar to, ka Latvijas Bankas padome pieprasīja, lai Finanšu ministrija garantētu, ka valsts nodrošinās Latvijas Bankai uzspiesto parādzīmju finansiālo segumu. 1940. gada 4. jūnija sēdē padome konstatēja:

"ka, iesniedzot starp Latvijas Kredītbanku un Utag'u noslēgto līgumu Ministru kabinetam apstiprināšanai, Finanšu ministrija nav sazinājusies ar Latvijas Banku, kamdēļ padome secina, ka Finanšu ministrijai ir sagādāti vajadzīgie līdzekļi prasības segšanai. Tā kā noslēgtā līgumā Latvijas Banka nav tiešs kontrahents, bet tikai trešā persona līguma tehnisko jautājumu nokārtošanai, padome atzīst, ka Latvijas Bankai par uzdevuma izpildīšanu pienākas parastā komisija. Attiecībā uz Finanšu ministrijas ieņemto viedokli, ka Latvijas Bankai jāizsniedz parādzīmes bez jebkādiem noteikumiem par līdzekļu sagādāšanu šo parādzīmju samaksai, padome atzīst, ka šāds lietas atrisinājums var apdraudēt emisijas bankas stāvokli un lata kursu, jo Latvijas Bankai jāizsniedz īstermiņa parādzīmes par stipri lielu summu, salīdzinot ar bankas patreizējām emisijas iespējām, kamēr nodrošinājumam, resp., pretvērtībai bankai nodod gara termiņa vērtspapīrus."²¹⁴

Ņemot to vērā, padome nolēma pirms parādzīmju izdošanas pieprasīt Finanšu ministrijas garantiju arī par to, ka visa cita starpā ministrija uzņemt atbildību par eventuālām lata kursa svārstībām un apņemtos segt visas kursa starpības. Finanšu ministrs Jānis Kaminskis norādīja, ka ministrija neko nevar garantēt un ka vispār Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs Ā. Klīve ir piedalījies apspriedēs pirms minētā līguma parakstīšanas. Savukārt Ā. Klīve padomes 11. jūnija sēdē uzsvēra, ka svarīgāk ir konstatēt, kāda bija viņa nostāja minētajās apspriedēs, tāpēc nolasīja savu jau 1940. gada 5. martā K. Ulmanim nosūtīto vēstuli. Tā atspoguļo režīma politiskās aizkulisēs un darba atmosfēru, kādā bija spiesta strādāt Latvijas Bankas padome, tāpēc ir vērts to citēt pilnībā.

"Augsti godājamais Valsts un Ministru Prezidenta kungs, Telefoniski tiku š. g. 4. martā no Latvijas Bankas galvenā direktora K. Vanaga informēts (pats es diemžēl slimības dēļ vēl nedrīkstu atstāt dzīvokli), ka Finanšu ministrija uzstādot Latvijas Bankai atkārtotu prasību, lai pēdējā izdod Utag'am savas parāda zīmes pret Latvijas Kredītbankas nodotajām Ls 30 milj. Valsts zemes bankas 2% ķīlu zīmēm.

Pagodinos, augsti godājamais Prezidenta kungs, griezt Jūsu vērību uz to, ka šāda prasība nesaskan ar tām pārrunām, kādas notika Jūsu vadībā, slēdzot Latvijas kredītbankas un Utag'a līgumu, un runā pretī pašreizējai kredītpolitikai, un var nelabvēlīgi iespaidot lata kursu.

1) Apspriedēs pilī Jūsu vadībā man jau bija tas gods aizrādīt, ka saņemot Ls 30 milj. Valsts zemes bankas ķīlu zīmēs, Latvijas Banka nevar uzņemties daudz īsāka termiņa parāda zīmju izdošanu Utag'am par tādu pašu summu. Klātesošais Tirdzniecības un rūpniecības ministra kungs tādām uzskatam īsi izteica savu piekrišanu, bet Ārlietu ministra kungs paskaidroja, ka savas prasības Latvijas Banka varēs uzstādīt tanī brīdī, kad parāda zīmes būs jāizsniedz. Pēc šīs domu izmaiņas Jūsu slēdziens bija: "Nu, par to vienosies," un apspriede turpinājās par tālākiem pantiem.

Kad Latvijas Banka bez jebkādas vienošanās saņēma no Finanšu ministrijas pavēli izdot parāda zīmes, es Finanšu ministra kungam telefoniski paskaidroju, ka tādu rīkojumu Latvijas Banka izpildīt nevar; ka tas tā nav arī domāts Valsts Prezidenta kunga vadītās apspriedēs un ka pēc būtības līdzekļi jāgādā Latvijas Kredītbankai, kura par iegūtiem namiem attiecīgu naudu arī ieņems. Līdz ar to Latvijas Banka, pieņemot Ls 30 milj. Valsts zemes bankas 2% ķīlu zīmes, līdz parāda zīmju izpirkšanai būs sagādājusi Kredītbankai vajadzīgos līdzekļus Utag'a līguma realizēšanai.

Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras divu gadu dibināšanas atceres sanāksmes dalībnieki. No kreisās uz labo pusi sēž: zemkopības ministrs Jānis Birznieks, kameras priekšsēdētājs, Latvijas Kredītbankas direktors Andrejs Bērziņš, finanšu ministrs Ludvigs Ēķis, Rīgas pilsētas galva Roberts Liepiņš, Latvijas Bankas padomes loceklis (1930–1940) Jūlijs Ērglis, starp klātesošajiem arī Latvijas Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta direktors, Latvijas Bankas padomes loceklis (1933–1940) Augusts Kuraus (otrajā rindā otrais no labās puses), Tirdzniecības un rūpniecības kameras vicepriekšsēdētājs tirdzniecības sekcijā Antons Benjamiņš (trešajā rindā trešais no labās puses). Rīga, 1937. gada 2. aprīlis. LNA LVKFFDA, 1. f., 7764P. l. Fotogrāfs – nezināms

210 Klīve, Ādolfs. *Latvijas neatkarības gadi*, 219. lpp.

211 Piemēram, Finanšu ministrijas Saimnieciskā padome 1927. gada novembrī pieņēma lēmumu, ka Latvijas Bankai ar savu kredītpolitiku jāveicina sīko kredītiestāžu apvienošana. 1933. gada 1. februārī padomes sēdē pēc apspriedē par saimnieciskās dzīves atjaunošanu pie Ministru prezidenta un finanšu ministra M. Skujenieka izskanējušā ieteikuma, lai Latvijas Banka "no savas puses nospraustu vadošās līnijas akūtos saimnieciskos jautājumus", izraisījās plašas debātes, kurās padomes loceklis formulēja domu, ka viņiem tas nav jādara, uzsvērot, ka Latvijas Bankai ir savi "tiešie uzdevumi, darbība un kompetences". Sk.: LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 5. l., 175. lp.; turpat, 21. l., 22. lp.

212 Latvijas un Vācijas valdības to apstiprināja 1940. gada 12. februārī. Līgums tika noslēgts saskaņā ar 1939. gada 30. oktobra Latvijas un Vācijas līgumu par vācu tautības Latvijas pilsoņu pārvietošanu uz Vāciju. Sk.: Apstiprināts līgums, ko Latvijas Kredītbanka noslēgusi ar Utagu. *Jaunākās Ziņas*, Nr. 37, 1940, 15. febr., 2. lpp.

213 LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 39. l., 41. lp. o. p. Detalizēti sk.: Feldmanis, Inesis. *Vācbaltiešu izceļošana no Latvijas (1939–1940)*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012, 55.–60. lpp.

214 LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 39. l., 138. lp. o. p.

Valsts saimnieciskās padomes locekļi un komiteju vadītāji viesošanās laikā Valsts prezidenta pilī. No kreisās puses pirmais – Latvijas Hipotēku bankas galvenais direktors Pauls Ozoliņš, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras vicepriekšsēdētājs kredītu sekcijā Jānis Eikerts, ceturtais – Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras tirdzniecības sekcijas vadītājs Jānis Vēciņš, Valsts un Ministru prezidents Kārlis Ulmanis, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras vicepriekšsēdētājs, Latvijas Bankas padomes loceklis (1933–1940) Augusts Kuraus, G. Lagzdīņš. Rīga, 1938. gada 11. janvāris. LNA LVKFFDA, 1. f., A149-034. l. Fotogrāfs – Eduards Kraucs

Latvijas Valsts un Ministru prezidents Kārlis Ulmanis (vidū), apmeklējot Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras izstādi "Biroja iekārta un veikala reklāma".
No kreisās: kameras ģenerālsēkretārs, Latvijas Bankas padomes loceklis (1932–1940) Alberts Zalts, no labās: kameras priekšsēdētājs, Latvijas Kreditbankas direktors Andrejs Bērziņš. Rīga, 1937. gada 9. aprīlis. LNA LVKFFDA, 1. f., A193, uzņ. 6. l. Fotogrāfs – nezināms

Valsts saimnieciskās padomes locekļi un komiteju vadītāji viesošanās laikā Valsts prezidenta pilī. No labās: Valsts un Ministru prezidents Kārlis Ulmanis, Latvijas Bankas valdes galvenais direktors (1926–1940) Kārlis Vanags, Latvijas Amatniecības kameras priekšsēdētājs, Latvijas Bankas padomes loceklis (1937–1940) Eduards Rozīte. Rīga, 1938. gada 11. janvāris. LNA LVKFFDA, 1. f., 90108N. l. Fotogrāfs – Eduards Kraucs

Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras rīkotās izstādes (9.–18. aprīlis) "Biroja iekārta un veikala reklāma" atklāšanā. No kreisās pirmais – kameras ģenerālsēkretārs, Latvijas Bankas padomes loceklis (1932–1940) Alberts Zalts, līdzās Rīgas pilsētas galva Roberts Liepiņš (trešais no kreisās). Pirmais no labās puses: Valsts un Ministru prezidents Kārlis Ulmanis, viņam blakus stāv kameras priekšsēdētājs, Latvijas Kreditbankas direktors Andrejs Bērziņš, kuram līdzās priekšplānā – finanšu ministrs Ludvigs Ēķis, aiz viņa – Latvijas Bankas padomes loceklis (1937–1940) Eduards Rozīte. Rīga, 1937. gada 9. aprīlis. LNA LVKFFDA, 1. f., A193, uzņ. 4. l. Fotogrāfs – nezināms

levērojot lietas svarīgumu un eventueli iespējamo steidzamību, es tanī pat dienā atļāvos Jūs traucēt ar telefonisku sarunu, paskaidrojot, ka, pēc Latvijas Bankas domām, ķīlu zīmes ir pietiekoša drošība tam, lai mēs varētu izdot Utag'am parāda zīmes, bet jau izdošanas brīdī Latvijas Bankai jāzina, kas dos naudu šo parāda zīmju izpirkšanai. Uz to Jūsu atbilde bija: "Ja valdība dos garantiju, vai tad Jums [Latvijas Bankai] nepietiks." Protams, ka tāda atbilde mani pilnīgi apmierināja un es jautājumu uzskatīju pēc būtības par nokārtotu. Par to arī ziņoju Latvijas Bankas galvenajam direktoram K. Vanagam un lūdzu viņu nekavēties ar jautājuma tehnisko kārtošanu.

2) Pieņemot pretējo, ka Latvijas Banka parāda zīmju izpiršanas brīdī nesaņem naudu no ārienes, tai jāreķinās ar 20 milj. (transfers 1940.) latu jaunu naudas izlaidumu, jo nauda reāli jāiemaksā klīringā, no kura savukārt to saņems Latvijas preču pārdevēji, pavairojot tādā kārtā naudas apgrozību valstī. Ka ne viens, ne otrs nav vēlams, tas nav sevišķi jāmotivē.

Kārtojot lietas tā, kā tas izriet no līguma pēc tā būtības, visas neērtības atkrīt.

Latvijas Kredītbanka šī gada laikā pārdod namus mazākais par 20 milj., izņemot šo naudas summu tādā kārtā no apgrozības, parāda zīmju izpiršanas laikā iemaksā šo naudu Latvijas Bankā un saņem atpakaļ savas iesniegtās 2% ķīlu zīmes. Latvijas Banka ar šo naudu izpērk parāda zīmes. Tādā kārtā naudas cirkulācija nodrošināta pareizi, un jauna naudas drukāšana nav vajadzīga.

Vai nu valdība rīkojas tā vai citādi minēto līdzekļu sagādāšanā, tā, protams, nav mana darīšana, tikai, ievērojot augšā sacīto, ļoti lūdzu Jūs, augsti godājamais Valsts un Ministru Prezidenta kungs, dot Finanšu ministra kungam attiecīgu rīkojumu par garantijas izsniegšanu Latvijas Bankai, ka saskaņā ar līgumu starp Latvijas kredītbanku un Utag'u un saskaņā ar līgumu par vācu tautības Latvijas pilsoņu pārvietošanu uz Vāciju XVII p. izsniedzamām parāda zīmēm tiks iemaksāts segums šo parāda zīmju izpiršanas termiņā.

Tāpat būtu bijis nokārtojams arī 0,2% zīmognodevas jautājums uz šīm parāda zīmēm, kuru, jādodomā, nebūs jāmaksā Latvijas Bankai, bet ko uzņemsies līgumslēdzējs.

Ar patiesu un augstu cieņu,

A. Klīve

Padomes priekšsēdētājs.²¹⁵

Tajā pašā dienā, kad Ā. Klīve nolasīja šo vēstuli, pirms padomes sēdes viņš bija sazinājies ar K. Ulmani, kas "norādījis, ka būtu ļoti vēlams, ja Latvijas Banka nepastāvētu uz garantijas pieprasīšanu un piekristu finanšu ministra viedoklim". Ā. Klīve ieteica padomei piekrist finanšu ministra

viedoklim, ņemot vērā "valdības galvas ieskatu" un to, ka finanšu ministram "lieta labāk pārredzama".²¹⁶ Padome piekrita izsniegt parādrakstus Utag'am bez Finanšu ministrijas garantijas.

Latvijas Bankas nosacīti autonomais stāvoklis attiecībās ar varu, iespējams, būtu likvidēts jau 1941. gadā. Piemēram, 1940. gada 12. jūnijā Latvijas Bankas padomes sēdē galvenais direktors K. Vanags informēja, ka no rīta ir saņemts Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta Latvijas Bankai līdz 14. jūnijam sniedzamai atsauksmei piesūtītais jaunais valsts budžeta likumprojekts un ka "tas radikāli groza Latvijas Bankas tiesības sava budžeta noteikšanā".²¹⁷ Projektā bija svītrots pants par to, ka Latvijas Bankas budžetu sastāda, apstiprina un izpilda Latvijas Bankas statūtos paredzētajā kārtībā.

2

FINANŠU MINISTRIJAS IETEKME LATVIJAS BANKAS PADOMĒ

Nozīmīgs instruments, ko finanšu ministrs varēja izmantot spiediena izdarīšanai uz padomes lēmumiem, bija viņa veto tiesības uz padomes lēmumiem. Vēsturnieks Ā. Puriņš norāda, ka "parasti ministri nebija dedzīgi bankas padomes lēmumu kritiķi, un viņu rezolūcijas uz padomes protokoliem neliecina par būtiskām domstarpībām".²¹⁸

Finanšu ministrs ietekmi Latvijas Bankas padomē nodrošināja ar ministrijas ierēdņu – A. Kārklīņa (1922–1926)²¹⁹, R. Baltgaiļa (1926–1927)²²⁰, J. Bokaldera (1927; pagaidu pārstāvis)²²¹, J. Mieža (1927–1933)²²², A. Zalta (1933–1935) J. Skujevica (1935–1939)²²³ un A. Dinsberga (1939–1940)²²⁴ – starpniecību. Padomes sēžu protokoli liecina, ka pārsvarā viņi konsultēja padomi par Finanšu ministrijas izstrādātajiem likumprojektiem un nostāju apspriežamajos jautājumos tieši brīdī, kad notika debates. Tādējādi problēmas varēja atrisināt ātrāk, bez vajadzības vienoties par tikšanos Finanšu ministrijā, kas lēmumu pieņemšanu varēja aizkavēt pat par vairākām dienām. Piemēram, 1924. gada 24. janvāra sēdē galvenais direktors E. Švēde informēja, ka pie viņa vērsies Anglijas sūtniecības pārstāvis un lūdzis noskaidrot, vai Latvijas Banka būtu ar mieru uzņemties garantijas par Anglijas rūpnieku Latvijas uzņēmumiem atveramo preču kredītu.²²⁵ Finanšu ministrijas pārstāvis A. Kārklīņš tūdaļ zināja teikt, ka Finanšu ministrija principā ir ar mieru dot garantijas Latvijas uzņēmumiem preču iepirkšanai Anglijā un arī citās zemēs, atstājot lietas tehniskās puses nokārtošanu un īstenošanu Latvijas Bankai. Padome to atzina par pieņemamu.

Padome no finanšu ministra gaidīja konkrētus ieteikumus, necenšoties pati piedāvāt kādas idejas. Uzskatāmi tas bija vērojams 1924. gada 8. oktobrī, kad apsprieda ministra vispārīgo ieteikumu Latvijas Bankai "spert soļus pret dārdzības pieaugšanu". To var vērtēt gan kā izvairīšanos piedalīties politikas veidošanā, gan kā viedi piesardzīgu nogaidīšanu:

"Tā kā finanšu ministrija šinī jautājumā nenāk ne ar kādiem konkrētiem priekšlikumiem, tad Padome aprobežojas ar šī jautājuma vispārīgu pārrunāšanu un atrod, ka Latvijas Banka jau līdz šim ir daudz darījusi pret dārdzības pieaugšanu, pabalstīdama nacionālo tirdzniecību un rūpniecību, un it sevišķi plaši kreditējusi lauksaimniekus un viņu organizācijas, dodama tādā kārtā iespēju vairāk ražot un savus ražojumus pārdot bez spekulantu starpniecības.

Padome izsaka gatavību apspriest katru finanšu ministrijas konkrētu priekšlikumu, tiklīdz tāds ienāks, un darīt visu iespējamo, cik tālu vien to atļaus bankas politikas pamatprincipi."²²⁶

Padomes sēžu protokoli diemžēl nesniedz ziņas par politiskajām sarunām, kas notika, pirms Finanšu ministrijas pārstāvis padomes sēdē atbalstīja kādu ierosinājumu. Piemēram, 1927. gada 19. maija sēdē padomes loceklis Markus Gailītis ierosināja mainīt 16. februāra lēmumu par finansējuma apjomu to lauksaimnieku parādu atmaksai, kas nodrošināti ar inventāru, labību un vekseliem, no 2 miljoniem latu uz 5 miljoniem, izmantojot Valsts zemes bankas ķīlu zīmes.²²⁷ (Jau minēts, ka ķīlu zīmēm nebija adekvāta seguma.) Finanšu ministrijas pārstāvis J. Miezis atbalstīja priekšlikumu, uzsverot, ka valstij Latvijas Bankā atrodas prāvi depozīti, tāpēc daļu no tiem uz sevišķas vienošanās pamata varētu atļaut turēt Valsts zemes bankas un Latvijas Hipotēku bankas ķīlu zīmēs. Padome uzdeva valdei veikt pārrunas par šo jautājumu ar Finanšu ministriju un nedēļas laikā piedāvāt padomei konkrētu priekšlikumu.

Sadarbība ar Finanšu ministriju sniedza Latvijas Bankai informāciju, ko tā varēja izmantot, lai apsteigtu potenciālos konkurentus. 1927. gada 26. augustā Finanšu ministrijas pārstāvis informēja, ka sakarā ar nepildītiem maksājumu termiņiem Ministru kabinets nolēmis uzsākt piedzīšanu tiesas ceļā no septiņām "naudas iestādēm", to skaitā pret Latvijas Zemnieku banku.²²⁸ Padome uzdeva valdei spert visus soļus Latvijas Bankas interešu nodrošināšanai, saskaņojot tos ar Finanšu ministrijas rīcību.

30. gadu sākumā saimnieciskās krīzes ietekmē padomes sēdēs biežāk tika spriests par aktuālo stāvokli tautsaimniecībā. Valde ieteica novērst Latvijas Bankas ārvalstu valūtas krājuma samazināšanos, ierobežojot kredītu

215 LNA LVA, 6209. f., 1. apr., 161. l., 15.–18. lp.

216 Turpat, 39. l., 145. lp. o. p.

217 Turpat, 150. lp.

218 Puriņš, Āris. Latvijas Banka (1922–1940). **No:** *Latvijas Bankai XC*, 61. lpp.

219 Aleksandrs Kārklīņš (27.01.1892.–13.05.1959. ASV) 19.10.1922.–16.07.1926. Latvijas Bankas padomes loceklis (Finanšu ministrijas pārstāvis) Kredīta departamenta direktora palīgs (ar 1920. gada 15. jūliju), ar 1921. gada 1. oktobri – direktors. 1922. gada 19. oktobrī Ministru kabinets viņu iecēla par Finanšu ministrijas pārstāvi Latvijas Bankā. Izstrādājis arī Latvijas Bankas statūtu projektu. Darbu Latvijas Bankā A. Kārklīņš beidza 1926. gada 16. jūlijā, jo ministrijā bija iesniedzis lūgumu atbrīvot no dienesta pienākumu veikšanas uz viņa apsūdzību izmeklēšanas laiku. Apsūdzības bija saistītas ar valsts garantiju izsniegšanu akciju sabiedrībai "Lini" bez pietiekama seguma, par šķietamu kukuļņemšanu, par dārga automobiļa pirkšanu ministrijas vajadzībām.

220 Roberts Baltgailis (09.03.1875.–01.06.1929.) 22.07.1926.–09.01.1927. Latvijas Bankas padomes loceklis (Finanšu ministrijas pārstāvis) No 1919. gada 1. jūlija strādāja Finanšu ministrijā par Privāto kredītiestāžu un valūtas nodaļas priekšnieku. No 1921. gada – Kredīta departamenta vicedirektors, bet no 1926. gada – Kredīta departamenta direktora vietas izpildītājs. Ministru kabinets 1926. gada 22. jūlijā R. Baltgaili iecēla par Finanšu ministrijas pārstāvi Latvijas Bankas padomē A. Kārklīņa vietā uz laiku, kamēr šajā amatā tiks iecelts pastāvīgs ministrijas pārstāvis. Tobrīd viņš bija valdes loceklis Latviešu akciju bankā un Finanšu ministrijas pārstāvis Latvijas Hipotēku bankas padomē. 1927. gada 9. janvārī R. Baltgailis atstāja amatu Latvijas Bankas padomē.

221 Jānis Bokalders (21.11.1885.–22.09.1982.) 12.01.1927.–01.03.1927. Latvijas Bankas padomes loceklis (finanšu ministra biedrs, Finanšu ministrijas pagaidu pārstāvis).

222 Jānis Miezis (26.12.1884.–02.04.1950. Austrālijā) 02.03.1927.–24.05.1933. Latvijas Bankas padomes loceklis (Finanšu ministrijas pārstāvis) Valsts saimniecības departamenta direktors (1927–1933).

223 Jānis Skujevics (07.07.1892.–04.08.1991. Lielbritānijā) 04.04.1935.–15.01.1939. Latvijas Bankas padomes loceklis (Finanšu ministrijas pārstāvis) Valsts saimniecības departamenta direktors (1933–1940).

224 Aleksandrs Dinsbergs (16.03.1897.–26.07.1943. Noriļskas cietumā) 16.01.1939.–02.08.1940. Latvijas Bankas padomes loceklis (Finanšu ministrijas pārstāvis) Rīgas muitas priekšnieks (1928–1935), Valūtas komisijas priekšsēdētājs (1935–1938), Ārējās tirdzniecības departamenta direktors (1938. sept.–1940).

225 LNA LVA, 6209. f., 1. apr., 2. l., 11. lp.

226 Turpat, 120. lp. o. p.

227 Turpat, 5. l., 61. lp.–61. lp. o. p.

228 Turpat, 116. lp. o. p.

piešķiršanu.²²⁹ Tādējādi saimnieciskā krīze ieguva politisku raksturu un, kā raksta Ā. Klīve, nozīmīga loma šīs situācijas izveidē bija Latvijas Bankas padomes loceklim, Finanšu ministrijas pārstāvim J. Mieziem.

“Saimnieciskā krīze ieguva politisku raksturu. Visā zemē, visās politiskajās partijās, ieskaitot sociāldemokrātus un LZS [Latviešu zemnieku savienību – I. L.] sākās pārmetumi LB par nepareizu valūtas politiku: nevis dolāri jāizsniedz to pieprasītājiem, bet lata zelta standarta uzturēšanai drastiski jāsamazina LB kredīti. Krīzes laika saimniecībā nevajadzīgā nauda LB jāievelk atpakaļ savās kasēs. Šāda prasība pievienojās kā viens no pirmajiem finanšu ministrijas pārstāvis LB padomē demcentrists [Demokrātiskā centra atbalstītājs – I. L.] J. Miezijs, kas tanī laikā bija arī fin. min. kredīta, resp. saimniecības departamenta direktors. Fin. min. nostāja sabiedrības un preses spiedienu uz LB par kredītu restrikciju ievērojami pastiprināja.”²³⁰

Latvijas Bankas padome lūdza finanšu ministram Ansim Petrevicam “noteikti pieprasīt Ministru kabinetā importa samazināšanu un vispārīgi saimniecisko grūtību novēršanu”.²³¹ 1931. gada 26. jūnijā padomes sēdē finanšu ministrs A. Petrevics detalizēti informēja padomi par valdības plānotajiem pasākumiem stāvokļa uzlabošanai. Pēc tam notika plašas debates. Finanšu ministrijas pārstāvis J. Miezijs nolasīja lielāko kredītiestāžu bilanču kopsavilkumu. Galvenais direktors uzsvēra, ka pašreizējos apstākļos Latvijas Banka “ar saviem līdzekļiem nevar iet palīgā privātām kredītbiedrībām, kuras apdraud noguldījumu atprasīšana”.²³² Finanšu ministrijas pārstāvji parasti aktīvi piedalījās debatēs, diemžēl tolaik pausto viedokļu un ideju potenciāli interesantais saturs mūsdienu lasītājam nav pieejams, jo, visticamāk, pati padome bija vienojusies, ka sēžu protokolētājs tās nefiksēs.

1931. gadā samazinoties ārvalstu valūtas krājumam (gada laikā no 36,5 miljoniem līdz 11,9 miljoniem latu), pēc Latvijas Bankas iniciatīvas Latvijas Bankas valde un padome izstrādāja likumprojektu valūtas pārdošanas regulēšanai, ko 1931. gada 8. oktobrī Ministru prezidents izsludināja kā Noteikumus par ārzemju valūtas operācijām. Saskaņā ar tiem tika izveidotas Valūtas komisija un Importa regulēšanas komisija (par bankas viedokli jautājumā par tās veto tiesību atcelšanu sk. nodaļas “Latvijas Bankas valdes darbība” apakšnodaļu “Direktoru viedokļu atšķirības”). Noteikumi atcēla Latvijas Bankas pienākumu apmainīt banknotes pret zeltu un apturēja to brīvu apmaiņu pret ārvalstu valūtu. Tagad valsts zelta rezerves, kas līdz šim bija kalpojušas kā emitēto banknošu segums, pēc būtības kļuva par ārvalstu valūtas monopola rezervēm, ko varētu pārdot ārkārtējos

gadījumos. Ārvalstu valūtas tirdzniecība tika noteikta par valsts monopolu un nodota Latvijas Bankai. To īstenoja Finanšu ministrijas paspārnē izveidotā Valūtas komisija, kuras priekšsēdētājs bija Latvijas Bankas galvenā direktora vietnieks V. Bandrevičs, ar 1932. gada 23. martu – direktors S. Kambala, bet komisijas darbību vadīja Latvijas Bankas pilnvarotais J. Bokalders. Komisija rūpējās par to, lai lata kurss netiktu satricināts, lai nepietrūktu valūtas tautsaimnieciski nepieciešamām vajadzībām un lai nesamazinātos Latvijas Bankas stabilās rezerves. Latvijas Bankas pārstāvis vadīja komisijas sēdes un Latvijas Bankas padomei bija veto tiesības attiecībā uz Valūtas komisijas lēmumiem.

Turpmāk svarīgu nozīmi Latvijas Bankas un Finanšu ministrijas attiecībās ieguva jautājums par darījumiem izsniedzamo valūtas kvotu un preču importa regulēšanu, jo šajā jomā pieņemtie lēmumi tieši ietekmēja Latvijas Bankas galveno pienākumu nodrošināt lata stabilitāti. Padome sekoja līdzī noteikumu, kas regulēja preču importu, grozījumiem un papildinājumiem. 1933. gada augustā noteikumi bija atvērti uzlabojumiem, un Finanšu ministrijas pārstāvis A. Zalts apgalvoja, ka projekts neskar Valūtas komisijas kompetences, kurā Latvijas Bankas pārstāvim piederēja veto tiesības.²³³ Tomēr 24. augusta sēdē viņš vēstīja, ka sarunā ar finanšu ministru ir noskaidrojies, ka “gadījumos, kur Importa regulēšanas komisija būs devusi atļaujas preču apmaiņai, tur Valūtas komisijas atļauja vairs nebūs vajadzīga”.²³⁴ Tas apdraudēja Latvijas Bankas veto tiesības. Padome uzskatīja, ka importa-eksporta preču apmaiņas atvieglojumi nav vajadzīgi, jo, “tos pieņemot, mazināsies ārzemju valūtas pieplūdums un noteikti tiks apdraudēta lata stabilitāte uz līdzšinējās zelta paritātes”. Padome steigšus nolēma sūtīt finanšu ministram motivētu vēstuli šajā lietā. Kārtību mainīja 1934. gada 8. jūnijā valdības pieņemtais jaunais “Likums par valūtu un ārējo tirdzniecību”, kas citstarp atļāva Latvijas Bankai pilnvarot atsevišķas kredītiestādes pirkt ārvalstu valūtu un mainīja Valūtas komisijas sastāvu. Komisija beidza darboties 1938. gadā, kad ar 1. oktobri tās tiesības un pienākumi tika uzticēti Finanšu ministrijas Ārējās tirdzniecības departamentam.

3

LATVIJAS BANKAS PADOMES LOCEKĻU NOSTĀJA LATA STABILITĀTES JAUTĀJUMĀ

Latvijas Banka kontrolēja ārvalstu valūtas krājumu, nosakot valūtas kvotu maksājumiem ar ārvalstīm. Procedūra bija šāda: finanšu ministrs pieteica vēlamu kvotu katram gada

ceturksnim, bet Latvijas Bankas padome lēma, vai piešķirt prasīto summu. Lemjot par kvotu 1935. gada 3. ceturksnim, padome piešķīra 8 miljonus latu prasīto 10 miljonu vietā, tomēr pēc ministra lūguma un vēlāk arī veto bija spiesta lēmumu mainīt.²³⁵ Pārsvārā padome ministra prasītās kvotas apstiprināja, bet par tās attieksmi liecina 1938. gada 25. maija lēmumā fiksētā piebilde pie ministra prasītās valūtas kvotas 45 miljoni latu 1938. gada 2. trimestrim. Valde ieteica piešķirt 30 miljonus latu. Pēc debatēm padome nolēma piešķirt ministra prasītos 45 miljonus latu, bet ar piebildi, ka uzskata par savu pienākumu vērst viņa vērību “uz grūtiem apstākļiem, kādi patlaban valda eksporta tirdzniecībā un tamdēļ atrod, ka nepieciešams ievērot vislielāko uzmanību importa atļauju izsniegšanā”.²³⁶ Šķiet, piezīme liecina par to, ka padome izprata, ka ir mainījies tās stāvoklis autoritārās valdības lēmumu pieņemšanas hierarhijā. Jau nākamajam 1938. gada trimestrim Finanšu ministrijas pārstāvis J. Skujevics vienkārši paziņoja padomei, ka finanšu ministrs ir noteicis valūtas kvotu 3. trimestrim 40 miljonu latu.²³⁷ Šajā gadījumā padome to pieņēma zināšanai bez iebilduma.

1936. gada 26. maijā Latvijas Bankas padome uzzināja par negaidītām pārmaiņām regulējumā, kas tieši attiecās uz naudas emisiju, par ko autoritārā valdība pat nepaicaicāja padomes viedokli. Padomes priekšsēdētājs Ā. Klīve informēja padomi, ka valdība Ministru kabineta šodienas sēdē plāno pazemināt Latvijas Bankas izlaižamo naudas zīmju segumu zeltā vai drošā ārvalstu valūtā no līdzšinējiem 50% uz 30% emisijai līdz 100 miljoniem latu.²³⁸ (Šo līmeni Latvijas Banka sasniedza ar 1938. gada 27. septembra padomes lēmumu.²³⁹) Padome bija nostādīta fakta priekšā. Tādā kontekstā 1936. gada 4. jūnija sēdē kā norādījums izskanēja Finanšu ministrijas pārstāvja J. Skujevica vaicājums Latvijas Bankas valdei noskaidrot, cik izmaksātu zelta pārvietošana citur, kā arī viņa lūgums atzīmēt protokolā, ka, pēc viņa ieskatiem, zelts no Francijas būtu jāpārved uz Londonu.²⁴⁰

Par 1936. gada 28. septembra “naudas reformu” jeb grozījumiem Kredītnolikumā, ar kuriem lats tika devalvēts, pielīdzinot to Lielbritānijas sterliņu mārciņai, autoritārā valdība nekonsultējās ar Latvijas Bankas padomi un tās nodomu noslēpumā no kolēģiem padomē turēja arī informētais padomes priekšsēdētājs Ā. Klīve. Padomes sēdē nākamajā dienā pēc šā notikuma viņš informēja, ka “bijis pastāvīgi informēts no finanšu ministra kunga par mūsu valūtas pārkaršanu uz citas bāzes, resp., piesaistīšanu Anglijas £, un ka viņš savukārt par to informējis bankas valdi un apspriedies ar pēdējo šinī jautājumā”.²⁴¹ Ā. Klīve izskaidroja, kāpēc reforma īstenota, un vēstīja, ka valūtas pārkaršana esot norisinājusies “kārtīgi un bez sarežģījumiem”. Pēc tam de-

229 LNA LWA, 6209. f., 1. apr., 14. l., 78. lp. o. p.

230 Klīve, Ādolfs. *Latvijas neatkarības gadi*, 197.–198. lpp.

231 LNA LWA, 6209. f., 1. apr., 14. l., 80. lp.

232 Turpat, 17. l., 3. lp.

233 Turpat, 21. l., 42. lp.

234 Turpat, 44. lp. o. p.

235 Turpat, 25. l., 114. lp.; turpat, 26. l., 8. lp.

236 Turpat, 34. l., 118. lp.

237 Turpat, 35. l., 82. lp. o. p.

238 Turpat, 27. l., 99. lp.

239 Turpat, 35. l., 77. lp.

240 Turpat, 27. l., 103. lp. o. p.

241 Turpat, 28. l., 64. lp.

batēja Ā. Klīve, A. Zalts, E. Birkhāns, Finanšu ministrijas pārstāvis J. Skujevics un E. Rozīte. Diemžēl protokols nevēstī, ko viņi runāja, t.sk., ko viņi domāja par padomes ignorēšanu lēmuma apspriešanā.

Ar šiem grozījumiem valdība atteicās uzturēt Latvijas valūtai agrāko no zelta atkarīgo kursu, kura dēļ ārējā tirdzniecība bija būtiski ierobežota ar kontingentiem (jeb kvotu sistēmu) un klīringa (jeb kompensācijas) līgumiem. Šo lēmumu daudzi uzņēmēji bija gaidījuši jau 1931. gadā, kad pasaules ekonomiskās krīzes dēļ Lielbritānija un vairākas citas valstis atteicās no nacionālās valūtas piesaistes zeltam. Īpaši uz to cerēja cilvēki, kurus žurnāla "Svari" karikatūrists K. Saliņš nodēvēja par "pārkreditētajiem spekulantiem" un attēloja kā agresīvu runci, kurš asiem zobiem grib saplosīt latu simbolizējošo putniņu.

1936. gadā no valūtas piesaistes zeltam jau bija atteikušās Francija, Holande un Šveice. "Pārgrozījumi Kredītnolikumā" stājās spēkā 29. septembra rītā pulksten 6.00. Lata kurss tika pazemināts, to piesaistot Lielbritānijas sterliņu mārciņai – viena Lielbritānijas sterliņu mārciņa maksāja 25 latus 22 santīmus.

Lata devalvācija nozīmēja nepieciešamību saprast, vai turpmāka valūtas regulācija vairs vajadzīga. A. Zalts uzsvēra, ka Valūtas komisijas līdzšinējais uzdevums – noteikt valūtas un naudas politiku valstī – "tagad dabīgi pāriet uz Latvijas Banku"²⁴². Tomēr Ā. Klīve ne tuvu nebija tik optimistisks. Viņš uzsvēra:

".. valūtas regulēšana nav vajadzīga, ja budžets sabalansēts, ārējās tirdzniecības un maksājumu bilance līdzsvarota un ja nav inflācijas. Kas zīmējās uz naudas apgrozības regulēšanu, tad tas neatkarīgas no Latvijas Bankas vien, jo mums pastāv kredītiestādes ar lieliem līdzekļiem, kas savu kredītpolitiku var vest neatkarīgi no Latvijas Bankas. Inflācija lielā mērā atkarīga no kredīta inflācijas. Kas zīmējās uz Latvijas Banku, tad tā kredītu došanā bijusi stipri atturīga, ko nevar teikt par pārējām bankām. Bez tam jāņem vērā, ka Latvijas Bankai nepieder vienīgai naudas izlaišanas tiesības. Lielāko daļu no apgrozībā esošās naudas izlaidusi Finanču ministrija, ne Latvijas Banka. Pie šādiem apstākļiem Latvijas Bankai nav iespējams novērst event. inflāciju."²⁴³

1936. gada 25. oktobrī padome uzdeva valdei sagatavot konkrētus priekšlikumus par jautājumu, vai būtu "iespējams mīkstināt valūtas režīmu, paturot turpmāk tikai importa regulēšanu, bet no valūtas regulēšanas atbrīvot"²⁴⁴

Lata piesaistīšana Lielbritānijas sterliņu mārciņai sāka sagādāt pārdomas Latvijas Bankas padomei 1939. gada jūlijā, jo mārciņa bija sākusi svārstīties. 1939. gada 29. augustā padomes locekļi pārrunāja aktuālo finansiālo stāvokli,

vienprātīgi vienojoties, "ka ar lata atraisīšanu no £ bāzes būtu vēl jānogaida, līdz apstākļi vairāk noskaidrosies, un tāpat šimbrīžam nebūtu nepieciešama biržas slēgšana, £ kotācijas kursa maiņa vai Latvijas Bankai piederošo angļu mārciņu pārdošana"²⁴⁵. Komentējot 1939. gada 13. septembra Papildinājumu Kredītlikumā²⁴⁶, Ā. Klīve norādīja, ka tas ne tikai atraisa latu no Lielbritānijas sterliņu mārciņas, bet uzliek arī Latvijas Bankai jaunu pienākumu – gādāt par lata kursa uzturēšanu Latvijas tautsaimniecības vajadzībām piemērotā stabilā līmenī.²⁴⁷ Finanšu ministram J. Kaminskim piedaloties padomes sēdē, Ā. Klīve uzsvēra, ka "naudas stabilitātes uzturēšanai galvenā kārtā krīt svarā 2 apstākļi: 1) lai turpinātu ieplūst ārzemju valūta un 2) lai pašreizējais apgrozībā esošais naudas daudzums samazinātos"²⁴⁸.

1940. gada pavasarī, apspriežot normas, ko vajadzētu iestrādāt jaunajā Valūtas likumprojektā, Latvijas Bankas padome ieteica trīs normas, kas nodrošinātu Latvijas Bankas spēju uzturēt lata kursu un regulēt naudas apgrozību valstī: 1) grozīt kredītpolitiku tā, lai privātās tirdzniecības un rūpniecības vekseļu kredīti atkal atgrieztos Latvijas Bankā, 2) panākt pareizu naudas cirkulāciju un nodrošināt naudas piesaisti Latvijas Bankas kasēs; tas būtu izdarāms, ja Pasta krājcase, kas pieņem noguldījumus, vismaz pusi no noguldījumu summas turētu Latvijas Bankā, 3) Latvijas Kredītbankai pret garantiju piešķirto 30 miljonu latu kredītu vismaz aptuveni 10 miljonu latu apmērā aizstāt ar vekseļu kredītu.²⁴⁹ Ā. Klīve ieteica iekļaut arī normu, ka Latvijas Bankas rezerve – 62 miljoni latu – izlietojama tikai ar Latvijas Bankas piekrišanu. Padome papildus lūdza pievienot Kredītlikumam piezīmi, ka valūta, kas ieskaitīta Latvijas Bankas naudas zīmju nodrošinājumam, nav izmantojama tirdzniecībai.²⁵⁰ Drīz kļuva skaidrs, ka projekts pašos pamatos mainīs Latvijas Bankas stāvokli, jo no tā svītrots esošā Valūtas likuma 1. panta nosacījums, ka ārvalstu maksājamo līdzekļu un prasījumu ārvalstu valūtā iegūšana un atsavināšana atļauta tikai Latvijas Bankai.²⁵¹ Svarīgi uzsvērt, ka projektu izstrādājušā Finanšu ministrijas Ārējās tirdzniecības departamenta direktors A. Dinsbergs tobrīd bija Finanšu ministrijas pārstāvis Latvijas Bankas padomē.

Rezultātā Latvijas Bankas valde izstrādāja savu likumprojektu, "vadoties no principa, ka atjaunojamas Latvijas Bankas agrākās tiesības valūtas saimniecībā, lai Latvijas Banka būtu neatkarīga un spētu pildīt viņai uzliktos pienākumus"²⁵². Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs Ā. Klīve 1940. gada 18. aprīlī to nosūtīja tirdzniecības un rūpniecības ministram Jānim Blumbergam, finanšu ministram J. Kaminskim un 22. aprīlī – tieslietu ministram Hermanim Apsitim. 23. aprīlī Ā. Klīve ziņoja padomei, ka šajā sakarā notika pārrunas pie tirdzniecības un rūpniecības ministra,

kurās piedalījās arī Latvijas Bankas padomes loceklis, Finanšu ministrijas pārstāvis, Ārējās tirdzniecības departamenta direktors A. Dinsbergs. Padomes protokolā fiksēts:

"Pārrunas attiekušās uz Latvijas Bankas pieņemtiem pārļaujumiem pie valūtas likumprojekta, bet vienošanās netika panākta. Ministra kungs izteicis domu pacelt jautājumu Ministru kabinetā, vai nevajadzētu valūtas likumprojektu vēlreiz apspriest starp Finanšu ministrijas, Tirdzniecības un rūpniecības ministrijas un Latvijas Bankas pārstāvjiem."²⁵³

Jaunā Valūtas likuma pieņemšana autoritārajā valdībā kavējās, visticamāk, straujo starptautisko notikumu dēļ, kuri 1940. gada 17. jūnijā beidzās ar padomju okupāciju.

4

LATVIJAS BANKAS PADOMES PRIEKŠSĒDĒTĀJA SARAKSTE LATVIJAS BANKAS DARBĪBAS JAUTĀJUMOS AR IESTĀDĒM UN PERSONĀM LATVIJĀ UN ĀRVALSTĪS

Dokumenti, kas Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvā saglabāti lietās par Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāja saraksti ar iestādēm un personām, mazliet paver skatu uz to, kāda bija šīs amatpersonas darba ikdiena. Arhīvā ir nonākusi daļa no Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāja Ā. Klīves sarakstes, kas sniedz ziņas par Latvijas Bankas darbības beigu posmu (1937–1940)²⁵⁴.

Pēc būtības katru gadu viņš ir saņēmis līdzīga veida dokumentus, tāpēc ieskatam izmantosim padomes priekšsēdētāja saraksti, kas notikusi 1937. gadā. Korespondenci var iedalīt trijās grupās. Pirmajā grupā, kas ir nosacīti svarīgākā, ietilpināmas Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāja vēstules autoritārās valdības vadītājam un ministriem (sk. 32. lpp.), kā arī sarakste ar ārvalstu banku pārstāvjiem. Otrajā grupā pārsvarā ir citu valsts iestāžu informācija, kas piesūtīta padomes priekšsēdētājam, negaidot viņa atbildi. Trešajā grupā ietilpināmas iedzīvotāju vēstules – gan anonīmas, gan parakstītas – ar dažāda satura lūgumiem.

Vadītāju līmeņa saraksti ilustrē komunikācija starp Ā. Klīvi, Anglijas Bankas (*Bank of England*) prokūristu Ganstonu (C. A. Gunston) un ārlietu ministru Vilhelmu Munteru. Tā bija saistīta ar Anglijas Bankas pārstāvja vizīti Rīgā ar mērķi iepazīties ar Latvijas Bankas vadību un gūt skaidrību par autoritārās valdības veiktajām pārmaiņām ekonomikā. Latvijas sūtnis Lielbritānijā Kārlis Zariņš informēja ārlietu ministru V. Munteru 1937. gada 2. aprīlī par to, ka vizītē pie viņa ieradīs Anglijas Bankas prokūrists Ganstons. Sūtņa

242 Turpat, 69. lpp. o. p.–70. lpp.

243 Turpat.

244 Turpat, 92. lpp. o. p. – 93. lpp.

245 Turpat, 37. l., 64. lpp. o. p.

246 Ja angļu mārciņas kursā attiecībā pret Amerikas Savienoto Valstu dolāru vai zviedru kronu notiek pārmaiņas, kas pārsniedz 1936. g. 29. septembra kursu par 5%, Latvijas Banka gādā par lata kursa uzturēšanu Latvijas tautsaimniecības vajadzībām piemērotā stabilā līmenī, ņemot par pamatu zelta vai kādas citas stabilas naudas vērtību. Sk.: Papildinājums Kredītlikumā. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 207, 1939, 13. sept., 1. lpp.

247 LNA LWVA, 6209. f., 1. apr., 37. l., 80 lpp. o. p.

248 Turpat, 132. lpp.

249 Turpat, 39. l., 85. lpp.–85. lpp. o. p.

250 Turpat, 86. lpp. o. p.

251 Turpat, 90. lpp. o. p.

252 Turpat, 91. lpp.

253 Turpat, 100. lpp.

254 Turpat, 158. l. (1937. gads); turpat, 159. l. (1938. gads); turpat, 160. l. (1939. gads); turpat, 161. l. (1940. gads).

vēstulē Ā. Klīvem tika izklāstīts, ka V. Muntera un Ganstona sarunā ir tikusi apsvērta doma, ka Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs Ā. Klīve un V. Munters maijā varētu ierasties vizītē Londonā kā Anglijas Bankas prezidenta (1920–1944) Montagjū Normana (*Montagu Norman*, 1871–1950) viesi. Tomēr izrādījies, ka maijā ir iepļānotas Anglijas Bankas domīniju nacionālo banku vadītāju vizītes.²⁵⁵ Par šo sakrītību Ganstons rakstīja arī privāti vēstulē padomes priekšsēdētājam, lūdzot izvēlēties jebkuru citu laiku vizītei Anglijas Bankā pēc 1937. gada 7. jūnija. Ā. Klīve šajā sakarā 13. aprīlī raksta V. Munteram, ka informējis Ganstonu, ka varētu braukt uz Londonu rudenī. Sakarus ar Ganstonu Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs bija nodibinājis viņa vizītes laikā Latvijas Bankā, kas notika 1937. gada 17. un 18. martā. Ganstons uz sarunu bija labi sagatavojies – par katru jautājumu viņam līdzī bija atsevišķa akts. Abu sarunas atreferējumu uz piecām lapām mašīnrakstā ar grifu “Slepeni” Ā. Klīve 20. martā ir iesniedzis acīmredzot V. Munteram. Ganstonu interesēja četri jautājumi.

Pirmais – kāda ietekme uz Latvijas Banku un saimniecisko dzīvi bijusi valūtas reformai (“pēc viņa domām – jāejot vēl tālāk un jāstājas pie valūtas un tirdzniecības ierobežojumu likvidēšanas”²⁵⁶). Otrais bija jautājums par zelta un ārvalstu valūtas stāvokli. Ganstons vēlējās noskaidrot, vai ar valūtas reformu un pēdējā laika notikumiem politikā Latvijas Banka kopumā nav nonākusi lielākā atkarībā no valdības. Ā. Klīve apgalvoja V. Munteram:

“Uz to es Gunstonam atbildēju, ka tā tas nebūt nav. Latvijas Bankas stāvokli nosaka viņas statūti, kas ir likums. Šie statūti nav grozīti kādus 10 gadus un padomes kā galvenā vadošā orgāna sastādīšana Latvijas Bankā joprojām notiek pēc tās pašas kārtības kā agrāk – katru gadu vienu trešo daļu no padomes locekļiem ieceļ Ministru kabinets.”²⁵⁷

Trešais bija jautājums par turpmāko saimniecisko attīstību Latvijā. Ā. Klīve atreferēja, ka “Gunstons iesāka ar aizrādījumu, ka parasti valdības pēc naudas vērtības pamazināšanas iesākot ar to, ka taisot lielākus vai mazākus iekšējos aizņēmumus. Parasti tas notiek ar emisiju banku palīdzību, dažreiz pat ar viņu garantiju. Vai pie mums arī esot kaut kas tamlīdzīgs nodomāts. Uz to es atbildēju, ka pie mums tamlīdzīgas lietas, cik man zināms, nav nodomātas.”²⁵⁸ Ā. Klīve viesim pastāstījis tikai par 1936. gada valdības aizņēmumu Ķeguma spēkstacijas būvniecībai.

“Pēdējais jautājums, kuram ļoti delikātā kārtā Gunstons pieskārs, bija jautājums par to, vai varbūt mūsu valdībai nepastāvēt nodoms stipri sašaurināt privāto saimniecību,

kas varētu slikti atsaukties uz Latvijas Bankas kā emisijas bankas stāvokli. Uz to es paskaidroju, ka pavisam noteikti varu teikt, ka tāda nolūka Latvijas valdībai nav. Ir iespējams, ka dažas aprindas savu saimniecisko neveiksmju dēļ varbūt kaut kur ir mēģinājušas tādas domas lansēt – to es esmu lasījis arī dažos angļu laikrakstos – bet patiesībai šāds fakts apgaismojums neatbilst. Tā kā Gunstons jau iepriekš bija uzsvēris, ka viņš runās ar mums pilnīgi atklāti, kā emisijas bankas pārstāvis ar emisijas bankas pārstāvjiem, tad es atbildēju Gunstonam, atkārtojot viņa vārdus par atklātību, ka mūsu valdībai gan varbūt ir nodoms izlīdzināt vēsturisko netaisnību, kas Latvijā pastāv, ka tirdzniecībā un rūpniecībā nodarbojas tikai cittautieši, kurpretī latvieši no tām līdz šim ir bijuši gandrīz pavisam izslēgti. Tagad nu valdība šo netaisnību grib izlīdzināt un sociālās taisnības labā sper soļus, lai līdzdarbība visās saimnieciskās nozarēs starp dažādu tautību iedzīvotājiem zemē sadalītos vienlīdzīgi. Uz to Gunstons paskaidroja, ka viņš manu paziņojumu uzņēmot ar lielu apmierinājumu. Viņš citādi nemaz arī nevarējis domāt, jo valstīs, kur pastāvēt iekārta, kas līdzinās mūsu valsts pašreizējam stāvoklim, nevarot taču runa būt par privātsaimniecības apkarošanu.”²⁵⁹

Otra ar ārzemju bankām saistītā lieta, kuras norisei sekoja padomes priekšsēdētājs caur saraksti ar ārlietu ministru V. Munteru, bija *The British Overseas Bank Ltd* direktora Artura Gērdnera (*Arthur C. D. Gairdner*) – Latviešu akciju bankas akcionāra un spēcīga lobētāja – aktivitātes, mēģinot panākt, ka Latvijas Kredītbanka arī turpmāk kreditētu uz bankrota robežas esošo Latviešu akciju banku. Šo lietu, ko Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs tikai novēroja, ir detalizēti iztirzājis vēsturnieks A. Stranga.²⁶⁰

Samērā apjomīga sarakstes grupa ir pavadvēstules par Latvijas Bankas priekšsēdētājam piesūtītajiem materiāliem, kas liecina par dažādu nozaru profesionāļu gaidām, lai viņš iedziļinātos vai vismaz pārzinātu finansējuma stāvokli dažādās nozarēs. Piemēram, valsts kontroliera iesūtīts Valsts kontroles pārskats par 1935./36. gadu, Latvijas Nacionālā teātra direkcijas piegādāts 1936./37. gada teātra darbības pārskats, Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta sūtīts valsts budžets 1937./38. gadam ar paskaidrojumiem divos sējumos, pārskati par Latvijas Hipotēku bankas darbību 1936. gadā un Valsts zemes bankas darbību 1936. gadā, Ārlietu ministrijas Administratīvās un protokola nodaļas iesūtīts konsulārā korpusa Rīgā saraksta pēdējais izdevums. Ir saglabātas liecības par to, kādos korporatīvajos pasākumos padomes priekšsēdētājs tika aicināts piedalīties. Piemēram, Latvijas Zemnieku kredīta banka ielūdza Ā. Klīvi piedalīties 1937. gada 17. oktobrī rīkotās medībās Grīvas virsmežniecībā vai Ā. Klīves

sekretāra atbilde, kurš sava priekšnieka uzdevumā paziņoja ārlietu ministram V. Munteram, ka “laipni pateicas Ārlietu ministra kungam un V. Muntera kundzei par ielūgumu ierasties rautā š. g. 18. augustā, bet, apstākļu aizkavēts, Klīves kungs ar kundzi minētā rautā nevar ierasties”²⁶¹. Ā. Klīve ar tādu pašu aizbildinājumu atteica arī V. Muntera ielūgumam uz rautu 1937. gada 26. oktobrī.

Trešā sarakstes grupa bija iedzīvotāju vēstules. Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs dažkārt saņēma lūgumus iekārtot darbā, uz kuriem viņš ar sekretāra starpniecību tiešām arī atbildēja, izskaidrojot, ko attiecīgajā situācijā lūdzējam ir iespējams piedāvāt. Būdam padomes priekšsēdētājs, Ā. Klīve ieinteresēti reaģēja uz lūgumiem. 1937. gadā kāds ņujorkietis lūdza palīdzēt atrast viņa draugu no Latvijas, ar kuru sakari bija pārtrūkuši Pirmā pasaules kara laikā. Pie Ā. Klīves bija nonākusi vēstule, kas bija adresēta Rīgas bankas prezidentam.

“Godātais kungs,
Priekš daudziem gadiem man bija kāds draugs, vārdā Hans Sigmund, kura tēvs strādāja policijā un kura tēvocim bija kādas attiecības ar Rīgas Banku. Viņš studēja Maskavas Tieslietu skolā ap to laiku, kad sākās karš. Kopš pasaules kara es neko par viņu vairs neesmu dzirdējis, un es domāju, ka viņš būs karā kritis, jo viņam droši bija jāiestājas armijā. Bet varbūt Jums būtu iespējams ievākt priekš manis kādas ziņas. Es ļoti vēlētos zināt, kas ar viņu noticis, un gribētu dabūt viņa adresi, ja viņš vēl būtu dzīvs. Viņa piederīgiem piederēja arī vecās Krievu-Amerikas Līnijas akcijas, un mēs satikāmies uz Estonia, kura kapteinis bija Stulpins. Cik zinu, kapteinis Stulpins bija Port Maister (ostas priekšnieks) Klaipeņā un kādus gadus atpakaļ vēl dzīvoja. Es braucu uz Eiropu katru vasaru, bet kopš lielā kara neesmu bijis ne Rīgā, ne arī Liepājā. Hansa Sigmunda ģimene dzīvoja Liepājā.
Gaidīšu ar lielāko interesi Jūsu atbildi un pateicos Jums ļoti par Jūsu laipnību šinī lietā.
Jūsu Edward C. Haven,
157W 54th St.
N. Y. City,
USA
1937. gada 8. septembrī.”²⁶²

Padomes priekšsēdētājs 21. septembrī vēstulei bija uzlicis rezolūciju “ievākt ziņas” un jau nākamajā dienā bija saņēmis detalizētu informāciju par šo cilvēku. Izrādījās, Jānis Zigmunds (*Hans Ziegmund*) no 1921. gada līdz 1935. gadam bija kalpojis Rīgas komercbankā par prokūristu un galveno grāmatvedi. Kopš 1935. gada viņš strādāja Latvijas Kredītbankā par prokūristu.²⁶³

255 LNA LWA, 295. f., 1. apr., 530. l., 3. lp.–3. lp. o. p.

256 Turpat, 18. lp.

257 Turpat, 19. lp.

258 Turpat, 20. lp.

259 Turpat, 21. lp.

260 Stranga, Aivars. *Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma saimnieciskā politika, 1934–1940*, 185.–188. lpp.

261 LNA LWA, 6209. f., 1. apr., 158. l., 21. lp.

262 Turpat, 31. lp.

263 Turpat, 30. lp.

Savu rūpi padomes priekšsēdētājam bija lūdzis palīdzēt atrisināt Latvijas Bankas Ventspils nodaļas vecākais grāmatvedis sakarā ar arestu, kas bija uzlikts viņa algai. Savukārt kāds anonīms lūdzējs izklāstīja gaisotni Latvijas Bankas Rēzeknes nodaļā un lūdza Ā. Klīvi tā brīža nodaļas pārvaldnieka palīgu pārcelt uz kādu citu Latvijas Bankas nodaļu, jo Rēzeknes nodaļā viņš "labi neiederas", tāpēc ka, pirmkārt, ir bijis iesaistīts Latgales akciju bankas izsaimniekošanā, otrkārt, ir poļiem par labu noskaņots, treškārt, protēžē katoļus.²⁶⁴

Padomes priekšsēdētāja reakcija uz vēstulēm ar iedzīvotāju personiskajiem lūgumiem varētu liecināt gan par viņa cilvēciskajām īpašībām, piemēram, iejūtību, gan, iespējams, par tālaika iedzīvotāja problēmu risināšanas prakses īpatnību, adresējot personiska satura lūgumus nozīmīgas iestādes vadītājam. Savukārt Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāja 1940. gada 5. marta vēstule Ministru prezidentam K. Ulmanim, kā arī vēstules autoritārās valdības ministriem ir ļoti nozīmīgs avots, jo liecina par padomes neatlaidīgiem centieniem teju bezcerīgā situācijā, kad tās ieteikumi tiek ignorēti, tomēr mēģināt novērst situāciju, kas, pēc padomes tā brīža pārliecības, apgrūtinātu Latvijas Bankas uzdevumu nodrošināt lata stabilitāti. Pilnībā citētā vēstule lasītāja rīcībā ir nonākusi tāpēc, ka bija saglabāta sarakstes dokumentos. Lai gan Ā. Klīve to nolasīja padomes sēdē, protokolists bija fiksējis tikai nolasīšanas faktu, nevis saturu.

| 264 Turpat, 37. lp.

AUGŠĒJAIS ATTĒLS:

Latvijas Bankas valde 1932. gadā.

Sēž (no kreisās puses) : direktori Staņislavs Kambala, Ernests Ozoliņš, galvenais direktors Kārlis Vanags, galvenā direktora vietnieks Vilis Bandrevičs, direktors Jānis Stalbovs.
Latvijas Bankas darbība 10 gadu laikā, 1922.–1932. Rīga : Valstspapīru spiestuve, 1933, 19. lpp.

VIDĒJAIS ATTĒLS:

Latvijas Bankas piecu gadu jubilejai par godu 1927. gada rudenī fotosesijā tika iemūžināti bankas darbinieki savās darba vietās. Šajā fotogrāfijā redzama Diskonta daļa darbībā. Labajā pusē stāv daļas vadītājs, bankas pilnvarotais Voldemārs Bubets, viņam līdzās pa kreisi sēž bankas pilnvarotais Gvido Grambergs, grāmatvedis Pēteris Saulīts, nenoskaidrots un vecākais grāmatvedis Jānis Steinbergs.

APAKŠĒJAIS ATTĒLS:

Latvijas Bankas padome un valde 10 gadu darbības jubilejas sēdē.

Pirmajā rindā no labās Jānis Miezis (Finanšu ministrijas pārstāvis Latvijas Bankas padomē), padomes locekļi Ernests Birkhāns, Ādolfs Bļodnieks, Ministru prezidents un finanšu ministrs Marģers Skujenieks, padomes priekšsēdētājs Ādolfs Klīve, galvenais direktors Kārlis Vanags, galvenā direktora vietnieks Vilis Bandrevičs. Otrajā rindā no labās padomes loceklis Vincents Streļevičs, padomes sekretārs Antons Launags, padomes loceklis Rūdolfs Lindiņš, direktors Jānis Stalbovs, padomes locekļi Pēteris Aronietis, Jezups Trasuns, Kārlis Būmeisters, Pēteris Jurjāns, direktors Staņislavs Kambala, padomes loceklis Jūlijs Ērglis.

Latvijas Bankas darbība 10 gadu laikā, 1922.–1932. Rīga : Valstspapīru spiestuve, 1933, 18. lpp.

IV NODAĻA

LATVIJAS BANKAS VALDES DARBĪBA

1

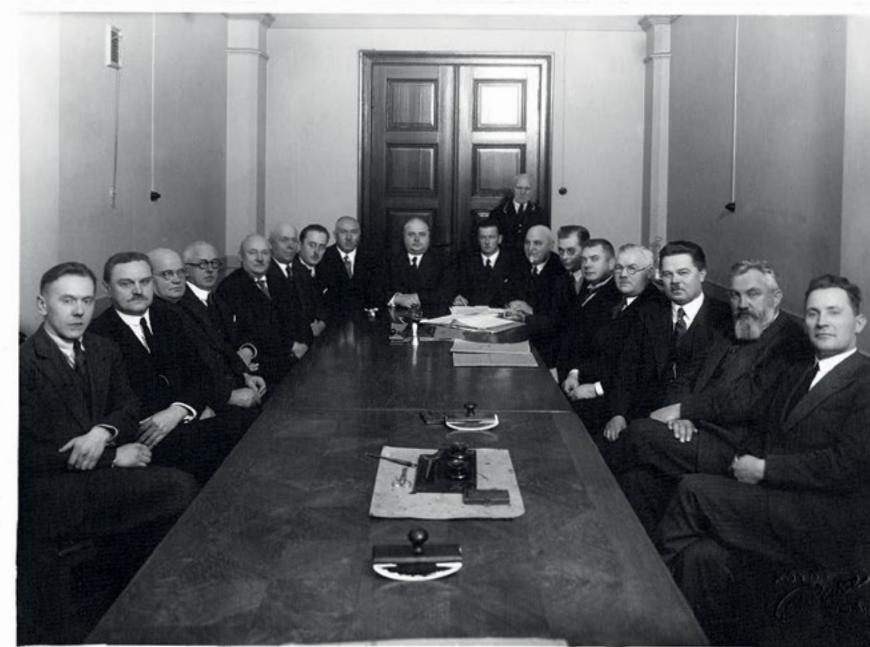
DIREKTORU ATBILDĪBAS JOMAS

Latvijas Bankas valdi iecēla Ministru kabinets no finanšu ministra nosauktiem kandidātiem. Tās sastāvā bija pieci direktori – galvenais direktors, viņa vietnieks un trīs direktori. Vēsturnieks Ā. Puriņš ir precīzi fiksējis valdes darba būtību. Viņš raksta: "Valde īstenoja bankas politiku saskaņā ar padomes lēmumiem un norādījumiem, tā vadīja bankas darbību centrā un nodaļās, pārzināja un vadīja visas bankas operācijas, gatavoja priekšlikumus, mēneša bilances un gada pārskatus padomei, kā arī bankas darbības iekšējos noteikumus un instrukcijas, izdarīja nodaļu regulāras un ārpuskārtas revīzijas, rūpējās, lai apgrozībā atrastos pietiekams naudas zīmju apjoms, [un] par zelta krājuma pavairošanu un pienācīgu naudas zīmju segumu, kā arī bankas darbības materiālo nodrošinājumu un dokumentu apriti. Valde gādāja, lai bankas grāmatvedība tiktu kārtota pareizi, lai visas bankā esošās vērtības glabātos drošībā, kā arī pārzināja naudas zīmju izgatavošanu, izņemšanu no apgrozības un iznīcināšanu. Valde gatavoja procentu likmju projektus un saskaņā ar Latvijas Bankas padomes 1923. gadā noteikto valdes nedēļas pārskata struktūru – regulāros nedēļas ziņojumus padomei."²⁶⁵

Par Latvijas Bankas pirmo oficiālo darbības dienu tiek uzskatīts 1922. gada 1. novembris. Tomēr tobrīd valde pilnībā vēl nebija izveidota. Tās sastāvu Ministru kabinets veidoja pakāpeniski. Divatā darbu uzsāka līdzšinējie Valsts krāj- un kredītbankas direktori A. Varenais un K. Vanags. Ar valdības 1923. gada 4. janvāra lēmumu viņiem pievienojās līdzšinējais Tautas bankas direktors V. Bandrevičs un līdzšinējais Valsts kontroles vadītājs E. Ozoliņš. Par galvenā direktora vietnieku ar 1923. gada 25. janvāri Ministru kabinets iecēla K. Vanagu. Tomēr pirmais Latvijas Bankas galvenais direktors E. Švēde darbu sāka tikai 1923. gada 15. oktobrī. 1925. gada 7. novembrī nomira direktors A. Varenais²⁶⁶, un par jaunu direktoru Ministru kabinets ar 17. novembri iecēla līdzšinējo Latvijas Bankas vecāko piln-

varoto J. Stalbovu. Turpmākās pārmaiņas valdes sastāvā notika saistībā ar atklātajām nepilnībām direktoru atbildības jomās. Par nekārtībām Latvijas Bankas Akreditīvu nodaļā no amata ar 1926. gada 22. septembri Ministru kabinets uz viņa paša lūguma pamata atstādināja galveno direktoru E. Švēdi. Par galveno direktoru ar 1926. gada 22. septembri Ministru kabinets iecēla K. Vanagu, bet par galvenā direktora vietnieku – V. Bandreviču. Mainījās direktoru atbildības jomu sadalījums, kas pirmo reizi valdes sēžu protokolos ir fiksēts 1926. gada 31. augustā²⁶⁷ (sk. tabulu "Latvijas Bankas direktoru atbildības jomas (1926–1938)"). Savukārt par direktoru Ministru kabinets ar 1926. gada 1. novembri iecēla Saeimas deputātu, līdzšinējo Latgales akciju bankas direktoru S. Kambalu. Latvijas Bankas valde turpināja darboties piecu direktoru sastāvā. Nākamās pārmaiņas valdē notika 1936. gadā, kad par nepilnībām Vērtspapīru (fondu) daļā, kas atradās S. Kambalas pārziņā esošajā Aizdevumu daļā lauksaimniekiem, viņam ar 8. aprīli nācās atstāt amatu. Viņa atbildībā esošās bankas jomas ar 25. jūniju pārņēma direktora amatā ieceltais līdzšinējais Latvijas Zemnieku kredītu bankas direktors Ž. Šēnbergs.²⁶⁸ 1938. gada martā dažas no galvenā direktora K. Vanaga pārziņā esošajām jomām pārņēma direktori E. Ozoliņš un J. Stalbovs, bet E. Ozoliņa – Ž. Šēnbergs.²⁶⁹ Savukārt 1938. gada jūlijā ar atbildības jomām apmainījās J. Stalbovs un Ž. Šēnbergs.²⁷⁰ 1938. gada 1. septembrī no darba Latvijas Bankā par nepilnībām viņa pārziņā esošajā Ārzemju valūtas daļā bija spiests aiziet galvenā direktora vietnieks V. Bandrevičs.

Vēl 24. augusta sarunā ar finanšu ministru A. Valdmani, kurā ministrs bija ieteicis galvenā direktora vietniekam pašam uzrakstīt atlūgumu, V. Bandreviča attieksme bija noraidoša. Viņš ministram iebilda, ka iepriekšējā izmeklēšana esot velta tā, lai grautu arī viņa kā Latvijas Bankas Ārzemju valūtas daļas augstākā vadītāja reputāciju. Turklāt revīzijas laikā V. Bandrevičs no dažiem bankas padomes priekšsēdētāja Ā. Klīves un galvenā direktora K. Vanaga izteicieniem sapratīs, ka revīzijai uzdots būt ārkārtīgi stingrai un nesaudzīgai, pat ja tā skartu Valūtas daļas augstāko vadītāju.

Handwritten signatures of the board members of the Latvian Bank, including names like P. Kambala, J. Stalbovs, and others.

Latvijas Bankas Centrālās nodaļu vadītāji
LNA LVVA, 7148. f., 1. apr., 8. l., 113. lp.
Fotogrāfs – nezināms

Latvijas Bankas Štampemarkas nodaļas darbinieki.
Ap 1928.–1929. gadu
Rīgas Vēstures un kuģniecības muzejs, VRVM 135468
Fotogrāfs – Krišs Rake

265 Puriņš, Āris. Latvijas Banka (1922–1940). **No:** *Latvijas Bankai XC*, 65.–66. lpp.

266 Gruzna, Pāvils. Latvijas Bankas direktors A. Varenais. *Rīgas Ziņas*, Nr. 147, 1925, 8. jūl., 1. lpp.

267 LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 50. l., 79. lp. o. p.–80. lp., 98. lp. o. p.

268 Turpat, 64. l., 124. lp. o. p.

269 Turpat, 68. l., 83. lp.–83. lp. o. p.

270 Turpat, 69. l., 35. lp.

Finanšu ministrs savā ziņojumā V. Bandreviča nostāju ir raksturojis šādi: "Zīmējoties uz Latvijas Bankai it kā nodarītiem zaudējumiem akceptu lietā sakarā ar lata kursa pārkaršanu, viņš vēl šodien stāvēt uz tā viedokļa, ka visas šīs operācijas pieskaitāmas reimbursa darījumiem un viņš brīnīties, kā Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs, padome un valde tos varot pieskaitīt garantiju darījumiem. Ja Valūtas daļā viss neesot bijis kārtībā un ja vispār par Latvijas Bankas neizdevīgām operācijām gribot darīt atbildīgus arī bankas valdes locekļus un vispār – augstākos ierēdņus, tad viņam jāsaprot, ka viņš domājot, pirmā kārtā, būtu jāķeras pie citiem. Pēc dir. Bandreviča domām, viņa atlūgšanās no amata pašreizējā lietā stāvoklī nozīmētu pilnu viņam nepatiesi uzveltās vainas akceptēšanu un tādēļ līdzinātos morāliskai pašnāvībai. Ja Latvijas Bankā kādam vajagot parādīt savu varu vai ja viņš dažiem kungiem Latvijas Bankā esot kļuvis neērts, tad varot viņu arī nodot tiesai un iznīcināt. Bet viņš neesot ganuzēns, kuru saimnieks varot par kaut ko padarītu nopērt un tad nodarīto grēku piedot. Tādēļ viņš priekšlikumu – atlūgties no amata un skaitīt visu lietu Latvijas Bankā, ciktāl tā skar viņu, direktoru Bandreviču, par izbeigtu – nevarot pieņemt."²⁷¹

Tomēr nedēļas laikā viņš ministra ieteikumu izpildīja. Ministru kabinets amatā ar 15. septembri iecēla Ž. Šēnbergu, kas attiecīgi pārņēma Latvijas Bankas galvenā direktora vietnieka uzraudzītās jomas. Jauns direktors netika iecelts, tāpēc šā notikuma rezultātā, visticamāk, mainījās pārējo direktoru atbildības jomas, tomēr valdes sēžu protokolos tās nav fiksētas. Turpmāk līdz padomju okupācijai Latvijas Bankas valdē strādāja četri direktori – galvenais direktors K. Vanags, galvenā direktora vietnieks Ž. Šēnbergs un direktori E. Ozoliņš un J. Stalbovs.

LATVIJAS BANKAS DIREKTORU ATBILDĪBAS JOMAS (1926–1938)

Inspekcija	K. Vanags (galvenais direktors)
Centrālā grāmatvedība	K. Vanags
Emisija	K. Vanags
Administrācija	K. Vanags
Sekretariāts	K. Vanags S. Kambala (direktors) (ar 24.09.1926.) Ž. Šēnbergs (ar 25.06.1936.) J. Stalbovs (ar 20.07.1938.)
Arhīvs	K. Vanags S. Kambala (ar 24.09.1926.) Ž. Šēnbergs (ar 25.06.1936.)
Velve	K. Vanags E. Ozoliņš (ar 16.03.1938.)
Kases	E. Ozoliņš
Bandroļu, zīmogmarku un citu vērtību glabāšanas nodaļa	K. Vanags J. Stalbovs (ar 16.03.1938.)
Tieslietu daļa	K. Vanags
Ārvalstu valūta	V. Bandrevičs (galvenā direktora vietnieks)
Ārvalstu garantijas	V. Bandrevičs
Ārvalstu korespondentu nodaļa	V. Bandrevičs
Tekošie rēķini ārvalstu valūtā	V. Bandrevičs
Preču un naudas akreditīvi	V. Bandrevičs
Ārvalstu pārvedumi un izmaksas uzdevumi	V. Bandrevičs

Inkaso	V. Bandrevičs
Ārvalstu kliringa operācijas	V. Bandrevičs
Saimniecība	V. Bandrevičs S. Kambala (ar 24.09.1926.) Ž. Šēnbergs (ar 25.06.1936.) J. Stalbovs (ar 20.07.1938.)
Tekošie rēķini un Norēķinu centrāle	E. Ozoliņš (direktors) S. Kambala (ar 24.09.1926.) Ž. Šēnbergs (ar 25.06.1936.) J. Stalbovs (ar 20.07.1938.)
Iekšzemes pārvedumi un izmaksas uzdevumi	E. Ozoliņš Ž. Šēnbergs (ar 16.03.1938.)
Noguldījumi	E. Ozoliņš Ž. Šēnbergs (ar 16.03.1938.) J. Stalbovs (ar 20.07.1938.)
Iekšzemes garantijas	E. Ozoliņš
Vērtspapīru operācijas	E. Ozoliņš
Aizdevumi lauksaimniekiem	S. Kambala Ž. Šēnbergs (ar 25.06.1936.) J. Stalbovs (ar 20.07.1938.)
Aizdevumi rūpniekiem pret precēm u.c. vērtībām	E. Ozoliņš
Vekseļu diskonts	J. Stalbovs (direktors) Ž. Šēnbergs (ar 20.07.1938.)
"On call" pret vekseliem	J. Stalbovs Ž. Šēnbergs (ar 20.07.1938.)
Valsts ieņēmumi	J. Stalbovs Ž. Šēnbergs (ar 20.07.1938.)
Valsts izdevumi	J. Stalbovs Ž. Šēnbergs (ar 20.07.1938.)
Izziņu daļa	J. Stalbovs Ž. Šēnbergs (ar 20.07.1938.)

²⁷¹ LNA LVVA, 6824. f., 1. apr., 12. l., 153.–154. lp.

KREDĪTU RESTRIKCIJA UN UZTICĒŠANĀS
LATVIJAS BANKAI

Svarīgs valdes pienākums bija vērtēt likumprojektus, kuri skāra tautsaimniecības, īpaši finanšu un naudas jautājumus. Parlamentārās demokrātijas laikā Latvijas Bankas direktori tautsaimniecības jautājumu risināšanā iesaistījās, arī paužot viedokli Finanšu padomē un Saimniecības padomē, kā arī Saeimas komisijās un Finanšu ministrijas rīkotajās sēdēs, bet autoritārās valdības laikā – piedaloties finanšu ministra rīkotajās sēdēs.

Uzticība Latvijas Bankai kā kredītiestādei un tai uzticēto uzdevumu izpilde bija galvenais arguments, pēc kura bankas valde vērtēja likumprojektus, par kuriem tika lūgts valdes viedoklis. 1929. gada oktobrī direktori, iztirzājuši Valsts zemes bankas izstrādāto projektu par lauksaimnieku īstermiņa aizņēmumu nodošanu Valsts zemes bankai, ieteica padomei nepieņemt projektam. Valde uzsvēra, ka lauksaimnieku kreditēšanas funkciju sadalīšana starp Valsts zemes banku un Latvijas Banku ir principiāli pareiza, proti, Valsts zemes banka nodrošina lauksaimnieku ilgtermiņa kredītu vajadzības, bet Latvijas Banka – īstermiņa un sezonas kredītus caur kredītu kooperatīviem. Tāpēc valde noraidīja ieceri koncentrēt visu lauksaimnieku vajadzību kreditēšanu Valsts zemes bankā. Savu pirmo – galveno – argumentu valde formulēja šādi: "Lielu, līdz šim par neaizskaramu uzskatītu, summu izņemšana no Latvijas Bankas var satricināt bankas stāvokli un mazināt uzticību šai kredītiestādei uz ārieni. Pārvedot īstermiņa kredītu piešķiršanu uz citām kredītiestādēm, Latvijas Banka nevarēs sekmīgi veikt statūtu §2 uzlikto pienākumu regulēt naudas apgrozību valstī, mazināsies bankas loma kredītpolitikas noteikšanā, būs grūtības viņas tiešo uzdevumu veikšanā un budžeta izpildīšanā, būs dots arī precedents turpmākiem valsts fondu izlietošanas mēģinājumiem."²⁷²

Jau 1926. gadā, kad Saeimas komisijās pirmo reizi deputāti kritizēja Latvijas Bankas darbību (saistībā ar nekārtībām Akreditīvu nodaļā, kuru dēļ no amata tika atstādināts galvenais direktors E. Švēde), daži deputāti uzskatīja, ka nevajag pieļaut Latvijas Bankas kritiku, "jo, kompromitējot Latvijas Banku, varot apdraudēt Latvijas valūtu, un tas vairāk vai mazāk saistoties ar ārējiem aizņēmumiem". Tomēr deputāta Roberta Dukura apgalvojums, ka šā gadījuma prakse pierāda, ka "vēlēšanās izravēt Latvijas Bankā visas nebūšanas", bankas "prestīžu nevis satricina, bet to ceļ"²⁷³, bija tāds, ko finanšu nozares speciālisti un to skaitā Latvijas Bankas direktori drīzāk apšaubīja un centās novērst.

Argumenta par uzticības Latvijas Bankai nozīmi varētu raksturot ar svarīgo Latvijas Bankas lēmumu par kredītu restrikciju 1931. gada sākumā, kad Latvijas tautsaimniecībā būtiski izpaudās pasaules ekonomiskā krīze. Finanšu ministrijas 9. februāra sēdē Rīgas Biržas komitejas²⁷⁴, Rīgas fabrikantu biedrības, Rūpnieku un amatnieku savienības, Latvijas Tirdzniecības savienības, Rīgas Tirdzniecības un Rīgas Banku komitejas pārstāvji, klātesot Ministru prezidentam Hugo Celmiņam, finanšu ministram A. Petrevicam, Valsts saimniecības departamenta direktoram J. Miežim, Tirdzniecības un rūpniecības departamenta vadītājiem un vairākiem Saeimas deputātiem, asi kritizēja Latvijas Bankas īstenoto kredītu restrikciju 10–15% apmērā, kas notika jau dažas nedēļas, vērstoties vispirms pret bankām, un kas bija izraisījusi paniku. Profesionāli ierosināja, lai finanšu ministrs vienojas ar Latvijas Banku, ka kredītu restrikcija īstenojama trijos mēnešos un ne vairāk kā 15% apmērā no izlietotajiem līdzekļiem.²⁷⁵ Lai to panāktu, pārstāvji no rūpnieku un tirdzniecības organizācijām un Rīgas banku komitejas vienojās jau aiznākamajā dienā – 11. februārī – tikties Latvijas Bankā. Bet, līdz sēdes beigās viņi vienojās par šo nākamo tikšanos, galvenais direktors K. Vanags bankas pozīciju aizstāvēja negantas kritikas situācijā. Toreiz formulētie viedokļi raksturo darba vidi, kādā strādāja Latvijas Bankas direktori. Viņu darbs nozīmēja ne tikai kabineta gaisotnē intelektuāli vērtēt idejas, bet pamatot, aizstāvēt un noturēt lēmumus, neatlaidīgi tos skaidrojot, uzstājoties citu iestāžu sēdēs.

Ministru prezidents H. Celmiņš sēdes dalībniekiem skaidroja, ka kredītu restrikcijas nodoms bija darīt visu, lai apturētu importu un ka Latvijas Bankas padome deva lēmumu valdei restrikciju īstenot pakāpeniski.²⁷⁶ Rīgas Fabrikantu biedrības pārstāvis, bijušais finanšu ministrs (1919–1920) R. Erhards iebilda, ka pakāpeniskuma nav bijis un ka kredītu restrikcijas vērsana pirmkārt pret bankām ir vērtējama kā Latvijas Bankas liela nemākulība un pareizas valsts saimnieciskās politikas trūkums.²⁷⁷ Viņš lūdza valdību iejaukties. "Mēs uzskatām Latvijas Banku par valsts organisma daļu un domājam, ka šim organismam jārikojas tā, ka tas atbilstu prasībām par valsts labklājību. Tomēr izrādās, ka Latvijas Banka to nedara, bet dzen politiku, kas var kaitēt valsts prestižam un apdraudēt visu valsts saimniecību," teica R. Erhards, noraidot argumentu, ka kredītu restrikcija ir vajadzīga, lai sargātu lata kursu. "Ar to, ka mēs Rīgā un Latvijā samazināsim kredītus, mēs lata kursu neaizsargāsim. Importa kreditēšana notiek ārzemēs, to izdara preču pārdevēji."²⁷⁸ Rīgas Biržas komitejas priekšsēdētājs E. Birkhāns atgādināja, ka Latvijas Bankas padomes sēdēs viņš ir brīdinājis, "ka šāds solis izsauks lielas katastrofas" un ka tagadējās "sūdzības un daudzās ūtrupes runā ļoti spilgtu valodu".²⁷⁹

Latvijas Tirdzniecības savienības pārstāvis Jānis Vēciņš pauda sapratni, ka Latvijas Bankai bija kaut kas jādara, lai pašreizējo stāvokli uzlabotu – lai valūta ieplūstu valstī. "Bet, liekas, Latvijas Banka izdarījusi lielu kļūdu, cenšoties nostāties mūsu saimnieciskās dzīves regulatora lomā. Viņa domāja, ja šodien ierobežos kredītus, ar to nauda paliks Latvijas Bankā un neies prom. Mans ieskaits ir, ka Latvijas Banka nevar regulēt šo stāvokli, jo tas ir likumdošanas jautājums, kas jāizlemj Saeimai. Jāatrod iespēju noslēgt importu uz mūsu zemi, tad būs līdzsvars."²⁸⁰ Saeimas deputātu Džonu Hānu uztrauca fakts, ka, publiski paziņojot par kredītu restrikciju, ir radīts iespaids, ka Latvijas valsts atrodas galēji kritiskā stāvoklī un ka "tādēļ tagad vajaga paziņot, ka vairs nav vajadzības ierobežot kredītu un ka Latvijas Banka ir ar mieru atjaunot kredītu, lai veicinātu saimniecisko dzīvi un saimniecisko uzplaukumu".²⁸¹

Latvijas Bankas galvenais direktors K. Vanags uz minētajiem pārmetumiem atbildēja ar vārdiem, ka "nav pamata teikt, ka Latvijas Banka tagad sacēlusi paniku", norādot uz faktu, ka banka kredītu ierobežošanu sekmīgi īsteno jau no 1925. gada. Viņš skaidroja: "Latvijas Bankā nav neviena cilvēka, kas nesaprastu, ko nozīmē restrikcija valsts saimniecībā, un tūkstoškārt ir apsvērts, kādu iespaidu tā atstās. Ārzemju kapitāli sāka plūst prom jau aprīļa mēnesī, un varētu minēt solīdas, vecas lielas firmas, kas sāka vilkt atpakaļ kapitālus no uzņēmumiem. Tāpat dabīgā kārtā jau bij radies kredītu atplūdums, kredītu samazināšanās, un nekas piepeši nevarēja tagad nākt."²⁸² Kad pēdējo četru mēnešu laikā kopējā naudas apgrozība no 91% nokritās līdz 60%, Latvijas Bankas pienākums bija darīt to, kas paredzēts tās statūtos – ķerties pie kredītu restrikcijas un darīt to, ko darījušas visas emisijas bankas. "Šādas restrikcijas ir vairākkārt notikušas Vācijā, tāpat Polijā un daudzās citās valstīs. Starp citu, mēs nedomājam par restrikciju vien, bet arī meklējam līdzekļus no citurienes un braucām uz Starptautisko reparāciju banku," skaidroja Latvijas Bankas galvenais direktors.²⁸³ Starptautiskās reparāciju bankas Bāzelē priekšnoteikums iespējama kredīta došanai Latvijā valstij bija noteikums, ka Latvijas Bankai jāiekasē atpakaļ 15 miljonu latu no jau izsniegtajiem kredītiem. To banka arī sāka darīt, īstenojot kredītu restrikciju par 10–15%. Dž. Hāna aicinājumu kreditēt rūpniecību galvenais direktors vērtēja kā dīvainu prasību pārprodukcijas apstākļos. K. Vanags uzsvēra: "Latvijas Bankai jāizšķiras par savu pirmo uzdevumu – par lata stabilitāti. Ja lata kurss šķobīsies, tad rezultāti būs vēl pavisam citi. Tādēļ, ievērojot momenta nopietnību, Latvijas Banka izšķirsies par kredītu restrikciju."²⁸⁴ Viņš arī noraidīja pārmetumu, ka kredītu restrikcija būtu radījusi neuzticību pret Latvijas valsti, norādot uz pretējo. "Ārzesmes no mūsu pārskaitei redz, ka Latvijā ir kredītu inflācija, un, vērojot,

272 LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 54. l., 121. lp. o. p.

273 Latvijas Republikas II Saeimas V sesijas 3. sēde 1927. gada 25. janvārī. **No:** Kārklīņš, H. (sast.) *Latvijas Republikas II Saeimas stenogrammas* : V sesija. Rīga : Latvijas Republikas Saeima, 1927, 103. sleja.

274 Par Rīgas Biržas komitejas darbību sk.: Wezel, Katja. Transcending boundaries: Riga's Baltic German entrepreneurs in an era of nationalism, revolution, and war. *Journal of Baltic Studies*, vol. 48, No. 1, 2017, pp. 39–54.

275 LNA LVVA, 6824. f., 2. apr., 393. l., 45. lp.

276 Turpat, 42. lp.

277 Turpat, 30. lp.

278 Turpat, 21.–22. lp.

279 Turpat, 20. lp.

280 Turpat, 25. lp.

281 Turpat, 30.–31. lp.

282 Turpat, 36. lp.

283 Turpat, 37. lp.

284 Turpat.

ka mēs tagad ejam uz deflāciju, katram lietpratējam var rasties tikai zināma uzticība pret Latviju. Neatkarīgi no tā, vai Latvijas Banka izveda restrikciju vai ne, kapitāli plūda prom. Tam ir bijuši vairāki motīvi, piem., baumas par neizbēgamu karu u.c. Teikt, ka Latvijas Banka ar savu kredītpolitiku šos sarežģījumus radījusi, būtu par daudz pārspilēti. Noguldījumi vēl aizvien Latvijas Bankā pieaug, un pieaug taisni sīkie noguldījumi.”²⁸⁵

Politiskā un tautsaimniecības elite par Latvijas valsts reputāciju sprieda arī pēc tā, cik sekmīga bija Latvijas Bankas darbība. Tādējādi jebkura Latvijas Bankas kritika tika uzverta saasināti, izraisot pat priekšlikumus, kas robežojās ar preses un vārda brīvības ierobežošanu. Šajā gadījumā finanšu ministrs A. Petrevics, sociāldemokrāts pēc politiskās nostājas, informēja, ka “bija aizrādījums, ka vajadzētu žurnālistus sasaukt uz apspriedi un norādīt viņiem nerakstīt par pašreizējām saimnieciskām grūtībām”, un ka “vairākkārt ir norādīts Saeimas komisijās un atsevišķās apspriedēs, ka ir nelietība runāt par lata nestabilitāti”.²⁸⁶ Tomēr viņš aicināja informēt tieši uzņēmējus kā žurnālistu informācijas avotus, ka “stāvoklis nav tik ļauns, kā par to runā, un ka stāvoklis var gan kļūt katastrofāls, bet acumirkli viņš tāds vēl nav”.²⁸⁷

Nevēlamas publicitātes novēršana bija viens no uzdevumiem, kuru Latvijas Bankas valde risināja jau 20. gados.

3

KOMUNIKĀCIJAS PRINCIPI

1923. gada aprīlī valde pieņēma lēmumu aizrādīt Latvijas Bankas reģionālo nodaļu pilnvarotajiem nesniegt personām, kas nav bankas darbinieki, nekādas ziņas par bankas darbību. Valde rīkojās “sakarā ar pēdējā laikā uzpūstiem ziņojumiem vietējās avīzēs, kur nepareizi attēlo bankas darbību”.²⁸⁸ Detalizētāka argumentācija par labu praksei neiesaistīties diskusijās presē ir fiksēta valdes sēdes protokolā 1924. gada vasarā saistībā ar nepieciešamību pieņemt lēmumu, kā izturēties publikajā telpā, ņemot vērā Latvijas Bankas padomes locekļa un Finanšu ministrijas Kredītu departamenta direktora A. Kārklīņa publicēto rakstu par Latvijas Banku Finanšu ministrijas oficiālajā žurnālā “*Ekonomists*”.²⁸⁹ Direktori par problemātiskām vienojās uzskatīt trīs tēzes, kas izrietēja no A. Kārklīņa publikācijas. Pirmā – ka banka saskaņā ar attiecīgu bankas Padomes lēmumu ar nodomu ir svārstījusi lata kursu, neievērojot valsts intereses, bet acumirkīga labuma gūšanai. Otrā – ka bankai nav pietiekama seguma un, ja valsts kā galvenais noguldītājs

atprasītu savus noguldījumus, banka nav spējīga tos visus izmaksāt, nemaz nerunājot par pārējiem noguldītājiem. Trešā – ka banka ir ievilkta ilga termiņa operācijās: izsniegtos aizdevumus nepieciešams pagarināt ar daļu atmaksu, un diskutablie vekseli netiek izpirkti, bet apmainīti pret jauniem.

Valde nolēma, ka tā principiāli neuzskata par pieļaujamu uzsākt pēc būtības polemiku presē pret bankas padomes locekli un konstatē, ka šāda veida bankas darbības atspoguļojums oficiālā izdevumā, pirmkārt, rada iespaidu par padomes locekļu vidū šķietami pastāvošām nesaķaņām. Otrkārt, tas rada nepamatotas šaubas par lata stabilitāti un bankas drošību, kuru tālākās sekas var būt traucējumi ne tikai bankas darbībā, bet arī valsts saimniecībā. Treškārt, tas aizskar bankas labo slavu un iegūto uzticību, jo dod bankas pretiniekiem bagātu materiālu un iespēju savos uzbrukumos pret banku atsaukties uz oficiāliem avotiem. Ceturtkārt, tas samazina bankas iespēju izmantot kredītus, sevišķi ārzemēs, jo līdz ar šāda raksta parādīšanos atklātībā bankai jārēķinās ar varbūtēju atbildi, ka naudas iestāde bez pietiekama seguma nevar pretendēt uz kredītiem. “Paredzot šīs negatīvās sekas, bankas valde atzīst, ka, šādu rakstu publicējot, nav ievērotas un sargātas bankas intereses, jo caur to tiek satricināti tie pamati, uz kuriem dibinājās pati banka un valsts saimnieciskā dzīve.”²⁹⁰

Norobežošanās no iesaistīšanās polemikā nebija vienīgais veids, kā liecina valdes lēmums 1930. gadā, kad direktori atlika Lauksaimnieku centrālbankas lūgumu piešķirt jaunu kredītu, pieprasot ne tikai iesniegt pārskatu, kādā veidā banka plāno nokārtot savas saistības, bet arī atsaukt Lauksaimnieku centrālbankas “locekļu tendenciozos ziņojumus laikrakstos”.²⁹¹

Apmēram šajā pašā laikā, kad tika iedibināta valdes prakse Latvijas Bankas ārējā komunikācijā, direktori pieņēma arī pamatprincipu attiecībā ar citām valsts institūcijām. Valde 1923. gadā nolēma, ka Latvijas Banka nedrīkst sniegt Tiešo nodokļu departamentam nekādas ziņas, kas nav paredzētas likumā, jo, “ja mēs ievēdīsim šādu paražu, kura nepastāv nevienā bankā, – caur to lielā mērā atbaidīsim mūsu klientus, kas nebūtu pielaižams”.²⁹² Valde konstatēja, ka Tiešo nodokļu departamenta rīcībā ir citi līdzekļi, lai piespiestu uzņēmējus norādīt faktisko apgrozījumu.

Konfidencialitātes principu valde ieviesa arī bankas iekšējās komunikācijas praksē. 1924. gada sākumā direktori nolēma, ka ar bankas politiku “sakarā stāvoši jautājumi jāpārņem pilnīgi konfidenciali Padomes slēgtā sēdē”, un tāpēc padomes locekļiem netiks izsūtīti novilkumi no konkrētiem valdes atzinumiem un priekšlikumiem.²⁹³

4

DIREKTORU VIEDOKĻU ATŠĶIRĪBAS

Lēmumus valde lielākoties pieņēma vienbalsīgi, tomēr vairākos gadījumos kāds no direktoriem ir balsojis pret. Kā sava veida izņēmumi, kas bija saistīti ar personībām, uzņēmumiem un likumprojektiem, tie varētu liecināt par direktoru politisko pārliecību vai problemātiskiem tautsaimniecības jautājumiem.

Tādā veidā savu nostāju ir pauduši galvenā direktora vietnieks V. Bandrevičs un direktori S. Kambala un E. Ozoliņš. Balsojumi pret ir pausti 30. gados līdz K. Ulmaņa autoritārajam režīmam, kura laikā fiksēts tikai viens balsojums pret. 1936. gada sākumā valde nolēma pasūtīt māksliniekam Jānim Robertam Tillbergam Ministru prezidenta K. Ulmaņa portretu, maksājot par tā izgatavošanu 1500 latu.²⁹⁴ Mākslinieks lūdza viņam izsniegt avansu 500 latu apmērā, un S. Kambala atšķirībā no pārējiem direktoriem balsoja pret avansa piešķiršanu.²⁹⁵ Otrs gadījums, kad balsojums faktiski bija par konkrētu personu, notika 1932. gada beigās. Pamatojoties uz Latvijas Armijas ģenerāļa Jāņa Baloža pilnvarnieka pulkveža Pētera Silenieka iesniegumu, valde pieņēma lēmumu dzēst J. Baloža parakstu uz diviem vekseliem, dzēšot caur Latvijas Tirtotāju banku cēlušos parādu ap 60 tūkstošu latu apmērā. No balsojuma atturējās V. Bandrevičs, bet S. Kambala balsoja pret.²⁹⁶

Pārējie ir bijuši balsojumi par uzņēmumiem. Četri balsojumi 1930. gada nogalē un 1931. gadā bija saistīti ar attieksmi pret Padomju Savienības finansētu banku. V. Bandrevičs un S. Kambala balsoja pret to, ka Latvijas Bankas diskontā tiktu pieņemti Latvijas Lopkopības centrālās savienības vekseli, ko tā iesniegusi caur Padomju Savienībai piederošo Kooperatīvo tranzitbanku.²⁹⁷ V. Bandrevičs lēmumu pamatoja ar to, ka šaubās par kredīta saņēmēja, resp., eksportētāja kredīspēju. Savukārt S. Kambala uzsvēra, ka Kooperatīvā tranzitbanka ir PSRS valsts iestāde un ka Latvijas Lopkopības centrālā savienība kā kulturāla organizācija gadījumā, ja PSRS nemaksātu, nav spējīga atmaksāt tratās atzīmēto summu aptuveni 90 tūkstošu latu apmērā. Tajā pašā sēdē V. Bandrevičs un S. Kambala vēlreiz balsoja pret AS “Standartlini” tratu pieņemšanu diskontā, jo arī tās tika žirētas caur to pašu Kooperatīvo tranzitbanku. 1930. gada 3. decembra sēdē valde pārrunāja uz PSRS izstādīto tratu diskontēšanas jautājumu un konstatēja, ka vēl nav iestājušies apstākļi, kuros nebūtu iespējams pieņemt diskontā minētās tratas. Tomēr S. Kambala palika “pie atsevišķām domām, ka dažos gadījumos tratām būtu pieprasāmi papildu nodrošinājumi”.²⁹⁸ Arī 1931. gadā, balsojot PSRS tratu jautājumā, S. Kambala bija noraidošs.²⁹⁹

285 Turpat, 38. lpp.

286 Turpat.

287 Turpat.

288 LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 47. l., 26. lpp. o. p.

289 Kārklīņš, Aleksandrs. Latvijas Banka. *Ekonomists*, Nr. 9, 1924, 473.–479. lpp.; Nr. 10, 1924, 15. maijs, 551.–556. lpp.

290 LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 48. l., 64.–64. lpp. o. p.

291 Turpat, 55. l., 70. lpp.

292 Turpat, 47. l., 33.–33. lpp. o. p.; šeit: 33. lpp. o. p.

293 Turpat, 48., l., 8. lpp.

294 Turpat, 64. l., 11. lpp.

295 Turpat, 14. lpp. o. p.

296 Turpat, 59. l., 86. lpp.

297 Turpat, 55. l., 169. lpp.

298 Turpat, 175. lpp. o. p.

299 Turpat, 56. l., 147.–147. lpp. o. p.

Apsvērums par iespējamiem bankas zaudējumiem bija pamatā S. Kambalas balsojumam pret bij. AS "O. Bertiņ-Bērziņš" parketa un koka preču fabrikas izmantošanu. Latvijas Bankas kredītētais uzņēmums bankrota rezultātā bija nonācis bankas īpašumā,³⁰⁰ un valde 1931. gadā apsvēra ideju, ka bankai piederošais īpašums varētu turpināt apstrādāt un pārdot parketu. S. Kambala balsoja pret, "ievērojot to, ka iepriekšējo gadu darbība, kad banka faktiski pati strādāja bij.O. Bertiņ-Bērziņa akc. sab. fabrikā, deva bankai prāvus zaudējumus, balsoju pret darbības atjaunošanu minētā fabrikā".³⁰¹ Līdzīgs bija V. Bandreviča balsojums pret valdes lēmumu 1934. gada pavasarī bojātās un izolē pārdotās Latvijas Bankas automašīnas vietā iegādāties jaunu, lūdzot tam padomes piekrišanu, un atļaut kredītu jaunas mašīnas iegūšanai 15–17 tūkstošu latu apmērā.³⁰²

Savukārt sezonas kredītu lietā valde 1932. gada sākumā nolēma iesniegt bankas padomei priekšlikumu, ka tām lauku kredītiestādēm, kuras līdz 1931. gada 1. decembrim ir nomaksājušas pagājušā gadā piešķirto sezonas kredītu, sezonas kredīti izsniedzami arī 1932. gadā ar 1930. gada 25. aprīlī padomes pieņemtiem noteikumiem. Sezonas kredītu kopsummu noteica līdz 500 tūkstošiem latu un maksimālo summu katrai kredītiestādei – līdz pieciem tūkstošiem latu. Pret šo lēmumu balsoja V. Bandrevičs. S. Kambala arī paskaidroja, ka balso pret tāpēc, ka saskaņā ar "Pārgrozījumiem un papildinājumiem Civilprocesa likumos" no lauksaimniekiem vekseļus nevar piedzīt, jo piedzīšanu nevar vērst pret inventāru.³⁰³

Savukārt preču importa un valūtas tirdzniecības regulēšanas likumprojekti bija saistīti ar Latvijas Bankas ietekmes mazināšanu minēto jautājumu izlemšanā. 1933. gada vasarā, izskatot Latvijas Bankai piesūtīto projektu par papildinājumiem un pārgrozījumiem noteikumos par preču importa regulēšanu un paskaidrojumus pie tiem, valde nolēma, ka projekts nebūtu pieņemams, jo tā pieņemšana strauji mazinātu Latvijas Bankas ārvalstu valūtas krājumus. Direktors E. Ozoliņš balsoja pret šo valdes lēmumu.³⁰⁴

E. Ozoliņš balsoja arī pret valdes 1934. gada marta lēmumu, kurā tā piekrita Valūtas komisijas nostājai, ka ārvalstu valūta nav piešķirama samaksai par importu no valstīm, ar kurām Latvijai ir izteikti pasīva tirdzniecības bilance un ka par tautsaimnieciski nepieciešamo preču importu no minētajām valstīm firmām būtu dodama atļauja samaksāt ar valūtu, kas iegūta no eksporta uz attiecīgo valsti.³⁰⁵

1934. gadā, novērtējot Finanšu ministrijas jauno likumprojektu par preču importa un valūtas tirdzniecības regulēšanu, kā arī paskaidrojumus pie tā, valde konstatēja, ka tas radikāli negroza minētās tirdzniecības regulēšanas pamatprincipus, ja par tādiem neuzskata grozījumus komisiju sa-

stāva virsbūvē līdz ar tai paredzētām tiesībām. Tāpēc valde ieteica nemainīt līdzšinējo kārtību, ko atzina esam par racionālāku nekā no jauna ieteikto. E. Ozoliņš balsoja pret šo valdes lēmumu.³⁰⁶ Pēc bankas padomes ieteikuma valde pēc nedēļas vēlreiz pārrunāja savu atzinumu. Lēmumā tā konstatēja, ka Finanšu ministrijas jaunais likumprojekts paredz līdzšinējo importa regulēšanas un valūtas komisiju apvienošanu vienā komisijā, kurā būtu trīs locekļi ar jautājumu galīgas izlemšanas tiesībām. Ar to atkristu Latvijas Bankas pārstāvja līdzšinējās veto tiesības uz komisijas lēmumiem un reizē ar to arī bankas padomes galavārds jautājumos, kuros viņš šīs tiesības izlietojis. Valde gan uzsvēra, ka "līdzšinējā prakse pierādījusi, ka Latvijas Bankas veto tiesības nav bijušas galīgās noteicējas ne importa, ne valūtas, ne vispār mūsu ārējās tirdzniecības regulēšanā", tādējādi veto tiesību atcelšana "nevarētu radīt kādas pārmaiņas visā importa un valūtas regulēšanas sistēmā". Attiecībā uz otru problemātisko jautājumu – ka pie apvienotās komisijas pastāv importa un valūtas apakškomisijas, kurās Latvijas Banka sūta savu pārstāvi, – valde norādīja, ka "Latvijas Banka jau agrāk atzinusi abu pastāvošo komisiju nenormālās un valsts interesēm kaitējošās attiecības, viņa atkārtoti norādījis uz abu komisiju darbības saskaņošanas nepieciešamību", tāpēc nevar piekrist abu komisiju apvienošanai. Valde norādīja, ka apakškomisijām ielānāto importa sadalīšanu labāk veiktu Finanšu ministrijas attiecīgo departamentu un citu saimniecisko resoru pārstāvi, tāpēc Latvijas Bankas pārstāvis tur būtu lieks.

Direktors S. Kambala minētā valdes lēmuma pieņemšanā nepiedalījās. Kopš Valūtas komisijas izveides 1931. gada rudenī S. Kambala bija Latvijas Bankas deleģētā Valūtas komisijas vadītāja otrais substitūts, bet no 1932. gada marta – Valūtas komisijas priekšsēdētājs.³⁰⁷ Valdes sēdē apspriesto likumprojektu pieņēma autoritārā valdība 1934. gada 8. jūnijā. Līdz ar to Latvijas Bankas direktora S. Kambalas pilnvaras Valūtas komisijas priekšsēdētāja amatā beidzās.

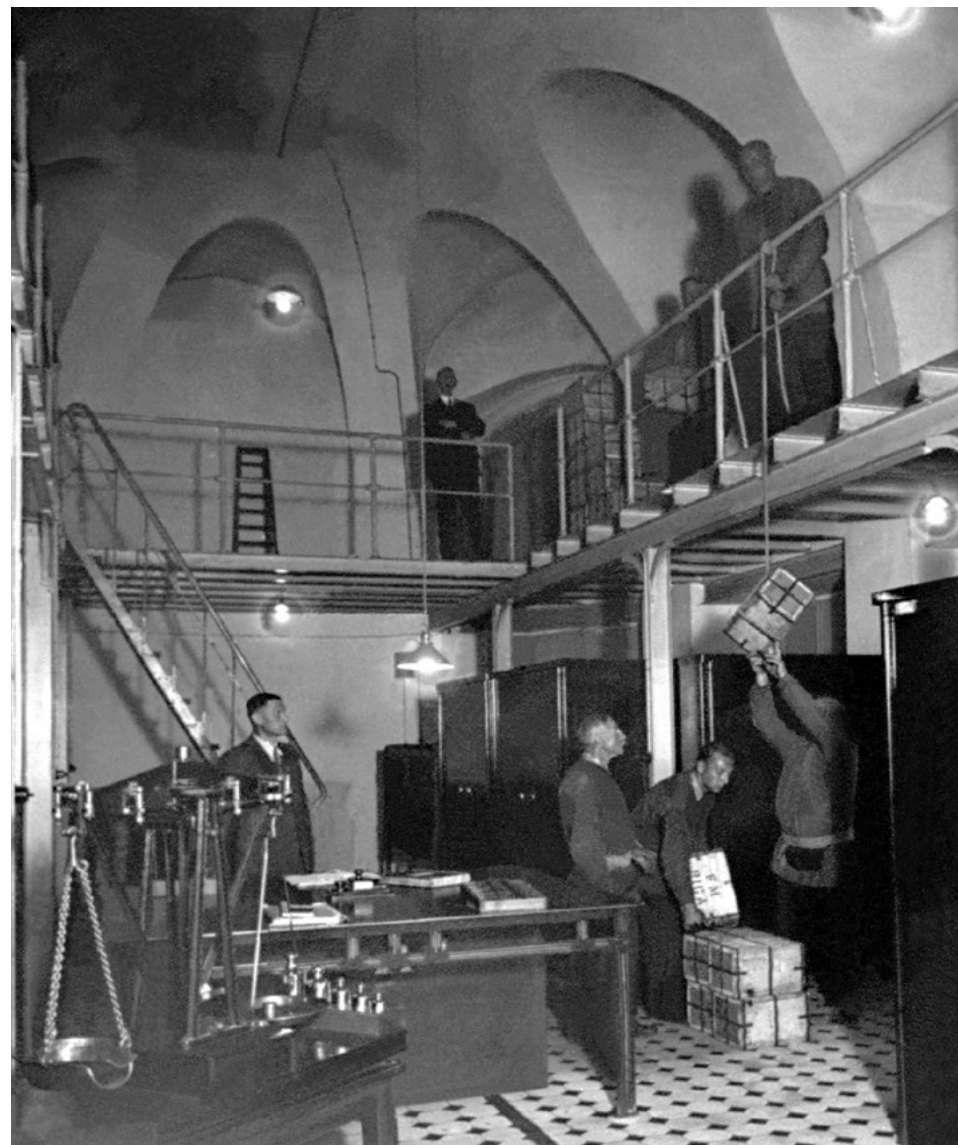
5

ĀRVALSTU VALŪTU UN ZELTA REZERVES

Ārvalstu valūta uz zeltu garantēja lata segumu, kā nodrošināšana bija Latvijas Bankas uzdevums. 1931. gadā samazinoties ārvalstu valūtas krājumam (gada laikā no 36,5 miljoniem latu līdz 11,9 miljoniem latu), valde par savu pienākumu uzskatīja informēt Finanšu ministriju un lūgt pavairot valūtas krājumu.³⁰⁸ (1931. gadā Latvijas Bankai negaidītu zaudējumu 2,1 miliona latu apmērā radīja Lielbritānijas sterliņu mārciņas pēkšņā devalvācija.³⁰⁹) Galvenā di-

1931. gada 8. oktobrī Ministru kabineta izsludinātie noteikumi par valūtas tirdzniecības ierobežošanu visu valūtas tirdzniecību koncentrēja Latvijas Bankā. Pirmajās dienās pēc noteikumu spēkā stāšanās Latvijas Bankā valūtas pircēji stāvēja garās rindās. *Jaunākās Ziņas*, 1931, 12. okt., 16. lpp.

Latvijas Bankas seifu piepildīšana. 20. gs. 30. gadi LNA LVKFFDA, 1. f., 72120N. l. Fotogrāfs – Vilis Rīdzenieks

300 Bērsons, Ingus. Neapdomīgais "latvju uzņēmējs". *Ir Nauda*, 2017, febr./marts, 80.–81. lpp.

301 LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 56. l., 159. lp. o. p.

302 Turpat, 61. l., 64. lp.

303 Turpat, 58. l., 48. lp.

304 Turpat, 60. l., 151. lp. o. p.

305 Turpat, 61. l., 56. lp. o. p.–57. lp.

306 Turpat, 94. lp.

307 Turpat, 97. lp. o. p.–98. lp.

308 Turpat, 5. l., 160. lp. o. p.

309 Karnups, Viesturs. Neatkarīgas valsts tautsaimniecības nostiprināšanās posms (1920–1933). **No:** Krūmiņš, Gatis (sast.) *Latvijas tautsaimniecības vēsture*. Rīga : Jumava, 2017, 129. lpp.

rektora K. Vanaga sarunās ar bankas padomes priekšsēdētāja vietnieku, Ministru prezidentu un finanšu ministru ārvalstu valūtas aizplūšanas lietā Latvijas Bankai tika uzdots steidzīgi izstrādāt likumprojektu valūtas pārdošanas regulēšanai.³¹⁰ Kā jau minēts iepriekš, banka to izdarīja, un 1931. gada 8. oktobrī Ministru prezidents izsludināja Noteikumus par ārzemju valūtas operācijām. Tomēr ārvalstu valūtas apjoms bankā turpināja samazināties – no 36,5 miljoniem (1931. gada 1. janvārī) līdz 11,9 miljoniem (1932. gadā), 10,3 miljoniem (1933. gadā) un 3,2 miljoniem latu (1934. gadā).³¹¹ 1934. gadā tas pieauga līdz 3,6 milj. latu (1935. gada 1. janvārī). Vēsturnieks A. Stranga raksta, ka Valūtas komisijas un Importa regulēšanas komisijas darbības neveiksme bija labi paredzama un nenovēršama, jo Latvijas ārējās tirdzniecības galvenā problēma nebija tā, ka par daudz preču tika ievests, un tādējādi tika izlietota ārvalstu valūta, bet tā, ka Latvijas galveno eksporta preču (sviests, koki, lini, bekons) cenas pasaules tirgos dramatiski kritās un ka “dārgais un nedevalvētais lats” pasliktināja Latvijas produktu konkurenci jau tā smagajos protekcionisma apstākļos.³¹² Ārvalstu valūtas krājums pieauga no 1935. gada līdz 1938. gada sākumam (no 3,6 miljoniem līdz 44 miljoniem latu), bet samazinājās no 44 miljoniem latu 1938. gadā līdz 36,9 miljoniem latu 1940. gada sākumā.

Savukārt zelta krājums Latvijas Bankā pieauga arī kritisko 30. gadu pirmajā pusē, un 1934. gada sākumā tā vērtība sasniedza 45 miljonus latu. Zelta krājumu Latvijas Banka būtiski palielināja 1936. gada gaitā – no 46,4 miljoniem latu līdz 77,4 miljoniem latu (1937. gada sākumā). Tomēr pieaugums bija noticis lata devalvācijas dēļ, ar 1936. gada 28. septembra grozījumiem Kredītnolikumā pielīdzinot latu Lielbritānijas sterliņu mārciņai. “Naudas devalvācijas piedāvājuma rezultātā Latvijas Banka pārvērtēja zelta un ārvalstu valūtas turējumu latos, un tas parādīja milzīgu pieaugumu nominālā izteiksmē (no 56,8 miljoniem latu 1936. gada 1. septembrī līdz 103,1 miljoniem latu 1937. gada 1. janvārī).”³¹³ Zelta krājuma vērtība pieauga līdz 87,7 miljoniem latu 1939. gada sākumā, bet tā gaitā samazinājās, un 1940. gada sākumā bija 71,1 miljons latu. 1940. gadā valde vairākkārt lēma pirkt un pārdot zeltu, mainot tā novietojumu ārvalstīs. Piemēram, februārī Latvijas Banka ar Starptautiskās norēķinu bankas starpniecību pārdeva Londonā aptuveni 500 kilogramu zelta, nopērkot tādu pašu daudzumu zelta Ņujorkā. Par šo darījumu Starptautiskajai norēķinu bankai samaksāja komisiju 2,125% apmērā no zelta vērtības.³¹⁴ Tai pašai bankai aprīlī nodeva īpašumā aptuveni 1500 kilogramu zelta, kuri atradās Anglijas Bankā Londonā, ar noteikumu, ka Starptautiskā norēķinu banka nodod Latvijas Bankas īpašumā tādu pašu daudzumu zelta Federālo rezervju bankā, Ņujorkā, un lika zeltu pārkausēt.³¹⁵

6

LATVIJAS BANKAS IEGULDĪJUMS EKONOMIKAS ZINĀTNES UN STATISTIKAS ATTĪSTĪBĀ

Vienīgais žurnāls, kas zinātniski plašāk un detalizētāk aplūkoja svarīgās parādības Latvijas tautsaimniecības attīstībā, bija 1923. gadā izveidotais Finanšu ministrijas izdots “Economists” (1923–1940), kurā publicējās sava laika pazīstamākie tautsaimniecības pētnieki. Daži no viņiem – A. Zalts (1897–1942), J. Bokalders (1885–1982), Konrāds Kacens (1895–?) – laika gaitā strādāja Latvijas Bankā dažādos amatos. Viņu tiešie darba uzdevumi nebija saistīti ar pētniecību – analītiķus Latvijas Bankā nenodarbināja. Tomēr Latvijas Bankas gada ekonomisko pārskatu – un īpaši jubilejas pārskatu – gatavošanā tika iesaistīti gan minētie profesionāļi, gan Valsts statistiskās pārvaldes leksējās tirdzniecības statistikas nodaļas vadītājs (1921–1940) Jēkabs Jurēvics (1897–1945), viņš arī Valsts statistiskās pārvaldes “Mēneša Biļetena” tehniskais direktors.³¹⁶ Par pašas Latvijas Bankas ieguldījumu zinātnes attīstībā uzskatāma plašāku gada pārskatu un ceturkšņa ziņojumu izdošana, kuros tā apskatīja Latvijas Bankas darbību un vispārējo saimniecības stāvokli. Tie tika balstīti uz statistiku, ko nodrošināja Latvijas Bankas Centrālā grāmatvedība, kuras darbinieki sagatavoja nedēļas pārskatus, un Inspekcija, kas savukārt gatavoja tautsaimniecības pārskatus un statistiskās ziņas ik pa trim mēnešiem.³¹⁷ Latvijas Banka savas darbības pārskatu gatavošanā iesaistīja savus darbiniekus, maksājot par to autoratlīdzības honorārus. Rīgas Politehniskajā institūtā tirdzniecības zinātnes studējušais K. Kacens no 1926. gada strādāja Latvijas Bankā par jaunāko inspektoru, bet ar 1929. gadu tika iecelts statistiķa amatā.³¹⁸ Būdams Latvijas Bankas darbinieks (1926–1940), viņš publicēja ne tikai pētnieciskos rakstus jau minētajā žurnālā “Economists”, bet bija arī populārās avīzes “Latvis” tautsaimniecības nodaļas redaktors (1923–1931). Kolēģi viņu raksturoja īsi – “kluss, korekts cilvēks”.³¹⁹ Viņa darba pienākumos faktiski ietilpa projektu vadīšana. K. Kacens sagatavoja satura projektu Latvijas Bankas 15 gadu jubilejas pārskatam (1937).³²⁰ Viņš ir arī viens no Latvijas Bankas 10 gadu darbības pārskata autoriem. Savukārt saturā paredzēto tēmu izpētē un uzrakstīšanā tika piesaistīts jau minētais Valsts statistiskās pārvaldes statistiķis J. Jurēvics un vairāki bankas darbinieki, kuru darbs ikdienā bija saistīts ar citiem pienākumiem. Žurnāla “Economists” redaktors (1927–1940 ar pārtraukumiem) J. Bokalders no 1931. gada 28. novembra strādāja Latvijas Bankā par Latvijas Bankas pilnvaroto Valūtas komisijā, esot komisijas darbības vadītājs līdz 1936. gadam.

A. Zalts – žurnāla “Economists” redaktors (1923–1935), Finanšu ministrijas pārstāvis Latvijas Bankas padomē (1930–1935) – vēlāk tika iecelts par Latvijas Bankas padomes locekli (1935–1940).³²¹

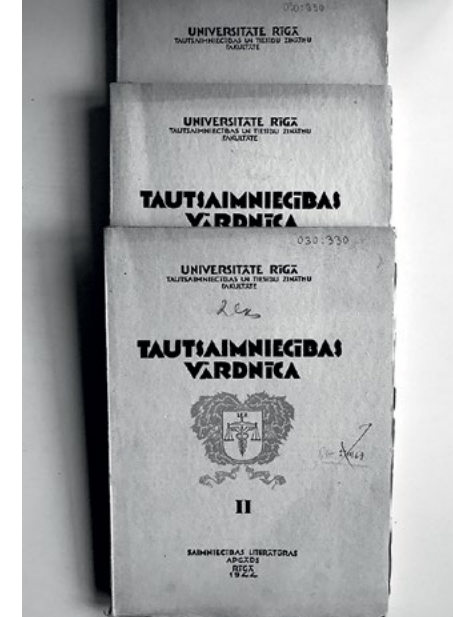
Pieeju ar honorāriem algot labākos profesionāļus attiecīgajā jomā Latvijas Banka izmantoja, ne tikai gatavojot analītiskos pārskatus par bankas darbību, bet arī sevi popularizējot. Piemēram, grandiozajai Zemgales apgabala lauksaimniecības, rūpniecības, amatniecības, tirdzniecības ražojumu izstādei 1937. gadā, kurai atvēlētajos 12 hektāros platības tika būvēti īpaši paviljoni, K. Kacens sagatavoja projektu Latvijas Bankas darbības atspoguļošanai un kalkulācijas, bet diagrammu, kartogrammu un tabulu izstrādāšanā tika iesaicināti speciālisti un mākslinieki.³²²

Pētījumu klāstu Latvijas tautsaimniecības zinātnē Latvijas Bankas statistiķis K. Kacens 1930. gadā žurnālā “Economists” vērtēja kā nabadzīgu, skaidrojot to ar “materiālas dabas grūtībām”.³²³

K. Kacens rakstīja: “Nav domājams, ka mums trūktu cilvēku, kam būtu vēlēšanās strādāt zinātnisku darbu tautsaimniecības nozarē. Diemžēl trūkst līdzekļu, no kādiem zinātnieks-tautsaimnieks lai eksistētu, nododoties savām studijām. Mūsu laikmetā un apstākļos nav cilvēku, kas to varētu darīt bez peļņas nolūka, dzīvojot pie tam no sava kapitāla. Zinātniski pētījumi prasa kvalificētu darbaspēku un tātad arī būtu atalgojami kā kvalificēts darbs. Tā kā šādu atalgojumu tautsaimniecisku izdevumu autori pie mums gandrīz nekad nedabū un no savas literāriskās darbības [zinātnisko pētījumu publicēšanas] dzīvot nevar, tad viņi sastādās no ļaudīm, kam savu uzturu jānopelni citādā veidā, piem., kā ierēdņiem vai mācības spēkiem. Protams, literāriskai darbībai viņi var izlietot tikai savu brīvlaiku, tātad nevar koncentrēties un ziedot tai nedalīti savas spējas. Maz ir vispār tādu, kam pietiek enerģijas un izturības šādai divkārtīgai darbībai.”³²⁴

K. Kacens secināja, ka situāciju var uzlabot tikai valsts finansējums speciālu pētījumu izdošanai. K. Ulmaņa autoritārā valdība šo problēmu risināja ar Latvijas Bankas ziedojumu palīdzību. Tādējādi Latvijas Banka deva savu ieguldījumu ekonomikas zinātnes attīstībā Latvijā. 1938. gadā Latvijas Banka ziedoja 25 000 latu “tautsaimniecisku un finansiālu rakstu izdošanai”.³²⁵ Savukārt 1940. gada maijā ziedoja no bankas sevišķā kapitāla, nododot Valsts prezidenta Kārļa Ulmaņa rīcībā 300 000 latu deviņiem dažādiem mērķiem, to skaitā – 25 000 latu Latvijas Profesiju kamerai tautsaimniecības enciklopēdijas izdošanai.³²⁶ Šis finansējums nonāca Latvijas Universitātes Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes rīcībā, bet pats darbs “Tautsaimniecības vārdnīca” četros sējumos tika izdots nacistu okupācijas laikā 1943.–1944. gadā.³²⁷ Vārdnīcas galvenais redaktors bija pazīstamais tautsaimniecības zinātnieks Edgars Dunsdorfs.³²⁸

“Tautsaimniecības vārdnīca”, kas četros sējumos tika izdota nacistu okupācijas laikā 1943.–1944. gadā, sākuma finansējumu guva no Latvijas Bankas ziedojuma 1940. gada maijā.

- 310 LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 5. l., 167. lp. o. p.
- 311 Latvijas Banka. *Gada pārskats* (1923.–1939. gads). Rīga : Latvijas Banka, 1924–1940.
- 312 Stranga, Aivars. *Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma saimnieciskā politika, 1934–1940*. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2017, 65. lpp.
- 313 Karnups, Viesturs. *Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma valdīšanas laiks (1934–1940)*. **No:** Krūmiņš, Gatis (sast.) *Latvijas tautsaimniecības vēsture*. Rīga : Jumava, 2017, 146. lpp.
- 314 LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 74. l., 55. lp.
- 315 Turpat, 118. lp.
- 316 Turpat, 54. l., 66. lp.; turpat, 55. l., 80. lp; turpat, 60. l., 118. lp. o. p., 181. lp. o. p., 213. lp.; turpat, 61. l., 24. lp. o. p., 193. lp. o. p.
- 317 Turpat, 54. l., 14. lp. o. p.–15. lp.
- 318 Latvijas Bankas arhivs. Darbinieku dienesta gaitu reģistra grāmata, 497. lp.
- 319 Liepiņš, Oļģerts. *Tālos atspulgos* : mana mūža atmiņas. Toronto : Daugavas Vanagu Kanādas valde, 1982, 220. lpp.
- 320 LNA LVVA, 6209. f., 1. apr. 66. l., 132. lp.
- 321 Turpat, 62. l., 197. lp. o. p.
- 322 Turpat, 66. l., 115. lp. o. p., 119. lp. o. p.
- 323 Kacens, Konrāds. Mūsu tautsaimnieciskā literatūra. *Economists*, Nr. 6, 1930, 15. marts, 237.–238. lpp.
- 324 Turpat, 238. lpp.
- 325 LNA LVVA, 6209 f., 1. apr., 69. l., 1. lp. o.p.
- 326 Turpat, 74. l., 166. lp.
- 327 Dunsdorfs, Edgars (galv. red.). *Tautsaimniecības vārdnīca*. 1.–4. d. Rīga : Saimniecības literatūras apgāds, 1943–1944.
- 328 Dunsdorfs, Edgars. Latvijas Universitātes Tautsaimniecības nodaļa. *Universitas*, Nr. 26, 1970, 16.–20. lpp.

Pēc valsts apvērsuma autoritārā valdība apgrūtināja pieejamību Latvijas Bankas profesionāļu interpretācijām par saimnieciskās situācijas vērtējumu gan Latvijas Bankā, gan valstī kopumā. 1934. gada 19. jūnijā Latvijas Bankas direktori nolēma turpmāk bankas gada pārskatā pēc Somijas Bankas parauga ievietot tikai tabulas un skaitļus par bankas darbību, neievietojot tekstu.³²⁹ Tas nozīmē, ka vairs netika publicēti detalizētie apskati par Latvijas Bankas darbību pārskata gadā (tāda ziņojuma vairs nav par darbību 1933. gadā un visos turpmākajos gados, bet no 1934. gada nav arī valsts saimnieciskās situācijas izvērtējuma)³³⁰. Valde nolēma bankas 1933. gada pārskatu nodrukāt 200 eksemplāros latviešu un 200 – angļu valodā, turklāt pārskatus izsniegt vai nosūtīt tikai pēc pieprasījuma, tādējādi apgrūtinot informācijas pieejamību. Angļu izdevumā jau par 1933. gadu valde nolēma nedrukāt arī bankas sagatavoto pārskatu par situāciju Latvijas tautsaimniecībā.³³¹

7

AUTORITĀRĀS IDEOLOĢIJAS IZPAUSMES LATVIJAS BANKAS VALDES DARBĪBĀ

Autoritārā režīma pamatā bija vadonības princips.³³² Tā īstenošana Latvijas Bankas darbībā konstatējama jau dažus mēnešus pēc apvērsuma, kad Latvijas Bankas valde nosprieda, ka jaunās 50 latu banknotes vajadzētu rotāt ar Ministru prezidenta K. Ulmaņa ģimetni, un nolēma lūgt viņa piekrišanu.³³³ Tāda acīmredzot tika saņemta, kaut gan valdes sēžu protokolos nav fiksēta. Banknotes tika izgatavotas Londonā "Thomas de la Rue & Co. Ltd." spiestuvē. Banknotes dizainu veidoja spiestuves mākslinieki. Jaunās ideoloģijas būtību izteica autoritārā režīma trīs galvenās pamatvērtības – vadonība, tautas vienība un nacionālisms.³³⁴ Vadonības principu Latvijas Bankas valde iestādes darbībā īstenoja, nodrošinot valsts vadītāja K. Ulmaņa personības kultu. Latvijas Bankas valde 1936. gada vasarā pasūtīja Valsts un Ministru prezidenta K. Ulmaņa kunga ģimetni novietošanai bankas Centrālās un reģionālo nodaļu telpās.³³⁵ Tas notika samērā vēlu, jo jau 1935. gadā K. Ulmaņa un ģenerāļa J. Baloža krūšutēlus sāka izplatīt Aizsargu organizācija, bet leikšlietu ministrija īpaši aicināja biedrības tos iegādāties.³³⁶ 1936. gada sākumā Latvijas Bankas valde pasūtīja māksliniekam J. R. Tillbergam Ministru prezidenta K. Ulmaņa portretu, maksājot par portreta izgatavošanu 1500 latu.³³⁷ 1938. gada aprīlī nolēma iegādāties bankas vajadzībām Valsts un Ministru prezidenta K. Ulmaņa ģimetni, samaksājot par to (kopā ar rāmi) māksliniekam Ludolfam Libertam 1500 latu.³³⁸ Tādi pasūtījumi pilnībā iekļā-

Žurnālu "Ekonomists" un "The Latvian Economist" redaktori. No kreisās: Redžinalds Olivērs Ērčs (*Urch*), Aleksandrs Kārklīšs un Alberts Zalts. *Nedēļa*, Nr. 8, 1925, 20. febr., 11. lpp.

vās sava laika politiskajā kontekstā – Latvijas Amatsniecības kamera tēlniekam Teodoram Zaļkalnam pasūtīja K. Ulmaņa bronzas krūšutēlu par 2500 latiem, savukārt pēc Latvijas Universitātes pasūtījuma K. Ulmaņa krūšutēlu veidoja tēlnieks Kārlis Zāle, bet Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamerai – tēlnieks Rihards Mauers, Izglītības ministrijai – tēlnieks Burkards Dzenis un Sabiedrisko lietu ministrijai – tēlnieki Aleksandra Briede un Jānis Briedis.³³⁹ (Pagaidām nav izdevies atrast ziņas, kas ļautu spriest, vai Latvijas Banka iegādājās ne tikai K. Ulmani slavinošus mākslas darbus, bet būtu arī veidojusi ar propagandu nesaistītu mākslas darbu kolekciju.) Savukārt 1937. gada nogalē par jaunās 25 latu banknotes, ko rotāja Lāčplēša tēls, ūdenszīmi Latvijas Bankas valde ieteica izmantot K. Ulmaņa ģimetni.³⁴⁰ Jauns politiskais rituāls bija arī dāvanu pasniegšana autoritārās valdības vadītājam. Atzīmējot apvērsuma piekto gadadienu 1939. gadā, Latvijas Bankas valde par dāvanu Valsts prezidentam K. Ulmanim izvēlējās īpašu sudrabā kaltu pūra lādi, kuras kopējās izmaksas, ieskaitot materiālu, darbu un autora honorāru, bija 44 459 lati un 58 santīmi.³⁴¹ Ar to, ka valstī tiek veidots K. Ulmaņa personības kults, Lat-

Uzvaras laukuma naudas lotērijas izlozes pirmā diena Kongresu nama (Lielā ģilde) Kolonnu zālē. No kreisās puses: Valsts un Ministru prezidents Kārlis Ulmanis, Sabiedrisko lietu ministrijas Sabiedriski kulturālā departamenta direktors Jānis Mežaraups, Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs (1931–1940) Ādolfs Klīve, Valsts kancelejas direktors Dāvids Rudzītis, ģenerālis, aizsargu priekšnieks Kārlis Pauls, Latvijas prezidenta adjutants, pulkvedis Miervaldis Lūkins (skatās uz tāfeli), Rīgas pilsētas prefekts, sevišķo uzdevumu policijas inspektors Pēteris Pommers. Rīga, 1938. gada 17. februāris. LNA LVKFFDA, 1. f., A100, uzņ. 215. l. Fotogrāfs – Eduards Kraucs

vijas Bankas valdei nācās saskarties, saņemot Valsts prezidenta sekretariāta piesūtītos iedzīvotāju lūgumus, kuros viņi K. Ulmanim lūdza dažādu palīdzību. Valsts prezidenta sekretariāts daļu tādu lūgumu K. Ulmaņa vārdā pārsūtīja Latvijas Bankai. Piemēram, reaģējot uz 1936. gada sākumā saņemto Tadeuša Bukša (no Jaunlatgales apriņķa Baltinavas pagasta Zobukalna fermas) lūgumu nepiedzīt no viņa Baltinavas krājaizdevu sabiedrības pārdiskontēto vekselu atlikumu 158 latu un 53 santīmu apjomā, valde atlika parāda piedzīšanai nolikto ūtrupi uz diviem mēnešiem.³⁴² Savukārt Valsts prezidenta sekretariāta piesūtītajā bijušā bankas preču uzrauga A. Štrausa lūguma lietā uzdeva atbildi sniegt bankas Aizdevumu rūpniekiem daļai.³⁴³ Valsts prezidenta sekretariāta piesūtītie lūgumi tika arī noraidīti – tāds bija, piemēram, A. Dannenbergas lūgums piešķirt viņam pabalstu kā bijušajam bankas darbiniekam.³⁴⁴ Lūgumu piesūtīšana turpinājās, tāpēc Latvijas Bankas valde 1937. gadā nolēma, ka uz visiem Valsts prezidenta sekretariāta piesūtītajiem rakstiem ir jānosūta atbilde. Ja uz iesūtī-

- 329 LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 61. l., 125. lp. o. p.
- 330 Latvijas Banka. *Gada pārskats par 1933. gadu*. Rīga : Latvijas Banka, 1934; Latvijas Banka. *Gada pārskats par 1934. gadu*. Rīga : Latvijas Banka, 1935.
- 331 LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 61. l., 229. lp. o. p.
- 332 Bleiere, Daina, Butulis, Ilgvars, Feldmanis, Inesis, Stranga, Aivars, Zunda, Antonijs. *Latvijas vēsture, 20. gadsimts*. Rīga : Jumava, 153. lpp.
- 333 LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 61. l., 139. lp. o. p.
- 334 Bleiere, Daina u.c. *Latvijas vēsture, 20. gadsimts*, 158. lpp.
- 335 LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 64. l., 130.–130. lp. o. p.
- 336 Lipša, Ineta. Ulmaņa mīlestības pinekļos. *Rīgas Laiks*, 2012, maijs, 38. lpp.
- 337 LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 64. l., 11. lp.
- 338 Turpat, 68., l., 116. lp.
- 339 Lipša, Ineta. Ulmaņa mīlestības pinekļos, 41.–42. lpp.
- 340 LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 32. l., 148. lp.
- 341 Turpat, 37. l., 3. lp.
- 342 Turpat, 64. l., 9. lp. o. p.
- 343 Turpat, 106. lp.
- 344 Turpat, 232. lp.

Loterijas izloze, veltīta Uzvaras laukuma būvei, Kongresu namā (Lielā ģilde). No kreisās puses: loterijas komisijas priekšsēdētājs, Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs (1931–1940) Ādolfs Klīve, Valsts un Ministru prezidents Kārlis Ulmanis, sešgadīgie Latvijas Neatkarības kara dalībnieku bērni – Rita Alksne un Zigfrīds Melnis –, kas vilka lozes. Galveno balvu – 100 000 latu – laimēja Irlavas-Večsātu piensaimnieku sabiedrība. Rīga, 1938. gada 17. februāris
LNA LVKFFDA, 1. f., A100, uzņ. 218. l.
Fotogrāfs – nezināms

Uzvaras laukuma naudas loterijas pirmā diena Kongresu nama Kolonnu zālē. Rita Alksne izvelk pirmo laimējušo lozi. Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs (1931–1940) Ādolfs Klīve, Valsts un Ministru prezidents Kārlis Ulmanis un Rita Alksne. Rīga, 1938. gada 17. februāris
LNA LVKFFDA, 1. f., A149-061. l.
Fotogrāfs – Eduars Kraucs

Uzvaras laukuma naudas loterijas izlozes atklāšana Kongresu nama Kolonnu zālē. No kreisās puses: Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs (1931–1940) Ādolfs Klīve, Valsts un Ministru prezidents Kārlis Ulmanis, Valsts kancelejas direktors Dāvids Rudzītis (ar brillēm), Rita Alksne un Zigfrīds Melnis. Rīga, 1938. gada 17. februāris
LNA LVKFFDA, 1. f., A149-062. l.
Fotogrāfs – Eduars Kraucs

tajiem rakstiem nav zīmogmarkas, tādās jāpieprasa no rakstu iesniedzējiem, pēc tam dodot atbildi iesniedzējam pēc lūguma būtības.³⁴⁵

Autoritārā režīma vadītājs K. Ulmanis "aktīvi piedalījās gan sava personiskā, gan režīma tēla veidošanā, sapludinot valsti ar savu personību"³⁴⁶. Viens no instrumentiem, kā viņš to panāca, bija Latvijas Bankas peļņas izmantošana publiskajā komunikācijā ar sabiedrību. Autoritārās ideoloģijas pirmajā posmā Latvijas Bankas ziedojumi vēl netika iekļauti K. Ulmaņa popularizēšanā, bet no 1937. gada tie kļuva par regulāru rituālu režīma politiskajā komunikācijā, kad Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs un galvenais direktors īpašās vizītēs ziedojumu čekus pasniedza Latvijas Valsts un Ministru prezidentam K. Ulmanim, lai viņš jau tālāk naudu varētu dāvināt vai piešķirt savā vārdā. 3 miljonus 104 tūkstošus 80 latu – tādu naudas summu Latvijas Banka ziedoja autoritārā režīma laikā (sk. tabulu "Latvijas Bankas ziedojumi Latvijas Valsts un

Ministru prezidentam Kārlim Ulmanim (1934–1940)". Lēmumus Latvijas Bankas valde pieņēma saskaņā ar padomes priekšsēdētāja Ā. Klīves norādījumiem, kurš galvenajam direktoram K. Vanagam darīja zināmu K. Ulmaņa aicinājumu ziedot konkrētas naudas summas konkrētām organizācijām. Latvijas Bankas valde pieņēma lēmumu, to apstiprināja padome. Gandrīz pusmiljonu latu (460 tūkstoši latu) no minētās summas Latvijas Banka ziedoja tieši K. Ulmanim, lai viņš to sadalītu tā, kā pats uzskata par vajadzīgu. Paralēli tam autoritārās valdības vadītājs atbalstīja savas intereses arī mērķa ziedojumos. Tāds bija, piemēram, ziedojums Bērzmuižas skolai, ņemot vērā, ka tā bija vienīgā ar Latvijas Bankas norādītu mērķa ziedojumu atbalstītā skola Latvijā, jo no 1886. gada līdz 1889. gadam tajā mācījās K. Ulmanis.

Visticamāk, K. Ulmanis personiski ir informējis bankas padomes priekšsēdētāju Ā. Klīvi par vēlamajām naudas

summām, kas Latvijas Bankai jāziedo, jo valdes un padomes dokumentācijā nav atrasti dokumenti, kuros būtu fiksēti tāda veida pieprasījumi. Tādējādi nav zināma motivācija, kāpēc, piemēram, valdes sēdē 1938. gada 9. jūnijā lemts nodot Valsts un Ministru prezidenta K. Ulmaņa rīcībā 100 000 latu, bet pēc nedēļas, 15. maija sēdē, šī summa palielināta par 50 000 latu.³⁴⁷ Prese informēja par finansējuma nodošanu K. Ulmaņa rīcībā,³⁴⁸ dažkārt atspoguļojot notikumu arī preses fotogrāfijās, kā tas notika apvērsuma trešajā gadadienā 1937. gada 15. jūnijā. Foto paraksts vēstīja, ka 14. maijā pie K. Ulmaņa vizītē bija Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs Ā. Klīve un galvenais direktors K. Vanags, lai nodotu viņam pusmiljonu latu lielu ziedojumu.³⁴⁹ Taču sociālajā atmiņā kā dažādo sabiedrisko iniciatīvu un organizāciju finansētājs ir palicis autoritārās valdības vadītājs K. Ulmanis, nevis Latvijas Banka.

345 Turpat, 66. l., 244. lp. o. p.

346 Hanovs, Deniss, Tēraudkalns, Valdis. *Laiks, telpa, vadonis* : autoritārisma kultūra Latvijā, 1934–1940. Rīga : Zinātne, 2012, 19. lpp.

347 LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 69. l., 1. lp. o. p.

348 Latvijas Banka nodod savu lielo ziedojumu. *Kurzemes Vārds*, Nr. 52, 1937, 5. marts, 1. lpp.; *Lieli ziedojumi valstiskiem mērķiem. Brīvā Zeme*, Nr. 133, 1938, 16. jūn., 3. lpp.; Valsts un Ministru prezidentam Dr. Kārlim Ulmanim. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 20, 1939, 25. janv., 1. lpp.; Liels ziedojums aizsargiem. *Latvijas Kareivis*, Nr. 116, 1940, 26. maijs, 1. lpp.

349 Latvijas Bankas lielais ziedojums. *Rīts*, Nr. 133, 1937, 15. maijs, 6. lpp.

LATVIJAS BANKAS ZIEDOJUMI LATVIJAS VALSTS UN MINISTRU PREZIDENTAM KĀRLIM ULMANIM (1934–1940)

LĒMUMA DATUMS	KAM ZIEDOTS	MĒRĶIS	SUMMA (LATOS)
08.06.1934. ³⁵⁰	Aizsargu organizācijām		10 000
Maijs, 1935. ³⁵¹	Kara aviācijas fondam		500 000
1935. ³⁵²	Brīvības pieminekļa komitejai		15 000
12.05.1936. ³⁵³	Aviācijas fondam		500 000
18.02.1937. ³⁵⁴	Uzvaras laukuma izbūvei		300 000
	Aizsargu aviācijai		100 000
	Latviešu preses biedrībai	Siguldas pils izbūvei	25 000
	Jaunatnes fondam		20 000
	Valsts Prezidenta K. Ulmaņa 28. janvāra Draudzīgajam aicinājumam		5 000
	Mazpulkiem		5 000
	Brīvdabas muzejam	Vienas ēkas novietošanai muzejā	5 000
	Latvijas Vēstures institūtam		15 000
	Skolēnu kopēdināšanai		10 000
	Lutera baznīcai Torņakalnā		500
	Pieminekļu valdei		5 000
	Brāļu kapu komitejai		1 000
12.05.1937. ³⁵⁵	Kara aviācijai		500 000
24.08.1937. ³⁵⁶	Tēvzemes balvas fondam	Sakarā ar Valsts Prezidenta K. Ulmaņa 60 gadu dzimšanas dienu	25 000
02.11.1937. ³⁵⁷	Valsts prezidenta K. Ulmaņa rīcībā izlietošanai sociāliem mērķiem	Sakarā ar Latvijas Bankas 15 gadu jubileju	15 000

17.12.1937. ³⁵⁸	Daugavpils Vienības namam	Vienas istabas iekārtošanai par Valsts prezidenta K. Ulmaņa reprezentācijas telpu	6 000
09.06.1938., 15.06.1938. ³⁵⁹	Valsts Prezidenta K. Ulmaņa rīcībā		150 000
	Brāļu kapu komitejai		1 000
	Aizsargu aviācijai		60 000
	Bērzmuižas skolai		10 000
	Tautsaimniecisku un finansiālu rakstu izdošanai		25 000
	Tieslietu ministra rīcībā	Sodu izcietušo aizgādnim	2 500
	Ludzas ugunsgrēkā cietušiem		5 000
15.11.1938. ³⁶⁰	Valsts prezidentam K. Ulmanim izlietošanai pēc viņa ieskatiem	Sakarā ar valsts 20 gadu jubileju	20 000
13.12.1938. ³⁶¹	Valsts prezidentam K. Ulmanim dāvanas iegādei Tieslietu ministrijai Tiesu pils iesvētīšanas gadījumā	AS "M. S. Kuzņecovs" izgatavotā vāze pēc mākslinieka Romāna Sutas zīmējuma	1 080
23.01.1939. ³⁶²	Draudzīgajam aicinājumam		15 000
09.05.1939. ³⁶³	Tautas dzīvā spēka vairošanai		260 000
	Valsts Prezidenta K. Ulmaņa rīcībā	Kulturālām un sabiedriskām vajadzībām	125 000
	Brāļu kapu komitejai		1 000
	Pieminekļu valdei		5 000
	Latvijas vēstures institūtam		5 000
	Latvijas Aeroklubam		5 000

350 LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 61., l., 116. lp. o. p.

351 Ievērojami ziedojumi aviācijai. *Spāmotā Latvija*, Nr. 12, 1935, 322. lpp.; Kara aviācijas fonda lielle darba panākumi. *Latvijas Kareivis*, Nr. 62, 1936, 15. marts, 1. lpp.

352 Puriņš, Āris. Latvijas Banka (1922–1940). **No:** *Latvijas Bankai XC*, 75. lpp.; Latvijas Banka Brīvības pieminekļa komitejai 1930. gadā bija ziedojusi 10 000 latu. Sk.: Ziedojumi Brīvības piemineklim. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 98, 1930, 3. maijs, 1. lpp.

353 LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 64. l., 96. lp.

354 Turpat, 66. l., 45.–45. lp. o. p.

355 Turpat, 132. lp. o. p.–133. lp.

356 Turpat, 211. lp.

357 Turpat, 32. l., 100. lp. o. p.

358 Turpat, 148. lp.

359 Turpat, 69. l., 1. lp. o. p.

360 Turpat, 35. l., 122. lp. o. p.

361 Turpat, 147. lp. o. p.

362 Turpat, 71. l., 23. lp. o. p.

363 Turpat, 128.–128. lp. o. p.

LĒMUMA DATUMS	KAM ZIEDOTS	MĒRĶIS	SUMMA (LATOS)
	Aizsargu aviācijai		20 000
	Tirdzniecības vārdnīcas izdošanai		25 000
	Ložmetēju kalna izdaiļošanai		5 000
	Andreja Pumpura biedrībai		1 000
16.05.1940. ³⁶⁴	Pieminekļu valdei		5 000
	Brīvdabas muzejam		5 000
	Latvijas Vēstures institūtam	Pirmā pasaules kara bēgļu laika vēstures sastādīšanai	10 000
	Latvijas Profesiju kamerai	Tautsaimniecības enciklopēdijas izdošanai	25 000
	Aizsargu štābam	Visiem aizsargu pulkiem	75 000
	Mazpulkiem		25 000
	Vidzemes patronāta biedrībai		1 000
	Latgales dziesmu svētkiem		4 000
	Valsts Prezidentam K. Ulmanim	Sadališanai pēc ieskatiem	150 000
			PAVISAM KOPĀ: 3 104 080

Jaunā ideoloģija tika veidota laika gaitā un iedibināta dzīvē ar dažādu jaunu politisko rituālu starpniecību, kuros uz valdes lēmumu pamata bija jāpiedalās arī Latvijas Bankas darbiniekiem. Reaģējot uz Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta 1936. gada 12. maija vēstuli, valde uzdeva bankas pilnvarotajiem ar attiecīgu skaitu bankas darbinieku ierasties 15. maija valsts svētkos noklausīties finanšu ministra apsveikumu.³⁶⁵ Latvijas Bankas darbinieki, tāpat kā pārējā Latvijas sabiedrība, tika iesaistīti ziedojumu vākšanā režīma jaunās politiskās telpas arhitektoniskā objekta – Uzvaras laukuma – izbūvei. Projektu personiski uzraudzīja K. Ulmanis, vadot attiecīgu komiteju un iesaistoties tā veicināšanas publiskajā komunikācijā, kuras "ietvaros ziedotā nauda un individuālais darbs raksturoti kā individuāla saikne ar vadoni, ar režīma vērtībām un pamatnostādņēm"³⁶⁶. 1936. gada 13. jūnijā Finanšu ministrijas apspriedē tika nolemts, ka ministrija un tai pakļauto iestāžu darbinieki piedalīsies Uzvaras laukuma izbūves darbā, ziedojot katrs vienas darbadienas faktisko izpeļņu un iegādājoties šim mērķim sarīkotās loterijas biļetes – pa vienai biļetei uz katru darbinieku.³⁶⁷ Turklāt tika atzīts par vēlamu, ka darbinieki pēc savas iespējas ziedotu arī vairāku dienu algu un iegādātos vairākas loterijas biļetes kā arī veicinātu loterijas biļešu izplatīšanu. Bankas darbinieki ziedoja Uzvaras laukuma izbūvei 26 968 latus naudā un pasūtīja loterijas biļetes par 5095 latiem.³⁶⁸

Latvijas Bankas valde aicināja visus bankas darbiniekus pēc iespējas piedalīties arī masu svētkos – Pļaujas svētkos Rēzeknē 1936. gada 13. septembrī –, kuru mērķis bija K. Ulmaņa režīma ideoloģiskā vēstījuma izplatīšana.³⁶⁹ Tomēr par bankas darbinieku lūgumu atlīdzināt braucējiem ceļa u.c. varbūtējos izdevumus valde lēma, ka to nav iespējams izpildīt, jo budžetā nav paredzētas attiecīgas summas. Tādējādi valdes rīcību varētu raksturot kā pragmatisku. Tomēr tai nācās respektēt politikas iejaukšanos bankas darbībā. Piemēram, tā paša gada novembrī valde informēja bankas centrāles daļas, ka finanšu ministrs ir atbrīvojis no darba 11. novembrī Lāčplēša kara ordeņa kavalierus un kara invalīdus par godu Lāčplēša svētkiem un Brāļu kapu iesvētīšanas pasākumam.³⁷⁰ Savukārt 1937. gada septembrī uz vienu darbadienu no darba tika atbrīvoti tie Latvijas Bankas darbinieki, kuri vēlējās doties uz Jelgavu aplūkot autoritārā režīma lauksaimniecības un rūpniecības sasniegumus Zemgales apgabala izstādē.³⁷¹

Finanšu ministru vizītes Latvijas Bankā autoritārā režīma laikā sāka izmantot režīma komunikācijā. Iekšējā komunikācijā iekļāvās sarunas pie servēta galda. Piemēram, par finanšu ministra Ludviga Ēķa vizītes laikā klāto galdu, ko servēja akciju sabiedrība "Ch. Jirgensons – Otto Švarcs", valde samaksāja 1038 latus 65 santīmus.³⁷² Savukārt par

364 Turpat, 74. l., 166. lp.

365 Turpat, 64. l., 96. lp.

366 Hanovs, Deniss, Tēraudkalns, Valdis. *Laiks, telpa, vadonis* : autoritārisma kultūra Latvijā, 256. lpp.

367 LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 64. l., 117. lp.

368 Latvijas Bankas bagātīgie ziedojumi. *Kurzemes Vārds*, Nr. 42, 1937, 21. febr., 3. lpp.

369 LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 64. l., 178. lp. o. p.

370 Turpat, 230. lp.

371 Turpat, 66. l., 215. lp. o. p.

372 Turpat, 68. l., 14. lp. o. p.

publiskās komunikācijas notikumu tika izveidota jaunieceltā finanšu ministra A. Valdmaņa vizīte Latvijas Bankā uzreiz pēc iecelšanas amatā 1938. gada sākumā, kas tika atspoguļota preses fotogrāfijās.³⁷³

Valdes sēdē 1940. gada 20. jūnijā, kas bija nākamā pēc 17. jūnijā notikušās padomju okupācijas, varas maiņa valstī netika pieminēta,³⁷⁴ kaut gan todien tika izveidota okupētās Latvijas marionešu valdība Augusta Kirhenšteina vadībā. Nākamajā dienā, 21. jūnijā, valdes sēdē ieradās padomes priekšsēdētājs Ā. Klīve un ziņoja, ka "Valsts Prezidents K. Ulmanis norādījis uz jaunas valdības sastādīšanu, jaunās valdības deklarāciju un kā Valsts Prezidents lūdz Latvijas Banku atbalstīt jauno valdību".³⁷⁵ Valde šo aicinājumu buriski ievēroja, un turpmāk sēžu protokolos atspoguļojas padomju ideoloģijas izpausmes. 5. jūlija sēdē galvenais direktors K. Vanags nolasīja Finanšu ministrijas referenta telefonogrammu par 5. jūlijā plānoto manifestāciju.³⁷⁶ (Tā bija demonstrācija Rīgā pie PSRS vēstniecības, kurā runu teica PSRS Tautas komisāru padomes priekšsēdētāja vietnieks Andrejs Višinskis un tika pasludināts, ka Latvijā tiks rīkotas Tautas Saeimas vēlēšanas.) Valde nolēma telefonogrammu pavairot un izlikt Latvijas Bankas darbiniekiem redzamās vietās, kā arī uzdeva Saimniecības daļai izpildīt Finanšu ministrijas rīkojumu par PSRS karoga iegādi. Ar 4. jūliju finanšu ministra v. i. Juri Pabērzu nomainīja Kārlis Karlsons. 15. jūlija sēdē galvenais direktors K. Vanags informēja valdi par finanšu ministra paziņojumu, ka no 13. jūlija pulksten 13.00 Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāja pienākumus no Ā. Klīves ir pārņēmis Pēteris Ozols.³⁷⁷ 16. jūlijā notika pēdējā Latvijas Bankas valdes sēde, kuras protokolā K. Vanags ir minēts kā galvenais direktors, kaut gan viņš no šā amata tika atbrīvots ar 13. jūliju, pārceļot direktora amatā. Sēdē piedalījās arī jaunieceltais galvenais direktors Kārlis Zandersons un direktori E. Ozoliņš un J. Stalbovs.³⁷⁸ Galvenais direktors K. Vanags ziņoja, ka saskaņā ar Latvijas Bankas padomes lēmumu galvenais direktors K. Zandersons, sākot ar 16. jūliju, piedalās valdes sēdēs informācijas nolūkā un, sākot ar šo dienu, viņam ir izmaksājama alga. Ar 16. jūliju no darba Latvijas Bankā tika atlaists galvenā direktora vietnieks Ž. Šēnbergs. Viņa pienākumu izpildīšana tika uzdota direktoram J. Stalbovam. Kopumā Latvijas Banka darbības gados sekmīgi īstenoja centrālajai bankai statūtos paredzētās funkcijas, tomēr pēc valsts apvērsuma autoritārā režīma laikā 30. gadu beigās Latvijas Bankas padomes locekļi pakļāvās valdības uzspiestajiem viedokļiem. Padome gan izmantoja īpašu taktiku – tā balsoja par valdības ieteiktajiem lēmumiem, tomēr vienlaikus norādīja uz riskiem, kādus konkrētais lēmums varētu radīt tautsaimniecībā. Tālaika politikajā

situācijā, kur autoritārās valdības vadītājs protežēja savu tautsaimniecības pārveides nodomu īstenošanai īpaši izveidoto Latvijas Kredītbanku, tas bija saprātīgs veids, kā Latvijas Bankas padome varēja turpināt nodrošināt centrālās bankas uzdevumu izpildi.

ATTĒLS 50. LAPPUSĒ:
Latvijas Bankas Centrāles darbinieki 1927. gadā,
svinot bankas piekto jubileju.
Latvijas Bankas arhīvs

ATTĒLS 51. LAPPUSĒ:
Skats uz Latvijas Bankas ēku. 20. gs. 30. gadi
LNA LVKFFDA, 1. f., 72116N.I.
Fotogrāfs – Vilis Rīdzenieks

373 Finanšu ministrs A. Valdmanis ierodas Latvijas Bankā.
Jaunākās Ziņas, Nr. 149, 1938, 7. jūl., 3. lpp.

374 LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 75. l., 35.–37. lp.

375 Turpat, 41. lp.

376 Turpat, 60.–60. lp. o. p.

377 Turpat, 72. lp.

378 Turpat, 74. lp. o. p.

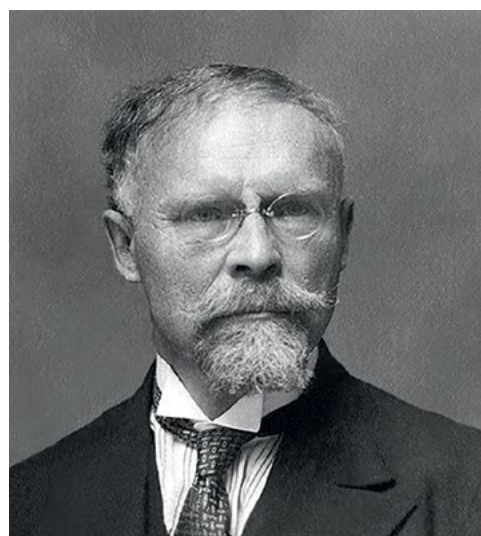
OTRĀ DAĻA

LATVIJAS BANKAS VADĪTĀJI

LATVIJAS BANKAS PADOME

PADOMES PRIEKŠSĒDĒTĀJI UN VIŅU VIETNIEKI

LNA LWA, 2996. f., 10. apr., 7480. l., 5. lp.

RINGOLDS KALNINGS

(24.10.1873.–24.08.1940.)

Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs 19.10.1922.–28.06.1927.

SABIEDRISKI POLITISKĀ DARBĪBA
Studentu korporācijas "Selonija" biedrs

APBALVOJUMI
Triju Zvaigžņu ordenis, trešā šķira (1928)

Ringolds Kalnings dzimis 1873. gada 24. oktobrī tautiskās atmodas laikmeta darbinieka, Rīgas Latviešu biedrības priekšnieka, advokāta Krišjāņa Kalniņa ģimenē. Beidzis Nikolaja ģimnāziju Rīgā, studējis Rīgas Politehniskajā institūtā (1893–1897) tirdzniecību, ieguvis tirdzniecības zinību

kandidāta (*can. rer. merc.*) grādu. Latvijas Bankas darbinieka anketā viņš norādījis šādas valodu prasmes: "angļu, franču, vācu, krievu, pietiekoši latviešu, itāliešu, zviedru".¹ R. Kalnings strādājis kāda Krievijas loģistikas un apdrošināšanas uzņēmuma – "sabiedrībā preču vešanai pa jūrām,

upēm un sausu zemi, preču apdrošināšanai un aizdevumu izsniegšanai" – Pēterburgas nodaļā, bet pēc tam tā paša uzņēmuma Maskavas nodaļā.² 1897. gadā kļuvis par sekretāru Aleksandra tēraudlietuves pārvaldē Pēterburgā. Vēlāk Pēterburgā viņš izveidoja savu tirdzniecības kantori, ko pārveidoja par akciju sabiedrību. Pēc tam, kad 1917. gada oktobrī valsts apvērsuma rezultātā pie varas nāca boļševiki, R. Kalnings pusotru gadu atradās cietumā.

Kopā ar dzīvesbiedri Elizabeti un audžudēlu Ringoldu Rozīti atgriezās no Padomju Krievijas 20. gadu sākumā. Jaunizveidotajā Latvijas valstī R. Kalnings iesaistījās finanšu resora darbā, kļūstot par finanšu ministru (21.03.1921.–09.09.1922.).

MINISTRS KĀ "SENGAIDĪTS DIKTATORS"

Finanšu ministrijas ierēdnis Aleksandrs Kārklīšs pirmo R. Kalninga darbības posmu ministra amatā raksturojis vārdiem, ka viņš "uzņēmās valsts finanšu vadību pēc K. Puriņa aiziešanas kā sengaidīts diktators".³ R. Kalnings aktīvi piedalījās instrukcijas par bijušās Krievijas naudas zīmju reģistrēšanu izstrādāšanā, iedziļinoties visos sīkumos. A. Kārklīšs pat rezumē, ka šī 1921. gadā izdotā instrukcija bija R. Kalninga paša uzrakstīta un tika Finanšu ministrijas ierēdņu "latviskota", jo R. Kalninga latviešu valodas rakstība nav bijusi teicama.

Kā finanšu ministrs viņš bija privātās iniciatīvas atbalstītānas piekritējs. R. Kalnings centās sabalansēt valsts budžetu ar taupības palīdzību, proti, samazinot valsts izdevumus tiktāl, lai tos varētu segt ar pastāvošajiem ieņēmumiem.⁴ R. Kalninga paša taupību ar humoru ir pieminējuši viņa laikabiedri savās atmiņās.⁵

R. Kalnings aktualizēja jautājumu par emisijas bankas dibināšanu ar mērķi īstenot naudas reformu. Viņa projekts paredzēja, ka, pirmkārt, valsts šajā bankā ieguldītu visu savu zelta fondu. Otrkārt, īpašas uzticības personas aicinātu Latvijas iedzīvotājus ieguldīt bankas kapitālā. Treškārt, pēc tam R. Kalnings lūkotu piesaistīt trūkstošo kapitālu ārzemēs. Viņš domāja, ka ārzemnieku piedalīšanās vajadzīga ne tikai līdzekļu piesaistes nolūkā, bet arī tāpēc, ka tas ļautu bankai būt neatkarīgākai. "Budžeta debatēs viņš paskaidroja, ka gadījumā, ja emisijas bankā būs Latvijas pilsoņi vien, tad viņa palaikam atradīsies zem valdības un zem Satversmes sapulces iespaids," raksta A. Kārklīšs.⁶ R. Kalnings publicēja īpašu uzsaukumu Latvijas iedzīvotājiem ieguldīt bankas pamatkapitālā, iecēla uzticības vīrus, tomēr "uz uzaicinājumu neviens neatsaucās un uzticības vīri neko neizdarīja".⁷

"Noteikumus par naudu", ar kuriem 1922. gada 3. augustā tika noteikts, ka Latvijas naudas vienība ir lats, parakstīja Ministru prezidents Zigfrīds Anna Meierovics un finanšu ministrs R. Kalnings.

Ringolds Kalnings iecienītajā brīvā laika nodarbē – makšķerēšanā. *Nedēļa*, Nr. 27, 1923, 6. jūl.

- 1 Ringolda Kalninga personas lieta. Latvijas Bankas arhivs, 4. lp.
- 2 Kroders, Pauls (red.). *Latvijas darbinieku galerija, 1918–1928*. Rīga : Grāmatu Draugs, 1929, 55. lpp.
- 3 Kārklīšs, Aleksandrs. *Mūsu naudas reforma*, Rīga : [Economists], 1927, 136. lpp.
- 4 Turpat, 237. lpp.
- 5 Cielēns, Fēlikss. *Laikmetu maiņā : atmiņas un atziņas. 4. grāmata. Latvijas neatkarīgās demokrātiskās republikas uzplaukums un noriets*. Stokholma : Memento, 1999, 75. lpp.
- 6 Kārklīšs, Aleksandrs. *Mūsu naudas reforma*, 398. lpp.
- 7 Kārklīšs, Aleksandrs. Latvijas Banka. *Economists*, Nr. 12, 1923, 15. jūn., 458. lpp.

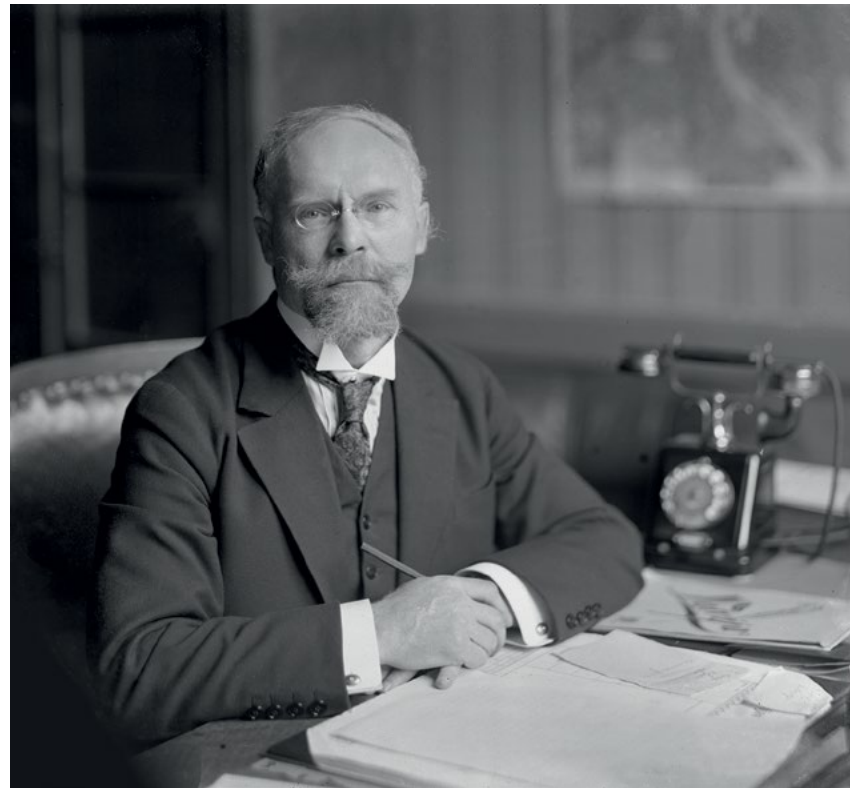
1922. gada rudenī pēc R. Kalninga demisijas avīze "Latvijas Vēstnesis" viņu novērtēja kā izcilu ministru un norādīja, ka R. Kalninga nopelni bija tā stingrība un neatlaidība, ar kādu viņš panāca, ka Ministru kabinets un Satversmes sapulce īsteno projektus un priekšlikumus, ko bija izteikuši jau viņa priekšgājēji amatā. "Kalninga "nē" un "jā" ir tie, kas cēla viņu augstumos. Brīžam un, var teikt, pat bieži šie "nē" un "jā", šī ietiepība bija arī kaitīga valstij, bet panākumi šos jaunumus aizsedza, mēs tos sevišķi nejutām."⁸ Viens tāds piemērs bija emisijas bankas dibināšana. Tikai pirms savas demisijas, neveiksmīgajos mēģinājumos personiski pārliecinājies, ka ārvalstu kapitālu nav iespējams piesaistīt, R. Kalnings piekrita idejai dibināt valsts banku (nevis viņa iecerēto akciju banku) ar emisijas tiesībām.

"NEKĀDAS RECEPTES NEVIENAM!"

1922. gada 19. oktobrī Ministru kabinets iecēla pirmo Latvijas Bankas padomi. Padomes priekšsēdētāja amatā bija R. Kalnings⁹, šajā laikā arī otrreiz vadot Finanšu ministriju (01.07.1924.–18.12.1924.).

R. Kalnings bija arī 1. Saeimas un 2. Saeimas deputāts, ievēlēts no Arveda Berga vadītās partijas – Bezpartejiskā nacionālā centra – 1922. gadā un no Nacionālās apvienības 1925. gadā. Bija Latvijas–Krievijas tirdzniecības līguma slēgšanas delegācijas loceklis un Latvijas tirdzniecības delegācijas priekšsēdētājs.¹⁰ "Kā deputāts R. Kalnings bija gluži kluss, reti kāpa katedrā, ar visiem gribēja būt labās personīgās attiecībās un garlaicīgāko debašu laikā kuluāros spēlēja šahu," atmiņās raksta viņa kolēģis politikā Fēlikss Cielēns.¹¹

Žurnāls "Latvijas Tirdzotājs" 1926. gadā intervēja Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāju: "Ringolds Kalnings domā, ka nevienam nav izejas sūdzēties par grūtiem laikiem. Ja kādam tādi ir, tad tas zināmā mērā pats vainīgs, vaj nu pārspekulējoties, vaj arī par daudz plaši un izšķērdīgi dzīvojot. Sevišķi un vairākkārtīgi R. Kalninga kungs uzsver izšķērdību."¹² Sarunājoties ar žurnālistu, R. Kalnings staigājis pa kabinetu enerģiskiem soļiem, apstājoties apdomājies un izteicis savas domas, precīzi formulētas: "Nekādas receptes nevienam! Katram pašam jāzina, kā viņam jādzīvo!" Šajā laikā R. Kalnings paralēli darbam Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāja amatā darbojās vēl sešos uzņēmumos – bija tirdzniecības-rūpniecības akciju sabiedrības "Labraga" valdes priekšsēdētājs, akciju sabiedrības "Latvijas tranzīts" valdes loceklis, akciju sabiedrības "I Latvijas Cukura fabrika" valdes loceklis, paju sabiedrības "Latvijas Linu Centrāle" valdes loceklis, akciju sabiedrības "Latvijas Lini" Revīzijas komisijas loceklis un akciju sabiedrības "Fēnikss" padomes loceklis.¹³ Pēc grozījumiem Latvijas Ban-

Ringolds Kalnings, Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs (1922–1927). Ap 1925. gadu. VRVM 122856. Fotografāfs – Krišs Rake

kas statūtos (01.03.1927.), kuri Latvijas Bankas padomes locekļiem aizliedza ieņemt amatus citās kredītiestādēs un uzņēmumos, kas kredītējās Latvijas Bankā, viņš izstājās no visiem uzņēmumiem.

1927. gadā beidzās R. Kalninga pilnvaras Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāja amatā, kurā valdība iecēla Jūliju Celmu, 2. Saeimas deputātu no Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas.

UZ DZĪVI ĀRZEMĒS

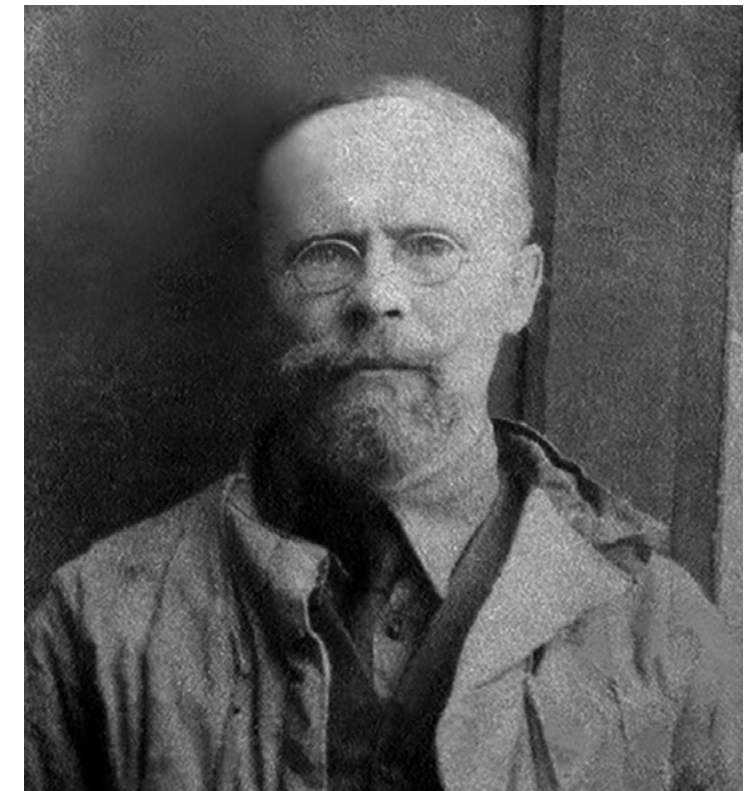
Pēc darba Latvijas Bankas padomē R. Kalnings darbojās privātajā uzņēmējdarbībā – viņa tirdzniecības uzņēmums specializējās metālu, labības, ogļu, linsēklu un linu tirdzniecībā. 1930. gadā intervijā avīzes "Pēdējā Brīdī" žurnālistam uz jautājumu, ar kādām īpašībām jābūt apveltītam liela uzņēmuma vadītājam, R. Kalnings atbildēja: "Tam vajadzīgi piedzīvojumi [pieredze – I. L.], orientēšanās spējas [apsākļu izjūta], labs vārds [reputācija] un līdzekļi. Man personīgi tas nebūt neskādē, ka Ringolda Kalninga vārds ir minēts arī "Britānijas Enciklopēdijā" kā Latvijas finanšu ministrs, kas ir nostabilizējis Latvijas valūtu."¹⁴

Ringolds Kalnings, Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs (1922–1927). 1928. gads. LNA LVVA, 2996. f., 10. apr., 7480. l., 5. lp.

Tomēr uzņēmums cieta finansiālus zaudējumus, tāpēc 30. gadu sākumā R. Kalnings pārcēlās uz dzīvi un ārstēšanos ārzemēs, mainot dzīvesvietas Parīzē un Vīnē, bet vasaras pavadīja iecienītajās makšķerēšanas vietās – Budapeštas un Belgradas apkaimēs. Viņa hobijs bija makšķerēšana, ar ko bija aizrāvis, jau skolnieks būdams, un ko atsāka, strādājot Pēterburgā 20. gs. sākumā. Lai varētu netraucēts makšķerēt foreles, R. Kalnings tolaik pat nomāja divas upes – lževas ieteku pie Volosovas stacijas un vēl kādu upi pie Gatčinas. Viņam īpaši patika makšķerēt sapalus un foreles uz t.s. mušiņām.¹⁵

Miris 1940. gada 24. augustā ārzemēs. R. Kalninga dzīvesbiedre Elizabete, kas dzīvoja Rīgā un vīru ārzemēs tikai apciemoja, cieta padomju represijās – viņu deportēja 1941. gada 14. jūnijā.¹⁶

Ringolds Kalnings, Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs (1922–1927). 1920. gads. LNA LVVA, 2996. f., 10. apr., 7480. l., 1. lp.

- 8 Smiltens, A. Ringolds Kalnings. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 202, 1922, 9. sept., 1.–2. lpp.
- 9 Darbinieku dienesta gaitu reģistra grāmata. Latvijas Bankas arhivs, 242. lp. o. p.–243. lp.
- 10 V. R. Saruna ar Ringoldu Kalningu par Latvijas–Krievijas tirdzniecības līgumu. *Latvijas Tirdzotājs*, Nr. 2/3, 1928, 6.–7. lpp.
- 11 Cielēns, Fēlikss. *Laikmetu maiņā* : atmiņas un atziņas. 3. grāmata. *Latvijas neatkarīgās demokrātiskās republikas lielais laiks*. Stokholma : Memento, 1998, 159. lpp.
- 12 Ko saka par mūsu saimniecisko stāvokli. *Latvijas Tirdzotājs*, Nr. 11, 1926, 1.–2. lpp.
- 13 Ringolda Kalninga personas lieta. Latvijas Bankas arhivs, 3. lp.
- 14 Ko Ringolds Kalnings domā par politiku un dzīvi. *Pēdējā Brīdī*, Nr. 154, 1930, 13. jūl., 10. lpp.
- 15 J. Z. Ringolds Kalnings kā makšķernieks. *Mednieks un Makšķernieks*, Nr. 8, 1926, 253. lpp.
- 16 Smits, Arn. Nedēļas piezīmes. *Austrālijas Latvietis*, Nr. 81, 1951, 23. apr., 3. lpp.

Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs
Jūlijs Celms. 1928. gads
LNA LVVA, 2996. f., 3. apr., 3188. l., 5. lp.

PARTIJAS IETEKMĒ

J. Celma pilnvaras beidzās 1930. gada jūlijā, bet koalīcijas frakcijas līdz pat novembrim nespēja vienoties par jauno kandidatūru, kā rezultātā Latvijas Bankas padome vairākus mēnešus strādāja bez priekšsēdētāja.²¹ Ministru kabinets tikai ar 1930. gada 18. novembra lēmumu amatā iecēla J. Celmu.²² Tomēr prese prognozēja, ka lēmums varētu tikt savā ziņā apšaubīts. "Viens no visnopietnākiem saimnieciskiem posteņiem – Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāja amats – padarīts pēdējā laikā par savādu politisku rotaļu objektu," rakstīja avīze "Latvijas Sargs", vēstot, ka LSDSP Centrālā komiteja J. Celmam tomēr neļauj amatu ieņemt un ka jautājums tinas politiskas mistifikācijas dūmos.²³ 22. novembrī avīze "Sociāldemokrāts" vēstīja, ka viņš ir atteicies no šā amata. Kolīdz 20. novembrī J. Celms saņēmis oficiālu ziņu par iecelšanu, viņš tūlīt "nosūtījis Finanšu ministrijai rakstu, kurā paziņojis, ka no priekšsēdētāja amata atsakās".²⁴ Tas notika politisku iemeslu dēļ, J. Celmam pakļaujoties LSDSP disciplīnai. Turklāt LSDSP Centrālajā komitejā paziņoja, ka "lēmumu negrozīs un arī citu kandidātu no savas puses nedos",²⁵ jo presē tika izteiktas prognozes,

ka J. Celma vietā partijas sūtīs Voldemāru Bastjāni. Avīze "Pēdējā Brīdī" pieminēja, ka LSDSP Centrālajā komitejā esot daudz pretinieku J. Celma kandidatūrai, un sniedza viņam simpatizējošu raksturojumu: "J. Celms pazīstams kā ļoti lietišķs, iecietīgs un objektīvs Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs, kurš nav izmantojis savu stāvokli partijas agitācijas nolūkiem. To viņam pārmetot daži partijas biedri."²⁶ LSDSP Centrālā komiteja kategoriski paskaidroja, ka "minēto amatu tagadējos apstākļos sociāldemokrāts nevar uzņemt" un ka šis lēmums ir saistošs visiem partijas biedriem.²⁷ Padomi par atlūguma no padomes priekšsēdētāja amata iesniegšanu J. Celms informēja tikai 1930. gada 3. decembra sēdē. Turpmāk līdz 1931. gada 29. oktobrim viņš faktiski strādāja padomē kā tās loceklis, padomes priekšsēdētāja pienākumus pildīja priekšsēdētāja vietnieks Ādolfs Klīve, ko Ministru kabinets iecēla padomes priekšsēdētāja amatā 1931. gada 24. novembrī. Piepildījās avīzes "Pēdējā Brīdī" prognoze, ka "sociāldemokrāti aiz iekšējām personīgu un principiālu rakstura nesaskaņām ietiepsies un zaudēs svarīgu posteni, samazinādami izredzes uz kādreizēju sastrādāšanu ar liberālo latviešu pilsonību".²⁸

PĒC APVĒRSUMA CIETUMĀ

J. Celma dzīvesbiedre Milda (1881–?) bija privātās ģimnāzijas īpašniece Rīgā. Ģimenē uzaudzināts dēls Aleksandrs (1911–1987 Takomā) un meita Laima (1903–1988). J. Celms sarakstījis latviešu mācību grāmatas matemātikā – "Aritmētisku uzdevumu krājums pirmmācības skolām", kā arī "Skaitļu un trigonometrisko lielumu logaritmu tabeles" –, kas, sākot ar 1906. gadu, izdotas atkārtotos izdevumos. Piemēram, grāmatas "Skaitļu un trigonometrisko lielumu logaritmu tabeles" septīto izdevumu grāmatu apgāds "Valters un Rapa" laida klajā jau pēc J. Celma nāves – 1937. gadā.

1934. gadā pēc Kārļa Ulmaņa valsts apvērsuma J. Celms tika apcietināts un ieslodzīts Rīgas Centrālcietumā. Latvijas Kara tiesa viņam piesprieda četru mēnešu cietumsodu. Sliktās veselības dēļ viņš mira drīz pēc soda izciešanas – 1935. gada 9. maijā – Rīgas I pilsētas slimnīcā aklās zarnas operācijas komplikāciju dēļ.²⁹ Apbedīts Brāļu kapos Rīgā.

21 Vaj iecels Celmu? *Latvijas Sargs*, Nr. 45, 1930, 10. nov., 1. lpp.

22 Par Latvijas Bankas pad. priekšsēd. iecelts Jūlijs Celms, Zemes bankas – K. Ulmanis. *Latvija*, Nr. 87, 1930, 18. nov., 1. lpp.

23 Politiskas piezīmes. *Latvijas Sargs*, Nr. 46, 1930, 17. nov., 2. lpp.

24 Bdr. J. Celms atteicies no Latvijas bankas pad. priekšsēd. amata. *Sociāldemokrāts*, Nr. 265, 1930, 22. nov., 2. lpp.

25 Demokrātiskais centrs cer, ka nac. apvienības ministrs Celma atteikšanos nepieņems. *Latvija*, Nr. 89, 1930, 25. nov., 1. lpp.

26 Vai Celms atteiksies? *Pēdējā Brīdī*, Nr. 264, 1930, 21. nov., 1. lpp.

27 Bdr. J. Celms atteicies no Latvijas bankas pad. priekšsēd. amata. *Sociāldemokrāts*, Nr. 265, 1930, 22. nov., 2. lpp.

28 Vai Celms atteiksies? *Pēdējā Brīdī*, Nr. 264, 1930, 21. nov., 1. lpp.

29 Pēc aklās zarnas operācijas slimnīcā vakar miris bij. deputāts Jūlijs Celms. *Pēdējā Brīdī*, Nr. 105, 1935, 10. maijs, 1. lpp.

ĀDOLFS KLĪVE

(31.05.1888.–08.04.1974.)

Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāja vietnieks 01.11.1922.–15.06.1924.; 22.07.1926.–02.12.1930.
 Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāja p. i. 03.12.1930.–23.11.1931.
 Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs 24.11.1931.–13.07.1940.
 Latvijas Bankas padomes loceklis 16.06.1925.–21.07.1926.

SABIEDRISKI POLITISKĀ DARBĪBA

Latviešu zemnieku savienības biedrs
 Latvijas Aerokluba padomes loceklis
 Uzvaras laukuma izbūves komitejas prezidija loceklis
 Latvijas Centrālās padomes loceklis

APBALVOJUMI

Triju Zvaigžņu ordenis, otrā šķira (1926)
 Aizsargu Nopelnu krusts (1927)
 Latvijas Neatkarības piemiņas medaļa (1928)
 Igaunijas Ērgļa ordenis, I šķira (1936)
 Triju Zvaigžņu ordenis, pirmā šķira (1938)

Ādolfs Klīve dzimis 1888. gada 31. maijā "Klīvu" mājās Bauskas apriņķa Vecmuižas pagastā lauksaimnieku Jēkaba Klīves un Dārtas Klīves (dz. Biķernieks) ģimenē. Beidzis Stelpes-Beķera pagasta skolu un Bauskas pilsētas skolu. 1909. gadā nokārtojis mājskolotāja un komerczinību skolotāja eksāmenus. Studējis Maskavas Komerctitūtā, 1913. gadā absolvējis Maskavas Šaņavska Universitātes Tautsaimniecības fakultāti. Pēc tam strādājis par tirdzniecības zinību skolotāju Jaunjelgavā un Jelgavā. Pirmā pasaules kara laikā Ā. Klīve bija Bēgļu apgādāšanas Centrālā darba biroja vadītājs, Krievijas Pilsētu sa-

vienības Pārtikas un lauksaimniecības nodaļas priekšnieks pie Krievijas XII armijas. Pēc 1917. gada februāra revolūcijas, kuras rezultātā Krievijā tika gāzta cara patvaldība un iegūtas demokrātiskās brīvības, Ā. Klīve aktīvi iesaistījās sabiedriski politiskajā dzīvē. Viņš tika ievēlēts par Kurzemes Zemes padomes locekli, strādāja par Kurzemes guberņas pārtikas komisijas priekšsēdētāju. Ā. Klīve piedalījās politiskās partijas dibināšanā un kļuva par Latviešu zemnieku savienības priekšsēdētāja biedru. Ā. Klīve bija arī Latviešu pagaidu nacionālās padomes loceklis un tās Finanšu komisijas priekšsēdētāja biedrs

un priekšsēdētājs. Viņš piedalījās Latvijas neatkarības proklamēšanā, darbojās Tautas padomē, bija ievēlēts Satversmes sapulcē.

BANKĀ UN POLITIKĀ

Atmiņās Ā. Klīve raksta, ka 1922. gadā, Ministru prezidentam Zigfrīdam Annam Meierovicam lemjot par Latvijas Bankas pirmās padomes sastāvu, viņš tieši Meierovica uzstājības dēļ pieņēmis priekšsēdētāja vietnieka amatu. "Ja es neuzņemtos, padomes priekšsēdētāja vieta būtu jādod

Latviešu zemnieku savienības gājiens Rīgā, 1931. gada 21. jūnijā. Tribīnē viens no partijas vadītājiem, Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāja vietnieks Ādolfs Klīve. LNA LVKFFDA, 1. f., A157-09. I. Fotogrāfs – nezināms

sociāldemokrātam, bet tas nebūtu labākais atrisinājums, sevišķi attiecībā uz latviešu elementa stiprināšanu rūpniecībā un tirdzniecībā. Būtu arī principā nepareizi atstāt centrālbankas vadību bez lielākās pilsoniskās partijas pārstāvja. Ka [Ringolds] Kalnings ar savām krievu kupča manierēm nevar būt labs LB pārstāvis starptautiskā forumā, to jau viņš pierādījis. Ja es neuzņemoties vicepriekšsēža posteni, lai pēc Kalninga nāktu par priekšsēdi, tā esot kļūda un viņš bez frakcijas piekrišanas ar to nesamierinātosies. Šīs kaulēšanās rezultātā es Meierovicam piekritu ar noteikumu, ka man vienmēr paliek iespēja no vicepriekšsēža amata atteikties un palikt tikai par LB padomes locekli.³⁰ Būdams Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāja vietnieks, Ā. Klīve aktīvi iesaistījās Latvijas politikā kā otrais populārākais (pēc Kārļa Ulmaņa) Latviešu zemnieku savienības līderis. Viņš bija deputāts trijās Saeimās (1., 2. un 3.), darbojās Ārlietu komisijas vadībā, rakstīja un publicēja darbus par Latvijas politiku un tautsaimniecību (sk. Ā. Klīves publicēto grāmatu sarakstu). Ā. Klīvi kā enerģisku politiķi ir aprakstījis politiķis Fēlikss Cielēns epizodē par Kārļa Ulmaņa un Marģera Skujenieka cīkstēšanos par iespēju veidot jauno valdību 1926. gadā: "17. decembra vakarā Saeimas lielajā kuluārā zālē norisinājās augstsprieguma aktivitāte. Garenās, mazliet krēslainās zāles vakaru galā, lielā degošā kamīna siltuma un gaismas apstrāvoti, pie garā galda savu galveno štābu bija noenkurojuši Ulmanis un Klīve. Tur viņi vervēja vairākumu savai valdībai. Kāds jaunāks Zemnieku savienības deputāts pieveda līderiem kādus citus deputātus, ar kuriem Ulmanis un Klīve svarīgi, paklusu sarunājās. Ulmanis kā parasti vilka seju joviālos pantos, šoreiz gan, lai maskētu bažas par draudīgo stāvokli. Klīve, nopietni raizīgs, it kā no viņa pūlēm atkarātos ne tikai Uniona un Zemnieku banku liktenis, bet Latvijas valsts pastāvēšana..."³¹ Papildus Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāja biedra amatam Ā. Klīve bija valdes priekšsēdētājs Rīgas Uniona bankā un Latvijas atjaunošanas sabiedrībā "Lats". Šos amatus viņš atstāja 1927. gada 12. martā, informējot finanšu ministru, ka vairs neieņem nekādus amatus citās kredītiestādēs vai uzņēmumos, kuri kredītējas Latvijas Bankā. Jau 1931. gadā Ā. Klīve kļuva par Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāju un saglabāja šo amatu arī pēc 1934. gada 15. maija valsts apvērsuma autoritārā režīma laikā. Viņš bija uzmanīgs vadītājs. Piemēram, 1936. gadā kāds 60 gadu vecs vīrietis vēstulē Ā. Klīvem lūdza izgādāt sarga vai šveicaru vietu Latvijas Bankā, atsaucoties uz to, ka abi esot novadnieki un jaunībā piedalījušies kopā kādās bēres. Ā. Klīves sekretārs vēstules rakstītāju informēja, ka viņa vecuma dēļ nav iespējams piedāvāt darbu bankā, tomēr, ja gadīsies vakanta sarga vieta, tad viņu par to informēs.³²

Ā. Klīve 1930. gadā Bernē, Šveicē, apprecējās ar *cand. oec.* Lizeti Liliju (dz. Kugelbergs). Viņa dzīvesbiedre darbojās mājsaimniecībā un sabiedriskajā dzīvē – studenšu korporācijā "Daugaviete", Latvijas Akadēmiski izglītoto sieviešu savienībā un biedrībā "Māte un bērns". Ģimenē auga dēls Visvaldis Varnesis.

TRIMDĀ

Pēc padomju okupācijas Ministru kabineta 1940. gada 13. jūlija sēdē Ā. Klīve tika atbrīvots no darba Latvijas Bankā. Nacistu okupācijas laikā viņš piedalījās nelegālā politiskā centra Latvijas Centrālās padomes izveidē, pārstāvot Latviešu zemnieku savienību. 1944. gadā Ā. Klīve parakstīja memorandu par Latvijas suverenitātes atjaunošanu. 1944. gadā viņš devās trimdā uz Vāciju, kur turpināja būt politiski aktīvs. Ā. Klīve piedalījās Latvijas Centrālās padomes darbā, Latviešu zemnieku savienības atjaunošanā un tās turpmākajās aktivitātēs. 1950. gadā izceļoja uz Amerikas Savienotajām Valstīm, kur tapušas viņa atmiņas. Tās liecina, ka memuārus Ā. Klīve sāka rakstīt jau 30. gados līdztekus tiešajam darbam Latvijas Bankā, sevišķu vērību pievēršot ārpolitikai. Tomēr šīs atmiņas viņš bija spiests iznīcināt pirmajā padomju okupācijas gadā, lai eventuāli nekompromitētu tajās minētos cilvēkus. Vācijā trimdas laikā viņš sāka atmiņu rakstīšanu no jauna. Tajās Ā. Klīve raksta: "Izšķīros atmiņu rakstīšanu sākt ar 15. maiju, kā to biju apņēmis Rīgā. To pieminu šeit, lai pastrīpotu, ka manas atmiņas sākās spontāni un nav domātas ne Ulmaņa vai citas kādas politikas aizstāvēšanai vai kritikai. Tās nav arī domātas kā pamācība nākošām paaudzēm, bet satur aprakstus par notikumiem, kuros es esmu piedalījies vai tos piedzīvojis. Tās satur arī vērtējumus un atzinumus, kuros es kā ilggadīgs parlamenta ārlietu komisijas vicepriekšsēdis esmu ņēmis dzīvu līdzdalību. Manas atmiņas apzinīgi nav ieturētas norobežotu memuāru plāksnē, bet atsvaudinātas ar daudziem personīgiem pārdzīvojumiem, kas raksturīgi pārdzīvojamam laikam un manam darbam."³³ Miris 1974. gada 8. aprīlī Springfildā Ohaio. Pārapsēdīts Latvijā Vecumnieku pagasta Klīves kapos 1994. gadā.

Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs Ādolfs Klīve ar dzīvesbiedri Lizeti Liliju un dēlu Visvaldi Varnesi 1938. gadā. *Atpūta*, Nr. 711, 1938. Fotografis – J. Krieviņš

Ā. KLĪVES GRĀMATAS

Latvijas valsts politika : Latviešu Zemnieku savienības priekšstāvja A. Klīves atbildes runa uz valdības deklarāciju Tautas padomē 9. dec. 1919. g. Rīga : Latviešu Zemnieku savienība, 1919.

Finansiēlais stāvoklis Latvijā un ārzemēs : pēc Briseles starptautiskās finanšu konferences materiāliem. Rīga : Latvijas Kultūras veicināšanas biedrība, 1921.

Latvijas brīvvalsts. Rīga : [b. i.], 1920.

"Nafta" un "Jaunākās Ziņas". Rīga : [b. i.], 1922.

Piezīmes pie mūsu saimnieciskās politikas. Rīga : [b. i.], 1926.

Lauksaimniecības krīze un sociāldemokrāti. Rīga : Zemnieka Domas, 1927.

Latviešu pilsonības saimnieciskā politika, 1918–1928. Rīga : Zemnieka Domas, 1928.

Zemnieks un politika : referāts Latviešu zemnieku savienības XV kongresā. Rīga: Latviešu zemnieku savienība, 1931.

Latvijas 40 gadi. [Nujorka] : Komiteja Latvijas brīvībai, 1958.

Brīvā Latvija. Latvijas tapšana : atmiņas, vērojumi un atzinumi. [Bruklina] : Grāmatu Draugs, 1969.

Latvijas neatkarības gadi : Latvijas politiskā veidošanās un augšana. [Bruklina] : Grāmatu Draugs, 1976.

30 Klīve, Ādolfs. *Latvijas neatkarības gadi*. : Latvijas politiskā veidošanās un augšana. [Bruklina] : Grāmatu Draugs, 1976, 173. lpp.

31 Cielēns, Fēlikss. *Laikmetu maiņā* : atmiņas un atziņas. 4. grāmata. *Latvijas neatkarīgās demokrātiskās republikas uzplaukums un noriets*. Stokholma : Memento, 1999, 20. lpp.

32 LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 157. l., 55., 63. lp.

33 Klīve Ādolfs. *Latvijas neatkarības gadi*, 363. lpp.

JĀNIS VESMANIS

(03.05.1878.–13.06.1942.)

Latvijas Bankas padomes loceklis 01.11.1922.–30.06.1924.

Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāja vietnieks 01.07.1924.–15.06.1926.

SABIEDRISKI POLITISKĀ DARBĪBA

Avīzes "Latvijas Vēstnesis" galvenais redaktors (1923–1925)

Latvijas Universitātes studentu biedrības "Zemgalija" filistrs dibinātājs

APBALVOJUMI

Triju Zvaigžņu ordenis, trešā šķira (1926)

Jānis Vesmanis dzimis 1878. gada 3. maijā Zemgalē, Grienvaldes (Zālītes) pagastā. No 1898. gada studējis Rīgas Politehniskajā institūtā, ko beidzis 1903. gadā, saņemot pirmās šķiras tirdzniecības zinību kandidāta grādu. Pēc studijām trīs gadus strādājis Rīgas–Orlas dzelzceļa valsts kontrolē par ierēdni. Vēlāk ieguvis politekonomijas un tirdzniecības zinību virsskolotāja tiesības. No 1905. gada J. Vesmanis strādāja par skolotāju Nikolaja Mironova komercskolā un citās mācību iestādēs Rīgā. Viņš vadīja Latvijas skolotāju biedrību, organizēja un vadīja pirmos latviešu skolotāju vasaras kursus Rīgā 1909. gada vasarā, kuros piedalījās vairāk nekā 200 tautskolotāju un kuri bija pirmais tāda veida pasākums latviešu pedagogijas vēsturē.

J. Vesmaņa dzīvi mainīja Pirmais pasaules karš. 1915. gada vasarā sakarā ar Vācijas armijas iebrukumu Kurzemes guberņā uz Krieviju tika evakuētas daudzas Rīgas rūpnīcas un fabrikas līdz ar strādniekiem un citiem iedzīvotājiem. J. Vesmanis sāka strādāt Petrogradā Krievijas Tirdzniecības

un rūpniecības ministrijas Rūpniecības departamentā, kur viņa pārziņā atradās evakuēto fabriku finansēšanas un to darbības atjaunošanas Krievijā jautājumi, viņš bija atbildīgs arī par sekvestrēto fabriku pārvaldīšanas un ekspluatācijas jautājumiem.³⁴ Ministrijas pārstāvja statusā viņš strādāja dažādās komisijās, kas organizēja kara rūpniecību. Pēc tam, kad 1917. gada rudenī bolševiki sagrāba varu Krievijā, J. Vesmanis darbojās dažādās sabiedriski politiskās organizācijās, savukārt pēc to likvidēšanas strādāja par virsgrāmatvedi Otrajā Krievijas apdrošināšanas biedrībā. 1919. gadā neilgu laiku atradās bolševiku ieslodzījumā.

Rīgā J. Vesmanis atgriezās 1920. gada februārī, pārejot fronti, un jau martā sāka darbu valsts pārvaldē. Viņš bija Starpresoru komisijas priekšsēdētājs rēķinu nokārtošanai ar Igauniju, bet paralēli tam aprīlī devās uz Maskavu kā Latvijas delegācijas loceklis miera sarunās ar Padomju Krieviju (no maija bija delegācijas priekšsēdētājs), kur īsā laikā kļuva par pietiekami spējīgu diplomātu³⁵. 1920. gada

11. augustā J. Vesmanis bija pirmā amatpersona, kas no Latvijas puses parakstīja Latvijas–Padomju Krievijas miera līgumu. Pēc līguma ratificēšanas Ministru kabinets 1920. gada 20. septembrī viņu iecēla par Latvijas ārkārtējo sūtni un pilnvaroto ministru Krievijā. Šajā amatā J. Vesmanis strādāja līdz 1921. gada 7. jūnijam.

“AR LEPNU SALONVĀGI”

Kolorītu atmiņu epizodi par satikšanos ar J. Vesmani atstājis sociāldemokrātu politiķis Klāvs Lorencs, kas pēc ilgākas darbošanās Krievijas kooperācijas iestādēs 1920. gada oktobrī atgriezās Rīgā no Maskavas kā pirmais pilsonis, kurš šķērsoja Latvijas un Padomju Krievijas miera robežu, ar vīzu Nr. 1. Lorencs raksta:

“Atgriežoties Latvijā, mani pārsteidza negaidīts incidents. Kad ieradās Zilupē, ieraudzīju pie robežas stāvam trīsvaģonu vilciena sastāvu ar lepnu salonvāģi priekšgalā. Jautāju, kas tur brauc. Man paskaidroja, ka uz Maskavu aizbraucot jaunieceltais Latvijas sūtnis Jānis Vesmanis. Tā kā Vesmani pazinu, un mūsu dzīvesbiedres bija tuvas ģimnāzijas laika draudzenes, gāju uz salonvaģonu ar Vesmani parunāties. Redzēju, ka robežapsardzes priekšnieks viņu jau par manu personu informējis. Sasveicinoties bija manāms, ka Vesmanis mazliet uzpūtējis. Viņš izteica man lielu izbrīnu, kā Meierovics bez viņa ziņas izsniedzis man vīzu Nr. 1 laikā, kad viņš jau bijis sūtņa amatā. Tas viss liekoties ļoti dīvaini, un viņš būšot spiests likt speciālai sardzei mani līdz Rīgai pavadīt. Protams, mani ļoti pārsteidza šāda Vesmaņa rīcība. Izteicu gan iebildumus, bet kaulēties necentos. Un tā divu ar šautenēm apbruņotu vīru pavadībā ieradās Rīgā. Bija agrs rīts. Palūdzu sardzes priekšnieku atvēlēt man piezvanīt Ārlietu ministrijai, kam Vesmanis bija padots. Ministrijas dežurants atbildēja, ka neko darīt nevarot, bet iedeva man Administratīvā departamenta direktora Luda Sējas mājas telefonu, lai zvanot tam. Sēju pazinu labi, piezvanīju viņam. Viņš sāka pilnā kaklā smieties un sacīja: “Dod šurp to bruņoto vīru, kas arestantu pavadā!” Bet sardzes priekšnieks neklausīja direktora telefoniskam bezparoles rīkojumam, un tā biju spiests ar visu bruņoto sardzi braukt uz Ārlietu ministriju, kur Sēja jau gaidīja un, protams, mani tūliņ atbrīvoja.”³⁶

FINANŠU POLITIKĀ

Pēc sūtņa amata atstāšanas J. Vesmanis turpināja darboties Latvijas ārpolitikā. No 1922. gada Vesmanis bija Latvijas valdības pārstāvis Latvijas-Igaunijas jauktajā norēķināšanās komisijā, no februāra – arī Latvijas pārstāvis un ģenerālsēkretārs Baltijas valstu un Krievijas ekonomiskajā birojā, bet

Latvijas Bankas padomes loceklis (1922–1924), Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāja vietnieks (1924–1926) Jānis Vesmanis ar dzīvesbiedri Matildi un dēlu Jāni ap 1930. gadu. LNVM KF 204. Fotogrāfs – nezināms

34 Jānis Vesmanis. *Jaunākās Ziņas*, Nr. 221, 1922, 2. okt., 2. lpp.

35 Stranga, Aivars. *Latvijas–Padomju Krievijas miera līgums 1920. gada 11. augustā*. Rīga: Fonds Latvijas Vēsture, 2000, 55. lpp.

36 Ūdre, Aurora (zin. red). *Kāda cilvēka dzīve: Klāva Lorenca atmiņas*. Rīga: Zelta Grauds, 2005, 182. lpp.

vienu gadu – no 1922. gada marta līdz 1923. gada martam – darbojās kā Latvijas-Lietuvas norēķināšanās komisijas loceklis.³⁷ 1922. gada rudenī presē pat izskanēja ziņa, ka Rīgā tikšot dibināta Krievu-Āzijas banka un ka starp tās dibinātājiem esot J. Vesmanis.³⁸ Banka gan netika nodibināta, tomēr ziņa liecina par J. Vesmaņa vērienīgajiem sakariem starptautiskajās tautsaimnieku aprindās.

Vienlaikus 1922. gada 19. oktobrī, kad Ministru kabinets iecēla Latvijas Bankas pirmo padomi, J. Vesmanis kļuva par bankas padomes locekli, bet no novembra – arī par jaunievēlētās 1. Saeimas deputātu, kas bija ievēlēts no Darba partijas (vēlākās Demokrātiskā centra partijas).

J. Vesmanis darbojās Saeimas Finanšu un budžeta komisijā, līdz ar to strādāja arī pie Latvijas Bankas statūtu pārskatīšanas.³⁹ Saeimas 1923. gada 24. aprīļa sēdē, prezentējot komisijas pilnveidotos statūtus, kā tās referents viņš izvērstā runā rezumēja arī pirmos rezultātus, ko Latvijas Banka sasniegusi pusgada darbības laikā.

“Un tiešām, lai gan Latvijas Banka darbojas nepilnu pusgadu un šinī laikā ir atradusies vairāk organizēšanas stadijā, ir izstrādājusi tikai plānus savai nākošai darbībai, es domāju, ka katrs, kas nodarbojas ar šāda vai tāda veida saimniecību vai uzņēmumu, jutīs, ka mūsu naudas tirgū kredīta operācijās iestājušies daudz labvēlīgāki apstākļi, nekā tas bija pirms pusgada, kad Latvijas Banka vēl nestrādāja. Diskonta procents ir stipri lielā mērā noslīdējis uz leju arī privātbankās. Pirms pusgada mēs vēl dzirdējām un lasījām avīzēs, ka viena otra banka izdara vekselu diskontu par 60%. Tagad tādas lietas ir uzskatāmas par pagātnes parādību, un tagad daudz maz solidas kredīta iestādes, kas pielaistu tādus augļotāju procentus, nav. Diskonta procents solidākās kredīta iestādēs ir noslīdējis līdz 15%. Par to var pateikties Latvijas Bankai, jo, izsniedzama par zemu procentu kredītu visiem, kas nodarbojas ar ražīgu darbu, viņa tādā kārtā rada konkurenci privātbankām, kuras spiestas ķerties pie veselīgām operācijām, nedzenoties pēc lielas peļņas. Tā Latvijas Banka kā centrālā banka ir savā īsā pastāvēšanas laikā sekmīgi veikusi savu uzdevumu arī tai ziņā, ka ir atstājusi regulējošu iespaidu uz kredītooperācijām visā valstī,” skaidroja J. Vesmanis deputātiem.⁴⁰

Viņš uzsvēra, ka pusgada laikā Latvijas Banka ir attaisnojusi visas uz to liktās cerības, tāpēc statūtos pārsvarā tikai no valodas labskanības un domas skaidrības viedokļa ir izredīgēts viens otrs pants.

Prese laiku pa laikam vētīja Latvijas Bankas kredītu piešķiršanas politiku. 1925. gada vasarā plašsaziņas līdzekļu uzmanības centrā nokļuva arī J. Vesmanis. Avīze “Latvis” apgalvoja, ka Latvijas Banka savulaik ir piešķirusi kredītu akciju sabiedrībai “Latvijas privātais lombards”, kura direk-

tors bijis Latvijas Bankas padomes loceklis J. Vesmanis.⁴¹ Taču viņš to noliedza. “Latvis” rakstīja: “Latv. bankas vakardienas padomes sēdē J. Vesmanis atkal mēģinājis noliegt, ka viņš bijis privāta lombarda direktors. Uz J. Vesmaņa pieprasījumu privātais lombards uzrakstījis paziņojumu, ka J. Vesmanis tai laikā, kad lombards no bankas pieprasījis kredītu, neesot bijis lombarda valdes loceklis, turpretim bankas padomes rokās atrodas notariāli apstiprināts dokuments ar Grobiņa, Spādes un Zuttas parakstiem, ka J. Vesmanis bijis gan šā bankā par lombarda valdes locekli. Ir arī ziņas, ka J. Vesmanis piedalījies divās lombarda valdes sēdēs.”⁴² Prese gan nevēstīja, ar ko šī lieta beidzās, tomēr unikāla tā nebija – līdz 1927. gadam, kad pēc grozījumiem Latvijas Bankas statūtos Latvijas Bankas padomes locekļiem tika aizliegts ieņemt amatus citās kredītiestādēs un uzņēmumos, kas kredītējās Latvijas Bankā, daudzi padomes locekļi strādāja šajā nozarē.

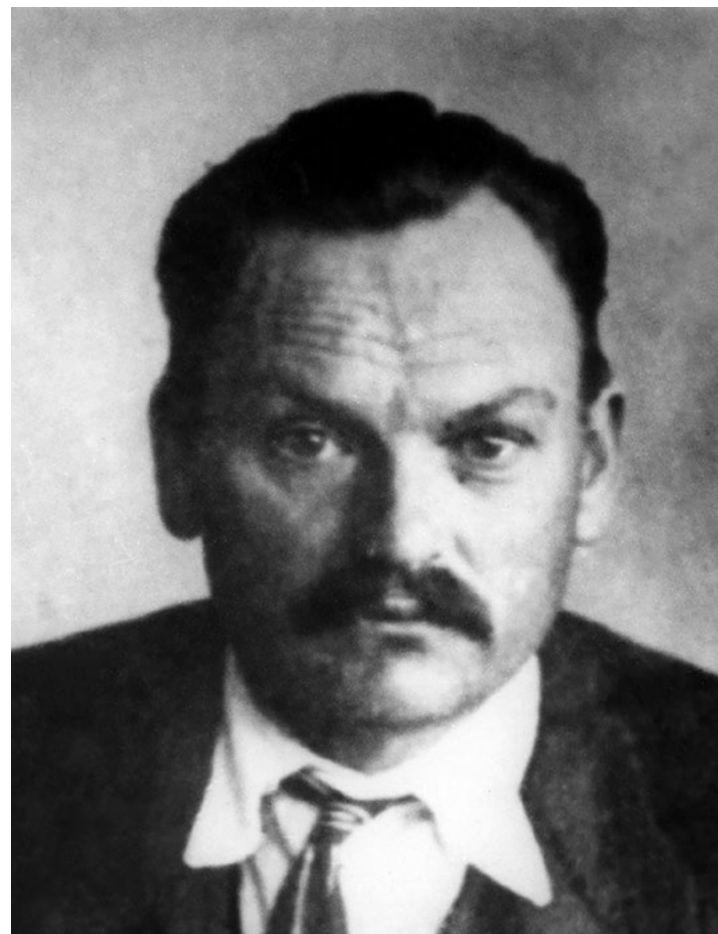
1926. gada vasarā, kad Latvijas Bankas padomei bija jāatjaunina locekļu sastāvs, J. Vesmaņa izredzes tapt atkal ieceltam tika lēstas kā vājas.⁴³ 1926. gada 8. jūlijā Ministru kabinets otrreiz apsprieda viņa kandidatūru un tomēr to noraidīja.⁴⁴

LIKTENIS PĒC APVĒRSUMA

J. Vesmaņa dzīvesbiedre Matilde (1888–1950) bija strādājusi par skolotāju V. Maldoņa ģimnāzijā Rīgā (1906–1915), Pirmā pasaules kara laikā 1915. gadā evakuējusies uz Petrogradu. No 1919. gada augusta vienu gadu strādāja Latvijas valsts diplomātiskajā dienestā. Ģimenē auga dēls Jānis (1922–?).

1934. gada aprīlī J. Vesmanis sāka darbu Tautas Labklājības ministrijā kā statistikas vadītājs sabiedrisko mežu darbu nodaļā, bet nostrādā tikai divus mēnešus, jo postenis tika likvidēts (amatu zaudēja apvērsuma rezultātā veikto pārmaiņu dēļ).⁴⁵ Pēc K. Ulmaņa autoritārā apvērsuma 1934. gada 15. maijā J. Vesmanis bija īslaicīgi aizturēts. No 1. augusta saņēma pensiju. Padomju okupācijas laikā 1940.–1941. gadā J. Vesmanis atsāka strādāt kā Valsts kontroles pilnvarotais nacionalizēto tekstiluzņēmumu uzraudzības jautājumos, vēlāk bija galvenais grāmatvedis celtniecības kantori “Meliorf”.

1941. gada 14. jūnijā apcietināts, deportēts. Miris 1942. gada 13. jūnijā Vjatlagā, Kirovas apgabalā. Viņa krimināllieta tika izbeigta tikai 1989. gada 26. decembrī ar Latvijas Republikas Prokuratūras lēmumu, “jo viņš nav izdarījis noziegumu un ir rehabilitēts”.⁴⁶ Matilde Vesmane kopā ar dēlu Jāni 1941. gada 14. jūnijā tika izsūtīta uz Tomskas apgabalu. Pēc atgriešanās no izsūtījuma dzīvoja Rīgā, kur mira 1950. gada 1. aprīlī.

Latvijas Bankas padomes loceklis (1922–1924), Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāja vietnieks (1924–1926) Jānis Vesmanis. 20. gadsimta 30. gadi. LNVN VP 6834. Fotogrāfs – nezināms

37 Jēkabsons, Ēriks, Ščerbinskis, Valters (sast.). *Latvijas ārlietu dienesta darbinieki, 1918–1991* : biogrāfiskā vārdnīca. Rīga : Zinātne, 2003, 328. lpp.

38 Krievu-Āzijas banka. *Latvijas Tirgotājs*, Nr. 9, 1922, 10. lpp.

39 Kārklīšs, Aleksandrs. *Mūsu naudas reforma*. Rīga : Ekonomists, 1927, 426. lpp.

40 Turpat, 437. lpp.

41 J. Vesmanis nezin, kā ticis par direktoru! *Latvis*, Nr. 1167, 22. aug., 1. lpp.

42 J. Vesmanis nemīl patiesību. *Latvis*, Nr. 1171, 1925, 27. aug., 2. lpp.

43 Valdības koalīcijas apspriede. *Latvijas Kareivis*, Nr. 130, 1926, 15. jūn., 1. lpp.

44 Jānis Vesmanis izkritis. *Latvis*, Nr. 1423, 1926, 9. jūl., 1. lpp.

45 LNA LVVA, 5213. f., 1. apr., 5098. l., 5., 17., 41. lp.

46 LNA LVA, 1987. f., 1. apr., 21069. l., 6. lp.

ĀDOLFS BĻODNIEKS

(06.08.1889.–21.03.1962.)

Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāja vietnieks 24.11.1931.–16.06.1932.

Latvijas Bankas padomes loceklis 20.12.1923.–23.11.1931.

SABIEDRISKI POLITISKĀ DARBĪBA

Korporācija "Talavija"

Jaunsaimnieku un sīkgruntnieku partijas centrālās valdes priekšsēdētājs (1924–1934)

Ministru prezidents (1933–1934)

Laikraksta "Latvija" izdevējs un redaktors (1922–1940)

APBALVOJUMI

Triju Zvaigžņu ordenis, trešā šķira (1928)

Ādolfs Bļodnieks dzimis Tukumā 1889. gada 6. augustā⁴⁷ dzelzceļa ceļu meistara Jēkaba un viņa dzīvesbiedres Annas Bļodnieku ģimenē, kurā izaudzināti trīs dēli.⁴⁸ Mācījies Tuku- ma tirdzniecības skolā. Piedalījās 1905. gada kustībā, bū- dams 16 gadu vecs. Šajos notikumos cara soda ekspedīcija nodedzināja Bļodnieku mājas un pašu Ādolfu dragūni ievai- noja krūtīs ar vairākiem durkļa dūrieniem. "Pēc 1½ gada ve- seļošanās kā politiski neuzticams bija spiests tālāko izglītību turpināt Kurskā,"⁴⁹ par Ā. Bļodnieka dzīves gaitām, visticamāk, pēc paša sniegtajām ziņām, informē šķirklis biogrāfiskajā vārdnīcā, kas tika izdota par godu Latvijas valsts 10 gadu jubi- lejai. 1910. gadā pēc Kurskas reālskolas pabeigšanas viņš ie- stājās Rīgas Politehniskā institūta Komerccodaļā, lai studētu tautsaimniecību, un darbojās studentu korporācijā "Talavija".

TEJU KĀ TRILLERĪ

Pirmais pasaules karš radīja apstākļus, kuros paātrināti pie- redzi guva daudzi nākamie latviešu politiķi. Sākoties karam, Ā. Bļodnieks devās uz Maskavu, kur brīvprātīgi iestājās Krievijas impērijas armijā – Maskavas aviācijas pulkā. Pēc 1917. gada Februāra revolūcijas viņu kā pulka pārstāvi ie- vēlēja Viskrievijas strādnieku un zaldātu padomē. Šajā lai- kā pēc cara patvaldības gāšanas politiski aktīvie laikabied- ri intensīvi veidoja politiskās partijas. Ā. Bļodnieks kļuva par Nacionāldemokrātu partijas biedru, darbojās laikrak- stā "Dzimtenes Atbalss" un vadīja Latvju kareivju nacionā- lās savienības Maskavas nodaļu. Viņa dzīve sarežģītājā 1917. gadā un 1918. gadā līdzinās teju trillerim. Pēc tam,

kad boļševiki sagrāba varu Krievijā, Ā. Bļodnieks kopā ar domubiedriem pulkveža Frīdriha Brieža uzdevumā aicinā- ja karavīrus dezertēt no Sarkanās armijas un pamest Krievi- ju. Vairāki tūkstoši karavīru to esot izdarījuši. Savukārt Ā. Bļodnieks ticis pat arestēts, tomēr atbrīvots. "Lai izbēgtu tālākām vajāšanām, 1918. gada rudenī, pirms Latvijas valsts proklamēšanas, viņš ieradās Rīgā, kur enerģiski sāka darboties Latvju kareivju nacionālās savienības prezidijā, organizējot karaspēku – pirmās mūsu nacionālās rotas."⁵⁰ Ā. Bļodnieks bija Tautas padomes loceklis un piedalījās Latvijas neatkarības pasludināšanas aktā. 1918. gada decembrī, iebrūkot Sarkanajai armijai, Latvijas valsts politiskais centrs pārcēlās uz Liepāju. Turp devās arī Ā. Bļodnieks, kļūstot par jaunformējamo bruņoto spēku

47 Pasē – 6. augusts, dažās mūsdienu publikācijās ir nepareizi norādīts 7. augusts. Sk.: LNA LVVA, 3234. f., 33. apr., 79371. l., 2. lp.

48 Latvijas vēsturē ieausta dzīve. Ādolfam Bļodniekam 70 mūža gadu. *Laiks*, Nr. 62, 1959, 5. aug., 2. lpp.

49 Kroders, Pauls (red.). *Latvijas darbinieku galerija, 1918–1928*. Rīga : Grāmatu Draugs, 1929, 39. lpp.

50 Turpat.

Ādolfs Bļodnieks
LNVN VN 6284:133
Fotogrāfs – nezināms

štāba darbinieku Liepājas kara ostā. Pēc K. Ulmaņa Pagaidu valdības atgriešanās Rīgā Ā. Bļodnieks 1920. gadā sāka strādāt Finanšu ministrijā par Vispārējā departamenta direktoru. Viņš tika ievēlēts Satversmes sapulcē, kur vadīja parlamenta Finanšu un budžeta komisiju. 1924. gadā piedalījās Jaunsaimnieku un sīkgruntnieku partijas izveidē un darbībā kā partijas centrālās valdes priekšsēdētājs un vadīja tās laikrakstu "Latvija" kā izdevējs un redaktors. Bija 2., 3. un 4. Saeimas deputāts.

TAUTSAIMNIECĪBAS POLITIKĀ

20. gados Ā. Bļodnieks darbojās arī kā valdes loceklis akciju sabiedrībā "Pirmā Latvijas Transporta apdrošināšanas biedrība", kā arī Latvijas Komerčbankas valdē, kur darbu pārtraucis 1927. gada martā, kad stājās spēkā noteikumi, kas aizliedz Latvijas Bankas padomes locekļiem ieņemt vadošus amatus uzņēmumos, ko kreditējusi Latvijas Banka. Par Latvijas Bankas padomes loekli viņš tika iecelts 1924. gadā. Pasaulē ekonomiskās krīzes laikā Latvijas Banka īstenoja kredītu restrikcijas politiku. Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs Ā. Klīve atmiņās raksta, ka drīz šajā ziņā radās nopietnas politiskas grūtības, jo zemkopības ministrs Vilis Gulbis un vēl daži politiķi, to skaitā Ā. Bļodnieka vadītās Jaunsaimnieku un sīkgruntnieku par-

tijas deputāts Arkādijs Eglītis, publiskajā telpā klāstīja, ka neaizstāvēs lata zelta vērtības uzturēšanu, jo tas esot bagātnieku, nevis zemnieku un zvejnieku interesēs, kuriem neesot latu uzkrājumu. Ā. Bļodnieks, Latvijas Bankas padomes loceklis, "lata stabilitātes uzturēšanu un kredītu restrikcijas izvešanu stingri aizstāvēja, tomēr aplūsināt savus partijas biedrus nespēja vai negribēja".⁵¹

4. Saeimas laikā Ā. Bļodnieks divas reizes bija arī Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāja vietnieks (24.11.1931.–16.06.1932.; 28.06.1932.–30.03.1933.). 1933. gada 24. martā viņš kļuva par Ministru prezidentu (24.03.1933.–16.03.1934.), bet pēdējā darbadiena Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāja amatā bija 1933. gada 30. marts.⁵² Ā. Bļodnieka ģimenē bija dzīvesbiedre Anna (11.04.1889.–?) un dēls Zigurds (1921.–?). 1932. gada sākumā sakarā ar noteikumiem par krīzes laika atvilkumiem no valsts darbinieku atalgojuma Ā. Bļodniekam, tāpat kā citiem valsts ierēdņiem, rakstiski bija jāapliecina apgādājamo skaits, un viņš rakstīja: "apgādāju šādus ģimenes locekļus: sievu Annu, kura pie tam neieņem atalgojamu vietu valsts vai pašvaldības dienestā un nesaņem pensiju no valsts un pašvaldības, un bērņus: Zigurdu, dz. 1921. Latvijas Bankā saņemamā alga, saskaņā ar augšā minētiem noteikumiem, uzskatāma par manu papildatalgojumu".

Pēc padomju okupācijas varas rīkotajās Tautas Saeimas vēlē-

Latvijas Bankas padomes locekļa (1923–1932),
Ministru prezidenta (1933–1934) Ādolfa Bļodnieka ģimene.
Sēž dzīvesbiedres vecāki Ernests un Anna Kalniņi.
Stāv Ā. Bļodnieks ar dzīvesbiedri Annu un dēlu Zigurdu.
Atpūta, Nr. 440, 1933.

šanās Ā. Bļodnieks piederēja pie to politiķu grupas, kas iesniedza apvienoto deputātu kandidātu, t. s. Demokrātiskā bloka sarakstu, kuru "protams, nepieņēma, jo tas varēja apdraudēt Maskavā izauklētās okupācijas scenārija sekmīgu norisi".⁵³

1941. gada naktī uz 14. jūniju Ā. Bļodnieks atradās brāļa, Latvijas Dzelzceļu galvenā direktora Kārļa Bļodnieka, dzīvoklī un kā tādu, kurš neatradās no šā dzīvokļa deportējamo sarakstā, viņu neapcietināja.⁵⁴ Tika izsūtīts Ā. Bļodnieka dēls Zigurds un dzīvesbiedre Anna, kas no izsūtījuma atgriezās tikai 1956. gadā, bet dēls mira izsūtījumā. Kad 1944. gadā Latvijas teritorijā otrreiz iebruka Sarkanā armija, Ā. Bļodnieks devās bēgļu gaitās uz Vāciju un galu galā apmetās uz dzīvi Ņujorkā, ASV.⁵⁵ Vairākus gadus viņš bija Komitejas Latvijas brīvībai loceklis un tās priekšsēdētājs, žurnāla "Latvijas Brīvība" (ASV) redaktors no 1952. gada līdz 1955. gadam.

Miris 1962. gada 21. martā.

51 Klīve, Ādolfs. *Latvijas neatkarības gadi* : Latvijas politiskā veidošanās un augšana. [Brukliņa] : Grāmatu Draugs, 1976, 200.–201. lpp.

52 Ādolfa Bļodnieka personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 2. lpp.

53 Ščerbinskis, Valters. Ādolfs Bļodnieks. **No**: Krūmiņš, Gatis (red.). *Deviņu vīru spēks* : stāsti par deviņiem Ministru prezidentiem 1918–1940. Rīga : Valsts kanceleja, 2016, 71. lpp.

54 Vītols, J. Ādolfa Bļodnieka piemiņai. *Universitas*, Nr. 10, 1962, 72.–73. lpp.; Aigars, Pēteris. Ādolfa Bļodnieka piemiņai. *Londonas Avīze*, Nr. 821, 1962, 30. marts, 1. lpp.

55 Zem Latvijas valsts ģerboņa un karoga. *Laiks*, Nr. 25, 1962, 28. marts, 1.–2. lpp.

EDMUNDS ZIEMELIS

(07.11.1880.–28.06.1970.)

Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāja vietnieks 30.03.1933.–15.07.1940.

SABIEDRISKI POLITISKĀ DARBĪBA

Latvijas tehnisko biedrību savienības priekšsēdētājs (1932–1936)

Daugavas izbūves padomes loceklis (1932–1934)

Nacionālās celtniecības komitejas padomes loceklis (1936–1938)

Nacionālās celtniecības komitejas loceklis (1939–1940)

Latvijas Profesiju kameras pilnvarnieks (1938–1939)

Latvijas Profesiju kameras priekšsēdētājs (1939–1940)

Žurnāla "Economists" tehniskās nodaļas redaktors (1937–1940)

APBALVOJUMI

Triju Zvaigžņu ordenis, otrā šķira

Francijas Goda Leģiona ordenis, II šķira

Zviedrijas Ziemeļzvaigznes ordenis, I šķira

Lietuvas Ģedimina ordenis, I šķira

AR INŽENIERZINĀTŅU DOKTORA GRĀDU

Edmunds Ziemelis dzimis 1880. gada 7. novembrī Bauskā galdniekmeistara Krišjāņa Ziemeļa un viņa dzīvesbiedres Lības ģimenē. Viņš mācījās Bauskas pilsētas skolā, Jelgavas reālskolā un Rīgas Politehniskā institūta Inženieru nodaļā (1900–1907), ko pabeidza 1907. gadā, iegūstot būvinženiera grādu. 1907.–1908. gadā strādāja par privātasistentu pie Rīgas Politehniskā institūta profesora Arnolda Jenša, projektēja dažādas inženierbūves un veica zinātnisko izpēti. 1908. gadā E. Ziemelis vadīja Rīgas tehniķu biedrības biroju, kur nodarbojās ar lauku būvniecības

jautājumiem. 1909. gadā E. Ziemelis ieguva Vitebskas guberņas būvniecības nodaļas inženiera amatu. Paralēli 1914.–1915. gadā viņš uzņēmās arī Vitebskas guberņas zemstes ceļu inženiera pienākumus. Vienlaikus E. Ziemelim bija sava privātprakse būvniecībā, viņš strādāja par matemātikas skolotāju vairākās skolās un piedalījās Vitebskas latviešu kolonijas sabiedriskajā dzīvē. Pirmais pasaules karš ieviesa savas korekcijas – no 1915. gada līdz 1918. gadam E. Ziemelis strādāja Rīgas–Orlas dzelzceļa valdē Vitebskā par inženieri.

1918. gada vasarā viņš atgriezās Latvijā, kur strādāja Almas Klaustiņas sieviešu ģimnāzijā Rīgā par vecāko mate-

mātikas skolotāju. Pēc Latvijas valsts proklamēšanas E. Ziemelis strādāja izpostīto ceļu un tiltu atjaunošanas jomā. "Pagaidu valdības uzdevumā Ed. Ziemelis organizējis šoseju, zemesceļu un iekšējo ūdensceļu pārvaldi, uzņemas dzelzceļu, ceļu un būvju dienesta priekšnieka pienākumus."⁵⁶ 1919. gada jūlijā viņu iecēla par Ceļu un būvju virsvaldes galveno direktoru. Šajā amatā viņš nostrādāja līdz 1921. gada jūnijam. Vienlaikus E. Ziemelis piedalījās Latvijas Augstskolas organizācijas komisijā, īpaši Inženierzinātņu fakultātes organizēšanā. 1919. gada 10. septembrī E. Ziemelis tika apstiprināts par mācībspēku, 1920. gada 24. janvārī – par docentu, vēlāk ievēlēts par vecāko docentu. Vairākkārt ievēlēts par Latvijas Universitātes Inženierzinātņu fakultātes dekānu. No 1925. gada decembra līdz 1926. gada decembrim viņš bija izglītības ministrs, no 1928. gada decembra līdz 1931. gada decembrim – izglītības ministrs, dažus mēnešus izpildot arī satiksmes ministra pienākumus.

1933. gada 30. martā E. Ziemelis kļuva par Latvijas Bankas padomes locekli un priekšsēdētāja vietnieku. Avīzei "Jau nākās Ziņas" viņš savu kompetenci skaidroja šādi: "Saimniecības darbalauks man nav svešs. Katrs inženieris jau pa pusei ir saimnieciskais cilvēks. Ilgāku laiku esmu gan vadījis izglītības resoru, bet agrāk Krievijā man bija vai vienīgi darīšana ar saimnieciskām lietām un kreditēšanas lietas man stāvēja tuvu. Vitebskā biju kredītsabiedrības padomes priekšsēdētājs. Krievijā vadīju arī rūpniecības iestādes. Man uzliktais jaunais pienākums netraucēs manu darbu augstskolā, jo Latvijas Bankas padomes sēdes notiek tikai

Edmunds Ziemelis, 1925. gads
LNA LVKFFDA, 1. f., 73989N. l.
Fotogrāfs – Vilis Rīdzenieks

Iekšlietu tautas komisariāta rajona komandantūras 1946. gada 17. oktobrī izdota izziņa Edmundam Ziemelim, kas derīga lietošanai tikai Kankas rajonā.
LNA LVA, 1987. f., 1. apr., 17625. l., 84. lp.

⁵⁶ Iecelts Profesiju kameras pilnvarnieks. *Latvijas Kareivis*, Nr. 270, 1938, 27. nov., 1. lpp.

divas reizes nedēļā un iekrīt tādā laikā, kad no augstskolas darba esmu brīvs.⁵⁷

Gandrīz vienlaikus 1933. gada 27. maijā E. Ziemeļs aizstāvēja doktora disertāciju, iegūstot inženierzinātņu doktora grādu. Ar 1933. gada 1. novembri apstiprināts par Latvijas Universitātes profesoru. E. Ziemeļs bija tehnisko darbu konsultants vairākos lielos būvniecības projektos – sniedzis konsultācijas par “The Foundation Company” izstrādāto Daugavas spēkstacijas projektu pie Ķeguma (1933), par Gaujas tilta pāļu pamatiem pie Siguldas (1934), par Lielupes dzelzceļa tilta balstu pārbaudi pie Lielupes stacijas (1937, 1938), par pamatu likšanas veida grozišanu Finanšu ministrijas jaunceltnes otrajai daļai (1938), par pamatu stāvokli Rīgas pilij (1938) u.c.

Ministru kabinets 1940. gada 15. jūlijā sēdē E. Ziemeļi ar 16. jūliju atbrīvoja no Latvijas Bankas padomes locekļa pienākumiem.⁵⁸

E. Ziemeļa dzīvesbiedre Nellija Ziemele (1886.–?; dz. Kalniņa) bija ārste. Viņu ģimenē auga meita Ilze Anna (1926). 1941. gada 14. jūnijā Latvijas PSR Iekšlietu tautas komisariāta un Valsts drošības tautas komisariāta darbinieki par to, ka “Latvijas buržuāziskās valdības laikā Ziemeļs E. ieņēma virkni atbildīgu amatu”⁵⁹, arestēja un deportēja viņa ģimeni kā “sociāli bīstamu elementu” no Jelgavas apriņķa Auru pagasta mājām “Ziemeļi” uz Krasnojarskas novadu.

“LĪDZ ŠAI DIENAI NAV PAZIŅOTI”

E. Ziemeļs 1945. gada 2. martā rakstīja lūgumu Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijai priekšsēdētājam “uzdot attiecīgai iestādei skatīt manu lietu vēl reizi cauri, apžēlot dzimtenē uz pastāvīgu dzīvi”.⁶⁰ Viņš rakstīja, ka tagad – četrus gadus pēc izsūtīšanas – “aizturēšanas un izsūtīšanas iemesli oficiāli man vēl līdz šai dienai nav paziņoti, tāpat arī nekāda izmeklēšana nav izdarīta. Iekšl. TK pārstāvis toreiz man sacīja, ka jaunā dzīves vietā [es] turpināšot to pašu darbu, kādu Rīgā esmu strādājis. No Torņakalna stacijas mūs pa dzelzceļu atveda uz Kanskas pilsētu, Krasnojarskas kraļā, kur uz labu laimi izvēlējās Irbejas sovhozu Irbejas rajonā par pastāvīgu dzīves vietu. Šeit drīz pēc atbraukšanas iekārtojāmies darbā: es par būvdesmitnieku, sieva par feldšera-akušeras punkta pārzini un meita strādāja vieglākos lauka darbos un turpināja pārtrauktās mācības, it sevišķi krievu valodu, un 1944. g. nobeidza “ļoti labi” Irbejas rēķinvežu kursus ar “kolhoza rēķinveža” kvalifikāciju.”⁶¹ Viņš izklāsta ģimenes tālākās gaitas un skaidro, ka ir vērsies pie Ilzskas rajona speckomandātūras priekšnieka ar lūgumu noskaidrot, vai ir iespējams atgriezties Rīgā, jo pēc Latvijas atbrīvošanas no vācu okupācijas “tagad mēs skai-

tāmies par spec. pereseļenciem”. “Šeit pirmo reizi, neoficiāli dabūju zināt, ka esmu šurpu atsūtīts tādēļ, ka priekš apm. 15 gadiem esmu kādu laiku paralēli profesora darbam izpildījis arī Latvijas Izglītības ministra pienākumus, un ka atpakaļ varēšot tikt, ja no Maskavas būs attiecīgs rīkojums.”⁶² Lūgumā E. Ziemeļs skaidro, ka nekad nav vērsies pret strādniecību, bet viņa darbība izglītībā un citur ir bijusi tai par labu. Augstākās Padomes Prezidijai Lietu pārvalde 1945. gada 2. augustā vaicāja Latvijas PSR Iekšlietu tautas komisariāta 1. speciālās daļas priekšniekam, Valsts drošības majoram Filipovam, vai komisariātam nav iebildumu pret Ziemeļu atgriešanos.

Latvijas PSR Valsts drošības ministra vietnieks pulkvedis Solomatovs tikai 1947. gada 29. aprīlī apstiprināja tā paša gada 18. februāra slēdzienu, ko par administratīvi izsūtītā E. Ziemeļa lūgumu atcelt izsūtījumu viņa ģimenei un dzīvesbiedres māsaī Annai Bļodniecei bija uzrakstījis Latvijas PSR Valsts drošības ministrijas Izmeklēšanas nodaļas izmeklētājs leitnants Lagzdīņš. Slēdziens bija īss – atteikt, jo E. Ziemeļs bija “augsti stāvošs Latvijas buržuāziskā aparāta ierēdnis”.⁶³ Par šo viedokli pats E. Ziemeļs netika informēts. Lūgumus noņemt viņu un ģimeni no “specpereseļencu” uzskaites viņš rakstīja vairākkārt (1947. un 1948. gadā), bet nesekmīgi, līdz 1956. gada 17. aprīlī iesniegums PSRS Prokuratūrai vainagojās ar panākumiem. 1957. gada 23. martā E. Ziemeļs tika informēts, ka Latvijas PSR Prokuratūra konstatējusi, ka jau 1950. gada 12. aprīlī Latvijas PSR Valsts drošības ministrija izbeigusi krimināllietu pret E. Ziemeļi nozieguma sastāva trūkuma dēļ.⁶⁴

E. Ziemeļi no specnometinājuma atbrīvoja ar 1956. gada 21. februāri. Trimdas laikraksts 1957. gada vasarā saviem lasītājiem vēstīja, ka “Rīgā atgriezies bijušais izglītības ministrs Edmunds Ziemeļs, kamēr otrs izglītības ministrs Jūlijs Auškāps miris deportācijā. Ziemeļa kundze Dr. N. Ziemele palikusi Sibīrijā, lai izpelnītu pilnu pensiju. Atgriezusies Rīgā arī bij. Min. prezidenta Ad. Bļodnieka [Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāja vietnieks, kura vietā no 1933. gada 30. marta tika iecelts E. Ziemeļs – I. L.] deportētā kundze Anna Bļodnieka.”⁶⁵ Pēc atgriešanās no Sibīrijas viņa ģimene dzīvoja trūcumā Jūrmalā.⁶⁶

E. Ziemeļs miris 1970. gada 28. jūnijā. Apbedīts Rīgā Il Meža kapos. E. Ziemeļs un viņa ģimene tika reabilitēti, pamatojoties uz Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijai 1989. gada 8. jūnija dekrētu “Par četrdesmitajos un piecdesmitajos gados no Latvijas PSR teritorijas izsūtīto pilsoņu rehabilitāciju”. Viņa meita Ilze Anna šo vēsti saņēma 1990. gada 11. novembrī.⁶⁷

Edmunds Ziemeļs ar dzīvesbiedri ārsti Nelliju Ziemeļi un meitu Ilzi. *Atpūta*, Nr. 739, 1938.

Edmunda Ziemeļa fotogrāfija no PSRS Valsts Drošības ministrijas Krasnojarskas novada pārvaldes anketas, ko E. Ziemeļs aizpildījis 1952. gada 12. maijā. LNA LVA, 1987. f., 1. apr., 17625. l., 9. lp. o. p.

57 Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāja biedrs doc. E. Ziemeļs. *Jaunākās Ziņas*, Nr. 74, 1933, 31. marts, 8. lpp.

58 Ministru kabineta sēde 1940. gada 15. jūlijā. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 158, 1940, 16. jūl., 1. lpp.

59 LNA LVA, 1987. f., 1. apr., 17625 l., 1. lp.

60 Turpat, 7. lp. o. p.

61 Turpat, 7. lp.

62 Turpat.

63 Turpat, 15. lp.

64 Turpat, 57. lp.

65 Sibīrijā mirušie un dzīvie. *Latvija*, Nr. 27, 1957, 20. jūl., 3. lpp.

66 Zigmunde, Alīda. Inženieris Edmunds Ziemeļs – valstij un zinātnēi. **No: Laikmets un personība** : rakstu krājums, 10. sēj. Rīga : RaKa, 2009, 63. lpp.

67 LNA LVA, 1987. f., 1. apr., 17625. l., 54. lp.

JĀNIS ZĒBERGS

(15.06.1871.–04.09.1927.)

Latvijas Bankas padomes loceklis 19.10.1922.–04.09.1927.

Jānis Zēbergs dzimis 1871. gada 15. jūnijā Jelgavas apriņķa Volguntes pagasta "Mastiķos". Pēc Jelgavas reālskolas beigšanas viņš studēja Rīgas Politehnikuma Tirdzniecības nodaļā (1888–1893), ko beidza ar zelta medaļu. Iestājās studentu korporācijā "Selonia" (1888), bija tās filistrs. Absolvējis augstskolu, J. Zēbergs sāka strādāt dažādos lieltirdzniecības uzņēmumos, 1894. gadā – kuģniecības firmā "Helmsing u. Grimm". No 1902. gada viņš jau darbojās kā tās prokūrists Ventspilī, vēlāk Rīgā, kāpjot karjerā līdz firmas līdzīpašniekam. Jau pirms Pirmā pasaules kara J. Zēbergs bija Latvijas saimnieciskajā dzīvē pazīstams darbinieks. Viņš bija precējies ar Elizabeti Zēbergu.

Pēc Latvijas valsts proklamēšanas J. Zēbergs 1919. gada 14. jūlijā kļuva par otro tirdzniecības un rūpniecības ministru. 1919. gada beigās, demisionējot otrajai K. Ulmaņa valdībai, viņš atgriezās biznesā un tika ievēlēts par Rīgas Biržas komitejas locekli, bet 1921. gadā – par Rīgas Biržas komitejas priekšsēdētāju; viņš kļuva par pirmo latvieti šajā amatā. J. Zēberga pieredzi saimnieciskajos jautājumos izmantoja arī Latvijas Finanšu ministrija. No 1920. gada līdz 1922. gadam viņš bija "pastāvīgs loceklis visās apspriedēs, kurās bija no svara noskaidrot tirdzniecības vai rūpniecības

aprinu domas par kādu Finanču ministrijas projektu."⁶⁸ Dibinot Latvijas Banku, Ministru kabinets viņu kā biržas komitejas pārstāvi iecēla par bankas padomes locekli. Padomē savas darbības laikā J. Zēbergs bija vienīgais Latvijas tirgotāju un rūpnieku organizācijas pārstāvis. Viņš bija arī Latvijas Finanšu padomes un Saimnieciskās padomes loceklis. J. Zēbergs vadīja vienu no lielākajiem tvaikoņu uzņēmumiem – "Krievu un Baltijas kuģniecības sabiedrību" –, bija Rīgas Diskonta bankas direktors, kā arī darbojās vairākos citos uzņēmumos. Viņš bija Rumānijas goda konsuls Latvijā no 1925. gada.

J. Zēbergs miris 1927. gada 4. septembrī Berlinē pēc operācijas komplikācijām. Pieminot J. Zēberga aiziešanu, visi kuģi Rīgas ostā nolaida karogus pusmastā. Sekmīgā darbošanās starptautiskajā kuģniecības vidē nostiprināja viņa vārdu citās valodās – pat sēru sludinājumos palicēji skuma pēc Žanno (*Jeannot*; Rīgas staueru savienība) un Džona (Rīgas ielu dzelzceļu akciju sabiedrības direkcija).

102

Jānis Zēbergs studenta gados kā studentu korporācijas "Selonija" biedrs.
Foto no: Graudiņš, K. (sast.) Selonijas albums, 1880–1905.
Jelgava : G. Landsbergs, 1905.

68 Jānis Zēbergs. *Brīvā Zeme*, Nr. 197, 1927, 6. sept., 4. lpp.; Kacens, K. Jānis Zēbergs. *Latvis*, Nr. 1769, 1927, 6. sept., 1. lpp.; Miris Jānis Zēbergs. *Ekonomists*, Nr. 19, 1927, 704. lpp.; Nelaiķa Jāņa Zēberga nopelni mūsu saimnieciskā dzīvē. *Pēdējā Brīdī*, Nr. 152, 1927, 6. sept., 1. lpp.

KĀRLIS BENZE

(20.09.1884.–14.11.1960.)

Latvijas Bankas padomes loceklis 19.10.1922.–15.06.1928.

Kārlis Benze dzimis 1884. gada 20. septembrī Rīgā transporta strādnieka ģimenē. Pašmācības ceļā sagatavojies un nokārtojās vidusskolas eksāmenu. Beidzis Nikolaja Mironova komercskolu Rīgā (1905), iestājās Rīgas Politehniskajā institūtā, no kura tika izslēgts par piedalīšanos studentu streikā. Strādāja Lazdonas draudzes skolā (1906–1907) un turpināja darboties pagrīdē kā sociāldemokrātu propagandists Malienas organizācijā. Pastāvot apcietinājuma draudiem, viņš pārcēlās uz Maskavu, kur studēja un absolvēja Maskavas komercinstitūtu ar ekonomisko zinātņu kandidāta grādu (1911). Atgriezies Rīgā, strādāja par grāmatvedi Strādnieku krājaizdevu sabiedrībā "Feniks", vēlāk Rīgas pilsētas Savstarpējā kredītbiedrībā un Lauksaimnieku Centrālajā savstarpējā kredītbiedrībā. Pirmā pasaules kara laikā K. Benze evakuējās uz Petrogradu, strādāja par grāmatvedi Tirdzniecības un rūpniecības ministrijā Petrogradā (1916–1918), vadīja Latviešu labdarības biedrības bēgļu biroju Petrogradā.

Kā Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas biedrs ievēlēts Rīgas Domē 1918. gada decembrī; bija Rīgas pilsētas valdes Finanšu nodaļas vadītājs, Rīgas pilsētas Diskonta bankas direktors. K. Benze bija arī Tautas padomes loceklis un sociāldemokrātu maziņu deputāts Satversmes sapulcē, vienlaikus strādājis Iekšlietu ministrijā (1919–1920) par vecāko sevišķu uzdevumu ierēdni, vēlāk – par Pašvaldību departamenta Vispārējo lietu nodaļas vadītāju un direktora palīgu.

Ar Ministru kabineta 1922. gada 19. oktobra lēmumu

K. Benze iecelts par Latvijas Bankas padomes locekli (ar 1. novembri). No darba Latvijas Bankā aizgāja 1928. gada 16. jūnijā. Pēc tam strādāja notāra Jāņa Graudiņa kantorī. K. Benze bija biedrības "Progresīvo jaunsaimnieku, sīkzemnieku un lauku darba tautas apvienība" centrālās valdes loceklis. Kandidēja Saeimas vēlēšanās (1931) no Progresīvās apvienības saraksta.⁶⁹

No 1932. gada K. Benze strādāja Finanšu ministrijā⁷⁰ – bija Tirdzniecības un rūpniecības departamenta Norēķinu biroja vadītāja vietas izpildītājs (1932–1933), no 1933. gada pārzināja Apdrošināšanas nodaļu un Banku nodaļas kredītiestāžu inspekcijas lietas Valsts saimniecības departamentā un bija departamenta vicedirektora vietas izpildītājs (1933–1938), Valsts saimniecības departamenta vicedirektors (1938). Atlaists amata vietas likvidēšanas dēļ. Vēlāk viņš strādāja par pilnvaroto apdrošināšanas sabiedrībā "Daugava" (1938–1940). 1935. gada oktobrī K. Benze iestājās Latvijas Aizsargu organizācijā, no 1936. gada bija kasieris Aizsargu aviācijas pulka štāba eskadrijā.

Pēc padomju okupācijas 1941. gadā K. Benze strādāja par grāmatvedi "Mašīnu un armatūru fabrikā". 1941. gada 14. jūnijā izsūtīts kopā ar ģimeni – dzīvesbiedri Almu (1888–1965) un dēliem Ģirtu (1920–1942) un Jāni (1922–2004). Meitas Ilga un Astra jau dzīvoja atsevišķi un netika izsūtītas. Izsūtījumā K. Benze strādāja par grāmatvedi. 1956. gadā K. Benzi un viņa ģimeni atbrīvoja.

Miris 1960. gada 14. novembrī Rīgā.

69 Progresīvās apvienības kandidāti Saeimas vēlēšanās. *Latviešu Balss* [pielikums "Lauku Dzīve"], Nr. 30, 1931, 20. sept., 1. lpp.

70 Kārlis Benze. *Pēdējā Brīdī*, Nr. 35, 1933, 12. febr., 5. lpp.

JĀNIS BIENIEKS

(12.12.1864.–03.02.1923.)

Latvijas Bankas padomes loceklis 19.10.1922.–03.02.1923.

Jānis Bisenieks dzimis 1864. gada 12. decembrī Vircavas pagasta "Viduszīgeļu" saimnieka ģimenē. Izglītību ieguvis Jelgavas reālskolā un Rīgas Politehniskajā institūtā (1885–1890). Studentu korporācijas "Selonija" biedrs, vēlāk filistrs. 1893. gadā J. Bisenieks sāka darboties tirdzniecībā, tolaik latviešu vismazāk apgūtajā tautsaimniecības nozarē. Viņš tika ievēlēts par 1893. gadā nodibinātās Jelgavas Lauksaimniecības biedrības priekšnieku (pārvēlēts amatā līdz pat 1923. gadam), kļuva par tās veikala "Konzums" priekšnieku. Pirms kara – Jelgavas Komerčbankas priekšnieks. J. Bisenieks nodarbojās ar lauksaimniecības tehnikas tirdzniecību, nodibinot veikalus ne tikai Rīgā un Jelgavā, bet arī veikalus citviet Latvijā. Tādējādi viņš ieguva pirmklasīga veikalnieka un finansista slavu. 1906. gadā J. Bisenieks nodibināja Latviešu lauksaimnieku ekonomisko sabiedrību, kas strauji kļuva par tirdzniecības uzņēmumu ar plašu veikalu tīklu Latvijā.⁷¹ Viņa dibināto uzņēmumu un biedrību uzskaitījums vien aizņemtā prāvu rindkopu teksta – tajās J. Bisenieku pārsvarā ievēlēja par valdes priekšsēdētāju. Viņš dibināja lauksaimniecības mācību iestādes un gādāja par profesionālās literatūras izplatīšanu, 30 gadu izdodot žurnālu "Zemkopis" (1894–1923) un izdevumu "Lauksaimniecības raksti" 27 sējumos. 1907. gadā J. Bisenieks nodibināja ģimeni ar Emmu Mariju Lakševicu (1876–?). Ģimenē auga dēls Visvaldis Rūdolfs Jānis (1909–?). Pirmais pasaules karš paralizēja J. Bisenieka veikalniece vīrienu. No 1915. gada jūlija līdz 1918. gada

oktobrim viņš dzīvoja evakuācijā Pleskavā. Atgriezies Latvijā, J. Bisenieks atjaunoja daudzus uzņēmumus.⁷² Darbojās Finanšu padomē, Saimnieciskajā padomē un Lauksaimniecības padomē. Bija Valsts krājiskas Diskonta komitejas loceklis.

Savu darba pieredzi pirms iecelšanas Latvijas Bankas padomē J. Bisenieks formulējis šādi: ".. vienīgi pats savās vaj pašā dibinātās un vadītās sabiedriskās organizācijās kā vēlēts amata vīrs."⁷³ Diskusijās par Latvijas Bankas izveidi J. Bisenieks piederēja pie tiem uzņēmējiem, kuri kategoriski atbalstīja bankas izveidi par valsts līdzekļiem, neizmantojot ārvalstu kapitālu.⁷⁴

Miris 1923. gada 3. februārī.

Jānis Bisenieks ar dzīvesbiedri Emmu Mariju Bisenieci 1912. gadā Nicā.
Foto no: Krūmiņš, Gotards. *Agronoms Jānis Bisenieks* : iss dzīves apraksts un biogrāfiski materiāli. Rīga : Latviešu lauksaimnieku ekonomiskā sabiedrība, 1924.

Jānis Bisenieks savā mājā Āgenskalnā kopā ar ģimeni, 1910. gads.
Foto no: Krūmiņš, Gotards. *Agronoms Jānis Bisenieks* : iss dzīves apraksts un biogrāfiski materiāli. Rīga : Latviešu lauksaimnieku ekonomiskā sabiedrība, 1924.

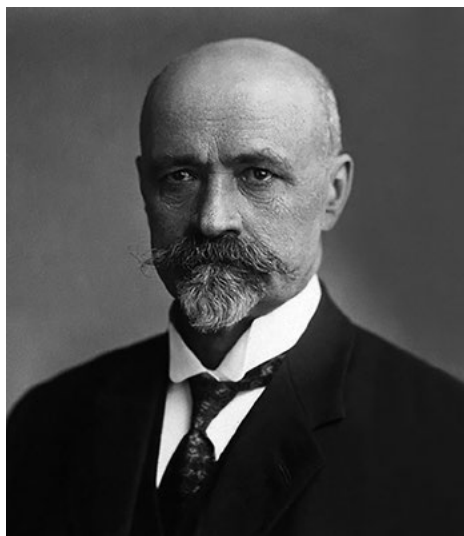
71 Rivža, Baiba, Timšāns, Sigizmunds. Mūžs aiz noklusējuma un aizmirstības žoga. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 45, 2004, 23. marts, B7. lpp.

72 Jāņa Bisenieka 15 gadu aizmūža atceri. *Zemgales Balss*, Nr. 27, 1938, 3. febr., 7. lpp.

73 Latvijas Bankas arhīvs. Darbinieku dienesta gaitu reģistra grāmata, 24. lpp.

74 Akmens, Jānis. Jānis Bisenieks. **No**: Dauge, Aleksandrs (red.). *Lielas personības* : izgudrotāji un organizētāji. Rīga : Valters un Rapa, 1937, 5. lpp.

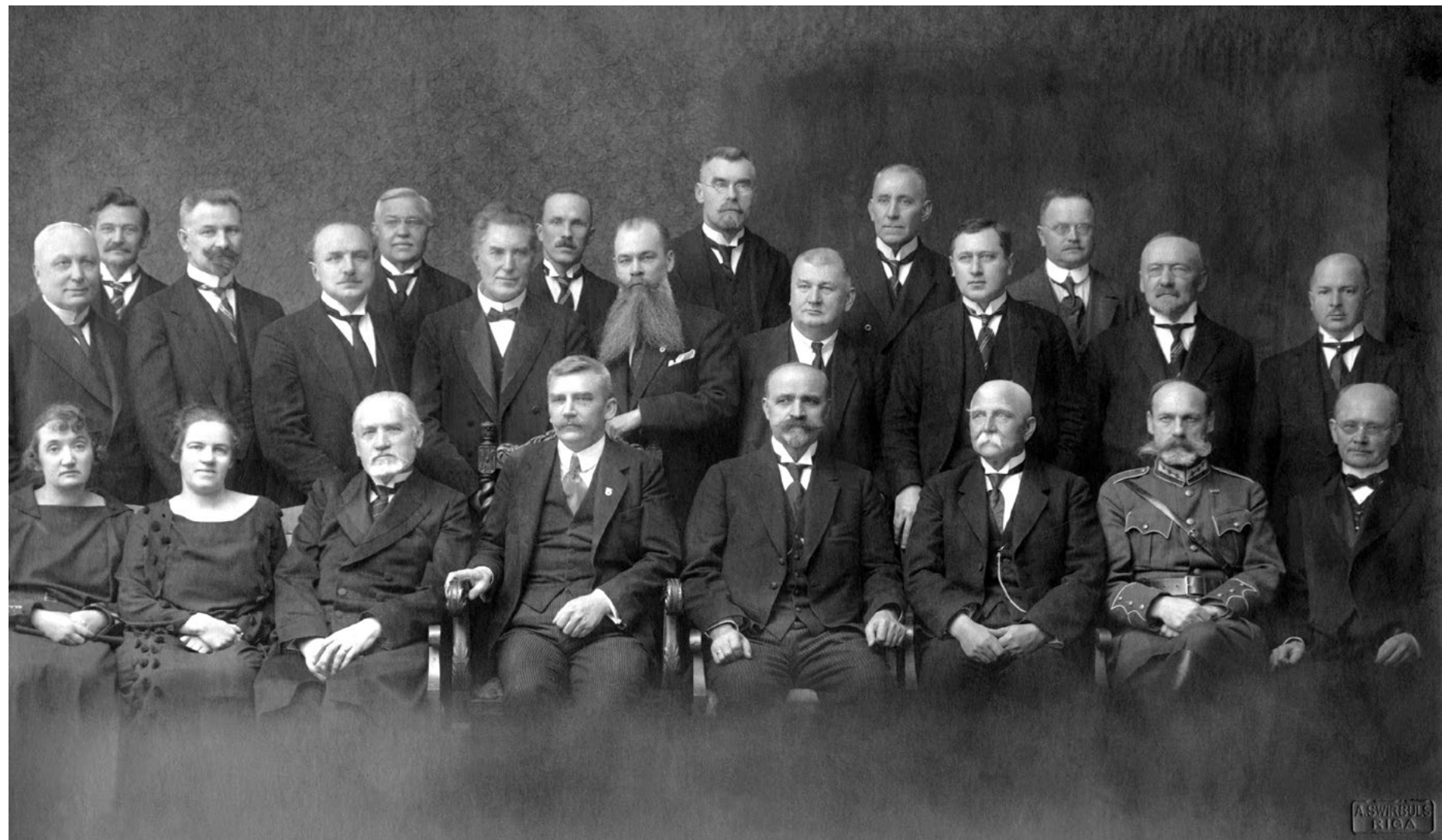
PĒTERIS SIECENIEKS

(29.01.1865.–18.12.1930.)

Latvijas Bankas padomes loceklis 19.10.1922.–18.12.1930.

Pēteris Siecenieks dzimis 1865. gada 29. janvārī Valkas apriņķa Jaunvāles (bij. Jaunbrenģuļu) pagasta "Sieceniekos". Pēc vietējās pagastskolas un Valmieras pilsētas elementārskolas beigšanas viņš iestājās Valmieras apriņķa skolā, ko nepabeidza, jo 1880. gadā pēc tēva brāļa nāves vajadzēja uzņemties saimniecības vadīšanu "Sieceniekos". Vairākus gadus P. Siecenieks darbojās Kauguru, vēlāk – Baltijas, lauksaimnieku biedrībā. Laulībā ar Cecīliju Sieceniēci 1900. gadā piedzima dēls Aleksandrs. 1906. un 1907. gadā darbojās Baltijas ģenerālgubernatora padomē. Ap 1912. gadu viņš sāka strādāt par rīkotājdirektoru Baltijas Lauksaimnieku biedrībā Valmierā un nozīmīgākajā Latvijas lauku kooperācijas veicinātājā – Centrālajā savienībā "Konzums", kas darbojās pie Rīgas Lauksaimniecības centrālbiedrības, vēlāk bija arī "Konzuma" valdes un padomes priekšsēdētājs.⁷⁵ Piedalījies daudzu kooperatīvu un citu organizāciju dibināšanā un vadīšanā. Avīze "Kopdarbība" pat apgalvoja, ka "Nav uz laukiem tāda kooperatīva, kas nepazītu šī vīra darbu kooperācijas laukā," un ka P. Siecenieks uzskatāms par "kooperācijas vadoni, kura autoritāti neviens kooperators neapstrīdēja".⁷⁶ Latvijas kooperatīvu organizācijas P. Sieceniēku uzskatīja par savu pārstāvi Latvijas Bankas padomē, par kuras locekli viņš tika iecelts jau tās pirmajā sastāvā. Izpildot likuma normu, kas uzlika par pienākumu Latvijas Bankas padomes locekļiem atteikties no padomju locekļu amatiem uzņēmumos, kurus kreditē Latvijas Banka, P. Siecenieks 1927. gadā izstājās no Rīgas

Lauksaimniecības centrālbiedrības Savstarpējās kredītbiedrības padomes un Zemnieku bankas padomes. Viņš bija ilggadējs Latvijas Tautas bankas padomes priekšsēdētājs, tās dibinātājs. Darbojās Rīgas biržas komitejā kā komitejas loceklis. Kā Latviešu zemnieku savienības deputāts P. Siecenieks strādāja Tautas padomē, Satversmes sapulcē un 1. Saeimā. Bija Latvijas Sarkanā Krusta valdes loceklis. Miris 1930. gada 18. decembrī.

Latvijas Sarkanā Krusta valdes paplašināta sanāksme 1923. gadā. Sēž no kreisās puses: Marta Celmiņa, Anna Meierovica, Latvijas ārkārtējais sūtnis un pilnvarotais ministrs Zviedrijā Frīdrihs Grosvalds, LSK dibinātājs un priekšnieks ķirurgs, prof. Jānis Jankovskis, Latvijas Bankas padomes loceklis (1922–1929) Pēteris Siecenieks, Mārtiņš Bīmanis, Latvijas Sarkanā krusta valdes loceklis, ģenerālis Kārlis Goppers. Stāv no kreisās puses: 1. prof. Ernests Putniņš, 2. zobārsts Viktors Gudže, 5. prof. Roberts Krimbergs, 7. Jānis Akmens, 9. LSK valdes loceklis, inž. Spricis Paegle, 10. prof. Kārlis Barons, 12. politiķis Alfrēds Birznieks, 13. politiķis Emīls Skubiķis.
Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs, MVM 9575 Ff 1404. Fotogrāfs – Ādolfs Miķelis Zvirbulis

75 P. Sieceniēka 35 gadu sabiedriskās darbības jubileja. *Nedēļa*, Nr. 5, 1925, 30. janv., 8. lpp.

76 Vadoņa piemiņai. *Kopdarbība*, Nr. 52, 1930, 23. dec., 1. lpp.; Pētera Sieceniēka pēdējā gaita. Turpat, 3. lpp.

ANSIS FRIŠMANIS

(28.09.1867.–pēc 1944)

Latvijas Bankas padomes loceklis 01.04.1923.–15.06.1925.

Ansis Frišmanis dzimis 1867. gada 28. septembrī Jelgavas apriņķa Platones pagasta “Mieželos” pārtikušu kroņa saimnieku ģimenē. Beidzis Jelgavas reālskolu (1879–1886) un Rīgas Politehniskā institūta Lauksaimniecības nodaļu (1887–1891) kā agronoms.⁷⁷ Pēc studiju beigšanas viņš strādāja par muižas pārvaldnieku (1892–1897) Krievijā, Hersonas gubernā. No 1897. gada bija ķieģeļu fabrikants un lauksaimnieks Jelgavas apriņķī.⁷⁸ A. Frišmanis aktīvi darbojās agronoma Jāņa Bisenieka (Latvijas Bankas padomes loceklis (1922–1923)) vadītajā Jelgavas lauksaimniecības biedrībā. 1912. gadā viņš nopirka no baroniem Līveniņiem Jelgavas tuvumā esošo 1800 pūrvietu plašo Ānes muižu un nodalīja 1100 pūrvietu, kuras pārdeva, sadalot mazākos gabalos. A. Frišmanis bija Jelgavas Komercbankas valdes loceklis no 1912. gada līdz 1923. gadam ar pārtraukumu Pirmā pasaules kara un Latvijas Neatkarības kara laikā.

Pirmā pasaules kara laikā ķieģeļrūpniecība pārtrauca darbību. A. Frišmanis strādāja Krievijā par kūdras izstrādāšanas darbu vadītāju Petrogradas ceļu apgabālā. 1918. gadā viņš atgriezās Latvijā un atjaunoja kūdras ražošanu Valgundes tīrelī. 1924. gadā Valgundes tīrelis ieskaitīts Valsts zemju fondā, un A. Frišmanis kūdras ražošanu pārtrauca līdz 1937. gadam, jo lēto akmeņogļu dēļ kūdras ražošana neatmaksājās. Vēsturnieks Aigars Stillers raksta, ka A. Frišmanim “piederēja ne tikai Ānes muiža un tās ķieģeļceplis, bet arī ķieģeļu ražotnes Teteles pagasta “Valakos”, Siera

muižā pie Jelgavas un Kalnciema pagastā vēl divi ceplji, kā arī Valgundes pagasta “Liellapsās”. Tos visus apvienoja 1925. gadā dibinātajā akciju sabiedrībā “Ķieģelis un kūdra”, kurā gandrīz visas akcijas piederēja Frišmaņu ģimenei.”⁷⁹ A. Frišmanis bija akciju sabiedrības “Ķieģelis un kūdra” (1924–1940) līdzīpašnieks, valdes priekšsēdētājs, Zemgales Savstarpējās kredītbiedrības valdes loceklis. 1937. gadā, kad ogļu cena pieauga divas reizes, viņš atsāka kūdras ražošanu.⁸⁰

1923. gada 1. aprīlī Ministru kabinets iecēla A. Frišmani par Latvijas Bankas padomes locekli. Viņa pilnvaras beidzās 1925. gada 15. jūnijā. No 1924. gada A. Frišmanis darbojās arī Latviešu lauksaimnieku ekonomiskajā sabiedrībā kā valdes loceklis un valdes priekšnieks. Viņš bija arī Finanšu ministrijas Saimnieciskās padomes loceklis. Aktīvi līdzdarbojās Jelgavas cukurfabrikas dibināšanā (1926), bija tās akciju sabiedrības valdes priekšsēdētājs un viens no lielākajiem cukurbiešu piegādātājiem.⁸¹ 1931. gadā viņš vienīgais fabrikas kreditoru sapulcē balsoja pret Ministru kabineta priekšlikumu koroborēt fabriku valstij. 1937. gadā A. Frišmanis apsaimniekoja ap 700 pūrvietu zemes, audzējot dažādas lauksaimniecības kultūras. Ģimenē ar dzīvesbiedri Alvīni Frišmani (?–1962) A. Frišmanis izaudzināja trīs bērnus – meitu Anitu Hermīni Veltu (1908–1945 Drēzdenē, prec. Elpere), dēlus Mintautu Augustu (1904–1997 Monreālā) un Imantu Tālivaldi Jāni (1911–2001 Monreālā).

A. Frišmanis aktīvi iesaistījās studentu korporācijas “Selonija” dzīvē. Apbalvots ar ceturtās šķiras Triju Zvaigžņu ordeni (1928) un Aizsargu Nopelni krustu (1939).

1940. gadā padomju vara A. Frišmaņa īpašumus nacionalizēja. 1944. gada septembrī Tautas palīdzības izziņu birojā Ansis un Alvīne Frišmaņi bija reģistrēti kā tuvinieku meklētāji.⁸² Par A. Frišmaņa tālāko likteni pagaidām nav izdevies iegūt ziņas. Alvīne Frišmane mirusi 1962. gada 20. jūlijā Jelgavā, apbedīta Baložu kapos.

77 Mazvērsītis, Jānis. Latviešu pirmo agronomu darba apstākļi un darba augļi. *Latvijas Agronomu Biedrības Ziņas*, Nr. 10, 1937, 59.–60. lpp.

78 Agronoms Ansis Frišmanis. *Zemkopis*, Nr. 22, 1923, 30. maijs, 325.–326. lpp.

79 Stillers, Aigars. Kā Āne kļuva par ķieģeļrūpniecības centru [tiešsaiste]. [Skatīts 2020. g. 30. martā] Pieejams: https://www.ozolnieki.lv/images/userfiles/file/vesture/kiegelrupn_Ane.pdf

80 Brūnā zelta racēji Drabiņu tīrelī. *Zemgales Balss*, Nr. 156, 1939, 15. jūl., 3. lpp.; Kad ar zemes malku apdedzina 40 milj. ķieģeļu. *Brīvā Zeme*, Nr. 135, 1940, 18. jūn., 3. lpp.

81 Jelgavas cukura fabrikas liktenis izšķirts. *Jēkabpils Vēstnesis*, Nr. 9, 1931, 26. febr., 3. lpp.

82 Meklē tuviniekus. *Tēvija*, Nr. 223, 1944, 20. sept., 4. lpp.

FRICIS MENDERS

(20.08.1885.–01.04.1971.)

Latvijas Bankas padomes loceklis 08.02.1923.–29.10.1931.

Fricis Menders dzimis 1885. gada 20. augustā Rīgā. No 1903. gada bija saistīts ar sociāldemokrātiem, vispirms – ar Krievijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas Rīgas organizāciju. Ieguvis Narvas ģimnāzijas diplomu (1904). Strādāja Rīgas–Orlas dzelzceļā par rēķinvedi (1902–1906). Viņš piedalījies 1905. gada revolucionārajos notikumos Rīgā, pēc kuriem sācis studijas Kazaņas universitātē (1906), bet par piedalīšanos studentu nemieros izsūtīts nometinājumā uz Sibīrijas ziemeļiem. Nelegāli atgriezies Rīgā, F. Menders iesaistījās Latvijas Sociāldemokrātijas darbā. No 1907. gada līdz 1917. gadam viņš dzīvoja emigrācijā – studēja tieslietas un tautsaimniecību Vīnes universitātē (1907–1911) un Bernes universitātē (1911–1912), kur 1914. gadā ieguva *Dr. iur.* grādu, aizstāvēt disertāciju par muitas un protekcionisma politiku. 1921. gadā izveidoja ģimeni ar ārsti Lidiju Hermani (1889–?).

F. Menders kļuva par populāru Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas politiķi. Viņš bija Tautas padomes, Satversmes sapulces, 1., 2., 3. un 4. Saeimas deputāts. 1923. gada 8. februārī Ministru kabinets iecēla F. Menderu par Latvijas Bankas padomes locekli. Saskaņā ar LSDSP Centrālās Komitejas lēmumu par to, ka frakcijas deputātiem ir jāatsakās no visiem algotiem blakus amatiem, 1931. gada 29. oktobrī F. Menders atteicās no Latvijas Bankas padomes locekļa amata.⁸³ Pēc autoritārā valsts apvērsuma viņu līdz ar citiem nozīmīgiem sociāldemokrātu politiķiem arestēja un ieslodzīja Liepājas koncentrācijas

nometnē. Pēc atbrīvošanas 1935. gada martā F. Menders strādāja par zvērinātu advokātu Rīgā.

Padomju okupācijas laikā viņš strādāja par konsultantu Latvijas PSR Tieslietu tautas komisariāta Kodifikācijas nodaļā (1940–1941). Nacistu okupācijas laikā viņam bija tiesības praktizēt kā zvērinātam advokātam. Pēc otrreizējās padomju okupācijas, no 1944. gada rudens, F. Menders darbojās kā juriskonsults dažādās valsts iestādēs. 1948. gada 6. aprīlī viņš tika apcietināts. “[T]ā paša gada 1. decembrī ar PSRS NKVD Sevišķās apspriedes ārpustiesas lēmumu par pret PSRS vērstu naidīgu darbību un pretpadomju literatūras glabāšanu notiesāts uz 10 gadiem labošanas darbu nometnē. Sodu izcietis Mordvijas APSR. 1955. gada 10. oktobrī ārpustiesas nolēmums tika grozīts, un 1955. gada 21. oktobrī Menderu atbrīvoja.”⁸⁴

Par mēģinājumu sūtīt uz ārzemēm “pretpadomju satura informāciju pret F. Menderu 1960. gadā tika uzsākta krimināllieta, kas izbeigta 1962. gadā. 1969. gadā pret 84 gadus veco F. Menderu atkal uzsākta krimināllieta par “pretpadomju” satura piezīmju nodošanu ārzemju tūristiem, par ko 1969. gadā viņu notiesāja uz pieciem gadiem nometinājumā, ko aizstāja ar ievietošanu Latvijas PSR Sociālās apgādes ministrijas pansionātā “Kapiņi” Krāslavas rajonā. 1970. gada 26. novembrī Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs F. Menderu apžēloja. Viņš nomira Rīgā 1971. gada 1. aprīlī. Apbedīts Rīgas Meža kapos. 1989. gadā rehabilitēts.

83 Atteikušies Latvijas Bankas padomes locekļi. *Latvijas Kareivis*, Nr. 246, 1931, 31. okt., 3. lpp.; F. Menders, J. Celms, V. Bastjānis atteikušies. *Sociāldemokrāts*, Nr. 245, 1931, 30. okt., 1. lpp.

84 Silārs, Ivars (zin. red.). Fricis Menders. Krievu imperiālisms un latviešu tauta (20. gs. 50.–60. gadi). Priekšvārds. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, Nr. 1, 2012, 149. lpp.

FRANCIS TRASUNS

(16.10.1864.–06.04.1926.)

Latvijas Bankas padomes loceklis 09.08.1923.–06.04.1926.

Francis Trasuns dzimis 1864. gada 16. oktobrī Rēzeknes apriņķa Sakstagalā. Beidzis Jelgavas ģimnāziju, Garīgo semināru un Garīgo akadēmiju (1891) Pēterburgā. Priesteris F. Trasuns iestājās pret latgāliešu pārkrievošanas politiku, tāpēc vara viņam ilgi neļāva strādāt vienā vietā – no 19. gs. 90. gadu vidus līdz 1915. gadam F. Trasuns kalpoja Daugavpilī, Rīgā, Pēterburgā, Rēzeknē, atkal Pēterburgā, tad Narvā, Novgorodā, Tallinā, Gatčinā.⁸⁵ Iekšlietu ministrijas Garīgo lietu departaments un Sv. Sinode gādāja, lai F. Trasuns tiktu izspiegots, turklāt ilgā laikposmā: no 1890. gada līdz 1913. gadam. Viņu ievēlēja par Krievijas 1. Valsts domes deputātu no Vitebskas guberņas (1906). Iekšlietu ministrijas un Vitebskas guberņas pārvaldes augstākajos līmeņos 1906. gadā tika apspriests tobrīd jau bijušā deputāta F. Trasuna "iesniegums par atļauju 1906. gada 24. septembrī Rēzeknē organizēt Vitebskas guberņas latviešu apriņķu zemnieku kongresu, kurā paralēli zemes, izglītības jautājumiem tiktu apspriests jautājums par administratīvo pievienošanu Vidzemes guberņai, turklāt, kā atzīmēts ziņojumā, apspriešana notiktu latviski."⁸⁶ Gubernators pasākumu aizliedza, jo tieši F. Trasuna ietekmē latgālieši "sākuši sapņot par latviešu autonomiju".

F. Trasuns bija viens no galvenajiem pirmā Latgales latviešu kongresa (1917. gada 26.–27. aprīlī (9.–10. maijā)) organizatoriem. Viņš tika ievēlēts Latgales Pagaidu zemes padomē, darbojās Latviešu pagaidu nacionālajā padomē (1918). F. Trasuns bija Tautas padomes loceklis (no 1919),

iekšlietu ministra biedrs Latgales lietās. Viņš bija Latgales kristīgo zemnieku savienības (LKZS) izveidotājs, no kuras saraksta ievēlēts Satversmes sapulcē un 1. Saeimā (1924. gadā izstājās no LKZS, izveidojot Latgāliešu demokrātu bloku). 2. Saeimā viņš tika ievēlēts no Latgales demokrātu partijas. 1923. gada 9. augustā Ministru kabinets iecēla F. Trasunu Latvijas Bankas padomē kā LKZS frakcijas pārstāvi saskaņā ar Ministru kabineta un koalīcijas partiju apspriedes lēmumu.⁸⁷ Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs Ringolds Kalnings pret to iebildis Saeimas komisijā. Nesekmīgi protestējušas arī vairākas saimnieciskās organizācijas, norādot, ka F. Trasuns nav finanšu lietpratējs. Politiskie oponenti pat ironizēja, ka F. Trasuna prasmes bankas padomes locekļa amatā raksturo teiciens par āzi kā dārznieku.⁸⁸

Latvijas Romas katoļu baznīcas arhibīskaps Antonijs Springovičs F. Trasunu ekskomunicēja no baznīcas 1925. gada 8. septembrī šķietami politiskās darbības dēļ. 1926. gada Lieldienu dievkalpojumā viņu publiski izdzina no Sv. Jēkaba katedrāles. Neilgi pēc šīs pazemošanas F. Trasuns mira ar sirdstrieku (1926. gada 6. aprīlī). 1998. gadā Romas katoļu baznīca atcēla F. Trasuna ekskomunikāciju un viņu rehabilitēja.

85 Zeile, Pēteris. Francis Trasuns – politiķis un valsts virs. **No:** Trasuns, Francis. *Dzīve un darbi*. 3. sēj. Rēzekne: Latgales kultūras centra izdevniecība, 1998, 24. lpp.

86 Runce, Inese. Francis Trasuns – garīdznieks un publicists. *Akadēmiskā Dzīve*, Nr. 51, 2014/2015, 116.–117. lpp.

87 Jauni bankiri. *Latgalīts*, Nr. 22, 1923, 16. aug., 1. lpp.

88 Latgolas volderu partiju pagājušo darbība Saeimā. *Latgalīts*, Nr. 13, 1924, 07. jūn., 1. lpp.

JEZUPS TRASUNS

(19.01.1898.–27.06.1978.)

Latvijas Bankas padomes loceklis 09.08.1923.–16.06.1935.

Jezups Trasuns dzimis 1898. gada 19. janvārī Ozolmuižas pagasta "Rubulniekos". Beidzis Rēzeknes tirdzniecības skolu (1914), Ivanovovozņesenskas reālskolu (1917), studējis inženierzinātnes Pēterburgas Ceļu inženieru institūtā divus semestrus un turpat iestājies Konstantinovas artilērijas skolā. Studējis arī Latvijas Universitātes Tautsaimniecības nodaļā (1920–1925).

1918. gada beigās atgriezies Rīgā. Strādājis Latvijas PSR Zemkopības tautas komisariātā par darbvedi grāmatvedi (1919). 1919. gadā brīvprātīgi iestājies Latvijas bruņoto spēku vienībā (jūnijs–augusts).

J. Trasuns bijis Latgales Pagaidu zemes padomes, Latviešu pagaidu nacionālās padomes, Tautas padomes loceklis, Satversmes sapulces un 1., 2., 3. un 4. Saeimas deputāts no Latgales darba partijas, vēlāk – no Progresīvās tautas apvienības un Latgales zemnieku progresīvās apvienības.⁸⁹ 1923. gada 9. augustā Ministru kabinets iecēla J. Trasunu par Latvijas Bankas padomes locekli.⁹⁰ Dienestu bankā atstājis 1935. gada 16. jūnijā, kad beidzās viņa pilnvaru termiņš.

Avīzes "Jaunā Straume" redaktors (1921–1934). Valdes priekšsēdētājs Latgales lauksaimnieku centrālajā kooperatīvā. Pēc autoritārā apvērsuma 1936. gadā pēc J. Trasuna lūguma ar Kārļa Ulmaņa piekrišanu uz nodokļu maksātāju rēķina tika dzēstas J. Trasuna kredītsaistības 13 890,88 latu apmērā no viņa kopējā 20 690,88 latu lielā parāda.⁹¹ J. Trasuns tika iecelts par sabiedrības "Latgales lauksaimnieks"

valdes priekšsēdētāju (1937–1940) un akciju sabiedrības "Laima" valdes locekļa kandidātu no Latgales (1937–1940). Strādāja Latvijas Kredītbankā.

Laulībā ar Terēzi Rancāni (?–?) izaudzināta meita Anna Aija (1933–?).

Padomju okupācijas laikā strādāja Rīgas pilsētas izpildes komitejā, "pārvaldot blokmāju pie Grīziņkalna".⁹²

1941. gada 14. jūnijā arestēts, izsūtīta arī dzīvesbiedre T. Trasuna un meita Anna (atbēga uz Latviju 1947. gadā). PSRS iekšlietu tautas komisariāta Sevišķā apspriede 1942. gada 13. maijā piesprieda J. Trasunam astoņus gadus ieslodzījumā. Pēc soda izciešanas viņš tika norīkots noņemtajā Krasnojarskas novadā. 1956. gadā atbrīvots un, atgriezies Latvijā, strādāja par rēķinvedi.⁹³ Miris 1978. gada 27. jūnijā.⁹⁴

89 Strods, Kaspars. "Latgales princis" no Ozolmuižas. *lsm.lv* [tiešsaiste], 2020, 5. apr. [skatīts 2021. g. 27. jūl.]. Pieejams: https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vesture/latgales-princis-no-ozolmuižas--jezups-trasuns.a354512/?fbclid=IwAR3hLrMDLchu_taM-x-vc3InSaul_jchK-7r5ellBfB5uN2r9yqY7QJEGRM

90 Jauni bankiri. *Latgalīts*, Nr. 22, 1923, 16. aug., 1. lpp.

91 LNA LVVA, 6824. f., 1. apr., 56. l., 1. lp.

92 LNA LVA, 1986. f., 2. apr., 10615. l., 46. lp. o. p.

93 Dažu Latgales agrāko deputātu liktenis. *Laiks*, Nr. 76, 1961, 23. sept., 4. lpp.

94 Latvijā miris Jezups Trasuns. *Laiks*, Nr. 58, 1978, 22. jūl., 4. lpp.

PĒTERIS PLOSTIŅŠ

(10.04.1887.–26.01.1951.)

Latvijas Bankas padomes loceklis 29.08.1924.–30.03.1927.

Pēteris Plostiņš dzimis 1887. gada 23. aprīlī Jelgavas apriņķa Vecsvirlaukas pagasta "Burkānos". Izglītojies Jelgavas reālskolā. Piedalījies 1905. gada revolūcijas notikumos, pēc kuriem, vairoties no cara patvaldības vajāšanas, emigrējies uz Somiju. Vēlāk viņš atgriezās Latvijā, 1908. gadā beidza vidusskolu un iestājās Rīgas Politehniskajā institūtā. 1913. gadā P. Plostiņš to absolvēja ar agronoma grādu un sāka strādāt Jelgavā Latviešu lauksaimnieku ekonomiskajā sabiedrībā par pļavkopības speciālistu un minētās biedrības skolas skolotāju. Pirmā pasaules kara laikā, 1915.–1916. gadā, pēc Tirzas-Velēnas lauksaimniecības biedrības uzaicinājuma viņš kļuva par Latvijā pirmās tautas lauksaimniecības skolas priekšnieku. P. Plostiņš rosīgi piedalījās sabiedriskajā darbā – vadīja bēgļu ēdināšanas punktu Tīrzā un "skaitās par Baltijas latviešu bēgļu apgādāšanas Centrālkomitejas locekli" Petrogradā.⁹⁵

Pēc Februāra revolūcijas, kad iedzīvotāji aktīvi veidoja demokrātiskās pašvaldības, Tērbatā 1917. gada 27. aprīlī vēlēja Kurzemes pagaidu zemes padomi, kurā ievēlēja arī P. Plostiņu. No Tirzas viņš evakuējās uz Krieviju un Latvijā atgriezās jau pēc valsts proklamēšanas – 1919. gadā. Viņš atrada darbu Zemkopības ministrijā un kļuva par Rīgas apriņķa valsts zemju inspektoru (1919–1927). P. Plostiņš bija Latvijas Mazsaimniecību veicināšanas biedrības priekšnieks (1923–1925). Viņš piedalījās Latvijas Mazsaimnieku ekonomiskās sabiedrības, Latvijas Mazsaimnieku apdrošināšanas biedrības un Latvijas Mazsaimnieku

krājaizdevu sabiedrības dibināšanā un visās tika ievēlēts par priekšsēdētāju. Bija studentu korporācijas "Ventonia" filistrs.

1924. gada 29. augustā Ministru kabinets P. Plostiņu iecēla Latvijas Bankas padomes locekļa amatā. Sakarā ar grozījumiem Latvijas Bankas statūtos (1927. gada 1. martā), kuri Latvijas Bankas padomes locekļiem aizliedza ieņemt amatus citās kredītiestādēs un uzņēmumos, kas kreditējās Latvijas Bankā, P. Plostiņš 1927. gada 30. martā atteicās no padomes locekļa amata.⁹⁶ Paralēli darbam ministrijā un Latvijas Bankā P. Plostiņš darbojās politikā. 1925. gadā viņš balotējās 2. Saeimas vēlēšanās no Latvijas Jaunzemnieku savienības saraksta (kopā ar Kārli Skalbi, Jāni Akurateru, Oto Nonācu, Ernestu Baueru un citiem redzamiem darbiniekiem).

Atstājis darbu Zemkopības ministrijā un Latvijas Bankas padomē, P. Plostiņš 1928. gadā atsāka darboties lauksaimniecības izglītības nozarē – vispirms Saldus lauksaimniecības skolā, 1931. gadā kļuva par Vestienas lauksaimniecības skolas pārzini, vēlāk strādāja Skrīveru lauksaimniecības skolā.⁹⁷

Pētera un Annas Plostiņu ģimenē auga trīs dēli – Jūlijs (1912–?), Ēriks (1914–?) un Harijs (1920–?).

Otrā pasaules kara beigās P. Plostiņš devās trimdā, dzīvoja Vācijā. 1951. gadā, pārbraucot uz dzīvi Amerikas Savienotajās Valstīs, mira uz kuģa un tika apbedīts Atlantijas okeānā.⁹⁸

95 Mūsu kandidāti. *Lidums*, Nr. 26, 1925, 16. sept., 1. lpp.

96 Agr. P. Plostiņš aiziet. *Latvis*, Nr. 1629, 1927, 15. marts, 2. lpp.

97 Ražena darba 25 gadi. *Brīvā Zeme*, Nr. 92, 1937, 26. apr., 14. lpp.

98 In Memoriam. *Universitas*, Nr. 1, 1954, 79. lpp.; Kristbergs, Ž. Agromu Pēteri Plostiņu pieminot. *Laiks*, Nr. 23, 1951, 21. marts, 3. lpp.

ANTONS VELKME

(09.07.1887.–19.04.1942.)

Latvijas Bankas padomes loceklis 29.06.1926.–15.06.1932.

Antons Velkme dzimis 1887. gada 9. jūlijā Preiļu pagasta "Saltupos". 1899. gadā beidzis Stirnienes pagasta skolu. Kā eksterns izturējis vidusskolas kursa pārbaudījumus Maskavā (1908). 1915. gadā brīvprātīgi iestājies Krievijas 5. armijas ceļu izbūves 53. nodaļā, bijis saimniecības pārzinis. No 1917. gada līdz 1918. gadam bijis Daugavpils apriņķa zemstes valdes loceklis un priekšsēdētāja biedrs. No 1919. gada vasaras strādājis Latvijas Apgādības ministrijā, pēc tam – Iekšlietu ministrijas Latgales lietu departamentā (1919–1920). Bijis viens no Latgales kristīgo zemnieku savienības līderiem. A. Velkme bijis Zemkopības ministra biedrs (1923–1924), iekšlietu ministra biedrs (1925–1927), Latvijas Tautas padomes loceklis, Satvermes sapulces un 1. Saeimas deputāts.

1926. gada 29. jūnijā Ministru kabinets iecēla A. Velkmi par Latvijas Bankas padomes loekli – Latgales kristīgo zemnieku partijas frakcija viņu izvirzīja šim amatam mirušā Latvijas Bankas padomes locekļa Franča Trasuna vietā. 1929. gada 4. jūlijā Ministru kabinets viņu iecēla Latvijas Bankas padomes locekļa amatā uz jaunu termiņu. 1932. gada 26. jūlijā A. Velkmes vietā saskaņā ar Latgales kristīgo zemnieku partijas izvēli apstiprināja Vincentu Streļeviču, savukārt Latvijas Bankas padome 30. novembra sēdē nolēma lūgt finanšu ministru apstiprināt A. Velkmi par Rēzeknes nodaļas pārvaldnieku. Šajā amatā viņš strādāja līdz padomju okupācijai 1940. gadā.

A. Velkme izsūtīts 1941. gada 14. jūnijā. 1942. gada

14. februārī Latvijas PSR Iekšlietu tautas komisariāta izmeklēšanas grupas izmeklētāja, valsts drošības leitnanta Rjazanova parakstītajā apsūdzības rakstā padomju vara A. Velkmem inkriminēja aktīvu cīņu pret revolucionāro kustību Latvijā un pieprasīja piespriest augstāko soda mēru – nošaušanu.

Miris 1942. gada 19. aprīlī Vjatlagā (miršanas dokumentā kā nāves cēlonis ierakstīta "abpusēja pneimonija").

EDUARDS EIHMANIS

(02.02.1884.–pēc 1945)

Latvijas Bankas padomes loceklis 14.07.1926.–20.03.1929.

Eduards Eihmanis dzimis 1884. gada 2. februārī Jelgavas apriņķa Rubas pagastā. Beidzis Rozes pagastskolu, vidusskolu beidzis pašmācības ceļā. Absolvējis Rīgas Politehniskā institūta Tirdzniecības nodaļu (1914–1918).

E. Eihmanis strādājis par grāmatvedi Rīgas Krāšanas un aizdošanas biedrībā (1909–1918). Latvijas tapšanas laikā viņš aktīvi piedalījās sava pagasta un Kuldīgas apriņķa pašvaldības darbā. 1919. gadā E. Eihmanis atgriezās Rīgā, kur strādāja par Saimniecības nodaļas vadītāju Izglītības ministrijā (1919–1920), bija ievēlēts Rīgas pilsētas domē (1920, 1922), bija Rīgas pilsētas valdes revīzijas komisijas priekšsēdētājs (1921–1925). Vēlāk īsu brīdi darbojās kā brīva līguma prokūrists I Latvijas gumijas fabrikā "Varonis" (1925–1926).

Ministru kabinets ar 1926. gada 14. jūlija lēmumu iecēla E. Eihmani par Latvijas Bankas padomes loekli. 1927. gada 15. martā viņš atteicās no amata gumijas fabrikā un neieņēma amatus citos uzņēmumos. E. Eihmaņa pilnvaras Latvijas Bankas padomes locekļa amatā beidzās 1929. gada 20. martā.

1928. gadā E. Eihmanis kandidēja 2. Saeimas vēlēšanās no Demokrātiskā centra partijas.⁹⁹ Viņš vadīja savas lauku mājas "Indupes" saimniecību. 1929. gadā uzcēla māju Mežaparkā, Meža prospektā 18. Kandidējot 4. Saeimas vēlēšanās 1931. gadā un sniedzot par sevi īsu raksturojumu, viņš lakoniski norādīja – rūpnieks. 1935. gadā E. Eihmanis darbojās Gumijas ražojumu pārdošanas akciju sabiedrībā.

Ģimenē ar dzīvesbiedri Ženiju (1887–?) izaudzināti divi bērni – meita Rute (1920–?, prec. Buivide) un dēls Oliveris (1922; kritis 1943. gada 4. septembrī).

Otrā pasaules kara beigās Eduards un Ženija Eihmaņi devās trimdā, pēdējās ziņas liecina, ka viņi 1945. gadā ir uzturējušies Drēzdenē.¹⁰⁰ Par tālāko likteni ziņu nav.

⁹⁹ Dem. centra kandidāti. *Centra Balss*, Nr. 22, 1928, 29. sept., 6. lpp.

¹⁰⁰ Latvieši sasaucas. *Latvju Ziņas*, Nr. 7, 1946, 26. janv., 6. lpp.

MARKUS GAILĪTIS

(27.06.1882.–14.07.1942.)

Latvijas Bankas padomes loceklis 05.04.1927.–27.09.1932.

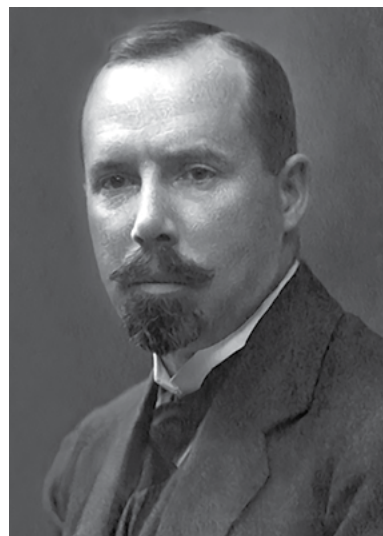
Markus Gailītis dzimis 1882. gada 27. jūnijā Cēsu apriņķa Dzērbenes pagastā. Mācījies Dzērbenes draudzes skolā. Beidzis Pētera I reālskolu Rīgā (1901), 1911. gadā – Rīgas Politehnisko institūtu kā inženieris. Piedalījies 1905. gada revolucionārajā kustībā. Strādājis par pilnvaroto inženieri apdrošināšanas sabiedrībā "Rossija" Rīgā un Pēterburgā (1911–1916). Pirmajā pasaules karā 1916. gadā brīvprātīgi iestājās Krievijas armijas latviešu strēlnieku pulkos, 1917. gadā beidza Vladimira karaskolu Petrogradā kā artilērijas virsnieks. Piedalījās kaujās Pirmajā pasaules karā un Latvijas Neatkarības karā. Viņš bija Latvijas Pagaidu valdības pilnvarnieks Ziemeļlatvijā (1919). Bijis Satversmes sapulces deputāts no Latviešu zemnieku savienības, 2. Saeimas deputāts no Latvijas Jaunzemnieku savienības, zemkopības ministrs (1925, 1926). Rīkotājdirektors apdrošināšanas sabiedrībā "Latvija" (1922–1925).

Ministru kabinets 1927. gada 5. aprīlī M. Gailīti iecēla Latvijas Bankas padomes locekļa amatā demisionējušā Pētera Plostiņa vietā, bet 1932. gada 15. septembra sēdē atbrīvoja viņu no Latvijas Bankas padomes locekļa amata ar 28. septembri. No 1932. gada M. Gailītis vadīja tirdzniecības un rūpniecības akciju sabiedrību "M. Gailītis un biedrs", bija Rīgas pilsētas Diskonta bankas direktors (1935–1940), Latvijas Aizsargu organizācijas biedrs (1936–1940).

Ģimenē kopā ar dzīvesbiedri Minnu Gailīti (1885–1942) izaudzināti bērni – meitas Izolde (1907–?) un Daila Aino (1916–?), dēli Toms (1912–1938) un Jānis Viesturs (1923–?).

Padomju okupācijas laikā M. Gailītis bija Celtniecības tresta 2. celtniecības kantora celtniecības darbu vadītājs Rīgā.

M. Gailītis arestēts 1941. gada 19. jūnijā, kad pieteicās pats, uzzinājis, ka aizvestas viņa sieva Minna un meita Izolde. Latvijas PSR Iekšlietu tautas komisariāta izmeklēšanas grupas izmeklētājs Vids [oriģinālā krieviski – Видс] apsūdzības slēdzienā 1942. gada 12. februārī ieteica M. Gailīti nošaut, īpašumu konfiscēt. Miris Vjatlagā 1942. gada 14. jūlijā.

AUGUSTS EDGARS GRŪBE

(18.01.1874.–10.11.1930.)

Latvijas Bankas padomes loceklis 20.01.1928.–16.10.1929.

Augusts Edgars Grūbe dzimis 1874. gada 18. janvārī. Vācietis. Ieguvis vidusskolas izglītību. Viņš bijis Rīgas domnieks (1917, 1919, 1920), Rīgas biržas komitejas loceklis (1909–1929), Rīgas Biržas bankas direktors (1919–1924), koku tirdzniecības firmas "A. E. Grube" īpašnieks un vadītājs no 1907. gada (ar pārtraukumiem) līdz 1929. gadam.

Ministru kabinets 1928. gada 20. janvārī iecēla Rīgas Biržas komitejas locekli A. Grūbi par Latvijas Bankas padomes locekli. Avīze "Pēdējā Brīdī" 1932. gadā atklāja apstākļus, kādos Latvijas Bankas padomē iecēla vācu pārstāvi: to izdevies panākt "minoritātu un bergistu varas laikā"¹⁰¹, proti, Marģera Skujenieka Ministru kabineta (1926–1928) pastāvēšanas pēdējās dienās. A. Grūbes iecelšana bija pārsteigums pat preseī – avīze "Pēdējā Brīdī" Ministru kabineta sēdes rītā pārsteidzīgi vēstīja, ka amatā tikšot iecelts Saeimas deputāts Markus Nuroks (no cionistu organizācijas "Mizrachi" frakcijas), bet iecēla Rīgas Biržas komitejas ieteikto A. Grūbi. Viņš žurnālistam stāstīja, kā saredz savu uzdevumu: "Pirmā kārtā man būs jāaizstāv minoritātu intereses, kurām līdz šim nebija pārstāvja padomē. [...] Domāju, ka tas man nenāksies grūti, jo tirdzniecībā un rūpniecībā minoritātu starpā pastāv mierīga sadarbība."¹⁰²

A. Grūbes tirdzniecības firma bankrotēja 1929. gadā pasaules ekonomiskās krīzes laikā.¹⁰³ Miris 1930. gada 10. novembrī Rīgā.

101 Vai būs pārmaiņas Latvijas Bankā. *Pēdējā Brīdī*, Nr. 136, 1932, 19. jūn., 2. lpp.

102 Saruna ar jauno Latvijas Bankas padomes locekli A. Grūbi. *Pēdējā Brīdī*, Nr. 17, 1928, 21. janv., 5. lpp.

103 Bankrotu vilnis. *Jaunākās Ziņas*, Nr. 239, 1929, 22. okt., 7. lpp.; Uztraukums koktirgotāju aprindās. *Pēdējā Brīdī*, Nr. 240, 1929, 22. okt., 5. lpp.

KĀRLIS KASPARSONS

(14.10.1865.–23.01.1962.)

Latvijas Bankas padomes loceklis 27.11.1928.–03.09.1929.

Kārlis Kasparsons dzimis 1865. gada 14. oktobrī Siguldas Vēja krogā saimnieku ģimenē. Beidzis vietējo pagastskolu, Cēsu apriņķa skolu, Rīgas guberņas ģimnāziju, kā arī trīs fakultātes Tērbatas Universitātē (1887–1901) – Filoloģijas fakultātes Seno valodu nodaļu, Dabas zinātņu fakultāti un Medicīnas fakultāti. Studiju laikā viņš piedalījās latviešu studentu literāri zinātniskās biedrības “Pīpkalonijs” darbībā, izdodot tās izdevumu “Pūrs” un publicējoties tajā. Šajā izdevumā pirmo reizi tika sludinātas Jaunās strāvas idejas. Latviešu politiskās emancipācijas sākumi ir saistīti ar Krievijas impērijas žandarmērijas veiktajiem Jaunās strāvas – pirmās latviešu intelektuālās kustības, kas nostājās pret pastāvošo politisko režīmu (carismu) – dalībnieku arestiem 1897. gadā. 87 latvieši tika notiesāti par carismam nepatīkamu ideju popularizēšanu. Salīdzinājumā ar izsūtīšanu no Baltijas guberņām uz vairākiem gadiem policijas uzraudzībā K. Kasparsonam 1899. gadā piespriests sods – divas nedēļas universitātes karcerī – bija samērā maigs, tomēr turpmāk viņš atturējās no sociālistisko ideju popularizēšanas.

No 1902. gada K. Kasparsons strādāja par ārstu Rīgā. Viņš iesaistījās 1908. gadā dibinātās Latviešu izglītības biedrības darbībā. Līdztekus ārsta praksei K. Kasparsons darbojās Gustava Zemgala vadītās Rīgas Latviešu amatnieku palīdzības biedrības Krājaizdevu kases valdē. Pirmā pasaules kara laikā viņš bija internists Latviešu strēlnieku pulku lazaretē Rīgā un Tērbatā. K. Kasparsons piedalījās Latvijas ne-

atkarības proklamēšanā kā Latvijas Radikāldemokrātiskās partijas pārstāvis, bija Tautas padomes loceklis.¹⁰⁴

Pēc Latvijas proklamēšanas Pagaidu valdība 14. decembra sēdē izglītības ministru (1918–1920) K. Kasparsonu komandēja uz Tallinu pārrunāt ar Lielbritānijas flotes pārstāvjiem militārās palīdzības sniegšanu Latvijai. Atmiņās viņš savu uzdevumu formulējis kā mērķi angļu karakuģa vadībai paziņot par valsts proklamēšanas aktu, lai ziņa par to nonāktu ārzemēs.¹⁰⁵ K. Kasparsonam ierodoties Tallinā, angļu karakuģis jau bija aizbraucis. Atceļā uz Rīgu netālu no Valmieras, ko jau bija ieņēmusi padomju Latvijas armija, K. Kasparsonu kāds atpazīna kā “buržuju ministru”, un viņš tika apcietināts. Cietumā viņš neveiksmīgi mēģināja nonāvēties. Latvijas padomju valdības priekšsēdētāja vietnieks Jūlijs Daniševskis rosinājis K. Ulmaņa Pagaidu valdības ministru nošaut, bet to neatbalstīja K. Kasparsona studiju un Jaunās strāvas laika paziņas Pēteris Stučka (padomju valdības vadītājs) un Fricis Roziņš (zemkopības komisārs). Dekrēts, ar kuru padomju valdība K. Kasparsonu amnestēja “sakarā ar labprātīgo atsacīšanos no piederības [K. Ulmaņa] Pagaidu valdībai”¹⁰⁶, ir pieņemts 1919. gada 10. februārī.

K. Kasparsons bija Satversmes sapulces deputāts, kā arī 1. Saeimas deputāts (no Nacionālās apvienības), Latvijas Sarkanā Krusta dibinātājs un priekšnieks (1925–1929) un Rīgas domnieks (1917, 1922, 1925, 1928).¹⁰⁷ Kā Nacionālās apvienības pārstāvi Ministru kabinets 1928. gada 27. novembrī K. Kasparsonu iecēla par Latvijas Bankas

padomes locekli. 1929. gada vasarā viņš ilgāku laiku ārstējās slimnīcā, tāpēc atteicās no Latvijas Sarkanā Krusta priekšsēdētāja amata, kā arī ar 3. septembri pēc paša lūguma tika atbrīvots no Latvijas Bankas padomes locekļa amata.¹⁰⁸

1944. gada rudenī K. Kasparsons kopā ar dzīvesbiedri Annu (1868–1945) devās trimdā un nokļuva Prūsijā, kur netālu no Gdiņas dažus mēnešus strādāja par lauku ārstu. 1945. gada martā evakuējās ar kuģi uz Kopenhāgeni, kur pēc vairākām dienām nomira viņa dzīvesbiedre Anna.¹⁰⁹ K. Kasparsons miris 1962. gada 23. janvārī Kopenhāgenā.¹¹⁰

104 Bērziņš, L. Dr. h. c. Kārlis Kasparsons. *Trimdas Skola*, Nr. 6, 1955, 208.–210. lpp.

105 Kasparsons, Kārlis. Atceres. *Latvju Ziņas*, Nr. 88, 1947, 15. nov., 3. lpp.

106 Viksna, Arnis. Par kādu gaitnieku sārta ausmā – par ārstu Kārlī Kasparsonu. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 297/298, 1998, 20. okt., 10. lpp.; Nr. 299/304, 1998, 21. okt., 34. lpp.

107 Kasparsons, Kārlis. Atceres. *Ceļa Zīmes*, Nr. 26, 1955, 272.–275. lpp.

108 Dr. K. Kasparsons. *Latvis*, Nr. 2354, 1929, 27. aug., 1. lpp.

109 Kasparsons, Kārlis. Vācu morāle. *Latvju Ziņas*, Nr. 35, 1945, 12. sept., 1. lpp.

110 Miris Dr. Kārlis Kasparsons. *Latvju Vārds*, Nr. 3, 1962, 25. janv., 1. lpp.

PĒTERIS ARONIETIS

(08.03.1880.–23.04.1942.)

Latvijas Bankas padomes loceklis 16.06.1929.–15.06.1935.

Pēteris Aronietis dzimis 1880. gada 8. martā Madonas apriņķa Grostonas pagastā. Mācījies Grostonas pagastskolā. 1902. gadā beidzis Rīgas Pareizticīgo garīgo semināru un pēc tam studējis Rīgas Politehniskajā institūtā, iegūstot būvinženiera grādu (1909). Bijis Minhenes dzelzsbetona firmas "Akkerman & Co" Rīgas nodaļas vadītājs (1909–1910). Pēc tam strādājis Krievijā, Azovā, par pilsētas inženieri (1910–1914), Baku par naftas rūpnīcas padomes inženieri (1914–1915), bijis būvuzņēmuma "Sabiedrība Nafta" vadītājs un līdzīpašnieks (1915–1916). Iesaistījies sabiedriskajā darbā – Rostovas, Baku, Tifliss (Tbilisi) latviešu biedrībās, Baku bēgļu komitejā. P. Aronietis piedalījās Pirmajā pasaules karā, pildot dienestu Kaukāza frontē inženieru vienībā (1916–1918).

Latvijā viņš atgriezās 1918. gadā. Bija Tautas padomes loceklis (substitūts no Latviešu radikāldemokrātu partijas), Rīgas domnieks (1922) no Demokrātiskā centra partijas (arī vēlāk balotējās pašvaldības un parlamenta vēlēšanās no šīs partijas). P. Aronietis strādāja Satiksmes, leikšlietu un Kara ministrijā (1919–1924), kā arī Rīgas pilsētas valdē par būvinspektoru (1924–1925), bija satiksmes ministrs (1925–1926). Ministru kabinets 1929. gada 4. jūlijā iecēla P. Aronieti par Latvijas Bankas padomes locekli ar 16. jūniju. Pēc 1935. gada, kad beidzās amata termiņš, viņš strādāja par Latvijas Hipotēku bankas taksatoru un ekspertu, mācīja būvniecības priekšmetus Rīgas pilsētas amatnieku skolā un tehnikumā.

P. Aronietis arestēts 1941. gada 14. jūnijā, izsūtīts uz Vjatlagu Kirova apgabalā.¹¹¹ Latvijas PSR leikšlietu tautas komisariāta Izmeklēšanas grupas izmeklētājs Vids apsūdzības rakstā 1942. gada 9. februārī ieteica P. Aronietim piemērot augstāko soda mēru – nošaušanu. P. Aronietis miris 23. aprīlī pirms sprieduma izpildes. Tika izsūtīta arī P. Aronieša ģimene – sieva Paulīne un dēls Haralds. P. Aroniete nomira 1944. gadā. Dēls atbrīvots 1957. gadā, atgriezās Latvijā 1962. gadā.

¹¹¹ LNA LVA, 1987 f., 1. apr., 583-R.I.

ERNESTS BIRKHĀNS

(31.03.1872.–09.04.1942.)

Latvijas Bankas padomes loceklis 03.09.1929.–02.08.1940.

Ernests Birkhāns dzimis 1872. gada 30. martā Rīgas apriņķa Bīriņu pagasta "Mārsgaiļu" saimnieka kalēja Sīmaņa ģimenē. Mācījies Suntažu draudzes skolā un Liezēres draudzes skolā, ko beidza 1885. gadā. 1887. gadā viņš iestājās Rīgas pilsētas ģimnāzijā, bet līdzekļu trūkuma dēļ izstājās un sāka strādāt par skrīvera palīgu Ropažos. Pēc abiturienta eksāmena nokārtošanas (1889), nopelnījis naudu ar privātstundu pasniegšanu, 1892. gadā E. Birkhāns iestājās Rīgas Politehniskajā institūtā. Bija studentu korporācijas "Selonija" biedrs. Pēc studiju beigšanas Tirdzniecības nodaļā (1896) viņš iestājās karadienestā kā savvaļnieks Daugavgrīvas cietokšņa artilērijā. Pēc tam strādāja Orlā, veicot kantora darbus pie E. Ābeļa. No 1898. gada E. Birkhāns strādāja akciju sabiedrībā "Rīgas papīru fabrikas" Līgatnē. Ieguvis Rīgas Politehniskā institūta valsts stipendiju, viņš divus gadus (1899–1900) papildinājis studijās tirdzniecībā Leipcigas universitātē un tirdzniecības augstskolā, apmeklēja tirdzniecības institūtus Antverpenē, Parīzē, Venēcijā, Vīnē, Ženēvā un Prāgā. Atgriezies Latvijā, E. Birkhāns strādāja Rīgas Politehniskajā institūtā par docentu (1900–1918), pasniedzot grāmatvedību. 1905. gadā viņš kļuva par direktoru Vidzemes Savstarpīgā kredītbiēdribā Rīgā, bija tās valdes loceklis. Pirmā pasaules kara laikā kopā ar Rīgas Politehnisko institūtu evakuējās uz Maskavu (1915–1918), bet no 1918. gada līdz 1920. gadam atradās bēgļu gaitās Kaukāzā. No 1920. gada E. Birkhāns bija vecākais docents, no 1932. gada – profesors Latvijas Universitātē. Viņš bija arī rīkotājdirektors Latvijas Tirdzniecī-

bas un rūpniecības bankā (1920–1930¹¹²). E. Birkhāns bija 1. Saeimas (1922) deputāts no Nacionālās apvienības partijas un Rīgas pilsētas domnieks (1922, 1928).

1929. gadā E. Birkhānu ievēlēja par Rīgas Biržas komitejas (pēc reorganizācijas 1939. gadā – Rīgas Biržas valdes) priekšsēdētāju (1929–1940).¹¹³ Ministru kabinets 1929. gada 3. septembra sēdē apstiprināja E. Birkhānu par Latvijas Bankas padomes locekli no amata demisionējušā Kārļa Kasparsona vietā. Viņš beidza darbu Latvijas Bankā 1940. gada 2. augustā, padomju okupācijas varai likvidējot Latvijas Bankas padomi.¹¹⁴

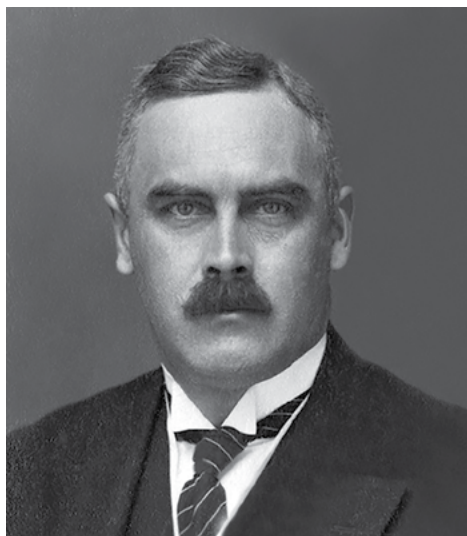
1941. gada 14. jūnijā E. Birkhāns tika arestēts un izsūtīts kopā ar sievu Zeltu un dēlu Vigo.¹¹⁵ Latvijas PSR leikšlietu tautas komisariāta Izmeklēšanas grupas izmeklētājs Berkovičs 1942. gada 9. martā sagatavotajā apsūdzības rakstā ierosināja sodīt E. Birkhānu ar 10 gadiem labošanas darbu nometnēs un īpašuma konfiskāciju. PSRS leikšlietu tautas komisariāta Sevišķā apspriede 13. maijā piesprieda izsūtīt E. Birkhānu uz trijiem gadiem. Tobrīd E. Birkhāns jau bija miris.

¹¹² LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 14. l., 15. lp.

¹¹³ E. Birkhāns – Rīgas biržas komitejas priekšsēdētājs. *Latvijas Tirdzotājs*, Nr. 7, 1929, 17. lpp.

¹¹⁴ Likums par padomju atcelšanu Latvijas Bankā, Valsts Zemes bankā un Latvijas Hipotēku bankā. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 174, 1940, 3. aug., 1. lpp.

¹¹⁵ J. G. Ernests Birkhāns. *Tēvija*, Nr. 165, 1942, 21. jūl., 6. lpp.

HEINRIHS GĀBE

(20.02.1882.–25.06.1945.)

Latvijas Bankas padomes loceklis 29.11.1929.–15.06.1932.

Heinrihs Gābe dzimis 1882. gada 20. februārī Vecgulbenē. Beidzis Rīgas pilsētas ģimnāziju (1892–1896). No 1904. gada "Friedrich Stein" dzirnavu Rīgā īpašnieks. Cietis 1919. gada sarkanajā terorā – Pētera Stučkas vadītās padomju Latvijas darbinieki nacionalizēja H. Gābes namu Rīgā, tolaik Aleksandra [Brīvības] ielā 86.¹¹⁶ 1924. gadā šajā namā atradās viņa tvaika dzirnavas rudziem, miežiem, zirņiem, un tajās bija nodarbināts aptuveni 50 strādnieku. Rīgas Biržas komitejas valdes loceklis.

Ministru kabinets 1929. gada 29. novembra sēdē atcēla vācu minoritātes pārstāvja Latvijas Bankā Augusta Edgara Grūbes vietā (saistībā ar viņa uzņēmuma bankrotu) par Latvijas Bankas padomes locekli iecēla H. Gābi. Savukārt pēc H. Gābes kā padomes locekļa pilnvaru termiņa beigšanās 1932. gada 15. jūnijā avīze «Pēdējā Brīdī» izteica kādas politiķu daļas domu Latvijas Bankas padomē vairs neiecelt vācu minoritātes pārstāvi. "Latviešu sabiedriskā doma un arī saimnieciskās aprindas prasa, lai Latvijas Bankas padome tiktu atjaunota nacionālā sastāvā, kāds bija pirmajos gados," rakstīja avīze.¹¹⁷ Turpmāk vācu minoritātes pārstāvja Latvijas Bankas padomē nebija.

H. Gābe darbojās Rīgas fabrikantu savienībā. Viņš bija Melngalvju sabiedrības eldermanis. Zviedrijas karaļa vizītes laikā 1929. gadā, karalim viesojoties arī Melngalvju namā, H. Gābe tika apbalvots ar 1. šķiras Vāsas ordeni.

H. Gābe bija Latvijas Tirdzniecības kameras loceklis (1935–1937) un Liepājas bankas valdes loceklis (1935).

Atlaists no Latvijas pavalstniecības 1939. gada 7. decembrī saskaņā ar 1939. gada līgumu par vācu tautības Latvijas pilsoņu pārvietošanu uz Vāciju, izceļojis 11. decembrī. Miris 1945. gada 25. jūnijā.

116 Rīgas namsaimnieki – komunistu upuri. *Internacionāle*, Nr. 1, 1927, 9. apr., 8. lpp.

117 Vai būs pārmaiņas Latvijas Bankā? *Pēdējā Brīdī*, Nr. 136, 1932, 19. jūn., 2. lpp.

JŪLIJS ĒRGLIS

(24.12.1885.–22.06.1941.)

Latvijas Bankas padomes loceklis 15.01.1931.–15.07.1940.

Jūlijs Ērglis dzimis 1885. gada 24. decembrī Madonas apriņķa Meirānu pagastā. Beidzis Lubānas divu klašu ministrijas skolu. Piedalījies 1905. gada notikumos, par revolucionāro darbību pret cara patvaldību sodīts ar vienu gadu cietumā (1908–1909).¹¹⁸ Pēc tam viņš strādājis tēva saimniecībā. Sākoties Pirmajam pasaules karam, J. Ērglis iesaukts Krievijas armijā. Beidzis Gatčinas kara skolu (1915). Karā piedalījās kā virsnieks. Latvijas Neatkarības kara beigās viņš bija pulkvedis leitnants, bataljona komandieris. Lāčplēša Kara ordeņa kavalieris. J. Ērglis bijis Meirānu pagasta padomes priekšsēdētājs. Laulībā ar Elzu Ērgli auga meitas Rita un Līga un dēls Jānis.

J. Ērglis bija valsts lielākās kooperatīvu organizācijas – Latvijas Piensaimniecības centrālās savienības – valdes priekšsēdētājs (1924–1939). 2. un 3. Saeimas deputāts no Latviešu zemnieku savienības. Viņš bija Latvijas Bankas diskonta komitejas loceklis (1930–1931), un 1931. gada 15. janvārī Ministru kabinets Saeimas deputātu J. Ērgli iecēla par Latvijas Bankas padomes locekli mirušā Pētera Siecenieka vietā.¹¹⁹

J. Ērglis bija akciju sabiedrības "Degviela" ģenerāldirektors (1937–1940), Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras priekšsēdētāja vietnieks (1935–1940).¹²⁰ No 1937. gada viņš pildīja sabiedrisko Latvijas Aizsargu aviācijas priekšnieka (no 1939. gada – Aizsargu aviācijas pulka komandiera) amatu.

No Latvijas Bankas padomes locekļa amata J. Ērgli atcēla Padomju Savienības okupētās Latvijas Ministru kabinets 1940. gada 15. jūlija sēdē.

Latvijas PSR leikšlietu tautas komisariāta Valsts drošības pārvaldes darbinieki J. Ērgli apcietināja 1940. gada 14. oktobrī. Latvijas PSR Rīgas apgabaltiesas krimināllietu tiesas kolēģija 1941. gada 6. maijā viņam piesprieda nāvessodu, kas izpildīts 1941. gada 22. jūnijā. J. Ērglis tika aprakts masu kapā pie Baltezera; 23. jūlijā pārāpbedīts Ādažu pagasta Baltezera kapos.

118 LNA LVA, 1986. f., 2. apr., P-10977. l., 55. lp. o. p.; Rīgas apgabaltiesa. *Dzimtenes Vēstnesis*, Nr. 273, 1908, 24. nov., 3. lpp.

119 Darbam vēltīta dzīve. Jūlija Ērgļa 50 gadi. *Rīts*, Nr. 352, 1935, 23. dec., 4. lpp.

120 Ievēlēja "Degvielas" vadība. *Brīvā Zeme*, Nr. 144, 1937, 2. jūl., 11. lpp.

KĀRLIS BŪMEISTERS

(14.11.1888.–03.04.1967.)

Latvijas Bankas padomes loceklis 24.11.1931.–30.06.1934.

Kārlis Būmeisters dzimis 1888. gada 14. novembrī Madonas apriņķa Grašu pagastā. Beidzis Rīgas pilsētas tirdzniecības skolu. Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas (LSDSP) biedrs no 1906. gada. Piedalījās 1905. gada revolucionārajos notikumos, drukājot un izplatot revolucionāro literatūru. Krievijas impērijas Viļņas Kara apgabala tiesa 1909. gadā sodīja K. Būmeisteru "par līdzdarbību cīņās par demokrātisku Latviju"¹²¹, piespriežot četru gadu ieslodzījumu cietumā. Nebrīvē viņš pavadīja četrus gadus un piecus mēnešus (1908–1913). Pirmā pasaules kara laikā dzīvoja Krievijā.

K. Būmeisters ar ģimeni atgriezās Latvijā 1920. gada oktobrī. Laulībā ar Agnesi Būmeisteri (1887–1974) izaudzināti dēli Valentīns (1914–1987) un Juris (1918–2000) un meita Ruta (1925).

K. Būmeisters strādājis par galveno grāmatvedi Daugavpils pilsētas pašvaldībā (1920–1922). Bijis Daugavpils pilsētas domnieks (1922, 1925, 1928, 1931) un 1., 2. un 3. Saeimas deputāts no LSDSP. Pēc neievēlēšanas 4. Saeimā 43 gadus vecais K. Būmeisters pieprasīja izdienes pensiju, ko viņam arī piešķīra. Jau pēc mēneša viņš no tās atteicās, jo Ministru kabinets 1931. gada 24. novembra sēdē K. Būmeisteru iecēla par Latvijas Bankas padomes locekli. 1933. gada 27. jūnijā sēdē Ministru kabinets viņu atkal iecēla šajā amatā uz nākamajiem trim gadiem, bet pēc Kārļa Ulmaņa autoritārā apvērsuma ar lekslietu ministrijas Politiskās pārvaldes 1934. gada 3. jūlija lēmumu viņš tika ap-

cietināts līdz ar citiem LSDSP biedriem. Būdams apcietinājumā, K. Būmeisters 11. jūlijā atteicās no Latvijas Bankas padomes locekļa amata un kļuva par pensionāru.

Padomju okupācijas laikā K. Būmeisters strādāja par grāmatvedi Latvijas PSR Viegļās rūpniecības ministrijas Trikotāžas un šūšanas rūpniecības restā.

Latvijas PSR Valsts drošības ministrijas darbinieki K. Būmeisteru arestēja 1951. gada 19. janvārī. Ar PSRS Valsts drošības ministrijas Sevišķās apspriedes 21. jūlija spriedumu "par naidīgu darbību pret PSRS un pretpadomju agitāciju" K. Būmeisteru ieslodzīja labošanas darbu nometnē uz septiņiem gadiem. Atbrīvots 1956. gadā. Miris 1967. gada 3. aprīlī Rīgā.¹²²

¹²¹ LNA LVVA, 5213. f., 1. apr., 725. l., 4. lp.

¹²² Mūsu aizgājēji. *Brīvība*, 1967, Nr. 5, 8. lpp.

RŪDOLFS LINDIŅŠ

(11.12.1887.–16.04.1942.)

Latvijas Bankas padomes loceklis 24.11.1931.–16.06.1934.

Rūdolfs Lindiņš dzimis 1887. gada 11. decembrī Rīgas apriņķa Līgatnes pagastā. Pēc pamatskolas beigšanas nokārtojis eksāmenu pie kadetu korpusa Pēterburgā, pēc tam turpat četrus gadus studējis Psihoneiroloģiskā institūta Juridiskajā nodaļā (1909–1912). Studējis arī Latvijas Universitātē. Piedalījies 1905. gada revolucionārajos notikumos, proti, "cīnījies par demokrātisku republiku pret bij. Krievijas patvaldību, par ko vajāts un apcietināts 1906. g. augusta mēneša sākumā, un ieslodzīts Rīgas Centrālcietumā līdz tā paša gada 25. decembrim; otrreiz apcietināts 1913. gada jūnija mēneša sākumā un turēts apcietinājumā dažādos Rīgas policijas iecirkņos līdz 1913. gada 1. oktobrim, pēc kam administratīvi izsūtīts uz Oloņeckas guberņu nometināšanā uz diviem gadiem, t.i., līdz 1915. gada 1. oktobrim".¹²³ Pēc atbrīvošanas uzreiz iesaukts Krievijas armijā, bet 1916. gadā slimības dēļ no dienesta atbrīvots, dzīvoja Petrogradā. Pēc Februāra revolūcijas bija viens no sociāldemokrātu maziņu laikraksta "Strādnieku Avīze" redaktoriem. 1918. gadā atgriezās Latvijā.

Tautas padomes loceklis no Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas (LSDSP). Bijis Tautas labklājības ministrijas dienestā (1919–1920). Satversmes sapulces deputāts no LSDSP, vēlāk no Latvijas Strādnieku sociāldemokrātu maziņu partijas (1921–1928), 1. un 2. Saeimas deputāts. Avīzes "Laukstrādnieks" redaktors. 1928. gadā atkal pievienojies LSDSP.

Ministru kabinets 1931. gada 24. novembrī iecēla R. Lindiņu

par Latvijas Bankas padomes locekli demisionējušā Latvijas Bankas padomes locekļa Friča Mendera vietā. Atcelts no amata pēc Kārļa Ulmaņa apvērsuma. Strādājis savā lauku saimniecībā "Kreiji" Siguldas pagastā (izūtrupēta 1936. gadā, atpirkta uz sievas vārda 1939. gadā).¹²⁴ Ģimenē ar dzīvesbiedri Annu (1888–1958) izaudzināti bērni – dēli Zigurds (1918–?) un Tristans (1924–1948) un meita Elga (1920). Padomju okupācijas laikā (1940–1941) R. Lindiņš bija Restorāna Nr. 1 (bij. viesnīcā "Roma" Rīgā) direktors. Apcietināts 1941. gada 14. jūnijā. PSRS lekslietu tautas komisariāta Sevišķā apspriede 1942. gada 18. aprīlī piesprieda R. Lindiņam nāves sodu ar īpašuma konfiskāciju, taču R. Lindiņš nomira jau 1942. gada 16. aprīlī. Meita Elga un dēls Zigurds izsūtīšanas laikā nebija mājās, tādējādi viņiem izdevās paglābties. Dzīvesbiedre Anna atgriezās no izsūtījuma 1955. gadā, dēls Tristans 1948. gadā nomira izsūtījumā.

¹²³ Rūdolfa Lindiņa personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 23. lp.

¹²⁴ Rūdolfa Lindiņa muiža Vidzemes Šveicē. *Jaunākās Ziņas*, Nr. 181, 1933, 16. aug., 3. lpp.

VINCENTS STREĻEVIČS

(03.07.1888.–27.05.1983.)

Latvijas Bankas padomes loceklis 26.07.1932.–15.07.1940.

Vincents Streļevičs dzimis 1888. gada 3. jūlijā Aizputes apriņķa Bases pagastā Alsungas draudzē 11 bērnu ģimenē, kuras vecākiem – Jēkabam un Marijai Streļevičiem – piederēja “Kaibutu” mājas. Beidzis Kuldīgas vācu ģimnāziju (1907), Pēterburgas Gaņigo semināru (1909–1914). Pēc ordinēšanas par katoļu priesteri (1914) V. Streļevičs trīs gadus kalpoja par vikāru Rīgas Sāpju Dievmātes draudzē, bet 1917. gadā “ar suitisku apņēmību iestājās latviešu strēlniekos par kapelānu”¹²⁵, cieši sadarbojoties ar 1. latviešu strēlnieku brigādes komandieri Kārli Gopperu. Kā Latgales Pagaidu zemes padomes pārstāvis V. Streļevičs piedalījās vēsturiskajā 1917. gada 16. novembra sapulcē Valkā, kur latviešu politiķi 17. novembrī nodibināja Latviešu pagaidu nacionālo padomi (LPNP). Viņu ievēlēja par sapulces sekretāru līdzās Ādolfam Dobelim un Jānim Akurateram. V. Streļevičs darbojās LPNP Latvijas Satversmes sapulces vēlēšanu komisijā.

1918. gadā, kad Vācijas karaspēks okupēja Latviju, V. Streļeviču iecēla par Latvijas ģenerālvikāra Antonija Springoviča sekretāru. No 1919. gada aprīļa viņš kalpoja vispirms Ilūkstes, vēlāk Līksnas, Bebrenes, Skaistkalnes un Aglonas Romas katoļu draudzē kā prāvests un arī dekāns. 1928. gadā bija skaidrs, ka Aglonas draudze Latgalē strauji veidojas par nozīmīgu garīgu centru un ka tai ir nepieciešams spēcīgs administrators. Arhibīskaps šajā amatā iecēla V. Streļeviču. Četru gadu laikā viņš saimniecisko stāvokli Aglonā uzlaboja līdz nepazīšanai, priekšzīmīgi izveidojot

lielo baznīcas saimniecību. No 1932. gada V. Streļevičs kalpoja par Rīgas Sv. Jēkaba katedrāles prāvestu un Romas katoļu baznīcas Rīgas arhidiecēzes kūrījas notāru un mantzini, Gaņigā semināra ekonomu.¹²⁶ Viņa vadībā katedrālei uzcēla sānaltārus un pārbūvēja ērģeles. Pēternieku pagastā Gaņigā semināra saimniecībā uzcēla mūra baznīcu. Priestera iecelšanu Latvijas Bankas padomes locekļa amatā viņa dzīvesgājuma zinātāji uzskatīja “kā kompensāciju” par V. Streļeviča sekmēm baznīcas saimniecības administrēšanā.¹²⁷ Pēc Latvijas okupācijas padomju vara ar valdības lēmumu 1940. gada 15. jūlijā V. Streļeviču atbrīvoja no Latvijas Bankas padomes locekļa amata.

1924. gadā pāvests Pijs XI V. Streļevičam piešķīra monsinjora titulu, 1935. gadā – prelāta titulu.

Otrā pasaules kara beigās 1944. gadā V. Streļevičs devās trimdā uz Vāciju, kur dzīvoja Burghauzenas klosterī. 1949. gadā viņš pārbrauca uz Brazīliju, kur strādāja par kapelānu, no 1957. gada – ASV, Sanpaulo latviešu katoļu draudzē.¹²⁸ Pāvests Pāvils VI 1974. gadā viņam piešķīra apustuliskā protonotāra titulu.

Miris 1983. gada 27. maijā Sanpaulo, Minesotā ASV.¹²⁹

125 Rupainis, A. Prelātam V. Streļevičam 70 gadu. *Latvija Amerikā*, Nr. 58, 1958, 19. jūl., 3. lpp.

126 Prelāta V. Streļeviča 50 mūža gadi. *Jaunākās Ziņas*, Nr. 145, 1938, 2. jūl., 18. lpp.

127 Dižais suits jubilārs. *Laiks*, Nr. 54, 1958, 5. jūl., 3. lpp.

128 Prelāta V. Streļeviča 60 darba gadi. *Latvija Amerikā*, Nr. 14, 1974, 6. apr., 5. lpp.; Pa mūža gadu kāpnēm. *Laiks*, Nr. 57, 1973, 18. jūl., 5. lpp.

129 Uz Latvijas ozola zariem. *Austrālijas Latvietis*, Nr. 1687, 1983, 22. jūl., 6. lpp.

PĒTERIS JURJĀNS

(05.04.1870.–pēc 1950.)

Latvijas Bankas padomes loceklis 01.10.1932.–16.06.1936.

Pēteris Jurjāns dzimis 1870. gada 5. aprīlī Vecpiebalgas pagasta “Veckliģēnos” zemkopju ģimenē. Beidzis Nikolaja ģimnāziju Rīgā un Tērbatas universitātes Medicīnas fakultāti. Strādājis par asistentu Tērbatas universitātes sieviešu klīnikā (1898–1903). 1903. gadā P. Jurjāns salaulājās ar Almu Busetu, ģimenē auga meita Vera. 1907. gadā ārsts ginekologs P. Jurjāns Rīgā nodibināja vecmāšu skolu un dzemdību klīniku, ko vadīja līdz 1916. gadam, kad iesaistījās Baltijas latviešu bēgļu apgādāšanas komitejas darbā kā ārsts, veicot šos pienākumus līdz 1918. gadam. Viņš bija Veselības departamenta Statistikas un lipīgo slimību nodaļas vadītājs (1919–1920).

20. gs. 20. gados P. Jurjāns darbojās Latvijas Valsts ierēdņu kooperatīvā kā valdes loceklis, akciju sabiedrības “Rīgas vilnas izgatavojumu fabrika” direkcijā, akciju sabiedrībā “Rīgas ielu dzelzceļš”, Rīgas Komerbankas Revīzijas komisijā un akciju sabiedrības “Latviešu akciju banka” padomē (1922–1927). P. Jurjāns bija Kristīgās apvienības biedrs un 1930. gadā tika ievēlēts šīs partijas centra valdē. Partija viņu ieteica Latvijas Bankas padomes locekļa amatam. 1932. gada 1. oktobrī Ministru kabinets P. Jurjānu iecēla par Latvijas Bankas padomes locekli amatu atstājušā Markus Gailiša vietā. Prese vērtēja to kā Kristīgās apvienības ieguvumu, jo līdz šim neviens tās pārstāvis Latvijas Bankas padomē nebija strādājis.

Avīze “Latvis” par P. Jurjāna iecelšanu ironizēja kā par divainu karjeru. “Nav izprotams, kāda vajadzība bija finanšu

ministram, kas kandidātus liek priekšā Ministru kabinetam, akušieri iecelt par padomes locekli mūsu vadošā naudas iestādē,”¹³⁰ vēstīja ziņa. P. Jurjāns pēc Pirmā pasaules kara ārsta praksi gan neatjaunoja, bet pievērsās finanšu lietām un kļuva pazīstams t.s. Reinera kafējnīcas aprindās Vecrīgā, kur 20. gadu sākumā bāzējās Rīgas melnā birža. Šo neapšaubāmo pieredzi finanšu operāciju veikšanā žurnālists tomēr uzskatīja par nepietiekamu un par tādu, kas nebūtu slavējama.

Latvijas Bankas padomes locekļa pienākumus P. Jurjāns pildīja līdz 1936. gada 16. jūnijam.¹³¹ Par viņa turpmāko darbību gūstamas skopas ziņas. 1944. gadā P. Jurjāns vadīja Rīgas pilsētas VII poliklīnikas nodaļu. 1944. gada rudenī viņš devās trimdā un 1950. gadā emigrēja uz ASV. Miršanas laiks un vieta pagaidām nav zināmi.

130 Divaina karjera. *Latvis*, Nr. 3274, 1932, 4. okt., 1. lpp.

131 Dr. Jurjāns – Latvijas Bankas padomes loceklis. *Latvis*, Nr. 3273, 1932, 2. okt., 1. lpp.; Dr. Jurjāns – Latvijas Bankas padomes loceklis. *Pēdējā Brīdī*, Nr. 223, 1932, 2. okt., 1. lpp.

AUGUSTS KURAUS

(17.12.1887.–20.01.1963.)

Latvijas Bankas padomes loceklis 13.02.1933.–02.08.1940.

Augusts Kuraus dzimis 1887. gada 17. decembrī Ādažu pagastā. Pēc pamatskolas beigšanas papildināja izglītību pašmācības ceļā. A. Kuraus izmācījās drāšu aušanas arodu Ozoliņa drāšu austuvē, kur 1909. gadā sāka strādāt par veikalvedi. 1911. gadā viņš atpirka drāšu pinumu un caurumota skārda uzņēmumu un vadīja to līdz Pirmajam pasaules karam, kad tika mobilizēts Krievijas armijā. Nokļuvis Vācijas armijas gūstā (1915–1918). A. Kuraus piedalījās Latvijas Neatkarības karā, iestājoties Latvijas armijas Studentu rotā (1919). 1920. gadā viņš sāka atjaunot uzņēmumu. 1928. gadā drāšu pinumu fabrika "Aug. Kuraus" nodarbināja 60 strādnieku un bija viens no lielākajiem savas nozares uzņēmumiem Latvijā, Lietuvā un Igaunijā.

Kopš 1920. gada A. Kuraus darbojās Latvijas Rūpnieku un amatnieku savienībā kā valdes loceklis, bet no 1930. gada bija tās priekšsēdētājs. 1922. gadā sāka darboties Rīgas pilsētas Savstarpīgajā kredītbiedrībā kā valdes loceklis, priekšsēdētāja biedrs. Bija Rīgas pilsētas domnieks (1932).¹³²

Ministru kabinets 1933. gada 13. februārī iecēla A. Kurau par Latvijas Bankas padomes locekli. Avīze "Latvis" to atzinīgi komentēja: "Latvijas Bankas padome lielā mērā komplektējas no mūsu politisko partiju pārstāvjiem, kas tad arī dažādu saimnieciskās dabas jautājumu izšķiršanā vadās no politiskiem motīviem. Augusts Kuraus turpretim nāk no mūsu saimnieciskām aprindām, kas labi vien pazīst praktisko dzīvi un darbu. Tāpēc arī

viņa izraudzīšanu par mūsu valsts bankas padomes locekli mēs varam vienīgi apsveikt."¹³³

A. Kuraus bija Rīgas rūpnieku biedrības priekšnieks (1936–1940), darbojās Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamerā (1935–1940), Rīgas Biržas komitejā.

Laulībā ar Annu Kurauu auga dēli Vilis un Valdis.

Otrā pasaules kara beigās A. Kuraus emigrēja uz Vāciju, no kurienes 1950. gadā ieceļoja ASV, bet pēc pensionēšanās atgriezās Vācijā pie dēla. Miris 1963. gada 20. janvārī Āhenē.¹³⁴

132 Augusts Kuraus – piecdesmitgadnieks. *Jaunākās Ziņas*, Nr. 286, 1937, 16. dec., 3. lpp.

133 Augusts Kuraus – Latvijas Bankas padomes loceklis. *Latvis*, Nr. 3382, 1933, 14. febr., 1. lpp.

134 Miris rūpnieks Augusts Kuraus. *Laiks*, 1963, Nr. 12, 9. febr., 6. lpp.

ĀDOLFS VALTERS

(20.01.1880.–14.01.1943.)

Latvijas Bankas padomes loceklis 19.07.1934.– 16.06.1937.

Ādolfs Valters dzimis 1880. gada 20. janvārī Vaiņodes pagasta "Simaitiškos". Pēc pamatskolas beigšanas viņš strādāja kā zemkopis tēva saimniecībā. Beidzis divklasīgo ministrijas skolu Ezeres pagastā. 1909. gadā Ā. Valters mantojumā saņēma mājas, kur saimniekoja līdz padomju okupācijai. Viņš bija ievēlēts par Bātes pagasta vietnieku (1908–1915), darbojās Nīgrandes piensaimniecības sabiedrības valdē (1912–1915), Nīgrandes–Ventmalas krājaizdevu sabiedrības padomē (1913–1914). Ā. Valters bija Bātes–Vaiņodes pagasta tiesas priekšsēdētājs (1916–1922), Vaiņodes pagasta padomes priekšsēdētājs (1922–1925) un padomes loceklis (1931), Vaiņodes apkārtnes kooperatīva valdes priekšsēdētājs (1921–1937), Vaiņodes lauksaimniecības biedrības priekšsēdētājs (1937–1940), Centrālās savienības "Konzums" padomes loceklis (no 1926) un valdes loceklis (no 1927), bija Latvijas Tautas bankas padomes loceklis (1927), Savstarpējās apdrošināšanas centrālās savienības padomes loceklis (1930). Bija aizsargs Vaiņodes aizsargu nodaļā (no 1919).

Ā. Valters bija Latviešu zemnieku savienības biedrs un centrālās valdes loceklis, 2. Saeimas deputāts. Viņš bija Zemkopības ministrijas Labības biroja Liepājas apriņķa labības pieņemšanas komisijas priekšsēdētājs (1930–1931). Ministru kabinets 1934. gada 19. jūlijā iecēla Ā. Valteru par Latvijas Bankas padomes locekli. Darbojies Latvijas Lauksaimnieku kamerā (no 1937).

1909. gadā Ā. Valters salaulājās ar Līzi Pulķi (1884–?), ģimenē izaudzināti bērni – dēli Vilis (1910–?) un Arturs Kārlis (1912–?) un meita Elza Marta (1915–?).

Ā. Valters tika arestēts 1941. gada 14. jūnijā. Tika izsūtīta arī viņa dzīvesbiedre Līze un dēls Vilis ar ģimeni, kurš dzīvoja tēva mājās. PSRS lekšlietu tautas komisariāta Sevišķā apspriede 1942. gada 25. novembrī Ā. Valteram piesprieda nošaušanu ar īpašumu konfiskāciju. Ā. Valters tika nošauts 1943. gada 14. janvārī. Līzei Valterei un dēla Viļa ģimenei vara deva atļauju atgriezties Latvijā 1957. gadā.

ALBERTS ZALTS

(07.05.1897.–15.05.1942.)

Latvijas Bankas padomes loceklis 04.04.1935.–03.08.1940.

Alberts Zalts dzimis 1897. gada 7. maijā Valmieras apriņķa Burtņieku pagasta "Kājiņās". Pirmā pasaules kara laikā beidzis Cēsu reālskolu, A. Zalts iestājās uz Maskavu evakuētā Rīgas Politehniskā institūta Veterinārijas fakultātē. Kā pirmā kursa studentu viņu 1916. gadā iesauca Krievijas impērijas karadienestā un ieskaitīja Alekseja kara skolā, kuru beidzot viņš ieguva jaunākā apakšvirsnieka militāro pakāpi. 1918. gada februārī A. Zaltu no armijas demobilizēja kā praporščiku.

1919. gada 10. jūlijā viņš brīvprātīgi iestājās Latvijas armijā. Drīz iecelts par Cēsu Etapa komandantūras komandas priekšnieka vietnieku. 1920. gada sākumā leitnantu Zaltu ieskaitīja par sevišķu uzdevumu virsnieku pie Vidzemes-Latgales rajona komandantūras. Tajā pašā gadā viņu iecēla par avīzes "Latvijas Kareivis" redakcijas locekli (1920–1922), kurš bija atbildīgs par ekonomisko tēmu atspoguļošanu avīzē. Jau drīz A. Zalts kļuva par profesionāli augstu vērtētu ekonomikas žurnālistu.

No 1923. gada 16. augusta A. Zalts strādāja par Finanšu ministrijas žurnāla "Economists" līdzredaktoru, bija atbildīgais redaktors (1934–1935). Paralēli tam viņš publicējās arī populārākajās 20. gs. 20. gadu latviešu avīzēs "Latvijas Vēstnesis" (1922), "Jaunākās Ziņas" (1923–1924), "Rīgas Ziņas" (1925), "Pēdējā Brīdī" (1927–1928). 20. gados, sākot ar 1923. gadu, A. Zalts bija Latvju rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības sekretārs. Arodbiedrībā darbojās pazīstamie žurnālisti un rakstnieki Ādolfs Erss,

Pāvils Rozītis, Valdis Grēviņš, Jānis Kārklīšs, Jānis Jaunsudrabiņš, Jānis Akuraters u.c. Paralēli A. Zalts studēja Latvijas Universitātes Tautsaimniecības un tieslietu fakultātē (1920–1928), ko absolvēja ar tautsaimniecības zinātņu kandidāta grādu, un uzreiz sāka karjeru valsts pārvaldē savā specialitātē. No 1928. gada 1. aprīļa A. Zalts strādāja par Finanšu ministrijas revidentu. No 1930. gada 1. aprīļa viņš bija Tirdzniecības un rūpniecības departamenta vicedirektors.

1933. gada 24. maijā Ministru kabinets A. Zaltu iecēla par Finanšu ministra pārstāvja pagaidu vietas izpildītāju Latvijas Bankas padomē. Savukārt 1935. gada 4. aprīlī viņš kļuva par Latvijas Bankas padomes locekli un Tirdzniecības un rūpniecības kameras ģenerālsekretāru, kur viņa tiešais priekšnieks bija Latvijas Kredītbankas direktors Andrejs Bērziņš.

Apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni (piektā šķira 1928; ceturta šķira 1933), Atzinības krustu (III šķira, 1938), Igaunijas Ērgļa krusta ordeni (III šķira), Nīderlandes Orānijas Nama ordeni (III šķira), Polijas Nopelni krusta sudraba ordeni un Zviedrijas Vāsas ordeni (III šķira). A. Zalts bija studentu korporācijas "Latvia" biedrs, kā arī Filistru biedrību savienības priekšsēdis (1934–1935).

Dzejnieks Pēteris Ērmanis 1959. gadā A. Zalta personību ir raksturojis šādi:

"Atcerējos Zaltu, pavisam jauniņu leitnantīņu, vienkāršas dabas, laipnu, labsirdīgu, cītīgu darbinieku "Latvijas Kareivja"

redakcijā, kam Antons Austriņš "Latvijas Vēstnesī" arī dzejoļus iespieda. Atcerējos viņu vēlāk – solīdu kungu valsts dienestā, bet satiekot vienmēr laipnu. Īpaši spilgti atdzīvojās epizode tā paša katastrofālā 1940. g. agrā pavasarī. Stāvēju Rapas grāmatnīcas cittautu nodaļā, aplūkoju, pacilāju, pašķirstīju divus vāciski tulkotus romānus: viens holandiešu, otrs turku autors. Tīri interesanti. Gāja garām Alberts Zalts, apstājās. Kas mani tur pievelkot? Nu – viens holandiešis, viens turks; naudas pamaz, visu jau tikpat nevar nopirkt. Otrā dienā kasiere man pasniedza sainīti: tās esot grāmatas man, Zalta kungs jau samaksājis. Tad es atcerējos Zaltu Rīgā tumšajā gadā, norūpējušos, raižu nospiestu, no vietas atlaistu. Pastaigājām, pabēdājāmies. Tad viņu paņēma 14. jūnija nakts, Latvijas velnu nakts."¹³⁵

1940.–1941. gadā A. Zalts strādāja Latvijas PSR Finanšu tautas komisariātā par inspektoru, no 1941. gada aprīļa – par normētāju velosipēdu fabrikā "Omega". Padomju iekšlietu darbinieki viņu arestēja 1941. gada 14. jūnijā. A. Zalts tika ieslodzīts PSRS Molotovas apgabala Usoļskas labošanas darbu nometnē (Usoļlagā). Viņa dzīvesbiedrei Elvīrai Zaltai (dz. Ozolai) (1892–?) izdevās izvairīties no izsūtīšanas, jo viņa tobrīd neatradās mājās. PSRS iekšlietu tautas komisariāta sevišķā apspriede 1942. gada 15. aprīlī piesprieda A. Zaltam nāvessodu par "aktīvu cīņu pret revolucionāro kustību". Viņu noslepkavoja mēnesi pēc sprieduma – 1942. gada 15. maijā Usoļlagā.

A. ZALTA GRĀMATAS

Valsts intereses un partiju politika. Rīga : [b. i.], 1923.

Kooperācijas mācība. Rīga : Valters un Rapa, 1925.

Saimniecības ģeogrāfija. Rīga : Valters un Rapa, 1931.

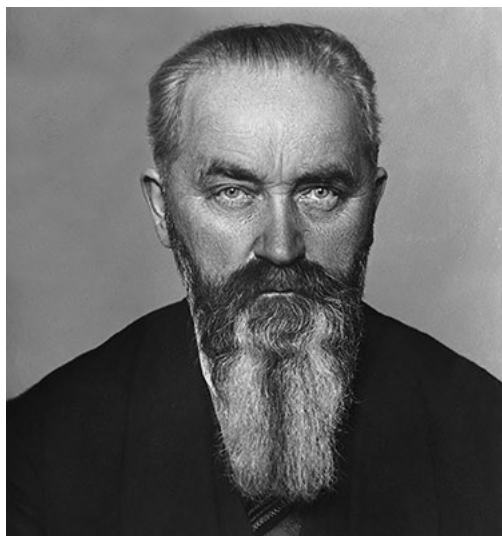
Latvijas starptautiskā saimnieciskā dzīve. Rīga : [b. i.], 1932.

Izeja no krīzes : konjunktūras politikas galvenās problēmas. Rīga : Zelta Grauds, 1932.

Nacionālā saimniecība 20 gados : centieni un sasniegumi. Rīga : Pagalms, 1938.

135 Ērmanis, Pēteris. Mūžam man zudušo nams. *Laika Mēnešraksts*, Nr. 1, 1959, 6. lpp.

EDUARDS ROZĪTE

(28.06.1878.–19.02.1942.)

Latvijas Bankas padomes loceklis 16.06.1936.–15.07.1940.

Eduards Rozīte dzimis 1876. gada 28. jūnijā Rīgas apriņķa Nītaures pagastā Ķēču muižas rentnieka ģimenē. Beidzis Nītaures ministrijas skolu, viņš no 1896. gada apguva amatu Rīgā pie tolaik plaši pazīstamā krāsotāju amatniecības skolā. E. Rozīte divus gadus studēja arī mākslas skolā Berlīnē, bet pēc atgriešanās dažus gadus strādāja pie sava vecā meistarā. 1903. gadā E. Rozīte nodibināja savu uzņēmumu, pats strādājot kā krāsotāju amata meistars un vasarās nodarbinot pat 200 amatnieku. Vienlaikus viņš skoloja arī Rīgas Latviešu daiļkrāsotāju palīdzības un veicināšanas biedrības zīmēšanas un daiļkrāsošanas vakara skolas audzēkņus (1902–1906).¹³⁶

1912. gadā kopā ar Jēkabu Paegli E. Rozīte saņēma atļauju savā gruntsgabalā Romanova (no 1923. gada – Lāčplēša) ielā 52/54 būvēt piecstāvu namu. 1914. gada februārī viņš lika pamatus krāsu fabrikai.¹³⁷ Tomēr fabrikas attīstību pārtrauca Pirmais pasaules karš, kura laikā Rozītes ģimene evakuējās uz Krieviju līdz ar fabrikas iekārtu. 1919. gada beigās Rozītes atgriezās Latvijā, un jau 1920. gadā nodibināja akciju sabiedrību "Baltijas krāsu fabrika Ed. Rozīte", kas 20.–30. gados bija viens no lielākajiem nozares uzņēmumiem Latvijā.

E. Rozīte bija latviešu mākslas mecenāts, Latvijas Amatniecības kameras priekšsēdētājs (1936–1938). Būdams kameras priekšsēdētājs, viņš veicināja daiļamatniecības attīstību, kurā liels panākums bija I Latvijas daiļamatnie-

cības izstāde 1937. gadā.¹³⁸ Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras Namsaimnieku un būvniecības sekcijas priekšsēdētājs (1939–1940). 1936. gada 16. jūnijā Ministru kabinets iecēla E. Rozīti par Latvijas Bankas padomes locekli. Tolaik viņš vadīja arī Latvijas Amatniecības kameras Ikšķiles nodaļu, Rīgas Namsaimnieku biedrību, darbojās Brāļu kapu komitejā. Ģimenē ar dzīvesbiedri Mariju, dz. Ozolu (1878–?), bija izaudzināti dēli Rūsiņš (1904–?) un Videvuds (1909–1984), meita Līvija (1906–?). E. Rozītes dzīvesbiedre ne tikai darbojās mākslas amatniecībā, bet arī strādāja par valdes priekšsēdētāja vietnieci akciju sabiedrībā "Baltijas krāsu fabrika Ed. Rozīte".

1940. gada septembrī E. Rozītes fabriku padomju vara nacionalizēja. 1941. gada 14. jūnijā Latvijas PSR Iekšlietu tautas komisariāts arestēja E. Rozīti "par kontrrevolucionāru darbību". 1942. gada 23. janvārī E. Rozīti pratināja Latvijas PSR Iekšlietu tautas komisariāta operatīvais pilnvarotais Grundmanis. Latvijas PSR Iekšlietu tautas komisariāta izmeklēšanas grupas izmeklētāja valsts drošības jaunākā leitnanta Smirnova 19. februārī parakstītajā apsūdzības rakstā PSRS Iekšlietu tautas komisariāta Sevišķajai apspriedei tika ieteikts E. Rozīti sodīt ar brīvības atņemšanu uz 10 gadiem labošanas darbu nometnē, konfiscējot mantu, jo viņš esot īstenojis "fašistiskās iekārtas interešu aizsardzības politiku pret revolucionāro kustību Latvijā".¹³⁹ Vienlaikus 19. februārī PSRS Iekšlietu tau-

Amatniecības kameras priekšsēdis Eduards Rozīts ar ģimeni, sakarā ar daiļamatniecības izstādes atklāšanu 1937. g. 6. februārī. Stāv: Rozīts ar kundzi Mariju; sēd no kreisās puses: dēls stud. chem. Rūsiņš, meita stud. oec. Līvija Ramane, meitas dēls Varis Ramāns, pa labi dēls stud. arch. Videvuds.

Rozīša kundze ņem arī aktīvu daļu mākslas amatniecībā, darinādama spilvenus un paklājus smalkā izstrādājumā sava dzīvokļa izdaižošanai, ģemdama darbiem mūsu mākslinieku, sava vīra un dēla zīmējumus. Rozīša ģimene ir viena no tām, kur valda lielākā ēnakaņa darbā un atpūtā.

tas komisariāta darbinieki Molotova apgabala Solīkamskā Usoļlagā konstatēja E. Rozītes miršanas faktu.¹⁴⁰ Neraugoties uz to, 2. maijā Sevišķā apspriede nosprieda E. Rozīti "kā sociāli bīstamu elementu izsūtīt uz Krasnojarskas apgabalu uz 5 gadiem".¹⁴¹ 1989. gada 18. maijā Latvijas PSR prokurora vecākais palīgs Valdis Batarags parakstīja lēmumu izbeigt krimināllietu pret E. Rozīti saistībā ar nozieguma sastāva trūkumu. 1990. gada 16. maijā Latvijas PSR Prokuratūra E. Rozīti rehabilitēja. 1941. gada 14. jūnijā Latvijas PSR Iekšlietu tautas komisariāts uz Krasnojarskas apgabala Kanskas rajonu deportēja E. Rozītes dzīvesbiedri Mariju Rozīti un dēlu Rūsiņu Rozīti. Latvijas PSR Prokuratūra 1992. gada 23. aprīlī atzina, ka viņu izsūtīšana bija nelikumīga. M. Rozīte nomira izsūtījumā. E. Rozītes krimināllietā nav ziņu par viņu dēla Rūsiņa tālāko likteni.

Latvijas Bankas padomes loceklis, Amatniecības kameras priekšsēdētājs Eduards Rozīte ar ģimeni. Stāv E. Rozīte ar dzīvesbiedri Mariju. Sēž no kreisās puses dēls stud. chem. Rūsiņš, meita stud. oec. Līvija Ramane, meitas dēls Varis Ramāns, pa labi stāv dēls stud. arch. Videvuds. *Sievietes Pasaule*, 1937, Nr. 3.

136 Amatniecības kameras priekšsēdētāja Ed. Rozīša jubileja. *Brīvā Zeme*, Nr. 141, 1936, 27. jūn., 3. lpp.; Ed. Rozīte – sešdesmitgadnieks. *Jaunākās Ziņas*, Nr. 140, 1936, 26. jūn., 8. lpp.

137 Vanaga, Anita. Nams pāri ielai. No: Vējš, Vilnis (red.). *Koka māja = Wooden house : Lāčplēša ielā 55. Rīga : Latvia Nostra, 2014, 93. lpp.*

138 Gerharde-Upeniece, Ginta. *Māksla un Latvijas valsts*. Rīga : Neputns, 2016, 200. lpp.

139 LNA LVA, 1987. f., 1. apr., 17674. l., 18. lp.

140 Viņš mira nometnē drausmīgo dzīves apstākļu (nevis nošaušanas, kā apgalvots literatūrā) rezultātā. (Vanaga, Anita. Nams pāri ielai, 99. lpp.)

141 LNA LVA, 1987. f., 1. apr., 17674. l., 20. lp.

PĒTERIS VIMBA

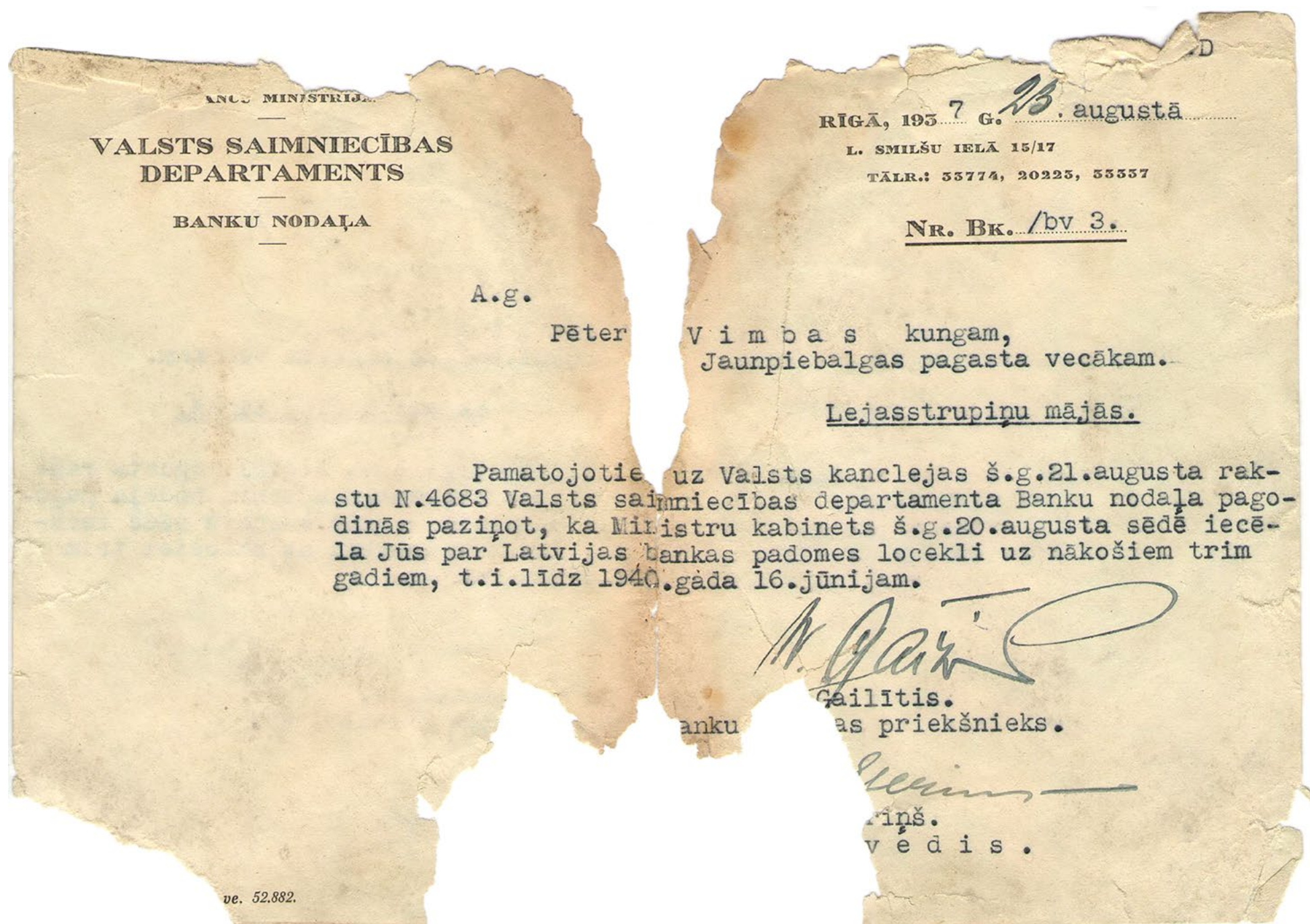
(19.07.1905.–26.11.1961.)

Latvijas Bankas padomes loceklis 20.08.1937.–15.06.1940.

Pēteris Vimba dzimis 1905. gada 19. jūlijā Jaunpiebalgas pagastā. Mācījies Jaunpiebalgas draudzes skolā, beidzis Apes divgadīgo lauksaimniecības skolu. Apsaimniekoja savas lauku mājas Jaunpiebalgas pagasta Lejasstrupiņos. Viņš bija Latviešu zemnieku savienības biedrs, Jaunpiebalgas pagasta vecākais (1934–1940; 1941–1944), Jaunpiebalgas lauksaimniecības biedrības priekšnieka vietnieks, darbojās Latvijas Aizsargu organizācijā.

Ministru kabinets 1937. gada 20. augustā iecēla P. Vimbu par Latvijas Bankas padomes locekli. Viņa pilnvaras beidzās 1940. gada 16. jūnijā.¹⁴²

1941. gada 14. jūnijā P. Vimbam izdevās izvairīties no aresta, jo viņš neatradās mājās. Tika izsūtītas viņa māsa Lūcija Anna un Elza Alvīne. Abas atbrīvotas no nometinājuma 1958. gadā. P. Vimba slēpās līdz 1941. gada jūlijam, nacistu okupācijas laikā bija Jaunpiebalgas pagasta vecākais. Pēc Otrā pasaules kara P. Vimba dzīvoja Kuldīgas rajona Kabilē, strādāja par brāķeri mežniecībā. Viņš izveidoja ģimeni ar Birutu Vimbu, kurā auga dēls Jānis. Latvijas PSR Valsts drošības ministrijas darbinieki P. Vimbu apcietināja 1949. gada 20. maijā. PSRS Valsts drošības ministrijas Sevišķā apspriede 1949. gada 26. oktobrī viņu notiesāja ar brīvības atņemšanu labošanas darbu nometnē uz 25 gadiem. Atbrīvots 1954. gadā. Bijis zirgaudzētavas, pēc tam Varakļānu mežrūpniecības saimniecības vadītājs. Miris 1961. gada 26. novembrī autokatastrofā.

Finanšu ministrijas Valsts saimniecības departamenta Banku nodaļas 1937. gada 23. augustā sagatavotā informācija Pēterim Vimbam par viņa iecelšanu Latvijas Bankas padomes locekļa amatā uz trijiem gadiem, t. i., līdz 1940. gada 16. jūnijam. Jaunpiebalgas novada muzejs, no P. Vimbas mazdēla Oskara personiskā arhīva

142 Jaunais padomes loceklis Latvijas Bankā. *Brīvā Zeme*, Nr. 189, 1937, 24. aug., 8. lpp.; iecelšanas Latvijas Bankā. *Brīvā Zeme*, Nr. 132, 1940, 14. jūn., 2. lpp.

EDUARDS BIENIEKS

(05.10.1901.–21.04.1942.)

Latvijas Bankas padomes loceklis 14.06.1940.–15.07.1940.

Eduards Bisenieks dzimis 1901. gada 5. oktobrī Valkas apriņķa Trapenes pagasta Ķēniņkalna mājās. Beidzis Alūksnes pilsētas skolu un Smiltenes vidusskolu. Piedalījies Latvijas Neatkarības karā. E. Bisenieks studēja Latvijas Universitātes Inženierzinātņu fakultātē, bet augstskolu nepabeidza. Strādāja Apsardzības ministrijas "kara ēku būvvaldē pie ēku būvēm, vēlāk Rīgas pilsētas būvvaldē"¹⁴³, bija tehniķis Šoseju un zemes ceļu departamentā (četrus gadus). Viņš bija studentu korporācijas "Fraternitas Rusticana" loceklis (1930–1940), Latviešu zemnieku savienības biedrs, partijas Rīgas nodaļas sekretārs (1922–1934). 1934. gadā E. Bisenieks nodibināja ģimeni ar Alisi Pauļuku (1905) un turpmāk saimniekoja dzīvesbiedres lielsaimniecībā Bauskas apriņķa Rundāles pagasta Mazbērstelēs.

No 1934. gada E. Bisenieks bija revidenta palīgs Latvijas Valsts kontrolē. Viņa pārziņā atradās šoseju ceļi. Autoritārā režīma laikā E. Biseniekam pavērās plašākas karjeras iespējas. Viņš tika iecelts par Lauksaimniecības kameras Revīzijas komisijas locekli, Amatniecības kameras ģenerālsēkretāru (1938–1940), kā arī vairāku valsts akciju sabiedrību un citu veidojumu ("Ķegums", Arodizglītības veicināšanas fonds) padomēs.¹⁴⁴ Dažas dienas pirms padomju okupācijas, 1940. gada 13. jūnijā, Ministru kabinets E. Bisenieku iecēla par Latvijas Bankas padomes locekli līdz 1943. gada 16. jūnijam.

Latvijas PSR Iekšlietu tautas komisariāta darbinieki E. Bisenieku arestēja 1941. gada jūnijā. Latvijas PSR Iekšlietu tautas komisariāta speciālās grupas izmeklētājs valsts drošības jaunākais leitnants Smirnovs 1941. gada 16. oktobrī nopratināšanas protokolā E. Bisenieka "kriminālpārkāpumu" ir rezumējis vārdos "kulaks un Latvijas fašistiskās valdības ierēdnis".¹⁴⁵ Pratināšanā viņš izmantoja Rundāles pagasta uzrauga Sietiņa jau 1940. gada 13. augustā rakstītu ziņojumu. 1942. gada 10. februāra apsūdzības raksts noteica E. Biseniekam piemērot augstāko soda mēru, nošaušanu, ar mantas konfiskāciju. Krimināllietā viņa nāve ir reģistrēta 1942. gada 21. aprīlī Vjatlagā. Latvijas PSR Prokuratūra rehabilitēja E. Bisenieku 1990. gada 18. maijā.

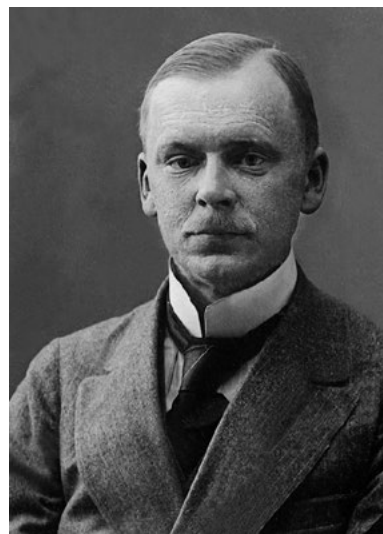
E. Bisenieka dzīvesbiedri A. Bisenieci, viņa tēvu Teodoru Bisenieku un brāli Jāni Bisenieku 1941. gada 14. jūnijā izsūtīja uz Krasnojarskas novada Ačinskas rajona Boļšojuluju, kur A. Biseniece nomira 1946. gada 11. maijā.

143 Eduards Bisenieks. *Brīvā Zeme*, Nr. 44, 1938, 23. febr., 16. lpp.

144 Pārmaiņas Amatniecības kamerā un finanšu ministrijā. *Rīts*, Nr. 55, 1938, 24. febr., 6. lpp.

145 LNA LVA, 1987. f., 1. apr., 13123. l., 7. lp.

LATVIJAS BANKAS VALDE: GALVENIE DIREKTORI, VIŅU VIETNIEKI UN DIREKTORI

LNA LVVA, 2996. f., 17. apr., 60120. l., 1. lp.

EDGARS OSKARS ŠVĒDE

(21.05.1880.–29.10.1967.)

Latvijas Bankas galvenais direktors 23.08.1923.–21.09.1926.

SABIEDRISKI POLITISKĀ DARBĪBA

Studentu korporācijas "Lettonia" filistrs

Latvijas Jahtkluba biedrs

Latvijas Brīvmūrnieku ložas "Jāņuguns" biedrs

APBALVOJUMI

Krievijas Sv. Jura krusts, IV šķira

Krievijas Sv. Annas ordenis ar šķēpiem, II šķira

Krievijas Sv. Annas ordenis ar šķēpiem, III šķira

Krievijas Sv. Annas ordenis ar šķēpiem, IV šķira

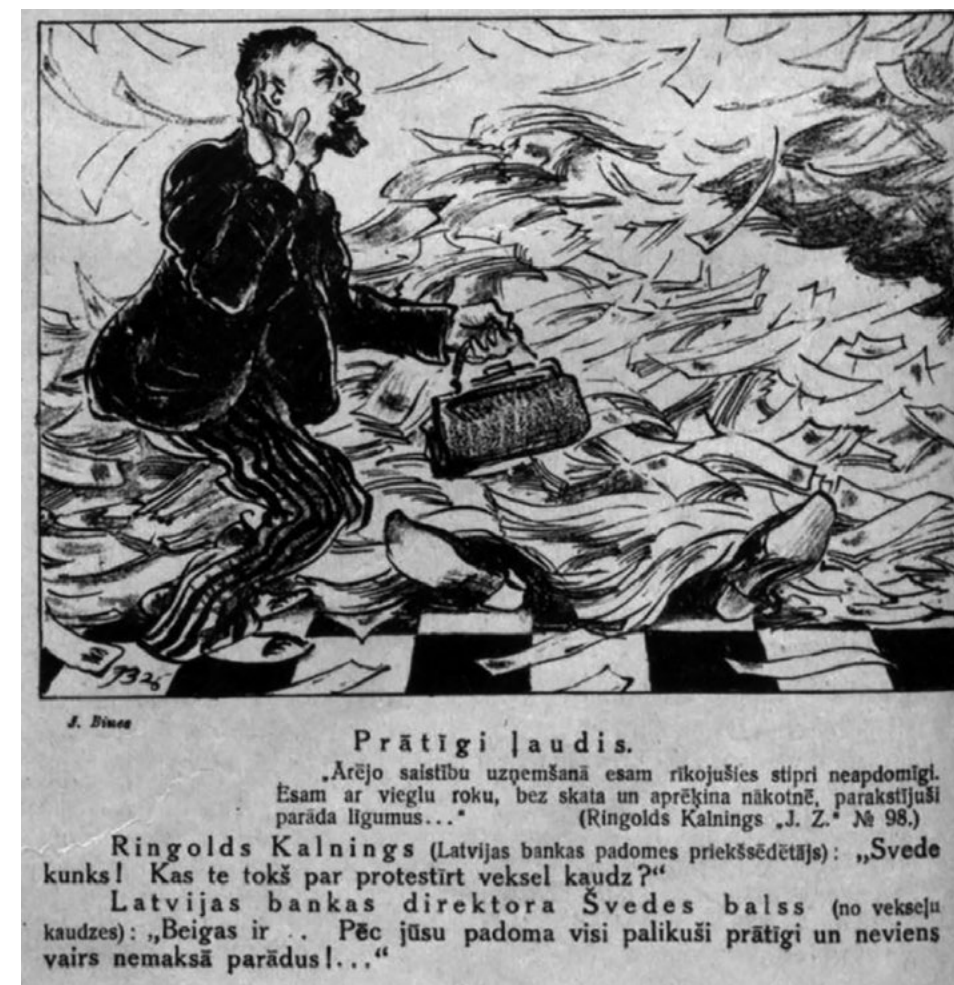
Krievijas Sv. Staņislava ordenis ar šķēpiem, III šķira

Krievijas Sv. Staņislava ordenis ar šķēpiem, II šķira

Krievijas Sv. Vladimira ordenis ar šķēpiem, IV šķira

Edgars Oskars Švēde dzimis 1880. gada 21. maijā tautiskās atmodas laikmeta darbinieka Valmieras kurlmēmo skolas priekšnieka, Valmieras latviešu biedrības dibinātāja un Ausekļa laikabiedra Cimzes skolotāju seminārā Vīlīpa Švēdes un viņa dzīvesbiedres Līnes (dz. Vinovskas) sešu bērnu (trīs dēli un trīs meitas) ģimenē. Edgars bija vecākais. Tēva mājās viesojās daudzi sava laika redzami darbinieki. "Zēna gadus es ilgāku laiku nodzīvoju nelaiķa tēva mājā. Es tur redzēju nākam un ejam vīrus, kā vēsturnieku Krīgeru-Krodznieku, prof. Eižēnu Zemmeru, Andreja Pumpura līdzgaitnieku krievu-turku karā Jāni Sietiņsonu, senatnes pētnieku Valdemāru Balodi, Latvijas Universitātes prof. arhαιologa [arheologa] Franča Baloža tēvu, Jāni Enkmani u. c. nacionālās idejas un tautas ilgu un cerību paudējus," E. Švēdes nekrologā raksta viņa toreizējais kolēģis Latvijas sūtniecības Vācijā pirmais sekretārs Edgars Krieviņš.¹ E. Švēde skolojies Valmierā Heines privātskolā, 1891. gadā iestājās Rīgas pilsētas ģimnāzijā, ko beidza 1899. gadā, un jau rudenī uzsāka tiesību studijas Tērbatas Universitātē. Darbojās studentu korporācijā "Lettonia". 1904. gadā pārgāja studēt Maskavas Universitātē.

Darba gaitas E. Švēde sāka 1905. gadā Pēterburgas Starptautiskās komercbankas Nikolajevas bankā pie Melnās jūras, no 1906. gada – tās pašas bankas Kurskas nodaļā kā prokūrists.² No 1910. gada aprīlī E. Švēde strādāja Ventspilī par prokūristu Pleskavas Komercbankā, vēlākajā komercbankā "J. V. Junker & Co". "Darbs bankā dod E. Švēdem iespēju pamatīgi iepazīties ar plašās Krievijas svarīgākām saimniecības nozarēm, sevišķi tirdzniecību un rūpniecību."³ 1913. gadā viņš pats piedāvājis bankas "J. V. Junker & Co" valdei atvērt nodaļu Rīgā ar mērķi apvienot ap to latviešu kredītiestādes, lai izveidotu Latviešu komercbanku. Junkera bankas nodaļu Rīgā atklāja 1914. gada februārī, ieceļot E. Švēdi par tās vicedirektoru. E. Švēdes karjeru pārtrauca Pirmais pasaules karš – jau 1914. gada septembrī viņu mobilizēja Krievijas armijā kā otrās šķiras zemessargu. "Turpat trīs gadus viņš pavadīja frontē, piedalīdamies kaujās gan Daugavas rajonā no Rembates līdz Ikšķīlei, gan Rumānijā. Pēc 1917. g. februāra revolūcijas viņš pārgāja uz latviešu strēlnieku pulkiem. Vāciem tā paša gada septembrī Rīgu ieņēmot, Švēdes pulks stāvēja Tērbatā, no kurienes pēc oktobra revolūcijas viņš devās pie savas uz Kursku evakuētās ģimenes. Tikai 1920. g. pavasarī, pārvarot lielas grūtības, Švēdem izdevās caur Rumāniju un Poliju sasniegt Rīgu. Meierovics kā finanču ministra vietas izpildītājs viņu iecēla par Finanču padomes priekšsēdi ar uzdevumu organizēt centrālo valsts banku. Kā eksperts finanču jautājumos viņš 1920. g. jūlijā piedalījās Maskavā miera sarunās ar Pad. Krieviju. Tā paša gada oktobrī Švēdi iecēla par

Jēkaba Bīnes zīmējums, *Svari*, Nr. 18, 1926.

1926. gada 14. maijā satīras žurnāls "Svari", ironizējot par "prātīgiem ļaudīm", karikēja Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāja Ringolda Kalninga teikto avīzes "Jaunākās Ziņas" 98. numurā. R. Kalninga teksts bija šāds: "Ārējo saistību uzņemšanā esam rikojušies stipri neapdomīgi. Esam ar vieglu roku, bez skata un aprēķina nākotnē, parakstījuši parāda līgumus..."

Karikatūra savukārt vēstīja:

"Ringolds Kalnings (Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs): "Svede kunks! Kas te tokš par protestirt veksel kaudz?"

Latvijas Bankas direktora Švedes balss (no vekselu kaudzes): "Beigas ir... Pēc jūsu padoma visi palikuši prātīgi un neviens vairs nemaksā parādus!..."

1 Krieviņš, Edgars. Brāļu draudzību mantojuma nesējs. *Latvija*, Nr. 42, 1967, 11. nov., 4.–5. lpp.

2 1920. gadā autobiogrāfijā E. Švēde min, ka bankas Kurskas nodaļā sācis strādāt 1907. gada vasarā, bet Latvijas Bankas darbinieka personas lieta viņš norāda 1906. gada vasaru. Latvijas ārlietu dienesta darbinieku biogrāfiskajā vārdnīcā, balstoties uz minēto 1920. gada autobiogrāfiju, ir norādīts 1907. gads. Sk.: LNA LVVA, 2575. f., 20. apr., 46. l. 19. lp.; Edgara Oskara Švēdes personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 1.–2. lp.; Jēkabsons, Ēriks, Ščerbinskis, Valters (sast.). *Latvijas ārlietu dienesta darbinieki, 1918–1991*: biogrāfiska vārdnīca. Rīga: Zinātne, 2003, 302.–303. lpp.

3 Redzīgais latvietis. *Latvija*, Nr. 19, 1955, 21. maijs, 4. lpp.

ģenerālkonsulu Vācijā, kur viņš sabija gandrīz trīs gadus,” raksta E. Krieviņš.⁴

1923. gada 27. aprīlī vēstulē Latvijas ārlietu ministram Zigfrīdam Annam Meierovicam E. Švēde piekrita kļūt par Latvijas sūtni Amerikas Savienotajās Valstīs.⁵ Beidzis darbu Berlīnē jūnijā, pirms došanās uz Vašingtonu viņš pavadīja sešu nedēļu atvaļinājumu Latvijā. Taču lietas strauji mainījās – jau 22. augustā Švēde ministram lūdza pagarināt atvaļinājumu līdz 4. septembrim, ko jau bija akceptējis Ministru prezidents, jo notika Švēdes sarunas ar finanšu ministru par Latvijas Bankas galvenā direktora amatu.⁶ Ministru kabinets iecēla Švēdi šajā amatā no 1923. gada 23. augusta, bet viņš stājās amatā 15. oktobrī.

GALVENAIS DIREKTORS

1926. gadā prese slavēja Latvijas Bankas galveno direktoru par to, ka savā īsajā Londonas komandējumā viņš guvis solījumu izsniegt Latvijas saimnieciskās dzīves vajadzībām 500 000 angļu mārciņu lielu kredītu (aptuveni 12 miljoni latu). E. Švēdes talants komunikācijā ar žurnālistiem nav noliedzams – īsi un vienkārši viņš izklāstīja savas gaitas:

“Savam ceļojumam es biju spraudis divus mērķus: 1) radīt personīgu kontaktu ar vadošām personām tanīs bankās, kuras ir Latvijas Bankas galvenie korespondenti, un paplašināt ar tiem mūsu savstarpējās kontokorenta attiecības, un 2) noskaidrot ar *Bank of England*, kur glabājas mūsu zelta krājuma lielākā daļa, kopdarbības iespējas.

Sakarā ar to es Berlīnē esmu saticies ar pārstāvjiem no *Disconto Gesellschaft*, *Handels Gesellschaft*, *Mendelsohna*, *Deutsche Bank* un Londonā ar *Lloydsbank*, *Royal Bank of Scotland*, *Barclays Bank* un citiem.

Visus šos kungus man bija izdevība iepazīstināt tuvāk ar Latvijas Bankas darbību, ar pagājušā gada noslēgumu un panākumiem un arī ar Latvijas patreizējo saimniecisko stāvokli. Visur es esmu atradis vislielāko pretimnākšanu, vēlēšanos iedziļināties mūsu apstākļos un paplašināt savstarpējās attiecības, koncentrējot savus darījumus ar Latviju pie Latvijas Bankas.”⁷

Tomēr runa bija tikai par iespējām, kuras viņš apspriedis, tiekoties ar svarīgām amatpersonām – “Anglijas parlamenta locekļi Davsons [*Doustone*] un Fišers [*Herbert Albert Laurens Fisher* (1865–1940)]” viņu uzaicinājuši uz lenču parlamentā, mājup braucis kopā ar “*Lazard Brothers* vadītāju M. Puš’u”, ar kuru pārrunājuši jautājumus.

E. Švēdes darbības laikā Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs (1922–1927) bija Ringolds Kalnings, bet viņa vietnieks (1922–1931) – Ādolfs Klīve. Ā. Klīve memuāros raksta, ka E. Švēde un R. Kalnings skeptiski vērtējuši mazo kredītu izsniegšanu sīkuzņēmumiem, jo abi sapņoja par

lielu starptautiski nozīmīgu darījumu finansēšanu. “Tiešām vēlāk izrādījās, ka bez padomes piekrišanas, bet ar tās priekšsēža ziņu galvenais direktors izveidojis plašas operācijas ārzemju valūtā. Par firmas Zivs [Zivss] un Co. nopirkto milzu krājumu Maskavas preču (lupatu) galvenais direktors devis rīkojumu Maskavā izmaksāt dolāros 90 proc. no preču nocenotās vērtības, kas, precēm pienākot Rīgā, firmai Zivs un Co. jāizpērk latos. Bet firma to nedarīja. Tā visa lielā starptautiskā pasākuma lupatu lieta nonāca padomē, kur galvenais direktors ierosināja Maskavā izmaksāto naudu pieņemt kā aizdevumu pret precēm dažu miljonu apmērā. Tas padomē radīja sašutumu un satraukumu. R. Kalnings sēdēja klusu un neteica ne jā, ne nē. Sevišķu grūtību radīja tas apstāklis, ka izmaksa bija jau notikusi, pie tam 90 proc. no krievu nocenotās lupatu vērtības, bet LB drīkstēja pret precēm izdot ne vairāk kā 66 proc. no vērtības. Pēc garām un ļoti asām debatēm padome piekrita priekšlikumam, jo nauda jau bija izmaksāta. Starpību no 90–66 proc., tas ir, 24 proc. no lupatu vērtības, nolēma nodrošināt ar Zivs un Co. vekseļu diskontu. Tā bija ļoti netīra un šaubīga lieta, kas patiesi sagādāja LB zaudējumus un nepatikšanas starptautiskā mērogā.

Drīz pēc tam sekoja akc. sab. “Lini” līdzīgs akreditīvs apm. vienu milj. latu vērtībā par linu mīstāmām mašīnām, ko firma bija iepirkusi Holandē, un galvenais direktors atkal bez padomes ziņas un piekrišanas licis izmaksāt 90 proc. no preces vērtības. Pēc preču ienākšanas Rīgā akc. sab. “Lini” akreditīvu neizpirka. Padomē atkārtojās tā pati procedūra, kas norisinājās ar Zivs lupatām.

Nākošā un pēdējā līdzīga galvenā direktora operācija bija Latvijas Tirgotāju bankas lieta, kur ārzemju valūtā pieņemtās tratas netika izpirktas un pārvērtās nevērtīgos vekselos. Šinī operācijā iejaucās prokuratūra. E. Švēde zaudēja savu vietu LB un saņēma bargu sodu.”⁸

TIESU DARBI

Paskaidrojumus par minētajiem darījumiem E. Švēde 1926. gada rudenī sniedza trijām Saeimas komisijām. Galu galā viņš uzrakstīja lūgumu pēc paša vēlēšanās atbrīvot viņu no Latvijas Bankas galvenā direktora amata. Ministru kabinets 1926. gada 21. septembra sēdē šo lūgumu apstiprināja. Pēc dažām dienām, 24. septembrī, E. Švēdes jautājumu jau apsprieda vairs ne parlamenta komisijās, bet Saeimas sēdē – deputātu grupa bija iesniegusi Saeimas Prezidijam Ministru prezidentam adresētu steidzamu pieprasījumu, kura būtība bija šāda:

“Laikrakstos parādījušās ziņas, kas apspriestas arī Saeimas komisijās, ka dažas no Latvijas privātām akciju bankām plašos apmēros izdevušas čekus uz ārzemju bankām bez va-

jadzīgā seguma. Šie čeki tikuši ārzemēs protestēti, kas kaitējis Latvijas banku un valsts labai slavai un kredītam. Tāpat laikrakstos un Saeimas komisijās ziņots, ka nesegto čeku un citās banku darbībā nevēlamās operācijās iejaukta arī Latvijas Banka. Vai valdībai tas ir zināms, un kādus soļus viņa nodomājusi spert, lai novērstu šādu privāto banku nepielaižamo darbību, kā arī lai pasargātu Latvijas Banku no viņas stāvokli apdraudošām operācijām.”⁹

Drīz tika ierosināts kriminālprocess, kā rezultātā 1928. gada 5. decembrī Rīgas apgabaltiesa sāka iztiesāt prāvu pret Latvijas Bankas bijušo galveno direktoru Edgaru Švēdi un bijušo Akreditīvu nodaļas vadītāju un bankas pilnvaroto Jāni Krauzi par pārkāpumiem akreditīvu izsniegšanā, nodarot valstij 1 077 615 latu lielu zaudējumu.¹⁰

Tomēr Ā. Klīves pieminētais bargais sods bija vairāk morāls – tiesa beidzās ar E. Švēdes attaisnošanu pierādījumu trūkuma dēļ.¹¹ Arī Tiesu Palātā spriedums bija attaisnojošs.¹² Turklāt E. Švēde arī tos gandrīz trīs gadus, kuri pagāja līdz tiesas sprieduma pasludināšanai, neatradās arestā cietumā, jo tika atstāts brīvībā pret 20 000 latu galvojumu. Neapmierinātību ar spriedumu prese neslēpa – faktu, ka minētā naudas summa “no valsts peļņas jāpārnes valsts zaudējumu rēķinā”, tā komentēja vārdiem, ka tas būs jāiznes “ēzeļiem” – godīga darba darītājiem – uz smago nodokļu liektām mugurām”.¹³

Kriminālprocesa un tiesas laikā E. Švēde darbojās tirdzniecībā un publicistikā. Noteiktās uzņēmēju aprindās viņa tolerance pret risku darījumos tomēr bija izraisījusi simpātijas. Tādējādi tiesas prāva nebija spējusi iznīcināt Švēdes kā baņķiera reputāciju. 1930. gada 16. janvārī viņš kļuva par Ventspils pilsētas bankas direktoru.

RISKĒJOT VENTSPILS PILSĒTAS BANKĀ

1930. gadā un līdz 1931. gada pavasarim veikto darījumu dēļ Ventspils pilsētas banka vairs nespēja nodrošināt savu darbību, tāpēc Ventspils pilsētas dome vērsās prokuratūrā ar iesniegumu pret direktoru Edgaru Oskaru Švēdi un direktora biedriem Frici Asari un Pēteri Voldemāru Skujiņu. 1932. gada beigās Jelgavas Apgabaltiesa izsludināja Ventspils pilsētas banku par maksātnespējīgu parādnieci un iecēla tās likvidatorus. Bankas izsaimniekošanas prāvu sāka iztiesāt 1934. gada oktobrī. Apsūdzība apgalvoja, ka klientiem izsniegti aizdevumi, kas pārsnieguši nodrošinājumus, un ka namsaimnieku ieķīlātās obligācijas pārķīlātas Rīgas diskontbankā, bet nav spēts tās izpirkt.¹⁴ “Švēde uz sāka ļoti plašas operācijas, kas, iestājoties krīzei kokrūpniecībā, nesa bankai lielus zaudējumus. Bankas direkcijas Ventspils pilsētas pašvaldībai iesniegtais bankas darbības pārskats tomēr bija sastādīts tā, it kā banka būtu strādājusi

4 Krieviņš, Edgars. Brāļu draudzū mantojuma nesējs. *Latvija*, Nr. 42, 1967, 11. nov., 4.–5. lpp.

5 LNA LVVA, 2570 f., 14. apr., 1540. l., 31. lp.

6 Turpat, 63. lp.

7 500.000 angļu mārciņas Latvijai. *Latvijas Apskats*, 1926, Nr. 1, 8.–9. lpp.

8 Klīve, Ādolfs. *Latvijas neatkarības gadi*: Latvijas politiskā veidošanās un augšana. [Brukliņa]: Grāmatu Draugs, 1976, 190.–191. lpp.

9 Latvijas Republikas II Saeimas ārkārtējās sesijas 2. sēde 1926. gada 24. septembrī. **No**: Kārklis Hugo (sast.). *Latvijas Republikas II Saeimas ārkārtējā un IV sesija, 1926. gads*. Rīga: Latvijas Republikas Saeima, 91.–92. sleja.

10 Latvijas Bankas bij. direktora prāva. *Latvijas Kareivis*, Nr. 276, 1928, 4. dec., 4. lpp.; Miljonu prāva. *Latvijas Kareivis*, Nr. 36, 1929, 13. febr., 3. lpp.

11 Attaisnojošs spriedums bankas direktoru prāvā. *Latvijas Kareivis*, Nr. 39, 1929, 16. febr., 3. lpp.

12 E. Švēdes lieta tiesu palātā. *Latvijas Kareivis*, Nr. 189, 1929, 23. aug., 4. lpp.

13 Raimunds, Ed. Attaisnotie un notiesātie. *Valsts Darbinieks*, 1929, Nr. 3, 86. lpp.

14 Vakar sākās Ventspils pilsētas bankas izsaimniekošanas prāva. *Rīts*, Nr. 49, 1934, 13. okt., 8. lpp.

ar peļņu. Patiesībā izrādījās, ka visi bankas kapitāli zaudēti operācijās, kādas bankas statūt[i] nemaz neparedz,” vēstīja avīze “Rīts”.¹⁵

Minēto obligāciju īpašnieki tiesā liecināja, ka reversāli ar tiesībām ieķīlāt obligācijas no viņiem izspiesti, piedraudot, ka viņiem uzteikšot vekseļu kredītu. Savukārt Ventspils pilsētas domes priekšsēdētājs “kā interesantu sīkumu” atcerējās gadījumu, ka “kādreiz pats Švēde bijis ieinteresēts ieķīlāto koku iespējami augstā novērtējumā, jo viņa sieva bijusi apdrošināšanas sabiedrības aģente un jo augstāks bijis novērtējums, jo augstākas procentes tā saņēmusi”.¹⁶ Jelgavas apgabaltiesas prokurors uzsvēra, ka bankai iesniegtās pretenzijas pārsniedz divus miljonus latu un to veicinājusi Švēdes rīcība, ko labi raksturo fakts, ka par nodrošinājumu bieži tika pieņemti pat augoši koki. Savukārt, sagatavojot fiktīvus bankas darbības pārskatus, ir ticis kaitēts noguldītājiem.

Prokurors apsūdzētajiem prasīja piespriet pārmācības namu. Tomēr tiesa Švēdi notiesāja ar brīvības atņemšanu uz vienu gadu cietumā, abus pārējos uz sešiem mēnešiem, solidāri piedzenot 230 569 latus no visiem trim apsūdzētiem par labu Ventspils pilsētas pašvaldībai. Bankas vadības nelikumīgi pārķīlātās 10 obligācijas tiesa piesprieda nodot atpakaļ to īpašniekiem. Prokurors iesniedza protesta apelāciju.¹⁷ Tiesu palāta Švēdem sodu samazināja uz astoņiem mēnešiem par bankas statūtu pārkāpšanu, bet attaisnoja apsūdzībā par bankā ieķīlāto obligāciju izsaimniekošanu, kā arī noraidīja Ventspils bankas civilprasību.¹⁸ Kā civilprasītāji, tā apsūdzētie iesniedza Senātā kasācijas sūdzības.¹⁹ Senāta Krimināllietu departaments 1935. gada 25. septembrī noraidīja Švēdes kasāciju.²⁰ Prokurora kasācijas sūdzības rezultātā 1936. gada septembrī lieta otrreiz nonāca Tiesu palātā, kas grozīja agrāko spriedumu un sodīja Švēdi ar vienu gadu cietumā, abus pārējos direktorus ar sešiem mēnešiem, turklāt Ventspils pilsētas pašvaldības prasību apmierināja 116 569 latu apjomā, tos solidāri piedzenot no visiem trim notiesātajiem.²¹

ĀRPUS DARBA

Pārdzīvojumos E. Švēdi balstīja viņa ģimene. Ar dzīvesbiedri Katrīnu Švēdi (1888–1978, dz. Dālštrēma), Kurskas tirgotāja un namīpašnieka Dālštrēma vienīgo meitu, somieti pēc tautības²², viņš apprecējās 1908. gadā Kurskā, kur jau no 1906. gada vasaras strādāja par bankas prokuristu. Ģimenē auga četri bērni – Andrejs (1909–?; gājis bojā padomju varas iestāžu apcietinājumā), Otto (1912–?), Marija (1910–1990), Jānis (1917–1945 Vācijā).²³ 1910. gadā ģimene pārcēlās uz Ventspili, kur E. Švēde piedalījās sabiedriskajā dzīvē – kandidēja vēlēšanās gan uz Ventspils

pilsētas valdi, gan uz Krievijas Valsts domi.²⁴ Arī vēlāk bija aktīvs sabiedrībā – gan kā studentu korporācijas “Lettonia” filistrs, gan no 1926. gada (iesniegums 8. jūlijā) kā Latvijas Brīvmūrnieku ložas “Jāņuguns” Rīgā biedrs.²⁵ 1925. gadā no Nacionālās apvienības saraksta kandidējis Rīgas Domes vēlēšanās.

Padomju okupācijas un Otrā pasaules kara rezultātā Švēdes zaudēja bērnus. Vecāko dēlu Andreju K. Ulmaņa autoritārā režīma laikā notiesāja par darbību nacionālistiskajā organizācijā Latviešu tautas apvienība “Pērkonkrusts”, tādējādi 1940. gadā viņš atradās cietumā un padomju vara viņu noslepkavoja. Jaunākais dēls Jānis gāja bojā 1945. gadā Vācijā. Meitu Mariju – izcilo Latvijas basketbola un volejbola sieviešu izlašu dalībnieci – padomju drošības iestādes 1941. gada 14. jūnijā izsūtīja uz Sibīriju kopā ar piecus mēnešus veco dēlu Ivaru un vīru, Latvijas meistarū tenisā Augustu Grapmani. Vīrs mira 1943. gadā, bet Marija ap 1957. gadu atgriezās no izsūtījuma. Mirusi 1990. gada 9. aprīlī Rīgā.²⁶ Arī E. Švēdes dēla Otto liktenis nebija zināms.²⁷ Divatā ar dzīvesbiedri Katrīnu E. Švēde devās trimdā uz Vāciju, kur dzīvoja Bavārijas dienvidos Zēgā. Trimdas presē, atzīmējot E. Švēdes 75 gadu jubileju ar plašu viņa dzīves aprakstu, viņa darbošanās banku direktora amatā netika aprakstīta.

Edgars Oskars Švēde miris 1967. gada 29. oktobrī Zēgā.²⁸

15 Ventspils pilsētas bankas izsaimniekoš. prāvu iztiesās 12. un 13. oktobrī. *Rīts*, Nr. 12, 1934, 6. sept., 1. lpp.

16 Latvijas bankas bij. dir. Edg. Švēde sodīts ar 1 gadu cietumā. *Rīts*, Nr. 50, 1934, 14. okt., 1. lpp.

17 Prokurora protests. *Latvijas Kareivis*, Nr. 12, 1935, 15. janv., 5. lpp.

18 Kasācijas sūdzības Senātā E. Švēdes lietā. *Latvijas Kareivis*, Nr. 62, 1935, 15. marts, 5. lpp.; Ventspils pilsētas bankas direktoru lietas otrreizējā iztiesāšana Tiesu palātā atlikta. *Ventas Balss*, Nr. 58, 1936, 24. maijs, 3. lpp.; Edgaram Švēdem grozīts drošības veids. *Latvijas Kareivis*, Nr. 74, 1935, 29. marts, 5. lpp.

19 Bij. Ventspils bankas direktors E. Švēde Senātā. *Latvijas Kareivis*, Nr. 207, 1935, 12. sept., 3. lpp.

20 Bij. finanču ministrim J. Annusam jāizcieš piesprietie 3 gadi. *Latvijas Kareivis*, Nr. 219, 1935, 26. sept., 3. lpp.

21 Ventspils pilsētas bankas prāva otrreiz tiesu palātā. *Ventas Balss*, Nr. 110, 1936, 29. sept., 3. lpp.

22 Edgara Oskara Švēdes personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 5.–6. lp.

23 LNA LVVA, 2570 f., 14. apr., 1540. l., 12. lp.

24 LNA LVVA, 2575. f., 20. apr., 46. l., 19. lp.

25 LNA LVVA, 1975. f., 1. apr., 11. l., 215.–216. lp.

26 Marija Švēde-Grapmane-Jurģe, Latvijas neatkarības laika izcilā basketboliste, volejboliste un tenisiste, vēlāk sporta pedagoģe. 1930. gadā uzsākusi studijas Berlīnē Špandavas sporta augstskolas un fiziskās audzināšanas skolotāju institūtā, pēc kura beigšanas 1932. gadā turpināja izglītību Latvijas Universitātē. 10 gadu viņa bija Latvijas basketbola izlases dalībniece, turklāt septiņas reizes palīdzējusi savai vienībai izcīnīt sporta meistarū godu. Astoņus gadus bijusi volejbola izlases spēlētāja. Sk.: In memoriam. *Laiks*, Nr. 40, 1990, 19. maijs, 6. lpp.

27 Redzīgais latvietis. *Latvija*, Nr. 19, 1955, 21. maijs, 4. lpp.

28 Vācijā miris bij. ģenerālkonsuls Edgars Švēde. *Laiks*, Nr. 89, 1967, 8. nov., 5. lpp.

KĀRLIS VANAGS

(29.03.1883.–09.06.1942.)

Latvijas Bankas direktors, galvenā direktora v. i. 19.10.1922.–24.01.1923.
Latvijas Bankas galvenā direktora vietnieks 25.01.1923.–21.09.1926.
Latvijas Bankas galvenais direktors 22.09.1926.–13.07.1940.

SABIEDRISKI POLITISKĀ DARBĪBA

Studentu korporācijas "Talavija" biedrs (1906–1916)
Studentu korporācijas "Talavija" filistru biedrības biedrs (1916–1940)
Latviešu zemnieku savienības biedrs (1917–1934)

APBALVOJUMI

Triju Zvaigžņu ordenis, pirmā šķira (1026)
Triju Zvaigžņu ordenis, otrā šķira (1932)
Aizsargu Krusts (1939)

Kārlis Vanags dzimis 1883. gada 29. martā Smiltenes pagasta Buiņos zemnieku ģimenē. Pēc pamatskolas beigšanas viņš iestājās Valmieras progimnāzijā, vēlāk Rīgas pilsētas reālskolā, ko beidza 1904. gadā, un tajā pašā gadā uzsāka studijas Rīgas Politehniskajā institūtā. 1908. gadā, vēl būdams students, K. Vanags sāka strādāt Otrajā Rīgas Krājaizdevu sabiedrībā, kas vēlāk tika pārveidota par Otro Vidzemes Savstarpīgo kredītbiedrību, un nostrādāja šeit par grāmatvedi septiņus gadus. No 1914. gada 1. novembra līdz 1919. gada 1. februārim viņš bija virsgrāmatvedis 4. Rīgas Savstarpīgajā kredītbiedrībā. Strādājis arī Latvijas Lauksaimniecības centrālbiedrībā gan par tehnisko darbinieku, gan (vēlākos gados) – par pārvaldes locekli. 1916. gada 30. novembrī K. Vanags pabeidza studijas Rīgas Politehniskā institūta Tirdzniecības nodaļā, ieguvus

tirdzniecības zinību kandidāta grādu, un turpināja strādāt Rīgas latviešu kredītiestādēs. Piedalījās latviešu studentu saviesīgajā dzīvē, būdams studentu korporācijas "Talavija" loceklis.

NEATKARĪGĀS VALSTS DIBINĀŠANA

Kad pēc Februāra revolūcijas 1917. gada pavasarī Latvijas teritorijā latvieši aktīvi dibināja partijas, K. Vanags iesaistījās Latviešu zemnieku savienības darbībā. Par korporācijas biedru iesaisti valsts proklamēšanas sabiedriskās kārtības nodrošināšanā atmiņās vēstijis korporācijas "Talavija" biedrs Alberts Brunners, vēlākais fabrikas "Furniers" (1923–1940) īpašnieks. "Studiju gadus atceroties, viņš pieminēja 1918. gada 17. novembra nakti, kad

Kārlis Vanags, vēlākais Latvijas Bankas direktors, atnācis pie viņa četros no rīta, uzdeva noorganizēt Latvijas proklamēšanas akta apsardzību 18. novembra vakarā."²⁹ A. Brunners kā korporācijas oldermanis kārtības uzturēšanai Nacionālā teātra ēkā norīkojis apmēram 20 "Talavijas" korporeju un tādu pašu uzdevumu pildījuši arī korporācijas "Selonija" biedri.

Kad 1918. gada 17. novembrī pēc daudzkārtējām pārrunām astoņas dažādas latviešu politiskās partijas galu galā vienojās izveidot jaunu pārstāvniecības orgānu – Latvijas Tautas padomi –, K. Vanags bija viens no 13 Latviešu zemnieku savienības pārstāvjiem. Kā Tautas padomes loceklis viņš 1918. gada 18. novembrī piedalījās Latvijas valsts pasludināšanas aktā tagadējā Nacionālajā teātrī.

LATVIJAS REPUBLIKAS DIENESTĀ

1918. gada decembrī Latvijā iebruka Padomju Krievijas Sarkanā armija. Drīzumā Latvijas Pagaidu valdība evakuējās uz Liepāju. Tai līdzī devās arī K. Vanags. No 1919. gada 3. februāra pēc finanšu ministra Kārļa Puriņa aicinājuma viņš sāka strādāt par Finanšu ministrijas kancelejas pārvaldnieku. No 1919. gada 1. marta, kad nodibināja Valsts kasi, tika iecelts par tās pārvaldnieka vietas izpildītāju (amatā apstiprināts ar 4. jūliju). Organizēja Valsts kases pārvaldi Liepājā un tās nodaļas provincē. Ar 1. septembri iecelts par Finanšu ministrijas Valsts kases departamenta direktoru.³⁰ Departaments tika likvidēts 1922. gada 1. aprīlī, tā funkcijas nododot Valsts krāj- un kredītbankai. Ministru kabinets K. Vanagu jau ar 1922. gada 15. februāri iecēla par vienu no šīs bankas (uz tās bāzes vēlāk tika izveidota Latvijas Banka) direktoriem. Ar valdības 1922. gada 28. oktobra rīkojumu K. Vanags tika iecelts par Latvijas Bankas direktoru, ar 1923. gada 25. janvāri – par Latvijas Bankas galvenā direktora vietnieku, bet ar valdības 1926. gada 22. septembra lēmumu K. Vanags kļuva par Latvijas Bankas galveno direktoru un strādāja šajā amatā līdz 1940. gada 13. jūlijam.

Žurnāls "Tirgotājs", vērtējot K. Vanaga piecu darbības gadu nozīmi Latvijas finanšu nozarē, nosauca viņu par pirmo un vecāko finanšu darbinieku Latvijas finanšu sistēmā un rezumēja, ka K. Vanags "pazīstams kā krietnis un čaklis darbinieks, kurš vienmēr ar lielāko prieku un sirsnību nododas savam darbam".³¹ Vairākus gadus vēlāk, kad tika atzīmēta K. Vanaga 50 gadu dzīves un 25 gadu darba jubileja, avīze "Latvis" secināja: "Kā redzams, K. Vanags ir visu laiku aktīvi dzīvojis līdz mūsu valsts saimnieciski finansiālās attīstības gaitai un ir tai palicis uzticīgs līdz šai dienai. Par nopelniem valsts labā apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeņa otro un trešo šķiru."³²

Latvijas Bankas galvenais direktors Kārlis Vanags ar dzīvesbiedri Cecīliju un meitām Austru (stāv) un Ilgu (žurnālā "Atpūta" viņa kļūdaini nosaukta par Olgu).
Fotogrāfs – Artūrs Grapmanis. *Atpūta*, 1929, Nr. 225.

29 Latviešu rūpnieks aizsaulē. *Laiks*, Nr. 78, 1979, 29. sept., 7. lpp.

30 Kroders, Pauls (red.). *Latvijas darbinieku galerija, 1918–1928*. Rīga: Grāmatu Draugs, 1929, 81. lpp.

31 Kārlis Vanags. *Latvijas Tirgotājs*, Nr. 1, 1924, 12. lpp.

32 Latvijas Bankas galvenā direktora K. Vanaga 50 gadu jubileja. *Latvis*, Nr. 3418, 1933, 29. marts, 8. lpp.

ĢIMENE UN MĀJAS

1912. gadā K. Vanags izveidoja ģimeni, salaulājoties ar Cecīliju Eglīti (13.11.1888.–1983), kas strādāja par skolotāju. Ģimenē auga divas meitas – Austra Marija (08.07.1919.–?) un Ilga Ārija (01.12.1924.). Rīgā K. Vanagam piederēja piecstāvu nams Mārstaļu ielā 9/11, ko viņš 1937. gadā bija iegādājies uz kredīta un kas 1940. gadā vēl nebija izmaksāts. Otrā pasaules kara laikā nams tika sagrauts.

K. Vanags saglabāja ciešas saites ar dzimtajām mājām Valkas apriņķa Smiltenes pagastā. 1937. gadā viņš kļuva par Smiltenes Konzumbiedrības biedru. Avīze "Smiltenes Ziņas" vēstīja, ka "Vanags ir viens no tiem retajiem smilteniešiem, kuri nesarauc saites ar dzimto pagastu un pilsētu, ko pierāda tas, ka, neskatoties uz lielo attālumu, kas Smiltēni šķir no Rīgas, viņš tomēr apsaimnieko savas lauku mājas – Smiltenes "Buliņus".³³ "Buliņi" bija 90 hektāru liela zemnieku saimniecība.

OKUPĀCIJA. DEPORTĀCIJA. NOŠAUŠANA

Vairākas nedēļas pēc Latvijas okupācijas K. Vanags tika atbrīvots no Latvijas Bankas galvenā direktora pienākumiem – no 1940. gada 13. jūlija viņš pildīja direktora pienākumus, bet ar 20. jūliju tika iecelts par galvenā direktora vietnieku. Ieraksts Latvijas Bankas arhīva Darbinieku dienesta gaitu reģistra grāmatā liecina, ka ar 1940. gada 10. oktobri viņš tika iecelts par Operatīvās norēķinu daļas vadītāju PSRS Valsts bankas Rīgas pilsētas kantorī, bet ar 12. oktobri – par Budžeta daļas vadītāju.³⁴ 1941. gada 9. janvārī K. Vanagu izslēdza no darbinieku saraksta slimības dēļ.

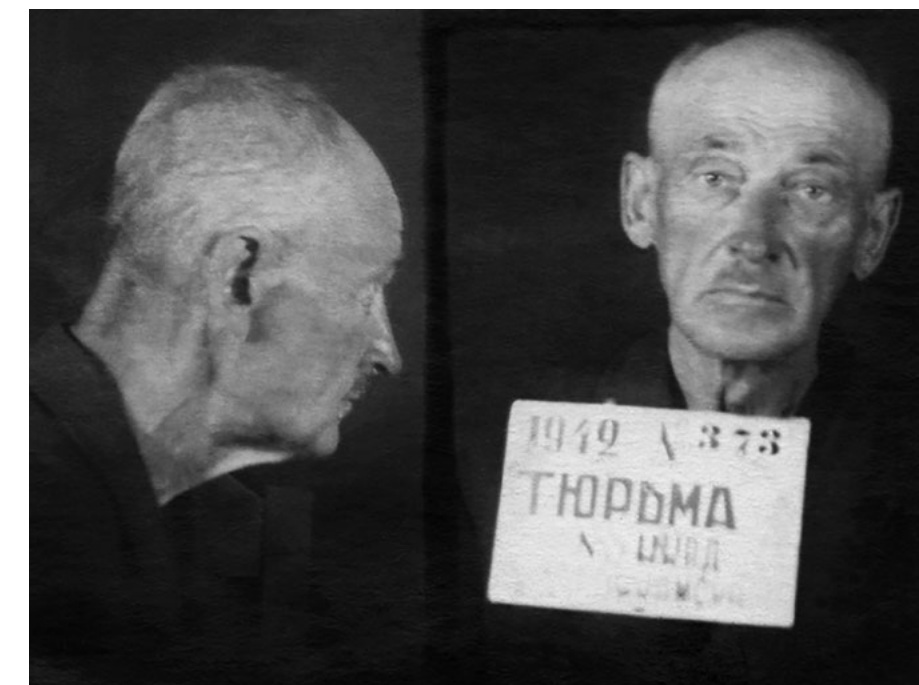
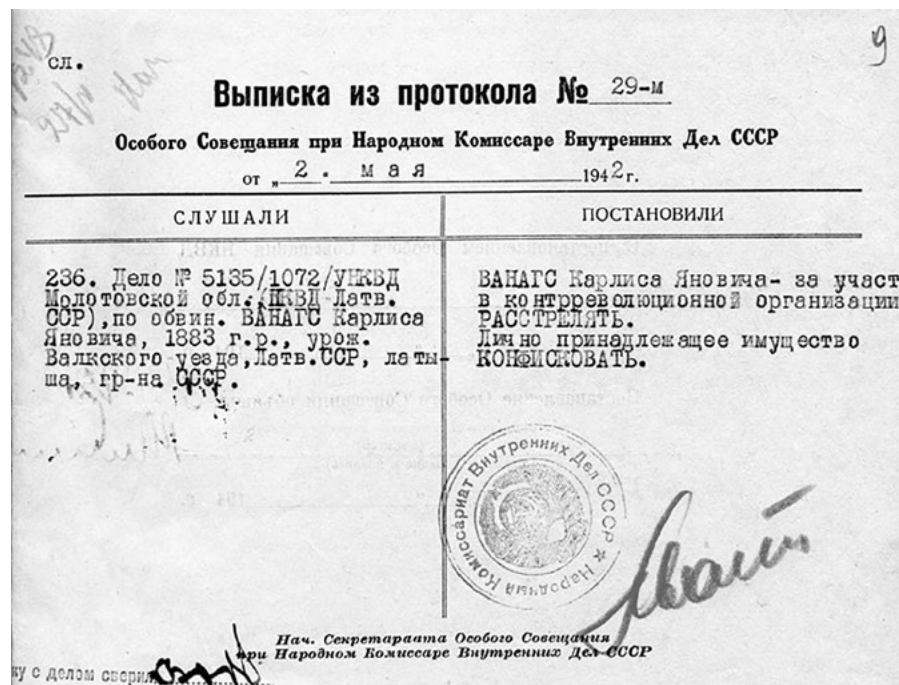
1941. gada 14. jūnijā K. Vanaga ģimeni Latvijas PSR Valsts drošības tautas komisariāta darbinieki aizturēja viņu mājvietā Rīgā, Lāčplēša ielā 35–23. K. Vanags tika arestēts par "kontrrevolucionāru darbību"³⁵. Visu ģimeni deportēja uz PSRS.

K. Vanags tika ieslodzīts Usoļlaga labošanas darbu nometnē. 1942. gada 11. februārī Latvijas PSR Iekšlietu tautas komisariāta izmeklēšanas grupas izmeklētājs Tutins, izskatot K. Vanaga lietas materiālus, nosprieda, ka ar tiem pietiek K. Vanaga saukšanai pie kriminālbildības. Piecstāvu nama (vērtība Ls 260 000) īpašnieks, 90 hektāru un 17 hektāru lielu zemnieku saimniecību īpašnieks, kurās nodarbināts piecu cilvēku algots darbaspēks. Apsūdzēts par to, ka bija "kulaku partijā" (Latviešu zemnieku savienības biedrs), "reakcionārā studentu korporācijā" ("Talavija"), turklāt kā Latvijas Bankas direktors "aktīvi piedalījās fašistiskā režīma nostiprināšanā Latvijā".³⁶

PSRS Iekšlietu tautas komisariāta Sevišķā apspriede 1942. gada 2. maijā pieņēma spriedumu nošaut K. Vanagu

"par piedalīšanos kontrrevolucionārā organizācijā", bet īpašumu konfiscēt par labu valstij.³⁷ 1942. gada 9. jūnijā Solikamskas pilsētā Iekšlietu tautas komisariāta pārvaldes 1. specnodaļas priekšnieks vecākais leitnants Beketovs un Iekšlietu tautas komisariāta pārvaldes komandants, valsts drošības leitnants Suvorins, klātesot PSRS Iekšlietu tautas komisariāta prokurora vietniekam Usoļlagā Sušanskim, noslepavoja Latvijas Bankas bijušo galveno direktoru Kārli Vanagu.

K. Vanaga ģimenei represijas turpinājās – viņa uzņēmīgajai dzīvesbiedrei Cecīlijai Vanagai ar vecāko meitu Austru 1947. gadā izdevās aizbēgt no nometinājuma un slepus dzīvot Latvijā. Viņa pārtrauca slēpties tikai 50. gadu otrajā pusē. Arī jaunākā meita Ilga atrada iespēju atgriezties Rīgā 1946. gadā, bet 1950. gadā tika otrreiz izsūtīta uz nometinājuma vietu. Ne Cecīlija Vanaga, ne Ilga Vanaga nesamierinājās ar esošo lietu kārtību un neatlaidīgi mēģināja panākt kaut minimālu taisnīguma atjaunošanu, rakstot lūgumus atbildīgajām padomju varas institūcijām.

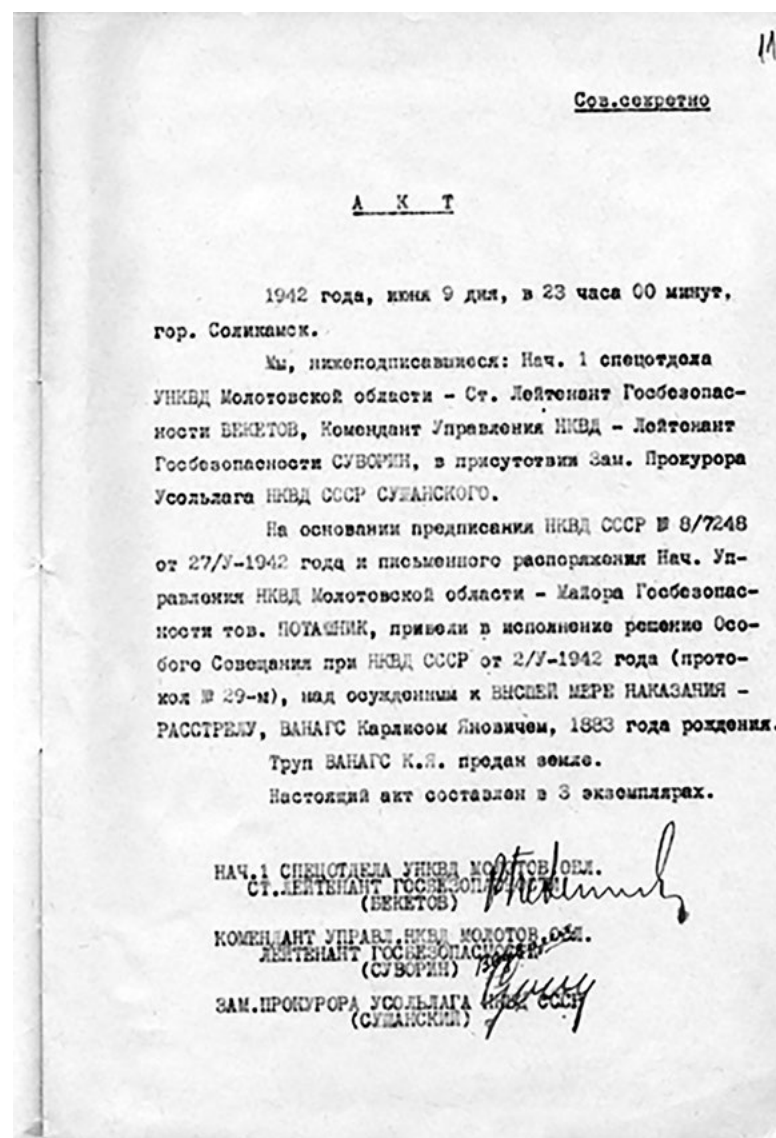

Izraksts no PSRS Iekšlietu tautas komisariāta Īpašās apspriedes (Особое совещание) протокола Nr. 29-m, 1942. gada 2. maijā. Spriedums: par piedalīšanos kontrrevolucionārā organizācijā nošaut. LNA LVA, 1987. f., 1. apr., 16355. l., 9. lp.

Latvijas Bankas galvenais direktors (1922. v. i.; 1926–1940) Kārlis Vanags Iekšlietu tautas komisariāta cietumā, 1942. gads. LNA LVA, 1987. f., 1. apr., 16355. l., 7. lp.

Kārļa Vanaga daktiloskopijas karte, 1941. gada 14. jūnijs. LNA LVA, 1987. f., 1. apr., 16355. l., 3. lp.

Akts, 1942. gada 9. jūnijā, pulksten 23.00 Solikamskas pilsētā. Dokuments par sprieduma izpildi: nošauts, liķis nodots zemei. LNA LVA, 1987. f., 1. apr., 16355. l., 11. lp.

33 Latvijas Bankas galvenais direktors K. Vanags – Smiltenes Konzumbiedrības biedrs. *Smiltenes Ziņas*, Nr. 44, 1937, 5. nov., 1. lpp.

34 Latvijas Bankas arhīvs. Darbinieku dienesta gaitu reģistra grāmata, 2. lp. o. p.–3. lp.

35 LNA LVA, 1987. f., 1. apr., 16355. l., 4. lp.

36 Turpat, 4. lp. o. p.

37 Turpat, 9. lp.

ILGAIS CEĻŠ UZ TAISNĪGUMU

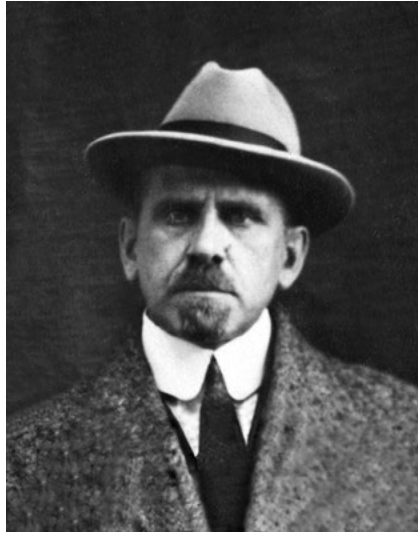
Pēc Otrā pasaules kara beigām meita Ilga Vanaga 1945. gada 5. septembrī LPSR Augstākās Padomes Prezidijam lūdza atļauju atgriezties Latvijā. 1947. gada 12. februārī formulētā Valsts drošības ministrijas atbilde bija noraidoša, bet Ilga jau 1946. gada decembrī bija atgriezies Rīgā. Viņa bija uzdevusies par dzimušu 1928. gadā un kā nepilngadīgā tika iekļauta to bērnu sarakstā, kuriem ļauts atgriezties dzimtenē. 1947. gada novembrī Krasnojarskas novada valsts drošības orgānu darbinieki konstatēja, ka K. Vanaga dzīvesbiedre Cecīlija kopā ar vecāko meitu Austru ir aizbēgusi no nometinājuma vietas. Viņas Rīgā bija ieradusās jau 1947. gada februārī un drošības apsvērumu dēļ dzīvoja atsevišķi no Ilgas. Līdz 1950. gadam viņas dzīvoja represīvo iestāžu nepamanītas – Ilga Rīgā pabeidza vidusskolu un studēja Latvijas Valsts universitātes Medicīnas fakultātē otrajā kursā. Lēmumu par viņas izsūtīšanu atpakaļ pieņēma 1950. gada 10. janvārī. Izsūtījumā Krasnojarskas novadā Dzeržinskas rajonā viņa bija spiesta dzīvot līdz 1956. gada 12. novembrim. 1951. gada augustā Ilgai tika dota atļauja braukt uz Krasnojarsku, lai mācītos farmaceitu skolā. Pēc skolas beigšanas 1954. gadā viņa tika norīkota darbā aptiekā Černogorskas pilsētā. 1954. gadā viņa trīs reizes (martā, aprīlī, maijā) rakstīja lūgumus PSRS Augstākās Padomes Prezidija priekšsēdētājam Kļimam Vorošilovam atcelt viņas specnometināšanu. Nesekmīgi. Jūlijā rakstīja ceturto lūgumu, šoreiz – PSRS ģenerālprokuroram. Nesekmīgi. 1955. gada 12. septembrī – Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija priekšsēdētājam Kārlim Ozoliņam. Nesekmīgi. Tad lūgumu PSRS Iekšlietu ministrijai 1956. gada 3. oktobrī rakstīja I. Vanagas krustmāte, K. Vanaga māsa Berta Rudzīte. Viņa norādīja argumentu, ka I. Vanaga nometinājumā atrodas bez pamata, jo bija izsūtīta kā bērns tēva dēļ, turklāt tēvs ir jau miris. Šoreiz 1956. gada 31. oktobrī LPSR Iekšlietu ministrijas 1. specnodaļas vadība lēma I. Vanagu noņemt no specnometinājuma uzskaites. Ilga atgriezās Latvijā. K. Vanaga dzīvesbiedre Cecīlija 1959. gada 7. novembrī rakstīja lūgumu PSRS Augstākās Padomes Prezidija priekšsēdētājam K. Vorošilovam rehabilitēt viņu un meitas, jo atrodas smagos materiālos apstākļos (bez rehabilitācijas nevar saņemt dzīvojamo platību), ka īpaši aprūpējama ir meita Austrā, kas izsūtījumā bija saslimusi un pastāvīgi tika ārstēta psihoneiroloģiskajā slimnīcā. Jau decembrī C. Vanaga saņēma atbildi, ka rehabilitācijai nav pamata. 1960. gada 29. aprīlī viņa rakstīja PSKP CK ģenerālsekretāram Ņ. Hruščovam, mēģinot panākt rehabilitāciju. Nesekmīgi. 1965. gada 7. maijā C. Vanaga lūdza Latvijas PSR prokuroram sava dzīvesbiedra K. Vanaga pēcnāves rehabilitāciju – pēc viņas rīcībā esošajām ziņām, vīrs bija notiesāts ar 10 gadu brīvības atņemšanu, bet 1942. gada jūnijā ieslodzī-

jumā miris. C. Vanaga uzskatīja, ka vīrs notiesāts bez pamata, jo noziegumus pret padomju varu nav izdarījis (lauku saimniecību mantojis no tēva, naudu daudzdzīvokļu nama iegādei sakrājis no algas). Tad Latvijas PSR prokurora vecākais palīgs, vecākais justīcijas padomnieks V. Busse 1965. gada 28. maijā rakstīja Latvijas PSR Ministru Padomes Valsts drošības komitejas izmeklēšanas daļas priekšniekam apakšpulkvedim V. Izvestnijam, ka “faktu par Vanaga konkrētu noziedzīgu darbību lietas materiālos nav”, tāpēc papildu pārbaudes procesā valsts arhīvā un nopratinot lieciniekus, jānoskaidro, vai K. Vanags “nodarbojās ar noziedzīgu darbību, kas varētu tikt kvalificēta pēc KPFSR Kriminālkodeksa 58-4. panta vai citiem pantiem (t.i., naidīga darbība pret revolucionāro kustību un Padomju Savienību).”³⁸ Kā liecinieks 1965. gada 14. jūnijā tika nopratināts bijušais Latvijas Bankas padomes loceklis Jezups Trasuns, kas pats bija arestēts 1941. gada 14. jūnijā un vēlāk notiesāts ar brīvības atņemšanu uz 8 gadiem. J. Trasuns liecināja, ka “Vanags bija diezgan kluss cilvēks, labs bankas darbinieks, objektīvs, ļoti labi pārzināja savu specialitāti. Sabiedriskajā dzīvē, tas ir, ārpus sava tiešā darba bankā, Vanags nekur aktīvi nepiedalījās, vismaz man nekas nav palicis atmiņā, ka Vanags šajā ziņā ar kaut ko būtu izcēlies. Viņš pilnā vārda nozīmē bija tikai ierēdnis.”³⁹ J. Trasuns norādīja, ka viņam nekas nav zināms par to, ka “Kārlis Vanags buržuāziskās Latvijas pastāvēšanas laikā būtu izvedis cīņu pret revolucionāro kustību Latvijā”.⁴⁰ 1965. gada 14. augustā Latvijas PSR Ministru Padomes Valsts drošības komitejas izmeklētājs kapteinis Apels formulēja atzinumu – ierosināt Latvijas PSR Prokuratūrai atcelt lēmumu par K. Vanaga notiesāšanu nozieguma sastāva trūkuma dēļ. Tomēr Latvijas PSR Prokuratūra vienkārši atturējās virzīt šo atzinumu tālāk. Tā sāka procesu tikai pēc gadsimta ceturkšņa, kad to vairs nevarēja nedarīt, jo PSRS Augstākās Padomes Prezidijs 1989. gada 16. janvārī pieņēma rīkojumu “Par papildpasākumiem, kas veicami, lai atjaunotu taisnīgumu attiecībā pret trīsdesmito, četrdesmito un piecdesmito gadu sākuma represiju upuriem”. 1989. gada 11. jūlijā Prokuratūra konstatēja, ka K. Vanags ir rehabilitējams. 1990. gada 27. aprīlī tā informēja Latvijas PSR Valsts drošības komiteju, ka K. Vanags ir rehabilitēts, bet 24. maijā rehabilitēja K. Vanaga meitu I. Vanagu. K. Vanaga rehabilitācijas apliecība ir datēta ar 1991. gada 11. jūniju. 1990. gada 22. jūnijā Latvijas PSR Iekšlietu ministrija atzina K. Vanaga dzīvesbiedres C. Vanagas un viņa meitu Austras un Ilgas administratīvo izsūtīšanu par nepamatotu, pamatojoties uz Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija 1989. gada 8. jūnija dekrētu “Par četrdesmitajos un piecdesmitajos gados no Latvijas PSR teritorijas izsūtīto pilsoņu rehabilitāciju”. K. Vanaga dzīvesbiedre C. Vanaga šo brīdi nepiedzīvoja – viņa nomira 1983. gadā.

38 LNA LVA, 1986. f., 2. apr., P-7668. l., 23. lp.

39 Turpat, 27. lp.

40 Turpat, 28. lp.

VILIS BANDREVIČS

(31.12.1875.–05.11.1945.)

Latvijas Bankas direktors 11.01.1923.–21.09.1926.

Latvijas Bankas galvenā direktora vietnieks 22.09.1926.–31.08.1938.

SABIEDRISKI POLITISKĀ DARBĪBA

Rīgas Latviešu biedrības biedrs

Tautu Savienības veicināšanas biedrs

APBALVOJUMI

Triju Zvaigžņu ordenis, trešā šķira (1926)

Vilis Bandrevičs dzimis 1875. gada 31. decembrī Kauņas guberņā Šauļu apriņķī lauksaimnieka Jēkaba un Katrīnas (dz. Treigutes) Bandreviču ģimenē. Ieguvis vidējo izglītību, nodarbojies ar zemkopību tēva saimniecībā. 1895. gadā viņš izceļojis uz Dienvidāfriku, Transvālu. No 1896. gada strādājis Dienvidāfrikas Dzelzceļu sabiedrības pārvaldē Johannesburgā. “Pēc tam, kad Lielbritānijas karaspēks okupēja Transvālu, 1901. gadā atstājis Dienvidāfriku, dzīvojis Vācijā, Anglijā un Ziemeļamerikā.”⁴¹

1904. gadā V. Bandrevičs iestājās Leipcigas Universitātes Agronomijas fakultātē, ko beidza 1907. gadā, un Leipcigas tirdzniecības augstskolā studēja tirdzniecības zinības. No 1910. gada līdz 1918. gadam viņš darbojās Donas agrārbankā kā agronoms taksators, strādājot līdz 1914. gadam Baltijas guberņās, bet pēc tam Pievolgā, Samarā. Latvijā viņš dienēja Apgādības ministrijas dienestā kā sevišķo ārzemju uzdevumu ierēdnis no 1919. gada 28. jūlija līdz 1919. gada 31. oktobrim. Ārlietu ministrijas dienestā V. Bandrevičs bija pēc būtības Latvijas pirmais sūtnis Lietu-

vā (precīzs amata nosaukums bija Pagaidu valdības pilnvarotais lietvedis Lietuvā, turpmāk – rezidējošais ministrs Lietuvā) no 1919. gada 1. novembra līdz 1922. gada 31. augustam. Pēc tam viņš strādāja Latvijas Tautas bankā par rīkotājdirektoru līdz 1922. gada beigām.⁴² Ministru kabinets 1923. gada 4. janvārī viņu iecēla par Latvijas Bankas direktoru.⁴³ V. Bandrevičs stājās amatā 11. janvārī un pārzināja bankas saimniecības un tekošo rēķinu daļu.

ĀRVALSTU VALŪTAS KRĀJUMU PĀRRAUGOT

Pēc Latvijas Bankas galvenā direktora Edgara Švēdes atlūgšanās no amata Ministru kabinets 1926. gada 21. septembrī V. Bandreviču ar nākamo dienu paaugstināja amatā par galvenā direktora vietnieku. Viņa atbildībā atradās ārvalstu valūtas, ārvalstu garantiju jautājumi, korespondentu nodaļa, tekošie rēķini ārvalstu valūtā, preču akreditīvi, naudas ārvalstu pārvedumi un izmaksas uzdevumi, inkaso un saimniecības vadība.⁴⁴

Tādējādi V. Bandreviča kompetence bija risināt ārvalstu valūtas krājumu problēmu, kas kļuva īpaši svarīga pasaules ekonomiskās krīzes laikā. V. Bandrevičam presē nācās skaidrot Latvijas Bankas iniciatīvas jautājuma risināšanā. 1931. gada sākumā viņš avīzes “Latvijas Kareivis” lasītājus informēja par situāciju un padarīto tās uzlabošanai: “Pēdējā laikā sakarā ar saimniecisko depresiju Latvijas Bankā samazinājās ārzemju valūtas krājumi. Katra tālredzīga saimnieka, tā arī Latvijas Bankas vadības pienākums bija apsvērt tālākās varbūtības un parūpēties, starp citu, arī par pietiekošu segumu lata banknotēm nākotnē, t.i., par lata kursa līdzšinējās stabilitātes uzturēšanu arī turpmāk. Šinī ziņā starpt. reparāciju banka Bāzelē parādīja visu vajadzīgo pretimnākšanu un apsolīja Latvijas Bankai kredītu. Kredītu apmēri nav noteikti: tie var svārstīties atkarībā no vajadzībām. Nolikti nav arī minēto kredītu atmaksas termiņi, šos kredītus Latvijas Banka paredzējusi izlietot mūsu valūtas – lata – kursa stabilizācijai. Runa, protams, iet tikai par laiku un apstākļiem, ja minētā palīdzība vispārīgi būs vajadzīga. Iespējams, ka Latvijas Banka iztiks bez ārējās palīdzības, jo sperti ir soļi iekšējā kredītpolitikā, kuriem droši sekos importa sašaurināšanās un ārzemju valūtas aizplūdma ievērojama mazināšanās.”⁴⁵ Kad 1931. gada 8. oktobrī Ministru kabinets izdeva “Noteikumus par ārzemju valūtas operācijām”, kas atcēla Latvijas Bankas pienākumu apmaiņīt lata banknotes pret zeltu un apturēja latu brīvu apmaiņu pret ārvalstu valūtu, tika izveidota īpaša Valūtas komisija, kuras uzdevumos ietilpa pārbaudīt visus pieprasījumus pēc ārvalstu valūtas. Komisijas priekšsēdētājs bija Latvijas Bankas galvenais direktors Kārlis Vanags, bet par viņa vietnieku iecēla V. Bandreviču.⁴⁶ Savukārt pēc vairākām nedēļām V. Bandreviču paaugstināja par valūtas komisijas priekšsēdētāju, par viņa substitūtu ieceļot ekonomistu Jāni Bokalderu.⁴⁷ Šajā amatā V. Bandrevičs strādāja līdz 1932. gada 23. martam, kad viņu nomainīja bankas direktors Staņislavs Kambala.

V. Bandreviča pienākumos arī turpmāk ietilpa, piemēram, pārraudzīt revīzijas tajās privātajās bankās, kurām bija piešķirtas valūtas operāciju tiesības, informējot par rezultātiem Latvijas Bankas padomi. 1937. gadā finanšu ministrs Ludvigs Ēķis apstiprināja V. Bandreviču par Latvijas Bankas pārstāvi Rīgas Biržas kotācijas komisijā.⁴⁸

REVĪZIJA VALŪTAS DAĻĀ

V. Bandreviča līdzsvaroto karjeru pārtrauca pārkāpums, kas viņa pārraudzībā esošajā Valūtas daļā Latvijas Bankā tika atklāts 1938. gada martā. Izrādījās, ka trīs daļas darbinieki savās interesēs bija manipulējuši ar vairāk nekā 27 tūkstošiem angļu mārciņu jeb 685 tūkstošiem latu.⁴⁹ “Šī summa

41 Jēkabsons, Ēriks, Ščerbinskis, Valters (sast.). *Latvijas ārlietu dienesta darbinieki, 1918–1991* : biogrāfiska vārdnīca. Rīga : Zinātne, 2003, 58. lpp.

42 Latvijas Bankas jaunieceltais galvenais direktors K. Vanags. *Latvijas Kareivis*, Nr. 213, 1926, 23. sept., 4. lpp.

43 Ministru kabineta sēde 1923. g. 4. janvārī. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 4, 1923, 5. janv., 3. lpp.

44 LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 50. l., 79. lp. o. p.–80. lp.

45 Par reparācijas bankas kredītiem Latvijai. *Latvijas Kareivis*, Nr. 20, 1931, 25. janv., 3. lpp.

46 Valūtas komisija jau darbojas. *Latvijas Kareivis*, Nr. 228, 1931, 10. okt., 1. lpp.

47 Latvijas Bankas padome. *Latvijas Kareivis*, Nr. 267, 1931, 27. nov., 1. lpp.

48 Nozīmēti fondu biržas kotācijas komisijas locekļi. *Rīts*, Nr. 23, 1937, 23. janv., 3. lpp.

49 Nenoziņīgums gadījums atklāj valūtas bēdzināšanu. *Brīvā Zeme*, Nr. 73, 1938, 30. marts, 2. lpp.

izsniegta 30 gadījumos, un no tās vecākais grāmatvedis Eduards Putniņš par sevišķiem pakalpojumiem saņēmis 17.500 ls. No šim noziedzīgām valūtas operācijām pelnījuši ne tikai noziegumā iesaistītie valsts ierēdņi, bet tās bagātīgi atmaksājušās valūtas spekulantiem [...]. Angļu mārciņas kursa starpība starp Latvijas Banku un melno biržu ir apmēram 3 lati.” Tādējādi valūtas spekulanti par 27 tūkstošiem angļu mārciņu nopelnīja aptuveni 85 tūkstošus latu. Acīmredzot, cenšoties izvairīties no negatīvas publicitātes, sakarā ar šīs krimināllietas izmeklēšanu un gaidāmo tiesas procesu valdības vadītājs Kārlis Ulmanis finanšu ministram Alfrēdam Valdmanim bija uzdevis panākt Latvijas Bankas galvenā direktora vietnieka atkāpšanos. A. Valdmanis 1938. gada 24. augustā notikušo sarunu ar V. Bandreviču ziņojumā atreferēja šādi: “Direktors Bandrevičs sāka ar to, ka, pēc viņa domām, jau iepriekšējā izmeklēšana Valenčuka, Putniņa un citu apsūdzības lietā esot vesta tā, lai skrumbātu arī viņu kā Latvijas Bankas Valūtas daļas augstāko vadītāju. To viņš esot vērojis no izmeklēšanas tiesneša izturēšanās pret viņu un no visas izmeklēšanas gaitas. Pie Latvijas Bankas inspekcijas un revīzijas komisijas izdarītās Valūtas daļas revīzijas viņam esot bijusi sajūta un, starp citu, viņš esot to nopratis no dažiem bankas padomes priekšsēdētāja un galvenā direktora izteicieniem, ka revīzijai uzdots būt ārkārtīgi stingrai un nesaudzīgai, pat ja tā skartu Valūtas daļas augstāko vadītāju, t.i., viņu pašu. Zīmējoties uz Latvijas Bankai it kā nodarītiem zaudējumiem akceptu lietā sakarā ar lata kursa pārkārtošanu, viņš vēl šodien stāvēt uz tā viedokļa, ka visas šīs operācijas pieskaitāmas reimbursa darījumiem, un viņš brīnīties, kā Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs, padome un valde tos varot pieskaitīt garantiju darījumiem. Ja Valūtas daļā viss neesot bijis kārtībā un ja vispār par Latvijas Bankas neizdevīgām operācijām gribot darīt atbildīgus arī bankas valdes locekļus un vispār augstākos ierēdņus, tad viņam jāsaprot, ka viņš domājot, pirmā kārtā būtu jāķeras pie citiem. Pēc dir. Bandreviča domām viņa atlūgšanās no amata pašreizējā lietā stāvoklī nozīmētu pilnu viņam nepatiesi uzveltās vainas akceptēšanu un tādēļ līdzinātos morāliskai pašnāvībai. Ja Latvijas Bankā kādam vajagot parādīt savu varu vai ja viņš dažiem kungiem Latvijas Bankā esot kļuvis neērts, tad varot viņu arī nodot tiesai un iznīcināt. Bet viņš neesot ganuzēns, kuru saimnieks varot par kaut ko padarītu nopērt un tad nodarīto grēku piedot. Tādēļ viņš priekšlikumu – atlūgties no amata un skaitīt visu lietu Latvijas Bankā, ciktāl tā skar viņu, direktoru Bandreviču, par izbeigtu – nevarot pieņemt.”⁵⁰

Tomēr jau nākamajā dienā 25. augusta sēdē Ministru kabi-

nets ar 1. septembri atbrīvoja V. Bandreviču no amata, pamatojoties uz viņa paša lūgumu.

1938. gada 5. oktobrī Rīgas apgabaltiesa sāka izskatīt “lielo neatļauto valūtas operāciju prāvu”, un liecinieka statusā jau kā bijušais bankas direktors tajā bija spiests piedalīties arī V. Bandrevičs.⁵¹

AKCIJU SABIEDRĪBĀ “FILMA”

Pēc atbrīvošanas no amata 62 gadus vecais V. Bandrevičs nokārtoja pensiju, tomēr sabiedriski politisko dzīvi neatstāja. 1940. gada 8. martā viņš tika ievēlēts jaunizveidotās akciju sabiedrības “Filma” valdē par tās priekšsēdētāju.⁵² V. Bandreviča un viņa dzīvesbiedres Almas (dz. Veinbergas, 1878–1963) ģimenē auga dēls Normunds Ludvigs (1910–1998). Viņiem piederēja vasarnīca Ogrē. 1937. gada vasarā avīze “Ogres Ziņas” lasītājiem vēstīja, ka garāmbraucēji priecājas par “Saulstaru” atpūtas nama torni, kas labi redzams, Ogrē garāmbraucot, bet neviens nevar iedomāties, cik daudz skaistu celtnu slēpjās “mežā”. “Te redzam gan baroka, gan ampīra, gan modernā stila ietekmētās mājas. Ļoti izdevīgā vietā – kalna galā – un gaumīgi būvētas ir Latvijas Bankas direktora Bandreviča un Hipotēku bankas galv. direktora Ozoliņa vasarnīcas. Pēc modernākām prasībām iekārtota māja pieder būvuzņēmējam Radziņam, tāpat skaistas ēkas ir senatoram Ducmanim, tiesnesim Abzalonom [Apsalonam], bij. kara ministram Ozolam (vesela juristu “kolonija!”), inž. Ķēzam [Ķēzem], mācītājam Šēferam un daudziem citiem inteliģences pārstāvjiem.”⁵³

V. Bandrevičs savu namu mēdza izīrēt. 1937. gadā vietējā avīze lepnī vēstīja, ka “Ogres ievērojamākais viesis šovasar ir sabiedrisko lietu ministrs Alfrēds Bērziņš, kas apmeties V. Bandreviča vasarnīcā un mūsu kūrortā pavada savas nedaudzās brīvās stundas, cik viņam atļauj intensīvais valsts darbs”.⁵⁴ Savukārt 1938. gada vasarā V. Bandreviča vasarnīcu bija noīrējis Latvijas Universitātes rektors profesors Dr. Mārtiņš Prīmanis.⁵⁵

Nacistu okupācijas laikā no 1942. gada līdz 1944. gadam V. Bandrevičs strādāja par vecāko referentu Zemes pašpārvaldes Finanšu ģenerāldirekcijā. 1944. gadā viņš devās bēgļu gaitās uz Vāciju. Miris 1945. gada 5. novembrī Elmshornā. 1986. gadā pelnu urna pārapsēdīta Rīgā, Meža kapos.

50 LNA LVVA, 6824. f., 1. apr., 12. l., 154. lpp.

51 Liela valūtas prāva apgabaltiesā. *Rīts*, Nr. 276, 1938, 6. okt., 2. lpp.

52 Akc. sab. “Filma” vadis V. Bandrevičs. *Rīts*, Nr. 68, 1940, 9. marts, 2. lpp.

53 Ogres silueti. *Ogres Ziņas*, Nr. 6, 1937, 5. jūn., 1. lpp.

54 Sabiedriskā taisnība Latvijas iedzīvotājiem nodrošināta. *Ogres Ziņas*, Nr. 17, 1937, 21. aug., 1. lpp.

55 L.Ū. rektors dzīvos Ogrē. *Ogres Ziņas*, Nr. 7, 1938, 7. maijs, 3. lpp.

ŽANIS JIRGENS ŠĒNBERGS

(06.12.1898.–1946?)

Latvijas Bankas direktors 16.06.1936.–15.09.1938.

Latvijas Bankas galvenā direktora vietnieks 15.09.1938.–15.07.1940.

SABIEDRISKI POLITISKĀ DARBĪBA

Latviešu zemnieku savienība (1928–1934)

Studentu biedrības "Fraternitas Rusticana" filistru biedrība

Lestenes-Annenieku mednieku biedrība "Vanags"

Žanis Šēnbergs dzimis 1898. gada 6. decembrī Tukuma apriņķa Lestenes pagasta "Laķu kalējos" laukstrādnieku Kristapa un Paulīnas Šēnbergu laulībā. Viņš bija vienīgais bērns ģimenē. Mācījās Dobeles draudzes skolā, Jelgavas zemkopības vidusskolā, 1920./1921. mācību gadā – Jelgavas valsts vidusskolā. 1921. gadā Ž. Šēnbergs iestājās Latvijas Universitātes Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes Tautsaimniecības nodaļā. Drīz paralēli studijām viņš sāka strādāt, tāpēc studēja ar pārtraukumiem un augstskolu beidza tikai 1934. gada 9. maijā ar ekonomisko zinātņu kandidāta grādu.

Studiju laikā Ž. Šēnbergs strādāja par skolotāju, vēlāk notariātā, bet 1925. gada 10. jūnijā kļuva par virsgrāmatveža palīgu Latvijas Zemnieku bankā, kuras valdes priekšsēdētājs bija Kārlis Ulmanis.⁵⁶ Pirmos 10 gadus viņš pildīja grāmatveža-kasiera un prokūrista-kasiera pienākumus. Pēc tēva nāves paralēli vadīja arī savu paša saimniecību "Vekteri" Tukuma apriņķa Annenieku pagastā.⁵⁷ 1935. gada jūnijā autoritārā valdība Latvijas Zemnieku banku pārveidoja par Latvijas Zemnieku kredīta banku un saistībā ar to Ž. Šēnbergam sākās strauja karjera –

viņš tika paaugstināts par galvenā grāmatveža vietnieku, pēc neilga laika – par vecāko prokūristu.⁵⁸ 1936. gada 11. maijā Ministru kabinets viņu iecēla par Latvijas Zemnieku kredīta bankas rīkotājdirektoru (tādējādi bankā tika izveidots otrs rīkotājdirektora amats). Ministru kabinets tā ieviešanas nepieciešamību skaidroja avīzē "Rīts": "Latvijas Zemnieku kredīta bankas operācijas pēdējā laikā ievērojami paplašinājušās, tā ka viens direktors-rikotājs vairs nespēja visus uzdevumus veikt."⁵⁹ Tomēr Ž. Šēnbergs šajā amatā paspēja nostrādāt tikai mēnesi. 1936. gada 16. jūnijā valdība viņu iecēla par Latvijas Bankas valdes locekli.

LATVIJAS BANKĀ

Latvijas Bankas direktora amatā Ž. Šēnbergs stājās 25. jūnijā, uzņemoties atbrīvotā direktora Staņislava Kambalas pienākumus, kura galvenā atbildība bija sekretariāta, arhīva, saimniecības, tekošo rēķinu un norēķinu centrāles, kā arī aizdevumu lauksaimniekiem jautājumu risināšana.⁶⁰ No 1938. gada 16. marta Ž. Šēnbergs pārzināja arī šādas ban-

kas operācijas: noguldījumus, iekšzemes pārvedumus un izmaksas uzdevumus.⁶¹ Savukārt no 20. jūlija viņa atbildības jomas bija vekseļu diskonts un *on call* par vekseliem, valsts norēķini (ieņēmumi un izdevumi), izziņu daļa, kā arī bandroļu u.c. vērtību glabātuve.⁶²

Pēc tam, kad 1938. gada septembrī no Latvijas Bankas galvenā direktora vietnieka amata atkāpās Vilis Bandrevičs, Ž. Šēnbergs ar 15. septembri tika paaugstināts amatā un pārņēma galvenā direktora vietnieka atbildības jomas, kas galvenokārt bija saistītas ar bankas starptautiskajām operācijām, inkaso, kā arī preču un naudas akreditīvu jautājumiem.

1938. gada 12. septembrī Ž. Šēnbergs kļuva par Latvijas Bankas pārstāvi Rīgas Biržas Valūtas un vērtspapīru kotācijas komisijā. Līdztekus viņš darbojās arī kā Rīgas Tirdzniecības bankas likvidācijas komisijas loceklis, bija Rīgas Strādnieku Krājaizdevu sabiedrības pilnvarnieks un Latviešu Nacionālās kredītsabiedrības valdes priekšsēdētājs. 1939. gadā Ž. Šēnbergs tika iecelts Latvijas Profesiju kamerā, kur bija Tautsaimniecības sekcijas priekšsēdētājs. Viņš piedalījās kā Latvijas Bankas pārstāvis Latvijas valdības delegācijās tirdzniecības līgumu slēgšanai 1938. gadā Maskavā starp Latviju un PSRS. Tajā pašā gadā Latvijas Bankas uzdevumā viņš devās komandējumā uz Londonu, 1936. gadā un 1938. gadā – uz Šveici, 1938. gadā – uz Franciju, Beļģiju un Vāciju.⁶³ 1940. gada februārī Ž. Šēnbergs bija Latvijas delegācijas loceklis tirdzniecības sarunās ar Liebritāniju.

Sākoties padomju okupācijai, 1940. gada 16. jūlijā Ž. Šēnbergs tika atbrīvots no dienesta Latvijas Bankā.

ZEMNIEKU SAIMNIECĪBĀ

No 1928. gada Ž. Šēnbergs bija Latviešu zemnieku savienības biedrs, galvenokārt darbojās tās Akadēmiskajā sekcijā. No šīs partijas deputātu kandidātu saraksta viņš 1931. gadā kandidēja 4. Saeimas vēlēšanās.

1929. gadā Ž. Šēnbergs noslēdza laulību ar Alisi Emīliju, Štūlu (1903–?). Ģimenē auga trīs bērni – meita Edīte (1931), dēli Gunārs Jānis (1932) un Kārlis Kristaps (1937–1978). Ģimene dzīvoja Rīgā, Doma laukumā 8. Ž. Šēnbergam piederēja 50 ha liela zemnieku saimniecība "Vekteri" Tukuma apriņķa Annenieku pagastā. Pēc atlaišanas no darba Latvijas Bankā viņš dzīvoja "Vekteros".

Nacistu okupācijas laikā 1942. gadā Alise un Žanis Šēnbergi šķīra laulību.⁶⁴ 1943. gadā Ž. Šēnbergs apprecējās ar Annenieku aptiekas vadītāju Zentu Treiberu (1913–?). Viņu ģimenē piedzima dēls Jānis (1944). Lai izvairītos no mobilizācijas nacistu armijā, 1943. gada augustā Ž. Šēnbergs iestājās vietējos aizsargos.

⁵⁶ Jauns Latvijas bankas direktors. *Rīts*, Nr. 166, 1936, 17. jūn., 1. lpp.

⁵⁷ LNA LVVA, 7427. f., 1. apr., 4104. l., 6. lp.

⁵⁸ Tukumnieks – Latvijas bankas galvenā direktora vietnieks. *Jaunā Tukuma Balss*, Nr. 38, 1938, 22. sept., 3. lpp.

⁵⁹ Latvijas zemnieku kredīta bankai iecelts otrais direktors-rikotājs. *Rīts*, Nr. 132, 1936, 13. maijs, 4. lpp.

⁶⁰ LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 64. l., 124. lp. o. p.

⁶¹ Turpat, 68. l., 83. lp. o. p.

⁶² Turpat, 69. l., 35. lp.

⁶³ LNA LVA, 1986. f., 2. apr., P-9269. l., 13. lp.

⁶⁴ LNA LVA, 1894. f., 1. apr., 11738. l., 15. lp.

UZ 10 GADIEM PADOMJU LĒĢERĪ

1945. gada 31. martā Tukuma apriņķa Jaunpils pagasta "Rotās" Ž. Šēnbergu līdz ar citiem aizsargiem aizturēja uzbrūkošās padomju armijas virsnieks. 1945. gada 6. aprīlī Gatčinas Sarkankarogotās 201. strēlnieku divīzijas Pretizlūkošanas pārvaldes "Smerš" nodaļas vecākais izmeklētājs gvardes vecākais leitnants Zavizions, izskatījis materiālus par Ž. Šēnberga "noziedzīgo darbību", izdeva lēmumu par viņa arestu.⁶⁵ Jau 17. maijā Ž. Šēnbergs tika notiesāts. Ļeņingradas frontes (Kurzemes pārvaldes) kara tribunāls priekšsēdētāja justīcijas apakšpulveža Pogorelova, locekļu – justīcijas kapteiņa Kovaļenko un jaunākā leitnanta Miščenko –, kā arī sekretāres leitnantes Oskolkovas sastāvā Pretizlūkošanas pārvaldes "Smerš" telpās slēgtā tiesas sēdē apsūdzēja Ž. Šēnbergu par "dzimtenes nodevību", proti, par to, ka viņš bija bijis Latviešu zemnieku savienības biedrs un Latvijas Bankas direktors, ka 1943. gada augustā nacistu okupācijas laikā iestājās "militāri fašistiskajā organizācijā "Aizsargi"" un "apsargāja un konvojēja sagūstītos sarkanarmiešus, piedalījās partizānu gūstīšanā Zebrus ezera apkārtnē un 1944. gada jūnijā piedalījās kaujās pret Sarkanarmiju".⁶⁶ Tribunāls viņu notiesāja uz 10 gadiem ar ieslodzījumu labošanas darbu nometnē un mantas konfiskāciju.

Pēdējās ziņas, kas atrodamas Latvijas PSR Iekšlietu tautas komisariāta ierosinātajā krimināllietā pret Ž. Šēnbergu, liecina, ka 1945. gada maijā viņu nosūtīja uz cietumu Šauļos. Meita Edīte pratināšanā 1949. gadā saistībā ar viņas pašas deportāciju liecināja, ka tēvs ir miris izmeklēšanas laikā 1946. gadā.⁶⁷ Tomēr viņa ģimenes vajāšana turpinājās.

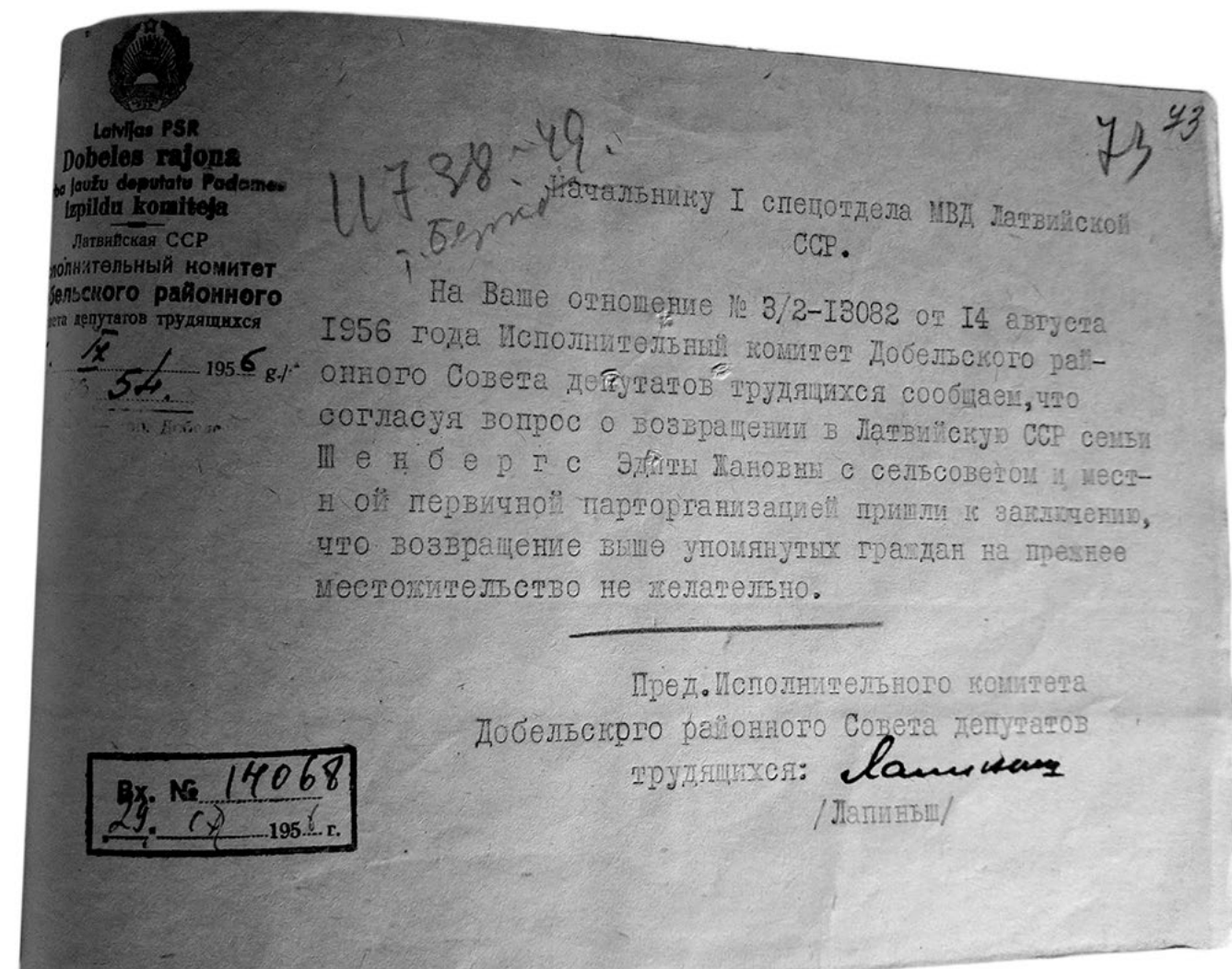
"ATGRIEŠANĀS NAV VĒLAMA"

1949. gada 25. martā no Annenieku pagasta kā "kulaku ģimene" tika izsūtīta Ž. Šēnberga dzīvesbiedre Zenta ar dēlu Jāni un jaunāko dēlu Kārli no Šēnberga pirmās laulības. Ž. Šēnberga meita Edīte jau no 1946. gada dzīvoja Rīgā pie mātes māsas Luīzes Kunkules un studēja Latvijas Valsts universitātē, taču arī viņa tika izsūtīta no Rīgas dzīvokļa kā "kulaka" meita. No izsūtīšanas izdevās izvairīties tikai vecākajam dēlam Gunāram, kuru čekisti neatrada. Meita Edīte no specnometinājuma Amūras apgabalā un dzīvesbiedre Zenta ar dēliem no specnometinājuma Omskas apgabalā tika atbrīvoti tikai 1957. gada 19. augustā, lai gan Edīte un viņas mātes māsa Luīze dažādu Latvijas PSR un PSRS augstāko varas institūciju vadītājiem neatlaidīgi jau no 1949. gada vasaras rakstīja lūgumus atcelt specnometinājumu. Tādu lūgumu bija vismaz 11. To likteni ietekmēja arī tādi atzinumi kā Latvijas PSR Dobeles rajona Darbaļaužu

deputātu padomes Izpildu komitejas priekšsēdētāja Lapiņa 1956. gada 26. septembrī parakstītais ziņojums Latvijas PSR Iekšlietu ministrijas 1. specdaļas priekšniekam, kurā viņš norādīja, ka viedokli par Edītes Šēnbergas ģimenes atgriešanos Izpildu komiteja ir saskaņojusi ar pagasta padomi un vietējo partijas pirmorganizāciju, vienojoties, ka Šēnbergu "atgriešanās viņu iepriekšējā dzīvesvietā nav vēlama".⁶⁸

Iekšlietu tautas komisariāta ierosinātajā krimināllietā pret Ž. Šēnbergu nav ziņu par viņa nāvi. Ģimene bija pārliecināta, ka viņš ir miris 1946. gadā ieslodzījumā Vorkutā.⁶⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu kolēģija ar 1990. gada 6. septembra lēmumu atcēla kara tribunāla 1945. gada 17. maija spriedumu un krimināllietu pret Ž. Šēnbergu izbeidza nozieguma sastāva trūkuma dēļ.⁷⁰ Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas saistībā ar īpašumu atgūšanu 1994. gadā avīzē "Diena" Bauskas rajona tiesa lūdza sabiedrību triju mēnešu laikā informēt tiesu par Ž. Šēnberga miršanas faktu vai atrašanās vietu, lai varētu izsludināt viņu par mirušu.⁷¹

2000. gada 27. jūnijā Ž. Šēnberga meita Edīte Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts arhīvā Ž. Šēnberga krimināllietas izmantošanas fiksācijas lapā ierakstīja: "Iepazinos ar tēva lietu". Viņa kapavieta nav zināma.

Latvijas PSR Dobeles rajona Darbaļaužu deputātu padomes Izpildu komitejas priekšsēdētāja Lapiņa 1956. gada 26. septembrī parakstītais ziņojums Latvijas PSR Iekšlietu ministrijas 1. specdaļas priekšniekam, kurā viņš norādīja, ka viedokli par Edītes Šēnbergas ģimenes atgriešanos Latvijas PSR izpildu komiteja ir saskaņojusi ar pagasta deputātu padomi un vietējo partijas pirmorganizāciju, vienojoties, ka Šēnbergu "atgriešanās viņu iepriekšējā dzīvesvietā nav vēlama".

LNA LVA, 1894. f., 1. apr., 11738. l., 73. lp.

65 LNA LVA, 1986. f., 2. apr., P-9269. l., 1. a lp.

66 Turpat, 77. lp.

67 LNA LVA, 1894. f., 1. apr., 11738. l., 11. lp.

68 Turpat, 73. lp.

69 Turpat, 66. lp.

70 LNA LVA, 1986. f., 2. apr., P-9269. l., 84. lp.

71 [Sludinājums]. *Diena*, Nr. 51, 1994, 2. marts, 12. lpp.

JĀNIS STALBOVS

(05.02.1886.–17.12.1950.)

Latvijas Bankas Daugavpils nodaļas pārvaldnieks 01.11.1922.–06.1923.

Latvijas Bankas vecākais pilnvarotais 06.1923.–22.10.1925.

Latvijas Bankas direktors 23.10.1925.–09.10.1940.

APBALVOJUMI

Triju Zvaigžņu ordenis, trešā šķira (1928)

SABIEDRISKI POLITISKĀ DARBĪBA

Studentu korporācijas "Talavija" biedrs

Studentu korporācijas "Talavija" filistru biedrības biedrs

Rīgas Latviešu biedrības biedrs

Latviešu un britu biedrības biedrs

Jānis Stalbovs dzimis 1886. gada 5. februārī Madonas apriņķa Kraukļu pagasta "Piekaln-Spārviņos". Lauksaimnieka dēls. Beidzis Nikolaja Mironova komercskolu Rīgā un Rīgas Politehniskā institūta Komerccodaļu (1909–1915), iegūstot pirmās šķiras diplomu.

Pirms Pirmā pasaules kara viņš darbojās tirdzniecībā, nodibināja savu rūpniecības uzņēmumu laukos. No 1913. gada līdz 1915. gadam strādāja par grāmatvedi 5. Vidzemes Savstarpīgajā kredītbiedrībā un 2. Vidzemes Savstarpīgajā kredītbiedrībā. 1915. gadā evakuējās uz Maskavu, kur strādāja kādā tirdzniecības uzņēmumā par grāmatvedi. 1915. un 1916. gadā J. Stalbovs bija darbvedis Samas dzelzceļa būvē Bogoslavas kalnu apgabalā Urālos. No 1916. gada viņš bija Čerkasu zemstes sīkkredītu kases pārvaldnieks un grāmatvedis, no 1917. gada – Čerkasu apriņķa pārtikas komisijas grāmatvedis un finanšu

daļas vadītājs, savukārt no 1919. gada līdz 1920. gadam – grāmatvedis un finanšu daļas vadītājs Jekaterinoslavas (tag. Dņepropetrovska) guberņas lauksaimniecības kooperatīvu savienībā.

1920. gadā J. Stalbovs atgriezās Latvijā. Īsu laiku viņš bija Finanšu ministrijas Valsts kases departamenta Budžeta nodaļas vecākais revidents. No 1920. gada jūnija līdz 1921. gada maijam J. Stalbovs bija padomnieks, sūtniecības Tallinā pagaidu vadītājs un pilnvarotā lietveža vietas izpildītājs. Atbrīvots no darba sakarā ar padomnieka amata likvidāciju.

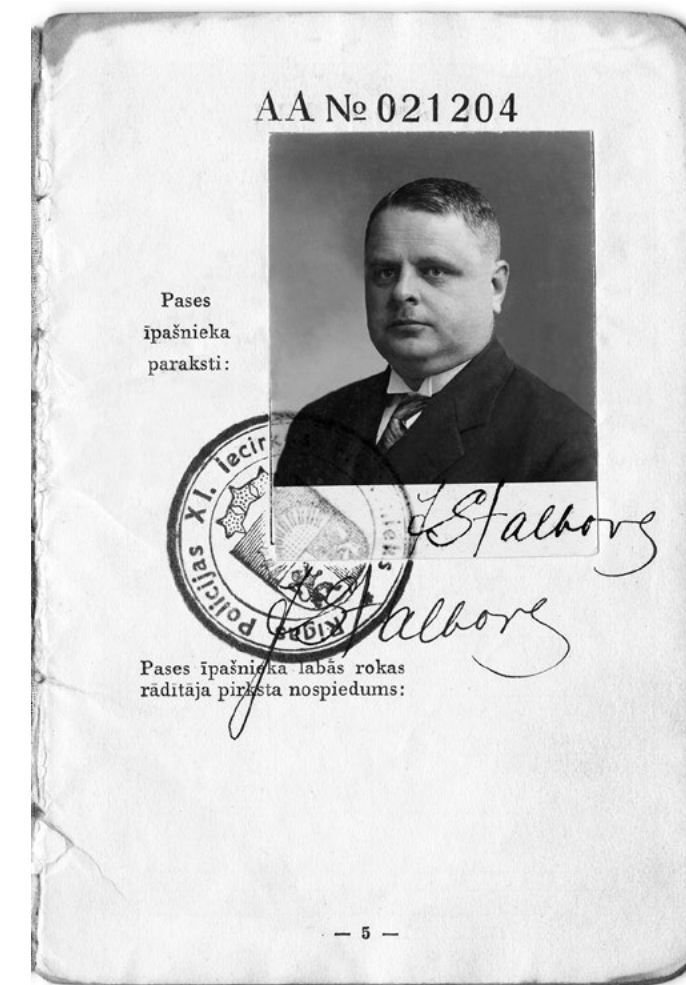
No 1921. gada līdz 1922. gadam J. Stalbovs bija Latvijas valsts ierēdņu kooperatīva rīkotājdirektors, no 1922. gada 1. augusta – Valsts krāj- un kredītbankas, no 1. novembra – Latvijas Bankas Daugavpils nodaļas pārvaldnieks. No 1923. gada jūnija viņš bija Latvijas Bankas vecākais piln-

varotais Rīgā. No 1925. gada 23. oktobra līdz 1940. gada jūlijam J. Stalbovs bija Latvijas Bankas direktors.⁸⁰ Valdes direktoru pienākumu sadalījumā J. Stalbovs sākumā uzraudzīja Inspekcijas nodaļu, bet 1926. gadā uzņēmās Vekselu diskonta, *On call* kredītu pret vekseliem (pēc pirmā pieprasījuma samaksājams kredīts, kuram nodrošinājums ir vekselis), Valsts ieņēmumu nodaļas, Valsts izdevumu nodaļas un Ziņu biroja vadību,⁸¹ 1937. gadā – arī Bandroļu, zīmogmarku un citu vērtību glabātuves pārraudzību.⁸² Politiskajās aprindās J. Stalbova profesionālā kompetence tika vērtēta augstu – Ministru prezidents Kārlis Ulmanis pēc valsts apvērsuma finanšu ministra amatam bija apsvēris divus kandidātus: J. Stalbovu un L. Ēķi.⁸³ Un te izšķirīgie kritēriji bija politiski – piemēram, lai valdībā iegūtu līdzsvarotu studentu korporāciju "Talavija" un "Selonija" pārstāvniecību. J. Stalbovs bija "Talavijas" filistrs, bet talavietis valdībā jau bija. Vēsturnieks Aivars Stranga raksta, ka "galvenais, kas noteicis izvēli par labu Ēķim, ir bijusi vēlēšanās autoritārā režīma valdībā spēcīgāk pārstāvēt "Seloniju" un Lāčplēša kara ordeņa kavalierus".⁸⁴

J. Stalbovs 1919. gada 3. jūnijā salaulājās ar Helēni, dz. Solčinsku (02.06.1899.). Viņa ģimenē auga trīs dēli – Jānis Ipolits (1920), Tāivaldis (1921) un Rūdolfs Druvaldis (1928). Viņa dzīvesbiedre algotu darbu nestrādāja. Ģimene dzīvoja Rīgā, Bezdēlīgu ielā 6, dz. 1.

Brīvajā laikā J. Stalbovs interesējies par vēsturi, īpaši Latvijas vēsturi, sportu, šahu un medībām.⁸⁵ Šķiet, ar viņa gādību uz vērtīgākās Latvijas Bankas 1929. gadā emitētās, Anglijā iespiestās, Fridriha Baura zīmētās 500 latu banknotes ir iemūžināta Latvijas lauku kultūrainava, izmantojot par prototipu lauku sētu Kraukļu pagasta "Īvānos" (1909), kurā saimniekoja J. Stalbova vecākā māsa Berta Stalbova-Īvāne.⁸⁶ Dzimtā vieta J. Stalbovam bija nozīmīga, un viņš to ir balstījis popularizējot, bet Madonas pašvaldība lepojās ar ietekmīgo novadnieku. Avīze "Madonas Ziņas" 1936. gada 18. septembrī vēstīja: "Sestdien braucot uz Rēzekni, Madonā Aizsargu namā pārnākšņoja Latvijas Bankas direktors Stalbovs un bankas valdes un padomes locekļi. Viesus sagaidīja Latvijas Bankas Madonas nod. pr-ks ar darbiniekiem un Madonas Kredītsabiedrības vadība. Pie kopēja vakariņu galda Madonas naudas iestāžu vadītāji un viesi pārrunāja dažādus svarīgus uz minēto Madonas naudas iestāžu darbību attiecošus saimnieciskus jautājumus."⁸⁷

No 1940. gada 10. oktobra līdz 1941. gada 20. februārim, kad tika atlaists, viņš strādāja Valsts bankas Republikāniskajā kantorī par Saimniecības daļas vadītāju.⁸⁸ No 1941. gada marta viņš strādāja par galveno grāmatvedi Zemes bagātību pētīšanas institūtā. No padomju represijām 1941. gada jūnijā J. Stalbovu izglāba ieradums agri

Jāņa Stalbova pases foto. LNA LVVA, 2996. f., 17.apr., 40661. l., 5. lp.

80 Kroders, Pauls (red.). *Latvijas darbinieku galerija, 1918–1928*. Rīga: Grāmatu Draugs, 1929, 313. lpp.

81 LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 50. l., 79. lp. o. p.–80. lp.

82 LNA LVVA, turpat, 68. l., 83. lp.

83 Klīve, Ādolf. *Latvijas neatkarības gadi*: Latvijas politiskā veidošanās un augšana. [Bruklina]: Grāmatu Draugs, 1976, 362.–363. lpp.

84 Stranga, Aivars. *Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma saimnieciskā politika, 1934–1940*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2017, 92. lpp.

85 Šmits, Pēteris (red.). *Latvijas vadošie darbinieki*. Rīga: Latvju kultūrvēsturiskā apgāde, 1935, 411. lpp.

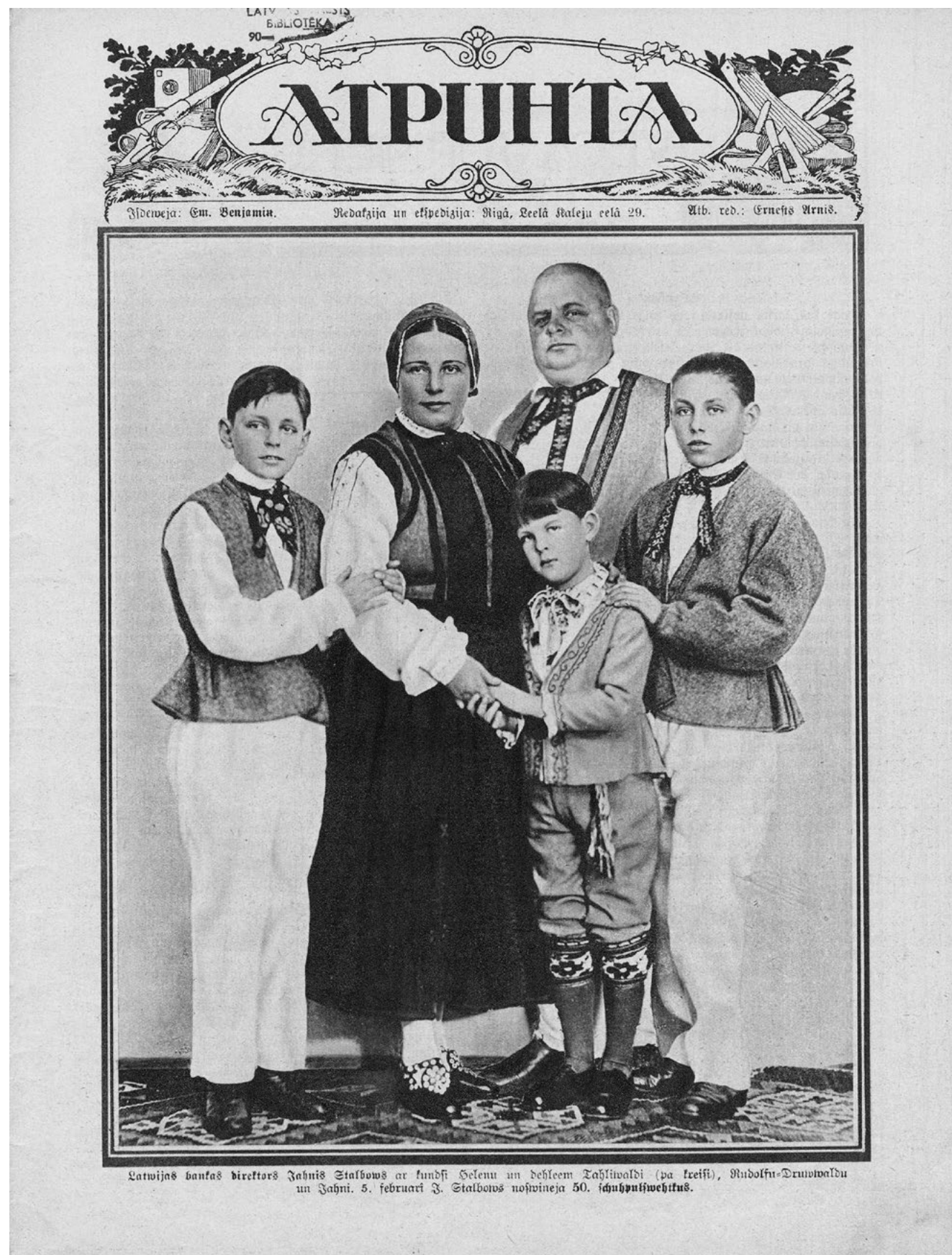
86 Zvirgzdiņš, Indulis. Latvijas Bankas direktors. *Stars*, 1997, 7. febr.

87 Latvijas Bankas dir. Madonā. *Madonas Ziņas*, Nr. 38, 1936, 18. sept., 2. lp.

doties darba gaitās. J. Stalbova dēls Rūdolfs Stalbovs par to stāstījis vēsturniekam Indulim Zvirgzdiņam. "Kraukļu "Piekaln-Spārviņu" saimnieka vecākais dēls Jānis Stalbovs, kā zemnieku ģimenē audzis, bija pieradis celties agri. Arī tajā 1941. gada jūnija rītā Latvijas Zemes bagātību pētīšanas institūta grāmatvedis jau agri bija uz ielas. Stāvot tramvaja pieturā, viņš redzēja, ka pie tā mājas piestāj auto, no kura izkāpj vīri ar šautenēm. Sieva un dēli bija laukos. Jānis Stalbovs devās pie draugiem, jo nojauta, ka meklē viņu."⁸⁹

1941. gada 2. jūlijā J. Stalbovs atgriezās darbā Latvijas Bankā. 1941. gada 10. jūlijā ar Latvijas saimniecisko lietu ģenerālpilnvarotā Alfrēda Valdmaņa pavēli Nr. 1 J. Stalbovs ar 8. jūliju tika iecelts par "Latvijas Bankas pagaidu priekšsēdētāju".⁹⁰ No dienesta Latvijas Bankas Centrālē Rīgā viņš tika atbrīvots ar 1942. gada 1. oktobri saskaņā "ar krievu banku likvidāciju 1942. g. 8. jūnijā".

Nacistu okupācijas beigās 1944. gadā J. Stalbovs emigrēja uz Vāciju. Pēc Otrā pasaules kara 1947. gadā no Vācijas padomju okupācijas zonas atgriezies Latvijā, viņš strādāja par grāmatvedi. Miris 1950. gada 17. decembrī Rīgā. Apbedīts Mārtiņa kapos.⁹¹

Latvijas bankas direktors Jānis Stalbovs ar kundzi Helēni un dēliem Tālivaldi (pa kreisi), Rūdolfu-Druvvaldi un Jāni. 5. februārī J. Stalbovs nošūņoja 50. dzimšanas dienu.

Atpūta, Nr. 588, 1936.

Latvijas Bankas direktors Jānis Stalbovs ar dzīvesbiedri Helēni Stalbovu un dēliem Tālivaldi (pa kreisi), Rūdolfu Druvvaldi un Jāni. Šādi žurnāls "Atpūta" sumināja J. Stalbovu 50 gadu jubilejā 1936. gadā.

88 Jāņa Stalbova personas lieta. Latvijas Bankas arhivs, 7. lp.

89 Zvirgzdiņš, Indulis. Latvijas Bankas direktors. *Stars*, 1997, 7. febr.

90 Turpat, 4. lp.

91 Jēkabsons, Ēriks, Ščerbinskis, Valters (sast.). *Latvijas ārlietu dienesta darbinieki, 1918–1991* : biogrāfiska vārdnīca. Rīga : Zinātne, 2003, 281. lpp.

ERNESTS OZOLIŅŠ

(03.08.1887.–17.05.1942.)

Latvijas Bankas direktors 15.01.1923.–01.08.1940.

SABIEDRISKI POLITISKĀ DARBĪBA

Latvijas Sociāldemokrātiskā strādnieku partija (1904–1921)

Latvijas Strādnieku sociāldemokrātu maziņu partija (1921–1929)

Progresīvā apvienība (1929–1934)

APBALVOJUMI

Triju Zvaigžņu ordenis, trešā šķira (1932)

Ernests Ozoliņš dzimis 1887. gada 3. augustā Kastrānes pagastā zemnieka ģimenē. Apmeklējis Pētera reālskolu Rīgā (pamācījies arī jūrskolā⁹²). No 1903. gada piedalījies skolnieku revolucionārajos pulciņos un 1905. gada kustībā laukos un Rīgā kopā ar vēlākajiem politiķiem, bet tobrīd tādiem pašiem skolniekiem kā pats – Marģeru Skujenieku un Fēlikss Cielēnu. 15–16 gadu vecie zēni bija kaujinieki. “Ernests Ozoliņš (vēlākais neatkarības laika Latvijas valsts kontrolieris un valsts bankas direktors) un es stāvējām Marijas ielā naktī sardzē,” memuāros raksta Fēlikss Cielēns. “Pēkšņi soļus desmit no mums norībēja šāviens. Steidzāmies turp un ieraudzījām ejam kādu vīrieti. Mēs pavēloši uzklīdzām “Stāt! Rokas augšā!” Gājējs mums neklausīja, bāza roku kabatā un krievu valodā kaut ko murmināja. Satvērām vīru un izvilkām no viņa kabatas lielo nagana sistēmas revolveri. Aizvedām aizturēto uz revolucionāru galveno mitekli Romānova ielā 25, kur dienu un nakti dežūrēja Rīgas Federatīvās komitejas un arī kaujinieku centra pārstāvis.”⁹³

Vairoties no represijām, 1906. gadā E. Ozoliņš emigrēja uz Šveici. Pēc atgriešanās Rīgā no 1908. gada līdz 1912. gadam viņš darbojās strādnieku sociālistiskajās, kultūras un kooperatīvu organizācijās Rīgā, par ko vairākkārt tika apcietināts.⁹⁴ Piecus semestrus viņš studēja Maskavas Komercestītūtā. “Pēc 1911. g. Latviešu strādnieku sociāldemokrātiskās partijas kongresa Helsingforsā apcietināts un uz 4 gadiem izsūtīts uz Narimu,” par viņu vēsti 1929. gadā izdotā biogrāfiskā vārdnīca.⁹⁵ Sibīrijā E. Ozoliņš no 1912. līdz 1914. gadam strādāja gadījuma darbus, arī par mājskolotāju.

Suminot Latvijas Bankas direktoru E. Ozoliņu 50. dzimšanas dienā, avīze “Jaunākās Ziņas” 1937. gadā rakstīja, ka Sibīrijā jubilārs “kādu laiku pavadījis kopā ar tagadējo Padomju Savienības likteņa vadītāju Staļinu”.⁹⁶ Šo paziņanos Ozoliņš vēlāk, būdams Latvijas Bankas direktors, 1932. gadā centās (nesekmīgi) izmantot, piedaloties Latvijas un PSRS sarunās par tirdzniecības līgumu ar PSRS.⁹⁷

E. Ozoliņa cīņu biedrs sociāldemokrāts Klāvs Lorencs, kas 1913. gada rudenī arī tika noņemts Narimā, atmiņās raksta: “Pie kuģīša steķa lejā noskrēja divi mūsu sagaidītāji no Latvijas draugiem – Ernests Ozoliņš un Fricis Cīrulis. Nogājām vispirms uz Ernesta mājokli. Tam bija liela, gaiša istaba, no kuras tikko bija izvācies Josifs Visarionovičs Staļins (Džugašvili), lai bēgtu no Narimas. Ernests piedāvāja man Staļina “kaktu”. Tomēr pārsprīdām un nolēmām, ka ērtāk un labāk man būtu iekārtoties kopā ar Frici Cīruli.”⁹⁸ Narimā revolucionārs E. Ozoliņš noslēdza savu pirmo laulību pareizticīgo baznīcā 1914. gada sākumā. “Ernesta Ozoliņa izredzētā Aleksandra Fjodorovna Iljina, esere pēc politiskās pārliecības, tika atbrīvota. Abi viņi nolēma pirms Aļas aizbraukšanas nostiprināt savu draudzību ar oficiālu laulību, lai Aļa aizbrauktu uz savu Voronežu ar īstu latvisku uzvārdu. Kaut arī muižnieciskas izcelsmes, Aļa bija vienkāršības, sirsnības un reta biedriskuma paraugs. [...] Šīs kāzas bija jāsteidzina, lai Aļa vēl ziemas ceļā varētu atgriezties Iekšējā un palīdzēt sagatavot Ernestam visu nepieciešamo bēgšanai,” raksta K. Lorencs.⁹⁹ K. Lorenca atmiņu zinātniskā redaktore Aurora Ūdre norāda, ka Aleksandra un Ernests Ozoliņi tika apcietināti 1914. gada vasarā Odesā un pēc tam, visticamāk, vairs nav satikušies. Tā ir bijusi smaga epizode viņu dzīvē. K. Lorencs par to raksta: “Saņēmu arī skumju ziņu par Ernesta iekrišanu Odesā. Pēc nelaimīgām dzemdībām, kad bērns tikai divas nedēļas nodzīvojis, Aļa aizbraukusi uz Odesu, lai sāktu kopdzīvi ar Ernestu. Noīrējuši dzīvoklīti, pārcēlušies uz turieni un pēc divām dienām abi apcietināti. Protams, Ernestu sagaidīja pēc tam jauns sods un jauna izsūtīšana. Tikai četrus mēnešus Ernests dabūja baudīt brīvības laimi un skaistumu.”¹⁰⁰ E. Ozoliņš tika izsūtīts uz Astrahaņas guberņu.

Sākoties Pirmajam pasaules karam, viņš tika mobilizēts un karoja Galīcijas frontē. Pēc latviešu strēlnieku pulku dibināšanas pārcelts uz vienu no tiem. Pēc demobilizācijas no 1918. gada E. Ozoliņš strādāja Maskavas pārtikas komitejā un kooperatīvu organizācijā “Centrsojuz”. 1919. gadā Maskavā boļševiki viņu apcietināja. 1920. gada aprīlī kopā ar citiem latviešiem – Aleksandru Daugi, Jūliju Madernieku, Voldemāru Bastjāni, Hermani Kaupiņu u.c. – E. Ozoliņš tika apmainīts pret Latvijā apcietinātajiem komunistiem un varēja atgriezties dzimtenē.

1920. gadā E. Ozoliņš tika ievēlēts par Rīgas pilsētas valdes locekli un vadīja Rīgas pilsētas pārtikas valdi. 1921. gadā Ministru prezidenta Zigrīda Annas Meierovica valdībā kā sociāldemokrātu maziņu pārstāvis viņš ieguva Valsts kontroliera amatu. E. Ozoliņš bija valsts kontrolieris, līdz 1923. gada 4. janvārī Ministru kabinets viņu iecēla par Latvijas Bankas direktoru.

92 Dir. E. Ozoliņš – piecdesmitgadnieks. *Jaunākās Ziņas*, Nr. 171, 1937, 3. aug., 16. lpp.

93 Cielēns, Fēlikss. *Laikmetu maiņā* : atmiņas un atziņas. 1. grāmata. *No bezvēstures tautas līdz pilntiesīgai nācijai*. Rīga : Memento, 1997, 181., 184. lpp.

94 Detalizēti sk.: Smiltiece Evija (sast.). *Ogres novada personības*. Rīga : Jumava, 2020, 255.–257. lpp.

95 Kroders, Pauls (red.). *Latvijas darbinieku galerija, 1918–1928*. Rīga : Grāmatu Draugs, 1929, 66.–67. lpp.

96 Dir. E. Ozoliņš – piecdesmitgadnieks. *Jaunākās Ziņas*, Nr. 171, 1937, 3. aug., 16. lpp.

97 Stranga, Aivars. *Latvijas ānējie ekonomiskie sakari, 1919.–1940. gads* : attiecības ar lielvalstīm (saimnieciskie, politiskie, diplomātiskie aspekti). Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 301.–302. lpp.

98 Ūdre, Aurora (zin. red.). *Kāda cilvēka dzīve* : Klāva Lorenca atmiņas. Rīga : Zelta Grauds, 2005, 130. lpp.

99 Turpat, 135.–196. lpp. Par E. Ozoliņa un K. Lorenca bēgšanu no noņemšanas Narimā sk. Turpat, 139.–150. lpp.

100 Turpat, 157. lpp.

AKTĪVS POLITIKĀ

E. Ozoliņš paralēli iesaistījās politikā. 1925. gada Saeimas vēlēšanās viņš kandidēja no Apvienotā Sociāldemokrātu maziņu partijas un Laukstrādnieku savienības kandidātu saraksta Rīgas un Vidzemes vēlēšanu apgabals. 1931. gadā bija deputāta kandidāts Rīgas Domes vēlēšanās no Progresīvās apvienības saraksta.

Latvijas Bankas padomes priekšsēdētājs Ādolfs Klīve atmiņās Latvijas Bankas direktora E. Ozoliņa vārdu minējis saistībā ar kādiem valsts apvērsuma gatavošanas plāniem.¹⁰¹ "Stāstot par kādu Latvijā it kā gatavotu apvērsumu, kur galvenie rīkotāji būtu trīs – Cielēns, Margērs Skujenieks un ģenerālis Jānis Balodis –, Klīve saskaņā ar grāmatas versiju apgalvo, ka apvērsuma rīkotāji vienojušies sūtīt Ernestu Ozoliņu uz Igauniju sevišķi noskaidrot, kā (1934. gada) 12. martā bija nodibinājusies autoritārā Pētsa–Laidonera valdība. Bet turpat nākamajā lappusē Ā. Klīve raksta, ka – pēc Ozoliņa informācijas draugam – viņa uzdevums bijis noskaidrot Tallinā, vai igauņi arī gatavojas uz apvērsumu savā zemē, kā viņi to projektē izdarīt un kā viņi skatītos, ja Latvijā notiktu apvērsums. Citiem vārdiem, Ā. Klīve piemirsis, vai Ozoliņš braucis uz Tallinu pirms vai pēc apvērsuma Igaunijā."¹⁰²

Atzīmējot E. Ozoliņa 50. dzimšanas dienu, prese viņa dzīvesgaitu atstāstījumā minēja, ka viņš "ir labs saimniecisko un banku jautājumu lietpratējs un ņēmis dalību Latvijas un Vācijas saimnieciskās sarunās un citu saistību kārtošana".¹⁰³

Pēc padomju okupācijas 1940. gada jūnijā kļuva zināms, ka Latvijas Bankas padomei tiks iecelts jauns priekšsēdētājs. Ā. Klīve raksta, ka "direktors E. Ozoliņš, kurš Sibīrijā kādu laiku sēdējis kopā ar Staļinu vienā cietumā, zināja stāstīt, ka par LB padomes priekšsēdi nāksot kāds sociāldemokrāts. Vislielākās izredzes esot kreisās valdības bijušam finanču ministram V. Bastjānim, kas bez ierunām piekrita visām krievu prasībām Latvijas–Krievijas tirdzniecības līguma slēgšanā."¹⁰⁴

Pats E. Ozoliņš kļuva par bankas Kredīta nodaļas vadītāju. Viņa sociāldemokrātiskā pagātne neglāba no padomju okupācijas varas izrēķināšanās. 1941. gada 14. jūnijā E. Ozoliņu un viņa dzīvesbiedri izsūtīja Latvijas PSR Iekšlietu tautas komisariāts.

AUGSTĀKAIS SODA MĒRS – NOŠAUT

1926. gadā E. Ozoliņš bija salaulājies ar grāmatvedi Martu Tanceri (1895–?). Izsūtīšanas brīdī Marta Ozoliņa bija galvenā grāmatvede Latvijas PSR Mākslas lietu komitejā.¹⁰⁵ Viņu bērni Juris (1928) un Ilze (1929) atradās laukos un netika izsūtīti. Dēls Juris nacistu okupācijas beigās tika aizvests vai pats aizbrauca uz Vāciju – neko vairāk par viņa likteni E. Ozoliņa krimināllietā pieejamie dokumenti neļauj

secināt. Latvijā dzīvoja meita Ilze. E. Ozoliņa dzīvesbiedre Marta jau mēnesi pēc izsūtīšanas 1941. gada 14. jūlijā, rakstot vēstuli Krasnojarskas apgabala Krasnojarskas pilsētas Iekšlietu tautas komisariāta pārvaldei, centās noskaidrot vīra un bērnu likteni.¹⁰⁶

Lēmumu ierosināt E. Ozoliņa kriminālvajāšanu 1942. gada 18. janvārī Solikamskā parakstīja Latvijas PSR Iekšlietu tautas komisariāta izmeklēšanas grupas izmeklētājs Beinārs.¹⁰⁷ E. Ozoliņam 1942. gada 10. februārī uzrādītajā apsūdzības rakstā bija uzskaitīta virkne "pārkāpumu". Tajā rakstīts: "Latv. PSR IekTK ienāca materiāli par Ozoliņa Ernesta Mārtiņa dēla kontrrevolucionāro darbību, pamatojoties uz ko viņš 1941. gada 14. jūnijā bija arestēts. Lietā izdarītajā izmeklēšanā noskaidrots, ka līdz Oktobra revolūcijai Ozoliņš darbojās Krievijas revolucionārajā kustībā, bet Oktobra revolūcijas brīdī pieslēgās meņševiku nometnei un 1920. gadā aizbrauca uz Latviju, kur tajā laikā bija organizēta latviešu nacionālistu kontrrevolucionārā vara, kuri nodrošināja Ozoliņam atbildīgus amatus valsts aparātā."¹⁰⁸ "Turklāt no 1921. gada līdz 1927. gadam bija aktīvs Latvijas kontrrevolucionārās meņševiku partijas loceklis, kas 1927. gadā pārveidojās par nacionālšovinistisko partiju Progresīvā apvienība, kurā Ozoliņš arī darbojās līdz 1934. gadam. Minētajās partijās Ozoliņš aktīvi piedalījās, bet konkrēti no 1921. līdz 1934. gadam ar pārtraukumiem bija šo partiju CK loceklis, tika izvirzīts uz atbildīgiem amatiem buržuāziski fašistiskajā valsts aparātā. Priekšvēlēšanu mītiņos uzstājās ar kontrrevolucionārām runām, darbojās meņševistiskajā presē. Viņš īstenoja aktīvu meņševistisku cīņu pret Latvijas komunistisko partiju un strādnieku šķiru." Dokumenti liecina, ka bijušais Latvijas Bankas direktors uzrādītajā apsūdzībā atzina sevi par vainīgu pilnībā. Slēdzienā ar ieteikumu piespriest viņam augstāko soda mēru – nošaušanu – bija parakstījis Latvijas PSR Iekšlietu tautas komisariāta izmeklētāju grupas izmeklētājs Barkovskis, bet saskaņojis Latvijas PSR Iekšlietu tautas komisariāta izmeklētāju grupas priekšnieks valsts drošības leitnants Tarsovs.¹⁰⁹ Krimināllietā nav dokumenta, kas liecinātu par soda izpildes datumu, bet literatūrā ir minēts, kas viņa noslepkavošana notikusi 1942. gada 17. maijā.

ILGAIS CEĻŠ UZ REABILITĒŠANU

Marta Ozoliņa turpināja cīnīties par savu likteni, vēstulēs uzrunājot padomju varas augstākās amatpersonas gan padomju Rīgā, gan Maskavā. 1945. gada 16. janvārī vēstulē Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijam lūdza atcelt viņai specnometinājumu: "1943. g. 8. oktobrī ar rakstu Nr. 483 saņēmu no Augstākās Pad. Prezidija Sekretariāta ziņu par mana vīra Ozoliņa Ernesta nāvi. Atrodos šeit gluži

viena, bez tuviniekiem jau 3½ g. un neizsakāmi ilgojos nokļūt pie savas meitiņas dzimtenē. Man ir 15 gadus grāmatvedes prakse, tā kā mans darbs var tikt pielietots dzimtenes jaunūzbūvē. Saņēmu jau izsaukumu no Latvijas Patērētāju biedrību savienības grāmatvedes darbam Latvijā, bet atļauju izbraukšanai nevaru dabūt. Ļoti lūdzu Augstākās Padomes gādību atļautas dabūšanā."¹¹⁰

1947. gada 27. janvārī viņa uz savu roku bija atgriezies Latvijā. Trīs gadus izdevās nodzīvot dzimtenē, kad sekoja nākamais trieciens – 1950. gada 30. janvārī Iekšlietu ministra vietnieks Alberts Sieks apstiprināja, bet 31. janvārī Latvijas PSR prokurors 2. klases valsts justīcijas padomnieks Mišutins sankcionēja 24. janvāra Latvijas PSR Iekšlietu ministrijas Noziedznieku meklēšanas nodaļas izmeklētāja leitnanta Eveļa lēmumu, ko bija saskaņojis tās pašas nodaļas priekšnieks majors Gricmanis, par viņas izraidīšanu uz iepriekšējo obligātās nometināšanas vietu.¹¹¹ M. Ozoliņa uzreiz centās ietekmēt savu likteni un vīra piemiņu ar vienīgo viņai pieejamo līdzekli – sūdzībām un lūgumiem dažādām augstākajām padomju varas struktūrām. 1950. gada 23. maijā viņa rakstīja arī PSRS Valsts drošības ministram lūgumu informēt, kur atrodas viņas vīrs, jo nav ziņu kopš 1942. gada aprīļa.¹¹² 1953. gadā viņa rakstīja sūdzību PSRS Augstākās Padomes Prezidijai priekšsēdētājam K. Vorošilovam.¹¹³ Līdzīgi kā citu izsūtīto stāstos šo varas ietekmēšanas instrumentu izmantoja arī Latvijā dzīvojošie radinieki. Meita Ilze Kunšteina lūdza atcelt mātei specnometinājumu un ļaut ņemt viņu savā apgādībā. 1954. gada 11. decembrī Latvijas PSR Iekšlietu ministrs apakšpulkvedis Ivans Zujāns apstiprināja, bet Latvijas PSR prokurora vietnieks 3. klases valsts justīcijas padomnieks Henrihs Martinelli sankcionēja 10. decembra slēdzienā, ko bija parakstījis Latvijas PSR Iekšlietu ministrijas 1. specdaļas vecākais operatīvais pilnvarotais kapteinis Berkovičs ar Iekšlietu ministrijas 1. specdaļas 2. nodaļas priekšnieka apakšpulkveža Borisova un 1. specdaļas priekšnieka majora Karpača piekrišanu.¹¹⁴ 1955. gada 5. februārī M. Ozoliņa tika atbrīvota no specnometinājuma. 1967. gada 29. augustā Latvijas PSR Ministru Padomes Lietu pārvalde pārsūtīja Sabiedriskās kārtības sargāšanas ministrijai M. Ozoliņas vēstuli ar lūgumu atzīt viņu par nepamatoti izsūtītu.¹¹⁵ Ar Latvijas PSR Krimināllietu kolēģijas 1967. gada 6. jūlija lēmumu tika atcelts PSRS Iekšlietu tautas komisariāta Īpašās sanāksmes 1942. gada 18. aprīļa lēmums attiecībā uz E. Ozoliņu un krimināllietā izbeigta ar viņa rehabilitāciju. Tomēr drīz, 1968. gada 7. februārī, rezolūciju uz dokumenta – "Apmierināt lūgumu" – nosvītroja kardināli pretējs lēmums: "Noraidīt".¹¹⁶ Tikai ar Latvijas Republikas Prokuratūras 1992. gada 24. janvāra slēdzienā E. Ozoliņš ir reabilitēts, bet viņa dzīvesbiedres M. Ozoliņas izsūtīšana atzīta par nelikumīgu.

101 Klīve, Ādolfs. *Latvijas neatkarības gadi* : Latvijas politiskā veidošanās un augšana. [Brukliņa] : Grāmatu Draugs, 1976, 331.–332. lpp.

102 Stāmers, Andrejs. Otra atmiņu grāmata. *Laiks*, Nr. 67, 1976, 21. aug., 3.–4. lpp.

103 Dir. E. Ozoliņš – piecdesmitgadnieks. *Jaunākās Ziņas*, Nr. 171, 1937, 3. aug., 16. lpp.

104 Klīve, Ādolfs. *Latvijas neatkarības gadi*, 232. lpp.

105 LNA LVA, 1987. f., 1. apr., 13362. l., 97. lp.

106 Turpat, 100. lp.

107 Turpat, 81. lp.

108 Turpat, 90. lp.

109 Turpat, 91. lp.

110 Turpat, 15. lp.

111 Turpat, 109. lp.

112 Turpat, 120. lp.

113 Turpat, 58. lp.

114 Turpat, 127. lp.

115 Turpat, 77. lp.

116 Turpat, 78. lp.

STANISLAVS KAMBALA

(12.06.1893.¹¹⁷– 21.12.1941.)

Latvijas Bankas padomes loceklis 19.10.1922.–15.06.1923.
Latvijas Bankas direktors 01.11.1926.–07.04.1936.

SABIEDRISKI POLITISKĀ DARBĪBA

Latgales Zemnieku partijas dibinātājs
Studentu biedrības "Dzimentene" goda biedrs

APBALVOJUMI

Triju Zvaigžņu ordenis, ceturtā šķira (1926)

Staņislavs Kambala dzimis 1893. gada 12. jūnijā Bērzgales pagasta Stapuļu sādžā zemnieku ģimenē. Pēc Bērzgales pagasta skolas beigšanas mācījās Rēzeknes pilsētas skolā un vēlāk – Sv. Katrīnas ģimnāzijā Pēterburgā. 1914. gadā beidzis Pēterburgas Katoļu garīgo semināru. Sākoties Pirmajam pasaules karam, jau 1914. gada 31. jūlijā iesaukts Krievijas armijas dienestā. Pabeidzis Oranienbaumas praporščiku skolu. No 1914. gada 18. oktobra līdz 1917. gada 7. novembrim viņš dienējis 52. Sibīrijas strēlnieku pulkā, bet no 1917. gada 1. jūnija līdz 1917. gada 7. novembrim – 2. Rīgas latviešu strēlnieku pulkā. Pēc Februāra revolūcijas aktīvi darbojās Latviešu strēlnieku pulku apvienotās padomes izpildkomitejas jeb Iskolastrela Latgaliešu sekcijā. Kā tās pārstāvis S. Kambala piedalījās Latgales kongresā Rēzeknē 1917. gada 9. un 10. maijā. Tika ievēlēts par Latgales Pagaidu zemes padomes sekretāru. S. Kambalas sabiedriski politiskā darbība bija tik aktīva, ka 1917.–1918. gadā viņš kļuva par vienu no Latgales oficiālajām "sejām", konstatējies vēsturnieks Tālis Vigo Pumpuriņš.¹¹⁸

LATGALES REPREZENTANTS

Pēc demobilizācijas S. Kambala kā latgaliešu pārstāvis 1917. gada novembra beigās piedalījās Latviešu pagaidu nacionālās padomes dibināšanā Valkā. S. Kambala darbojās Otrā Latgales kongresa sasaukšanas komisijā. Kongress notika pēc boļševiku apvērsuma Krievijā 1917. gada 3. un 4. decembrī Rēzeknē, un Kambala tajā bija "nacionāli noskaņoto latviešu delegāts".¹¹⁹ Antons Rupainis kultūrvēsturiskajā romānā "Dumpinieki" raksta par šo laiku: "Daudzajie atcerējās Kambalu no 1917. gada revolūcijas laikiem, kad viņš mītiņos rādīja ar sarkanām lentēm pārsietas rīkstes, ar ko kungi šaustījuši zemniekus. Viņš stāstīja, ka šīs rīkstes glabājušās Pēterpils Dumas [Krievijas Valsts domes – I. L.] muzejā, bet ļaudis domāja, ka ir gan paša grieztas Stapuļu krūmājos. Tomēr Satversmes sapulces vēlēšanās vairums latgaļu balsoja par Kambalu kā par nabagu vīru, kas taisnīgi sadalīs kāroto muižu zemi".¹²⁰ Dokuments, kurā 1936. gadā fiksēts S. Kambalas darba

stāžs pensijas pieprasīšanai, lakoniski liecina, ka viņš bija apcietināts gan laikā, kad teritoriju kontrolēja padomju vara tā sauktajā Iskolata Latvijā (apcietinājumā Vidzemē Cēsu cietumā no 1918. gada 15. janvāra līdz 22. februārim), gan Vācijas okupācijas varas laikā (apcietinājumā Latgalē no 1918. gada 5. marta līdz 10. aprīlim).¹²¹ Vācu okupācijas laikā S. Kambala strādājis Rēzeknes apriņķa zemstē un bijis latviešu skolotāju kursu pārzinis.

1918. gada rudenī S. Kambala piedalījies Demokrātiskā bloka sanāsmēs Rīgā.¹²² Tautas padomē S. Kambala pārstāvēja Latgales Pagaidu zemes padomi un kā Tautas padomes loceklis viņš vienīgais no Latgales pārstāvjiem piedalījās Latvijas valsts pasludināšanas aktā 1918. gada 18. novembrī. Viņš pildīja Tautas padomes sekretāra biedra amatu, 1919. gadā paralēli dažas nedēļas piedalījās arī Latvijas Neatkarības karā (no 1919. gada 23. jūnija līdz 11. jūlijam).¹²³ 1919. gada rudenī viņš sāka jurisprudences studijas Latvijas Augstskolā, taču pabeidza tikai vienu studiju gadu.¹²⁴ S. Kambala tika ievēlēts Satversmes sapulcē un kļuva par tās viceprezidentu (1920–1922).¹²⁵

LATVIJAS BANKAS PADOMĒ UN VALDĒ

Nodibinot Latvijas Banku, Ministru kabinets ar 19. oktobra lēmumu izveidoja Latvijas Bankas padomi. S. Kambala tika iecelts pirmajā Latvijas Bankas padomē, kur strādāja no 1922. gada 8. novembra līdz 1923. gada 15. jūnijam. Paralēli viņš darbojās kā valdes loceklis Latgales Lauksaimniecības kredītbiedrībā (1920–1924).

No 1925. gada 1. maija līdz 1926. gada 1. novembrim S. Kambala bija Latgales akciju bankas rīkotājdirektors.¹²⁶ Ar Ministru kabineta 1926. gada 8. oktobra sēdes lēmumu iecelts par Latvijas Bankas valdes locekli.¹²⁷ Latvijas Bankas darbinieka anketā norādījis, ka pārvalda latviešu, krievu, poļu valodu un pietiekami – arī vācu valodu.

S. Kambalas un viņa dzīvesbiedres Teklas Teoslavas (dz. Vaiders, 1895–1950) ģimenē auga divi bērni – dēls Leonīds Staņislavs (1923–1973) un meita Lidija Anna (1924–2008).¹²⁸ Pirms iecelšanas Latvijas Bankas direktora amatā ģimene dzīvoja Ozolmuižas pagasta Rēzeknes apriņķa Ritiņu ūdensdzirnavās.

Direktora S. Kambalas pārziņā no 1926. gada līdz 1936. gada 19. janvārim bija četras nozares: tekošie rēķini ar norēķinu centrāli, Aizdevumu daļa lauksaimniekiem (tai pakļauta arī Vērtspapīru daļa), Saimniecības daļa un sekretariāts. Lēmumus valde lielākoties pieņēma vienbalstīgi, tomēr vairākos gadījumos kāds no direktoriem ir balsojis pret. Viens no viņiem bija S. Kambala. Kā sava veida spilgti izņēmumi, kas bija saistīti ar personībām, uzņēmumiem un likumprojektiem, šādi balsojumi varētu

117 12. jūnijs minēts arī viņa pašrocīgi aizpildītajā anketā 1926. gada 23. novembrī. Staņislava Kambalas personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 37., 49. lpp.

118 Pumpuriņš, Tālis Vigo. Latgales Zemes padome. Staņislavs Kambala. **No:** *Latvijas valsts dibinātāji*. Rīga : Latvijas Nacionālais vēstures muzejs, 2018, 393. lpp.

119 Latkovskis, D. Miris Staņislavs Kambala (1893.–1941.). *Rēzeknes Ziņas*, Nr. 2, 1942, 7. janv., 3. lpp.; Miris St. Kambala. *Daugavas Vēstnesis*, Nr. 1, 1942, 1. janv., 2. lpp.

120 Rupainis, A. Dumpinieki. *Fragments. Tilts*, Nr. 40/41, 1961, 12. lpp.

121 Staņislava Kambalas personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 12.–13. lpp.

122 Jēkabsons, Ēriks, Ščerbinskis, Valters (sast.). *Latgaliešu politiķi un politiskās partijas neatkarīgajā Latvijā*. Rīga : Jumava, 2006, 71. lpp.

123 Staņislava Kambalas personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 12.–13. lpp.

124 Turpat, 37.–38. lpp.

125 Ārena, Maija. Staņislavs Kambala – nu zemnieka dāla da bankys prezidenta. *Latgāļu Kultūrys ziņu portals lakuga.lv* [tiešsaiste]. 2015, 21. janv. [skatīts 2021. g. 27. jūl.] Pieejams: <http://www.lakuga.lv/2015/01/21/stanislavs-kambala-nu-zemnieka-dala-leidz-bankys-prezidentam/>

126 Staņislava Kambalas personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 50. lpp.

127 Turpat, 51. lpp.

128 Turpat, 32. lpp.

liecināt par direktoru politisko pārliecību vai problemātiskiem tautsaimniecības jautājumiem. ([Latvijas Bankas valdes darbība \(1922–1940\)](#)).

Kopš Valūtas komisijas izveides 1931. gada rudenī S. Kambala bija Latvijas Bankas deleģētā Valūtas komisijas vadītāja otrais substitūts, bet no 1932. gada marta – Valūtas komisijas priekšsēdētājs. S. Kambalas pilnvaras Valūtas komisijas priekšsēdētāja amatā beidzās līdz ar autoritārās valdības 1934. gada 8. jūnijā pieņemtā Likuma par preču importa un valūtas tirdzniecības regulēšanu spēkā stāšanos.

1936. gada sākumā Latvijas Bankā tika konstatēta depone-to Latvijas Hipotēku bankas ķīlu zīmju izkrāpšana 100 000 latu apmērā Vērtspapīru (fondu) pārzināšanas daļā, ko bija izdarījis prokūrists Pēteris Lerchs (viņa tiesas procesu plaši atspoguļoja prese). Šī daļa bija direktora S. Kambalas uzraudzības joma, jo atradās Aizdevumu daļas lauksaimniekiem ietvarā. Valde 1936. gada 18. janvāra sēdē nolēma ar 20. janvāri vērtspapīru (fondu) pārzināšanu nodot Inkaso daļai. Direktora S. Kambalas pārziņā arī turpmāk palika visas četras minētās nozares, t.sk. Aizdevumu daļa lauksaimniekiem, bet tajā tātad vairs neietilpa atbildība par vērtspapīru pārzināšanu. Tieši par nepilnībām vērtspapīru (fondu) daļā, kas atradās S. Kambalas pārziņā esošajā Aizdevumu daļā lauksaimniekiem, viņam nācās aiziet no amata. Ministru kabinets 1936. gada 7. aprīlī S. Kambalu atbrīvoja no Latvijas Bankas direktora amata pēc viņa lūguma.

DZIRNAVU ĪPAŠNIEKS

42 gadus vecais S. Kambala sāka kārtot dokumentus, lai saņemtu valsts piešķirtu pensiju. Viņa darba stāžā divkārtšā apmērā tika ieskaitīts laiks, ko S. Kambala bija dienējis latviešu strēlniekos 1917. gadā un pavadījis apcietinājumā padomju un vācu okupācijas laikā, kā arī karojis Latvijas Neatkarības karā 1919. gadā. Lai gan likumā paredzētos 20 gadus viņš valsts labā nebija nostrādājis, Ministru kabinets atvēlēja nokalpotos 18 gadus, 3 mēnešus un 12 dienas uzskatīt par 20 gadiem.¹²⁹ 1936. gada 14. maijā Tautas Labklājības ministrijas Sociālās apgādības departaments informēja pensionāru S. Kambalu, ka viņam no 1936. gada 12. jūlija tiks maksāta pensija 789 lati un viens santīms mēnesī.¹³⁰

S. Kambala turpināja darboties saimnieciskajā jomā Gulbenes pusē. "Viņam piederēja Litenes valču dzirnavas (bijusi Litenes papīrfabrika), kas specializējās ne tikai labības malšanā, bet bija arī kokzāģētava un vilnas apstrādes fabrika un tāpēc skaitījās lielākais uzņēmums pagastā. Paralēli tam uzņēmējs 1940. gada janvārī Rīgā reģistrēja jaunu

savā vārdā nosauktu firmu "Staņislavs Kambala", kam kā darbības segments bija norādīti "optiski, foto, medicīniski, fizikāli instrumenti un piederumi, ķīmikālijas, keramika un stikls," raksta vēsturnieks Tālis Vigo Pumpuriņš.¹³¹ Uzņēmējdarbību pārtrauca padomju okupācija un īpašumu atsavināšana.

S. Kambala miris pēkšņi ar sirdstrieku 48 gadu vecumā 1941. gada 21. decembrī. Apbedīts Rīgā, Miķeļa kapos.

129 Turpat, 12.–13. lp.

130 Turpat, 7. lp.

131 Pumpuriņš, Tālis Vigo. Latgales Zemes padome. Staņislavs Kambala, 397. lpp.

II NODAĻA

LATVIJAS BANKAS REĢIONĀLĀS NODAĻAS UN TO VADĪTĀJI

1922. gada 1. novembrī, kad darbu sāka Latvijas Banka, tā pārņēma Valsts krāj- un kredītbanku līdz ar visām tās 22 nodaļām un personālu. Latvijas Bankas reģionālajās nodaļās turpināja strādāt tie paši darbinieki. 1923. gada aprīlī Latvijas Bankā bija 22 nodaļas. No tām septiņas bija ar "pilnām bankas operācijām", un tās vadīja pārvaldnieku pienākumu izpildītāji. 15 nodaļu bija ar "sašaurinātām (iekšzemes) operācijām", t.i., bez vekseļu diskonta un valūtas operācijām. Šo nodaļu galvenais uzdevums bija izpildīt Valsts kases operācijas, pieņemt noguldījumus, veikt pārvedumu un inkaso operācijas. Tās vadīja priekšnieka pienākumu izpildītāji. Pārvaldnieku un priekšnieku amatos viņus iecēla ar 1923. gada 1. septembri. Savukārt no 1925. gada nodaļas iedalīja trijās jaunās kategorijās:

ar visām iekšzemes un ārzemju operācijām (septiņas nodaļas – Liepājā, Ventspilī, Jelgavā, Daugavpilī, Rēzeknē, Valmierā, Cēsīs –, kuru vadītāji bija pārvaldnieki);

ar visām iekšzemes operācijām (četras nodaļas – Kuldīgā; no 1926. gada arī Bauskā un Tukumā; no 1930. gada arī Alūksnē –, kuru vadītāji bija pārvaldnieki);

ar ierobežotām iekšzemes operācijām (13 nodaļu – Talsos, Smiltēnē, Saldū, Jēkabpilī, Jaunjelgavā, Aizputē, Rūjienā, Valkā, Madonā, Limbažos, Ludzā; no 1926. gada arī Balvos; no 1937. gada arī Gulbenē –, kuru vadītāji bija priekšnieki).

Apzīmējums "ierobežotas iekšzemes operācijas" nozīmēja to, ka attiecīgās bankas nodaļas neizsniedza kredītus. Kopumā no 1926. gada, kad atvēra Balvu nodaļu, Latvijas Bankai bija 23 nodaļas ārpus Rīgas, bet no 1937. gada, kad darbu sāka Gulbenes nodaļa, – 24 nodaļas ārpus Rīgas.

NODAĻAS AR VISĀM IEKŠZEMES UN ĀRZEMJU OPERĀCIJĀM

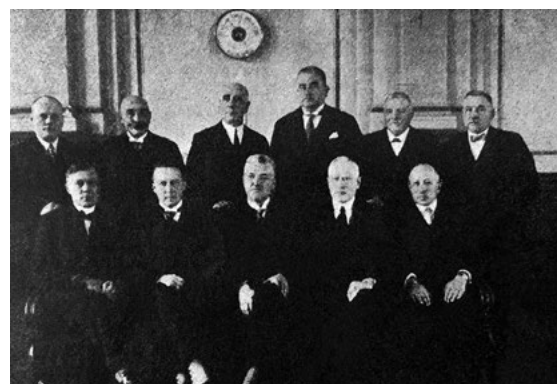
LIEPĀJAS NODAĻA (1922–1940)

Latvijas Bankas Liepājas nodaļas ēka Liepājā, Teātra ielā 3. 20. gs. 30. gadi. Latvijas Nacionālais vēstures muzejs, IN 8087. Fotografārs – nezināms

1922–1933:

ALEKSANDRS DUMPE (arī Dumpis), dzimis 1871. gada 8. martā Dobeles apriņķa Pienavas pagasta "Plugu" mājās.¹ Beidzis Aizputes apriņķa skolu (1887). Ierēdnis Krievijas Pasta un telegrāfa resorā (1891–1905), tirdzniecības kantoros Novorosijskā (1907–1908). No 1909. gada – ierēdņa, pilnvarotā, rēķinveža amatos dažādu finanšu iestāžu Novorosijskas nodaļā: Krievijas Ārzemju tirdzniecības bankā (1909–1910), Krievijas Āzijas tirdzniecības bankā (1911–1918), Melnās jūras kooperatīvu apvienībā (1919–1920). No 1920. gada 1. decembra strādājis Latvijas valsts pārvaldē, bet no 1922. gada 3. janvāra – par vecāko grāmatvedi Valsts krāj- un kredītbankā. No 1922. gada 1. novembra – Latvijas Bankas Liepājas nodaļas pārvaldnieka p. i., no 1923. gada 1. septembra – pārvaldnieks. Atbrīvots no darba 1933. gada 15. janvārī. Pensionējās ar pensiju 392,20 lati mēnesī. Miris 1952. gada 3. janvārī Ogrē.

Liepājas Biržas komitejas valde, kurā A. Dumpe darbojās kā Finanšu ministrijas pārstāvis (otrajā rindā trešais no kreisās puses). Sēž no kreisās uz labo: sindikā Džons Hāns, priekšsēdētāja vietnieks Kārlis Lasmans, priekšsēdētājs A. Riekstiņš, biržas vecākais Jānis Ābelītis, loceklis Pauls Aleksandrs Švarcs. Stāv no kreisās uz labo: substitūts K. Grāvers, loceklis Teodors Antoniškis, Finanšu ministrijas pārstāvis un Latvijas Bankas Liepājas nodaļas pārvaldnieks Aleksandrs Dumpe, loceklis J. Zelmenis, loceklis I. K. Freimans, substitūts A. Sakss. *Latvijas Tirdzniecība*, Nr. 4, 1929, 17. lpp.

1933–1939:

PĒTERIS KUPLIS, dzimis 1878. gada 12. oktobrī Valmieras apriņķa Rencēnu pagasta "Čakaiņos". Beidzis Valmieras Skolotāju semināru.² Viņa pirmais amats bijis darbveža palīgs Valmieras apriņķa policijas pārvaldē (1900–1903), pēc tam strādājis dažādās bankās – grāmatvedis Pleskavas tirdzniecības bankā, ierēdnis Ziemeļu bankas Rīgas nodaļā (1907–1909), grāmatvedis-prokūrists un nodaļas vadītājs Krievu Tirdzniecības un rūpniecības bankā Petrogradā (1909–1917). No 1921. gada strādājis par grāmatveža palīgu Latvijas Valsts kasē, 1923. gada 1. februārī iecelts par Latvijas Bankas Valmieras nodaļas pārvaldnieka p. i., ar 1. septembri – par priekšnieku. No 1933. gada 15. janvāra strādājis par Latvijas Bankas Liepājas nodaļas pārvaldnieku. Miris 1939. gada 25. aprīlī.³

1939–1940:

MĀRTIŅŠ TEODORS CAUNĪTIS, dzimis 1879. gada 6. jūnijā Jēkabpils apriņķa Ābeļu pagasta "Ustabniekos".⁴ Beidzis Harkovas Komercentrā ar ekonomisko zinātņu kandidāta grādu. Pirms Pirmā pasaules kara strādājis par atbildīgo grāmatvedi Rīgā firmā "J. V. Gusev" (1899–1915). Evakuācijā Harkovā 1915.–1918. gadā bijis Viskrievijas Pilsetu savienības Karalaika tehniskajai daļai pakļauto iestāžu un uzņēmumu virsgrāmatvedis, administrators un finanšu jautājumu pārzinis, bet 1920.–1921. gadā – Harkovas Elektrisko uzņēmumu pārvaldes Rēķinu nodaļas pārzinis. No 1922. gada – Latvijas Muitas departamenta Administratīvās nodaļas vadītāja p. i. 1923. gada 27. martā iesniedzis Latvijas Bankas galvenajam direktoram lūgumu piešķirt viņam piemērotu darbu Latvijas Bankā un ar 18. aprīli pieņemts par rēķinvedi, vēlāk paaugstināts par grāmatvedi. No 1930. gada 1. oktobra – Latvijas Bankas Venstpils nodaļas pārvaldnieks, no 1939. gada 15. jūlija – Liepājas nodaļas pārvaldnieks. Miršanas datus nav izdevies noskaidrot.

Latvijas Bankas Liepājas nodaļas pārvaldnieks (1939–1940) Mārtiņš Caunītis LNA LVVA, 2996 f., 3. apr., 1655. l.

- 1 Aleksandra Dumpes personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 6., 41., 67. lp.
- 2 Pētera Kupļa personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 2., 5., 83., 136. lp.
- 3 Latvijas Bankas Liepājas nod. pārvaldnieks P. Kuplis. *Kurzemes Vārds*, Nr. 93, 1939, 26. apr., 5., 6. lpp.
- 4 Mārtiņa Cauniša personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 99.–100. lp.; Mārtiņš Caunītis. *Kurzemes Vārds*, Nr. 170, 1939, 1. aug., 6. lpp.

DAUGAVPILS NODAĻA (1922–1940)

Latvijas Bankas Daugavpils nodaļas ēka Ģimnāzijas ielā 12. 20. gs. 30. gadi
Daugavpils novadpētniecības un mākslas muzejs, 37946. Fotogrāfs – nezināms

1922–1923:

JĀNIS STALBOVS, dzimis 1886. gada 5. februārī Madonas apriņķī.⁵ 1922. gada 1. augustā iecelts par Valsts krāj- un kredītbankas Daugavpils nodaļas pārvaldnieku. No 1922. gada 1. novembra – Latvijas Bankas Daugavpils nodaļas pārvaldnieka p. i. No 1923. gada 16. jūnija pārcelts uz Latvijas Bankas Centrāli par pilnvaroto ar pirmā paraksta tiesībām. Ar 1925. gada 24. oktobri iecelts par Latvijas Bankas direktoru (sk. arī biogrāfiju nodaļā “Latvijas Bankas galvenie direktori, viņu vietnieki un direktori”).

Latvijas Bankas Daugavpils nodaļas pārvaldnieks (1922–1923)
Jānis Stalbovs
LNA LVVA, 2996. f., 17. apr., 40661. l.

1923–1940:

VISVALDIS OGLEVICS (arī Oglevics-Deičmanis), dzimis 1891. gada 28. novembrī Naudītes pagastā.⁶ Beidzis Jelgavas reālskolu (1906–1912). Studijas Rīgas Politehniskajā institūtā (1913–1914) pārtraucis Pirmā pasaules kara dēļ. Strādājis par darbvedi pie notāra Pāvela Guseva Rīgā (1913–1915), 1915. gadā – Sibīrijas Bankas Tagankas nodaļā Maskavā. Mobilizēts armijā Pirmā pasaules kara laikā (1916–1918), piedalījies Latvijas Neatkarības karā, demobilizējies 1921. gadā. No 1922. gada 1. aprīļa darbveža palīgs Valsts krāj- un kredītbankā, no 1. novembra – Latvijas Bankā. 1923. gada 25. martā iecelts par Latvijas Bankas Daugavpils nodaļas pārvaldnieka palīgu, ar 1. jūliju – par pārvaldnieka p. i., bet ar 1. septembri – par pārvaldnieku. Nav pabeidzis studijas Latvijas Universitātes Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātē (1920–1922). Darbojies korporācijā “Talavija”. Latvijas Aizsargu organizācijas biedrs (1928–1940), Austrumlatvijas Filistru biedrības biedrs (1929–1940). Lopkopības lielsaimniecības “Māres” īpašnieks Skrudalienas pagastā. 1940. gada 14. jūnijā deportēts kopā ar dzīvesbiedri Loniju un vecākiem Nikolaju un Vilhelmīni. Nošauts 1942. gada 16. janvārī.

Latvijas Bankas Daugavpils nodaļas pārvaldnieks (1923–1940)
Visvaldis Oglevics
LNA LVA, 1986. f., 1. apr., 4426. l., 6. lp.

5 Jāņa Stalbova personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 6. lp.; Latvijas Bankas arhīvs. Darbinieku dienesta gaitu reģistra grāmata, 300. lp.

6 Latvijas Bankas arhīvs. Darbinieku dienesta gaitu reģistra grāmata, 173. lp. o. p.–174. lp.

JELGAVAS NODAĻA (1922–1940)

Latvijas Bankas Jelgavas nodaļa atradās vienā ēkā ar Valsts zemes banku Jāņa Čakstes laukumā. Ieeja Latvijas Bankas Jelgavas nodaļā – attēla labajā pusē. 1930. gads. Ģ. Eliasa Jelgavas vēstures un mākslas muzejs, 30955-609. Fotogrāfs – nezināms

1922–1932:

JURIS LECIS, dzimis 1860. gada 11. aprīlī Jelgavas apriņķa Salgales pagasta "Leču" mājās. Beidzis Jelgavas reālskolu (1870–1877; 1881–1883), strādājis Pēterburgā apdrošināšanas kantorī (1877–1881). Studējis ķīmiju Rīgas politehnikumā (1884–1888). Studentu korporācijas "Selonija" filistrs. Strādājis Vidzemes guberņas valdē (1884–1888), bijis grāmatvedis Pēterburgas biskvītu fabrikā "Mur" (1890–1893), Penzas guberņas kņaza Oboļenska Kristālu fabrikā (1893–1895), tehniķis Nikolaja dzelzceļu vagonu līnijas Aleksandra mehāniskajā fabrikā (1895–1896), pēc tam pārcelts Nikolaja dzelzceļa līnijas priekšnieka rīcībā (1896–1907).⁷ Darbojies dažādos privātuzņēmumos Pēterburgas guberņā pie Lugas (1907–1918), piemēram, bijis Savstarpējās kredītbiedrības priekšsēdētājs. 1918. gadā

atgriezies Latvijā, strādājis par darbvedi Augškurzemes apgabala Kara zaudējumu komisijā. 1920. gada 26. maijā apstiprināts par Latvijas Valsts krāj- un kredītbankas Jelgavas nodaļas priekšnieku, 1922. gadā – par Valsts krāj- un kredītbankas Jelgavas nodaļas priekšnieku, bet ar 1922. gada 1. novembri – par Latvijas Bankas Jelgavas nodaļas pārvaldnieka p. i., ar 1923. gada 1. septembri – par pārvaldnieku. Apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni (ceturta šķira, 1932). Pensionējās 1932. gada decembrī⁸, saņemot pensiju 390,50 latu. Miris 1935. gada 20. novembrī.

Latvijas Bankas Jelgavas nodaļas pārvaldnieks (1922–1932) Juris Lecis. *Universitas*, Nr. 12, 1935, 304. lpp.

1932–1940:

HEINRIHS (INDRIĶIS) DĀVIDS BLŪMENTĀLS, dzimis 1886. gada 24. jūlijā Valkas apriņķa Bilskas pagasta "Ošupēs".⁹ Beidzis Tērbatas reālskolu (1900–1907) un Rīgas Politehniskā institūta Tirdzniecības nodaļu (1907–1915). Darbojies studentu korporācijā "Talavija". Studiju laikā strādājis par grāmatvedi Rīgas Daiļkrāsotāju krājaizdevu kasē, bijis ierēdnis Rīgas pilsētas Diskonta bankā. Strādājis Nadeždinas fabrikā Urālos (1915–1916). Bijis grāmatvedis Krievijas 12. armijas kara ceļu pārvaldē (1916–1919). Piedalījies Latvijas Neatkarības karā, bijis Priekules un Grobiņas komandants. No 1920. gada – Latvijas Valsts kases Jelgavas nodaļas priekšnieks. No 1922. gada 15. decembra – Latvijas Bankas Jelgavas nodaļas pārvaldnieka palīgs, no 1932. gada – Jelgavas nodaļas pārvaldnieks. Bijis Jelgavas pilsētas domnieks, Jelgavas Latviešu biedrības priekšnieka biedrs. Apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni (ceturta šķira, 1932) un Aizsargu Nopelnu krustu (1939). Miris 1954. gada 28. decembrī, apglabāts Naudītes pagasta Jaunesavas kapos.

Latvijas Bankas Jelgavas nodaļas pārvaldnieks (1932–1940) Heinrihs (Indriķis) Dāvids Blūmentāls
Talavija, 1900–1925. Rīga : Valters un Rapa, 1928, XXXVII tab.

- 7 Jura Leča personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 23., 59., 66. lp.; Latvijas Bankas arhīvs. Darbinieku dienesta gaitu reģistra grāmata, 82. lp. o. p.–83. lp.; Graudiņš, Kārlis (sast.). *Selonijas albums*, 1880–1905. [Jelgava] : [G. Landsbergs], [1905], 105.–107. lpp.
- 8 J. Leča nekrologā, ko publicējusi avīze "Rīts", norādīts, ka viņš Latvijas Bankas Jelgavas nodaļas pārvaldnieka amatā nostrādājis līdz 1934. gada 1. aprīlim, kad aizgājis pensijā. J. Leča personas lieta Latvijas Bankā šādu faktu neapstiprina – viņš pensionējās 1932. gada decembrī. Sk.: Noslēdzies panākumiem bagāts mūžs. *Rīts*, Nr. 320, 1935, 21. nov., 2. lpp.
- 9 Latvijas Bankas arhīvs. Darbinieku dienesta gaitu reģistra grāmata, 83. lp. o. p.–84. lp. Latvijas Bankas gada darbības pārskatos un 20. gs. 30. gadu presē viņš minēts ar iniciāli "I." kā saīsinājumu no "Indriķis", ko izmantojis ikdienā. Dokumentos ierakstītais vārds ir bijis Heinrihs Dāvids, kā liecina ieraksts Latvijas Bankas darbinieku dienesta gaitu reģistra grāmatā, kur sākotnēji ierakstītais "Indriķis" ir nosvītrots, aizstājot ar "Heinrihs Dāvids". Viņa personas lieta Latvijas Bankas arhīvā nav saglabājusies.

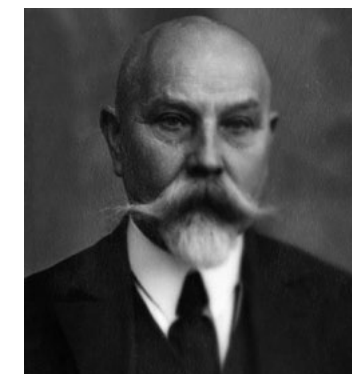
VENTSPILS NODAĻA (1922–1940)

Latvijas Bankas Ventspils nodaļas nams Ventspilī, Kuldīgas (vēlāk – Vadoņa, Padomju, Ļeņina, tagad – Kuldīgas) ielā 3. Celts 1910. gadā kā bankas nams. 1912. gadā tajā atradās Valsts renteja. Toreiz ēkas adrese bija Kuldīgas iela 37. Pirmā pasaules kara vācu okupācijas gados ēkā tika iekārtots cietums, kas tur darbojās vismaz līdz 1919. gadam. Pēc tam celtne atkal izmantota kā bankas ēka, tajā atradās Latvijas Bankas Ventspils nodaļa. No 20. gs. 20.–30. gadiem saglabājušās vairākas pastkartes ar bankas attēlu. Ventspils muzejs, VVM_27981_594. Fotogrāfs – nezināms

1922–1930:

ANSIS NERETNIEKS, dzimis 1860. gada 30. augustā Jelgavas apriņķa Lielplatones pagastā. Beidzis Harkovas Universitātes Matemātikas fakultāti. Bijis skolotājs Grīvas Zemgales ģimnāzijā (1886–1894), ierēdnis Maskavas Starptautiskajā bankā, vēlākajā Unionbankā (1894–1918).¹⁰ No 1922. gada 1. marta Valsts krāj- un kredītbankas grāmatvedis, no 1922. gada 2. jūlija – Latvijas Bankas Ventspils nodaļas pārvaldnieks. Ar 1930. gada 30. septembri atstādināts no amata. Ar 1930. gada 1. oktobri pārcelts par pilnvaroto Latvijas Bankas Daugavpils nodaļu. Atbrīvots pēc paša lūguma ar 1935. gada 6. novembri, kļūstot par Latvijas Kredītbankas vicedirektoru Rīgā (1935–1938). Miršanas datus nav izdevies noskaidrot.

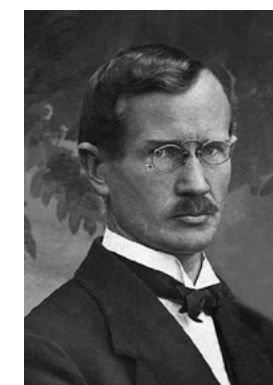
Latvijas Bankas Ventspils nodaļas pārvaldnieks (1922–1930)
Ansis Neretnieks
LNA LVVA, 3234. f., 33. apr., 23331. l., 3. lp.

1930–1939:

MĀRTIŅŠ CAUNĪTIS; biogrāfiju sk. 102. lpp.

1939–1940:

AUGUSTS VĪTOLS, dzimis 1887. gada 8. aprīlī Jelgavas apriņķa Teteles pagastā. Beidzis Jelgavas pilsētas Aleksandra skolu (1903), grāmatvedības kursus Maskavā (1918).¹¹ Bijis kantorists Jelgavas rentejā (1903), Kurzemes kroņa palātā (1904–1913), grāmatveža palīgs Jelgavas krājaizdevu sabiedrībā (1913–1916). Pirmā pasaules kara laikā devies bēgļu gaitās uz Krieviju (1916–1920). No 1920. gada 23. septembra bijis Latvijas Valsts kases departamenta grāmatvedis, revidenta palīgs, vēlāk strādājis Valsts krāj- un kredītbankā. No 1922. gada 1. novembra bijis Latvijas Bankas vecākais inspektors, no 1939. gada 28. augusta – Latvijas Bankas Ventspils nodaļas pārvaldnieks. Apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni (piektā šķira, 1932). Miris 1956. gada 1. martā Ventspilī.

Latvijas Bankas Ventspils nodaļas pārvaldnieks (1939–1940)
Augusts Vītols
LNA LVVA, 2996. f., 20. apr., 24369. l.

¹⁰ Anša Neretnieka personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 40. lp.

¹¹ Augusta Vītola personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, b. n.

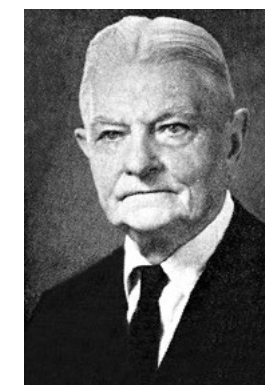
VALMIERAS NODAĻA (1922–1940)

Skats uz Rīgas ielas 16 namu (1927. gads), kura otrajā stāvā 20. gs. 20.–30. gados atradās Latvijas Bankas Valmieras nodaļa. Nams celts 1924. gadā kā tirgotāja Emīla Krūzemana īpašums. Pēc E. Krūzemana bankrota nams nonāca Latvijas Bankas īpašumā. Trešajā stāvā dzīvoja nodaļas pārvaldnieks Kārlis Sils. Ēka līdz ar Valmieras vēsturisko pilsētas centru iznīcināta 1944. gada 22.–23. septembrī. VINM 42785. Fotogrāfs – nezināms

1922–1933:
PĒTERIS KUPLIS, biogrāfiju 102. lpp.

1933–1940:
KĀRLIS EDUARDS SILS, dzimis 1882. gada 9. septembrī Valkā. Beidzis Valkas draudzes skolu, nepabeigta Valkas pilsētas skolas izglītība. Kantorists, rēķinvedis un grāmatvedis Valkas rentejā (1900–1917).¹² 1919. gada 5. aprīlī iecelts par grāmatvedi Latvijas Valsts kases Valkas nodaļā, bet tā paša gada jūnijā – par Valsts kases Valmieras nodaļas priekšnieku. Ar 1923. gada 15. janvāri iecelts par Latvijas Bankas Valmieras nodaļas pārvaldnieka palīgu, bet ar 1933. gada 15. janvāri – par pārvaldnieku. Apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni (piektā šķira un ceturta šķira). Otrā pasaules kara beigās ar dzīvesbiedri Polliju un meitām Āriju un Edīti devās trimdā. 1977. gada 10. septembrī svinēja 95 gadu jubileju pie savas vecākās meitas Ārijas un viņas dzīvesbiedra arhitekta Artura Ezergaiļa Sakramento ASV.¹³ Miršanas datus nav izdevies noskaidrot.

Latvijas Bankas Valmieras nodaļas pārvaldnieks (1933–1940)
Kārlis Sils
Laiks, Nr. 76, 1977, 21. sept., 2. lpp.

¹² Kārļa Eduarda Sila personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, b. n.

¹³ Sakramento (CA). *Laiks*, Nr. 76, 1977, 21. sept., 2. lpp.

Latvijas Bankas
Valmieras nodaļas darbinieki
1935. gada 2. decembrī.
Pirmajā rindā - no kreisās puses ceturtais -
Valmieras nodaļas pārvaldnieks Kārlis Sils.
Valmieras muzejs, VINM 42783.
Fotogrāfs - nezināms

Darba aina Latvijas Bankas
Valmieras nodaļā
1937. gada 20. jūnijā.
Valmieras muzejs, VINM 31167-1
Fotogrāfs - Vilhelms Vektors

Latvijas Bankas Valmieras nodaļas iekšskats,
1937. gada 20. jūnijs. Valmieras muzejs, VINM 31167-2.
Fotogrāfs - Vilhelms Vektors

CĒSU NODAĻA (1922–1940)

Skats uz Latvijas Bankas Cēsu nodaļas ēku Raunas ielā 8. 1939. gads
LNA LVKFFDA, 1. f., 14240P. I. Fotogrāfs – Rihards Simanis

Latvijas Bankas Cēsu nodaļas pārvaldnieks
(1922–1924) Ernests Baltais
LNA LVVA, 2996. f., 2. apr., 4276. l.

1922–1924:

ERNESTS BALTAIS, dzimis 1891. gada 26. janvārī Kačānovas pagasta Tulčevas ciemā. Drīz ģimene pārcēlās uz Valkas apriņķa Mālpupes pagasta "Sebežniekiem".¹⁴ Beidzis Rīgas Politehnisko institūtu (1912–1918) ar tirdzniecības zinātņu kandidāta grādu. Darbojies korporācijā "Talavija". 1914.–1920. gadā strādājis Otrajā Vidzemes Savstarpīgajā kredītbiedrībā Rīgā, Krievu ārējās tirdzniecības bankā Maskavā, Volokolamskas apriņķa zemstes Sikkredīta kasē, Oglrūpnieku un tirgotāju akciju sabiedrības valdē Maskavā, Harkovā un Rostovā pie Donas, Donas Kredītkooperatīvu centrālē Rostovā pie Donas.¹⁵ No 1920. gada strādājis Latvijas Apgādības ministrijā. 1922. gadā iecelts par Valsts krāj- un kredītbankas Daugavpils nodaļas priekšnieka palīgu, vēlāk – par prokūristu. 1923. gada 15. martā iecelts par Latvijas Bankas Cēsu nodaļas pārvaldnieku. 1924. gada 8. septembrī atvaļināts pēc paša lūguma. Strādājis par galveno grāmatvedi Rīgas Uniona bankā, Labības birojā, Zemes ierīcības departamentā (1935–1940). Miris 1956. gadā Čikāgā.¹⁶

Latvijas Bankas Cēsu nodaļa Raunas ielā 1. 20. gs. 20. gadi
Cēsu vēstures un mākslas muzejs, CM 46445. Fotogrāfs – E. Šneiderāts

1924–1939:

MATĪSS BĒRZIŅŠ, dzimis 1865. gada 10. novembrī Smiltene pagastā.¹⁷ Beidzis Vereščagina lauksaimniecības skolu Tveras guberņā. No 1887. gada līdz 1906. gadam strādājis par pārvaldnieku vairākās muižās Krievijā. Bijis kases pārziņis Samaras savstarpējā kredītbiedrībā (1906–1920). Paralēli Pirmā pasaules kara laikā (1915–1917) darbojies Samaras Latviešu bēgļu komitejā, bija Samaras Latviešu biedrības priekšnieks un Sibīrijas Latviešu padomes valdes loceklis. 1918. gada vasarā piedalījies Troickas bataljona (1. Latvijas atbrīvošanas strēlnieku bataljona) organizēšanā. Bēgļu reevakuācijas biedrības pārstāvis Rēzeknes karantinā (1921–1923). No 1923. gada 16. februāra bijis Latvijas Bankas Rēzeknes nodaļas priekšnieks, no 1924. gada 20. oktobra – Latvijas Bankas Cēsu nodaļas pārvaldnieks. Apbalvots ar Atzinības krustu (IV šķira, 1939). Pensionējies 1939. gadā 73 gadu vecumā, no 1939. gada 11. oktobra saņēmis pensiju 257,88 latus mēnesī. Miris 1944. gada 3. decembrī Rīgā, apglabāts Meža kapos.

Latvijas Bankas Cēsu nodaļas pārvaldnieks (1924–1939)
Matīss Bērziņš
Cēsu vēstures un mākslas muzejs, CM 47676.
Fotogrāfs – nezināms

1939–1940:

KONSTANTĪNS FOLKMANIS, dzimis 1900. gada 19. oktobrī Dobeles apriņķa Auru pagasta "Sāviņos". Mācījies Jelgavas ģimnāzijā. 1919. gada novembrī brīvprātīgi iestājies Latvijas armijā, piedalījies kaujās pret lieliniekiem Latgales frontē. Beidzis Latvijas Universitāti ar ekonomisko zinātņu kandidāta grādu (1932). 1928. gadā sācis strādāt Latvijas Bankas Valmieras nodaļā,¹⁸ no 1934. gada bijis Valkas nodaļas grāmatvedis, no 1936. gada – Valmieras nodaļas pilnvarotais, bet 1939. gada oktobrī iecelts par Cēsu nodaļas pārvaldnieku. Miris 1993. gada 25. jūnijā Ohaio.¹⁹

Latvijas Bankas Cēsu nodaļas
pārvaldnieks (1939–1940)
Konstantīns Folkmanis
LNA LVVA, 7427. f., 1. apr., 2634. l., 1. lp.
Fotogrāfs – nezināms

14 Ernesta Baltā personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 1. lp., Latvijas Bankas arhīvs. Darbinieku dienesta gaitu reģistra grāmata, 164. lp. o. p.–165. lp.

15 Iecelšanas Zemkopības ministrijā. *Pēdējā Brīdī*, Nr. 107, 1935, 12. maijs, 5. lpp.

16 Pateicība. *Laiks*, Nr. 20, 1956, 10. marts, 4. lpp.

17 Matīsa Bērziņa personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 5., 30., 33., 101. lp.

18 Konstantīna Folkmaņa personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, b. n. Dokumentos nav norādīti precīzi dati, savukārt Latvijas Bankas darbinieku dienesta gaitu reģistra grāmata par viņu nav ieraksta.

19 Sēru sludinājums. *Laiks*, Nr. 56, 1993, 14. jūl., 7. lpp.

Cēsu nodaļas darbinieki jaunajā ēkā ap 1936.–1937. gadu.
Cēsu vēstures un mākslas muzejs,
CM 47679-VB

Latvijas Bankas Cēsu nodaļas kases aparāta darbinieki.
No kreisās: Roberts Ozols,
Pēteris Blumbergs, Apine
(Auškāpa) un vecākais kasieris
Ikerts. Ap 1936.–1937. gadu.
Cēsu vēstures un mākslas
muzejs, CM 47677.
Fotogrāfs – nezināms

Latvijas Bankas Cēsu nodaļas darbinieki ap 1936.–1937. gadu.
Pirmajā rindā trešais no kreisās puses – pārvaldnieks Matīss Bērziņš.
Pirmais no labās puses – Ernests Elks-Elksnītis.
Cēsu vēstures un mākslas muzejs,
CM 47680.
Fotogrāfs – nezināms

Latvijas Bankas Cēsu nodaļas darbinieki jaunajā ēkā ap 1936.–1937. gadu. Pirmais no labās puses bankas ierēdnis Ernests Elks-Elksnītis.
Cēsu vēstures un mākslas muzejs, CM 47678.
Fotogrāfs – nezināms

RĒZEKNES NODAĻA (1922–1940)

Skats uz Latvijas Bankas Rēzeknes nodaļas ēku Baznīcas ielā 22. 1932. gads
LNA LVKFFDA 1. f., 90028N. l. Fotogrāfs – nezināms

1922–1923:
O. ŠRĒDERS²⁰

1923–1924:
MATĪSS BĒRZIŅŠ, biogrāfiju sk. 108. lpp.

1924–1925:
JŪLIJS ĶĪSIS, dzimis 1867. gada 4. martā Valkas apriņķa Lugažu pagastā. Beidzis Tērbatas reālskolu. Strādājis Pleskavas guberņas Volišovas muižas kantorī (1890–1898) un Ārējās tirdzniecības bankā Kijevā (1898–1920).²¹ Ar 1924. gada 1. novembri iecelts par Latvijas Bankas Rēzeknes nodaļas pārvaldnieka vietas izpildītāju. Ar 1925. gada 1. decembri pārcelts darbā par vecāko grāmatvedi Latvijas Bankas Centrālē Rīgā.²² 1944. gadā devies trimdā (uz Vāciju), 1947. gadā pārcēlies uz dzīvi Zviedrijā. Miršanas datus nav izdevies noskaidrot.

1926–1932:

JĀNIS MILLERS, dzimis 1885. gada 26. janvārī Daugavpils apriņķa Ungurmuižas pagasta Melder-Ratītēs. Beidzis četru klašu draudzes skolu (1900). Strādājis Krievijas Akcīzes valdē (kroņa degvīna noliktavās Kreicburgā, Valkā, Rēvelē, Verhņeudinskā) par grāmatvedi, kontrolieri un pilnvaroto (1899–1907), Krievijas Biržas artelī (1907–1913), Pēterburgas Starptautiskās Komerbankas Baku nodaļā (1907–1910), Tiflissas pilsētas kredītbiedrībā (1911–1912), Harbinas savstarpējā kredītbiedrībā (1914), Mandžūrijas Savstarpējā kredītbiedrībā par valdes locekli un grāmatvedi (1914–1922).²³ No 1922. gada 27. oktobra strādājis Valsts krāj- un kredītbankas Daugavpils nodaļā, no 1923. gada 1. aprīļa bijis Cēsu nodaļas pilnvarotais, no 1926. gada 8. janvāra – Rēzeknes nodaļas pārvaldnieks. Miris 1932. gada 12. novembrī.

1932–1940:

ANTONS VELKME, dzimis 1887. gada 27. jūnijā Preiļu pagasta "Saltupos".²⁴ Latvijas Bankas padomes loceklis (1926–1932). 1932. gada novembrī iecelts par Rēzeknes nodaļas pārvaldnieku. Izsūtīts 1941. gada 14. jūnijā. Miris 1942. gada 19. aprīlī. (Plašāku biogrāfiju sk. nodaļā "Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāji, viņu vietnieki un padomes locekļi".)

Latvijas Bankas Rēzeknes nodaļas pārvaldnieks (1932–1940)
Antons Velkme
LNA LVVA, 3234. f., 33. apr., 11004. l.

20 Ziņas par dzīvesgājumu pagaidām nav izdevies iegūt.

21 Jūlija Ķīša personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 8. lp.

22 Latvijas Bankas arhīvs. Darbinieku dienesta gaitu reģistra grāmata, 272. lp.

23 Jāņa Millera personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 33.–34., 89.–90. lp.

24 Latvijas Bankas arhīvs. Darbinieku dienesta gaitu reģistra grāmata, 493. lp. o. p.–494. lp.

Latvijas Bankas Alūksnes nodaļas darbinieku grupa.
Pirmajā rindā ceturtais no kreisās puses – Alūksnes
nodaļas pārvaldnieks Jānis Adlers. 1931. gads.
Alūksnes muzejs. Fotogrāfs – nezināms

Brāji Aizderdži, dzimuši Dzelzavas "Grīguļos", – divi no viņiem
strādāja Latvijas Bankas Rēzeknes un Cēsu nodaļās. No labās puses
sēž Latvijas Bankas Rēzeknes nodaļas darbinieks Jānis Aizderdzis,
blakus – Aleksandrs Aizderdzis, "Grīguļu" saimnieks.
Stāv no labās puses Latvijas Bankas Cēsu nodaļas darbinieks
Konrāds Aizderdzis, blakus Voldemārs Aizderdzis, pasta ierēdnis
Madonā. 20. gs. 30. gadi
Madonas novadpētniecības muzejs, MNM 26202:1.
Fotogrāfe – E. Zariņa

ALŪKSNES NODAĻA

(1922–1940)

Latvijas Bankas Alūksnes nodaļas ēka Brūža ielā 1. 20. gs. 30. gadu sākums
Alūksnes muzejs. Fotogrāfs – nezināms

1922–1926:

DĀVIS LIEZERS, dzimis 1880. gada 5. martā Valkas apriņķa Plāņu pagastā.²⁵ Ieguvis Valmieras progimnāzijas izglītību (1899), beidzis grāmatvežu kursus Rīgā (1900). Strādājis par kantoristu un grāmatvedi vagonu fabrikā "Fēnikss" Rīgā un Ribinskā (1901–1919). No 1919. gada 15. augusta bijis grāmatvedis Latvijas Valsts kases Smiltenes nodaļā, no 1920. gada 1. februāra – Valsts kases Alūksnes nodaļas priekšnieks, no 1. aprīļa – Valsts krāj- un kredītbankas Alūksnes nodaļas priekšnieka p. i., no 1922. gada – Latvijas Bankas Alūksnes nodaļas priekšnieka p. i., no 1923. gada 1. septembra – priekšnieks. Atbrīvots no amata 1926. gada 11. novembrī par valsts naudas piesavināšanos. Tiesāts 1927. gadā. Miršanas datus nav izdevies noskaidrot.

1926–1940:

JĀNIS ADLERS, dzimis 1896. gada 18. martā Rīgā. Mācījies Rīgas pilsētas reālskolā (1908–1915). Studējis Rīgas Politehniskajā institūtā (1915–1917), kas atradās evakuācijā Maskavā. Darbojies korporācijā "Talavija". Strādājis par darbvedi pie Maskavas rajona pilnvarotā degvielas lietās (1916–1918), grāmatvedi Toržokas pilsētā (1918). 1918. gadā atgriezies Rīgā, kur studējis jaunizveidotajā Baltijas Tehniskajā augstskolā, bet decembrī iestājies Latvijas armijā (1918–1920), bijis leitnants Atsevišķajā studentu rotā, vēlāk Vidzemes artilērijas pulkā. No 1922. gada 3. oktobra bijis kantorists Valsts krāj- un kredītbankā, no 1. novembra – grāmatveža palīgs Latvijas Bankā. Beidzis Latvijas Universitāti ar tirdzniecības zinību kandidāta grādu (1923).²⁶ 1926. gada 1. janvārī iecelts par Latvijas Bankas Balvu nodaļas priekšnieku, 1926. gada 13. novembrī – par Latvijas Bankas Alūksnes nodaļas priekšnieku. Apbalvots ar Lāčplēša Kara ordeni (III šķira) un Triju Zvaigžņu ordeni (ceturta šķira, 1932). Miris 1979. gada 10. septembrī Rīgā.

Latvijas Bankas Balvu nodaļas priekšnieks (1926),
Alūksnes nodaļas priekšnieks (no 1930. gada – pārvaldnieks)
Jānis Adlers
LNA LVVA, 7427. f., 1. apr., 2197. l., 1. lp.

²⁵ Dāvja Liezera personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, b. n.

²⁶ Jāņa Adlera personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 15., 19. lp.;
Latvijas Bankas arhīvs. Darbinieku dienesta gaitu reģistra grāmata,
485. lp.

BAUSKAS NODAĻA (1922–1940)

1922–1927:

JĀNIS EDUARDS INDUS, dzimis 1879. gada 23. aprīlī Valkas apriņķa Pils pagasta Lugažos.²⁷ Beidzis Valkas pilsētas skolu. Strādājis Vidzemes Kamervaldes Valkas rentejā (1897–1912), Pērnavas rentejā (1912–1917), Tērbatas rentejā (1917–1918) par grāmtvedi. Ar 1919. gada 1. aprīli iecelts par Latvijas Valsts kases Valkas nodaļas priekšnieku, bet 1920. gadā – par Aizputes nodaļas, vēlāk – Bauskas nodaļas priekšnieku. No 1922. gada 1. novembra – Latvijas Bankas Bauskas nodaļas priekšnieka p. i., no 1923. gada 1. septembra – priekšnieks, no 1926. gada 10. septembra – pārvaldnieks. Miris 1927. gada 16. novembrī.

Latvijas Bankas Bauskas nodaļas priekšnieks (1922–1927)
Jānis Indus
Pēdējā Briedī, Nr. 51, 1927, 4. maijs, 5. lpp.

1927–1936:

KĀRLIS BROKS, dzimis 1899. gada 11. septembrī Valkas apriņķa Valkas pagastā.²⁸ Beidzis augstāko tautas skolu (1917), kā arī sešu mēnešu grāmatvežu kursus.²⁹ Strādājis par kantoristu Valkas rentejā un Kurskas kroņa palātā (1917–1918). Karojis Ziemeļlatvijas brigādē (1919), kareivis 4. Valmieras kājnieku pulkā, ievainots kaujā pret lieliniekiem. Komandēts Finanšu ministrijas rīcībā. No 1919. gada 4. septembra līdz 1921. gada 20. oktobrim bijis Valsts kases, vēlāk Kredīta departamenta un Valsts krāj- un kredītbankas dienestā. Iesaukts Latvijas armijā Kara saimniecības pārvaldē darba bataljonā (1921–1922). No 1922. gada 20. maija strādājis Latvijas Bankas Valmieras nodaļā, no 1. septembra – Centrālē. 1927. gada 10. decembrī iecelts par Bauskas nodaļas pārvaldnieka p. i., no 1929. gada 17. maija bijis pārvaldnieks. Apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni (ceturtā šķira, 1932). Miris 1936. gada 13. martā.

Latvijas Bankas Bauskas nodaļas priekšnieks (1927–1936)
Kārlis Broks
LNA LVVA, 2996. f., 2. apr., 44327. l.

1936–1940:

ŽANIS FOGELMANIS, dzimis 1878. gada 26. oktobrī Saldū.³⁰ Arestēts kā 1905. gada revolucionārās kustības dalībnieks, septiņus mēnešus pavadījis ieslodzījumā, attaisnots. Beidzis Saldus pilsētas skolu kā eksterns (1907). Darbeža māceklis, vēlāk palīgs Saldus, Cieceres, Brocēnu, Sātiņu pagastu valdēs (1896–1903), Saldus pilsētas valdes sekretārs (1904–1911), kontrolieris Vitebskas guberņas Zemstes bankā (1912–1914). Pirmā pasaules kara laikā mobilizēts Krievijas armijā (1914–1917); no 1916. gada – Latviešu strēlnieku I brigādes štābā. No 1919. gada 4. decembra veidojis karjeru no grāmatveža vecākā palīga Latvijas Valsts kases departamentā līdz vecākajam grāmatvedim Valsts krāj- un kredītbankā. Ar 1923. gada 6. decembri iecelts par Latvijas Bankas Jaunjelgavas nodaļas priekšnieku, ar 1936. gada 18. septembri – par Bauskas nodaļas pārvaldnieku. Apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni (piektā šķira). Miris 1956. gada 9. maijā Jaundienvidvīlsā, Austrālijā.³¹

Latvijas Bankas Bauskas nodaļas priekšnieks (1936–1940)
Žanis Fogelmanis. 20. gs. 30. gadi.
Aizkraukles vēstures un mākslas muzejs, AiVMM 19945.
Fotogrāfs – P. Līdaks

²⁷ Latvijas Bankas arhīvs. Darbinieku dienesta gaitu reģistra grāmata, 264. l.p. o. p.–265. l.p.; Jānis Indus. *Pēdējā Briedī*, Nr. 51, 1927, 4. maijs, 5. lpp.

²⁸ Kārlis Broks. *Bauskas Vēstnesis*, Nr. 12, 1936, 20. marts, 1. lpp.

²⁹ Kārļa Broka personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 116.–117. l.p.

³⁰ Žana Fogelmaņa personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 5., 11., 13. l.p.

³¹ Miris vecais strēlnieks. *Austrālijas Latvietis*, Nr. 337, 1956, 26. maijs, 8. lpp.

Rēķins ar Latvijas Bankas
Bauskas nodaļas spiedogu
uz Rūpniecības zīmes
1938. gadam.
Bauskas muzejs,
BNM 18497-59_a

Latvijas Bankas Bauskas nodaļas
darbinieki nodaļas pārvaldnieka
(1928–1936) Kārļa Broka vadībā.
Bauskas muzejs, BNM 10509.
Fotogrāfs – nezināms

KULDĪGAS NODAĻA (1922–1940)

Latvijas Bankas Kuldīgas nodaļas ēka no 1932. gada atradās Dzirnāvu ielā 5. Kuldīgas novada muzejs, KNM 4539. Fotogrāfs – nezināms

Latvijas Bankas Kuldīgas nodaļas ēka Pils ielā 1. 20. gs. 20. gadi Kuldīgas novada muzejs, KNM 4542. Fotogrāfs – nezināms

Latvijas Bankas Kuldīgas nodaļas priekšnieks (1922–1940) Kārlis Pinkovskis (pa labi) neilgi pirms Pirmā pasaules kara. Kuldīgas novada muzejs, KNM Plg. 10.381.

1922–1940:

KĀRLIS PINKOVSKIS, dzimis 1887. gada 9. jūnijā Liepājā.³² Beidzis Liepājas pilsētas skolu. Grāmatveža palīgs uzņēmuma "Provodņiks" Liepājas nodaļā (1914–1915). No 1919. gada 3. marta – Latvijas Valsts kases Liepājas nodaļas grāmatveža palīgs, no 1919. gada 1. augusta – Latvijas Valsts kases Kuldīgas nodaļas priekšnieks. No 1922. gada 1. aprīļa Valsts krāj- un kredītbankas Kuldīgas nodaļas priekšnieka p. i., no 1. novembra – Latvijas Bankas Kuldīgas nodaļas priekšnieka p. i., no 1923. gada 1. septembra – priekšnieks. Sabiedrisks darbinieks – kora diriģents. Apbalvots ar Aizsargu Nopelni krustu (1939). Miris 1946. gada 9. novembrī Kuldīgā.

| 32 Kārļa Pinkovska personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, b. n.

Kuldīgas Latviešu jaunatnes biedrības koris kopā ar vārmeniekiem Vārmē "Sulu birzi" 1934. gada vasarā. Kora diriģents – Latvijas Bankas Kuldīgas nodaļas priekšnieks (1922–1940) Kārlis Pinkovskis (vidū; ar tauriņu). Kuldīgas novada muzejs, KNM 12.213. Fotogrāfs – nezināms

Kuldīgas Latviešu jaunatnes biedrības kora dalībnieki sveic savu diriģentu, Latvijas Bankas Kuldīgas nodaļas priekšnieku (1922–1940) Kārli Pinkovski viņa mājās dzimšanas dienā. Pirmajā rindā vidū K. Pinkovskis ar dzīvesbiedri (baltā kleitā) un audzudēlu. 30. gadi. Kuldīgas novada muzejs, KNM 15.659. Fotogrāfs – nezināms

Kuldīgas orķestris 20. gadu beigās–30. gadu sākumā. No kreisās puses pirmajā rindā: Jūlijs Riets, Zeniņš, Žanis Dakša, Latvijas Bankas Kuldīgas nodaļas priekšnieks (1922–1940) Kārlis Pinkovskis, Karoline Dakša, Marija Jevlampjeva (skolotāja), Paičs (skolotājs), Eižens Mūrnieks (nodokļu inspektors). Otrajā rindā: Rezevskis, Jānis Ķesteris, Zingbergs, Jānis Balodis, Malta. Kuldīgas novada muzejs, KNM 16.278. Fotogrāfs – nezināms

TUKUMA NODAĻA (1922–1940)

Latvijas Bankas Tukuma nodaļas ēka Harmonijas ielā 11. 1933. gadā, izgreznota par godu Latvijas Republikas 15. gadadienai Tukuma muzejs, TMNM 37047. Fotogrāfs – Žanis Bergs

1922–1923:

ALFONS EIIVALDS, dzimis 1862. gada 8. augustā Bikstu pagastā. Beidzis Jelgavas reālskolu, Rīgas Politehnikumu ar *cand. chem.* grādu (1884–1892). Korporācijas “Selonija” filistrs. Zēberga iesala fabrikas pārvaldnieks (1893–1896) un tirgotājs Tukumā, iesaistīts Tukuma–Ventspils dzelzceļa būvniecībā (no 1897). Tukuma pilsētas galva Krievijas impērijā (1907–1917) un pirmais Tukuma pilsētas galva Latvijā (1918–1920). Strādājis Tukuma Viesīgās biedrības krāj- un aizdevu kasē (1920–1921). No 1921. gada 1. oktobra – Valsts kases Tukuma nodaļas priekšnieks. No 1922. gada 1. novembra – Latvijas Bankas Tukuma nodaļas priekšnieka p. i. Miris 1923. gada 11. jūlijā.³³

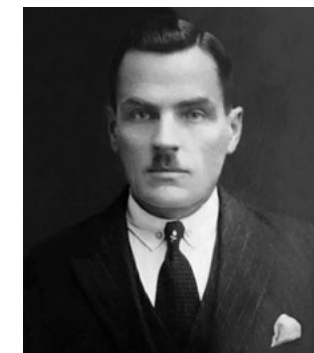
Latvijas Bankas Tukuma nodaļas priekšnieks (1922–1923) Alfons Eihvalds. Graudiņš, Kārlis (sast.). *Selonijas albums, 1880–1905*. [Jelgava]: [G. Landsbergs], [1905], X lpp.

1923–1926:

OSKARS PAUNE, dzimis 1889. gada 20. janvārī Talsu apriņķa Aizupes pagastā.³⁴ Beidzis Rīgas reālskolu. Līdzekļu trūkuma dēļ nav pabeidzis komerczinību studijas Rīgas Politehniskajā institūtā (1907–1911). Kalkulētājs, rēķinvedis, korespondents vairākos rūpniecības uzņēmumos Rīgā un Maskavā (1910–1916). Pirmā pasaules kara laikā, 1916. gadā, mobilizēts, bijis 6. Tukuma latviešu strēlnieku pulka virsleitnants. Pēc kara bijis ārzemju korespondents brāļu Rjabušinsku Maskavas bankā (1918), ārzemju nodaļas vadītājs Maskavas Tautas bankā. 1922. gada 7. augustā iecelts par Valsts krāj- un kredītbankas Ludzas nodaļas priekšnieka p. i., ar 1. novembri – par Latvijas Bankas Ludzas nodaļas priekšnieka p. i., bet ar 1923. gada 1. septembri – par Latvijas Bankas Tukuma nodaļas priekšnieku. 1926. gada 10. septembrī iecelts par Latvijas Bankas Bauskas nodaļas pilnvaroto. Miršanas datus nav izdevies noskaidrot.

1926–1940:

KRIŠS VĪTOLS, dzimis 1884. gada 10. maijā Viesītes pagastā.³⁵ Krievijā bijis Turgaju apriņķa Zemnieku sapulces sekretārs (1908–1912), Sarapulas apriņķa zemes ierīcības komitejas sekretārs (1912–1918). Mobilizēts Aleksandra Kolčaka armijā (1919–1920) Krievijas Pilsoņu karā. No 1921. gada 29. oktobra – Latvijas Valsts kases Daugavpils nodaļas grāmatveža palīgs, no 1923. gada 28. augusta – Latvijas Bankas Ludzas nodaļas priekšnieks, no 1926. gada 10. septembra – Latvijas Bankas Tukuma nodaļas pārvaldnieks. Latviešu zemnieku savienības biedrs (1930–1934), Latvijas Aizsargu organizācijas biedrs (1938–1940). Izsūtīts ar ģimeni – dzīvesbiedri Jūliju, meitu Tatjanu, dēliem Aleksandru un Edmundu (Kaujas organizācijas Latvijas atbrīvošanai (KOLA) biedrs) – 1941. gada 14. jūnijā. PSRS Iekšlietu tautas komisariāta īpašā apspriede 1942. gada 28. novembrī Krišu Vītola notiesāja ar astoņu gadu ieslodzījumu labošanas darbu nometnē. Miris 1943. gada 18. jūlijā Vjatlagā.

Latvijas Bankas Tukuma nodaļas priekšnieks (1926–1940) Krišs Vītols, 1928. gads LNA LVA, 1986. f., 2. apr., 7476. u. l.

33 Alfons Eihvalda personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 14. lpp.

34 Oskara Paunes personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 1., 5., 13. lpp.; Latvijas Bankas arhīvs. Darbinieku dienesta gaitu reģistra grāmata, 380 lpp. o. p.–381. lpp.

35 Latvijas Bankas arhīvs. Darbinieku dienesta gaitu reģistra grāmata, 152., 386., 215. lpp.

Saviesīgā dzīve. Otrajā rindā vidū – Latvijas Bankas Tukuma nodaļas pārvaldnieks (1926–1940) Krišs Vītols.
 Pirmajā rindā otrā no labās puses – Kriša Vītola dzīvesbiedre Jūlija Vītola. 1931. gads, Tukums.
 Kriša Vītola mazmazdēla Edmunda Vītola personiskais arhīvs
 Fotogrāfs – nezināms

**Latvijas Bankas Tukuma nodaļas diskonta komiteja un darbinieki
 bankas 10 g. jubilejas dienā, 1932. g. 1. novembrī.**

*E. Vēnens, V. Trauciņš, A. Baroniņš, K. Švāns, K. Vītols, K. Ješinskis, J. Lasenbergs, J. Cers,
 E. Fridmans, J. Bisenieks, O. Krēbs, F. Kubels, P. Nikka, M. Brancs, J. Grims, A. Stalbovs un R. Sproģis.*

Foto Ž. Bergs, Tukumā.

Latvijas Bankas Tukuma nodaļas diskonta komiteja un darbinieki Latvijas Bankas 10 gadu jubilejas dienā 1932. gada 1. novembrī. No kreisās puses:
 E. Venens, V. Trauciņš, A. Baroniņš, K. Švāns, K. Vītols, K. Ješinskis, J. Lasenbergs, J. Cers. Otrajā rindā no kreisās puses: E. Fridmans, J. Bisenieks,
 O. Krēbs, F. Kubels, P. Nikka, M. Brancs, J. Grims, A. Stalbovs un R. Sproģis
 Tukuma muzejs, TMNM 7176. Fotogrāfs – Žanis Bergs

NODAĻAS AR IEROBEŽOTĀM IEKŠZEMES OPERĀCIJĀM

JĒKABPILS NODAĻA

(1922–1940)

Latvijas Bankas Jēkabpils nodaļas ēka Smilšu ielā 11 (tagad A. Pormaļa iela 11). 1938. gads
Jēkabpils Vēstures muzejs, JKNM 11815. Fotogrāfs – V. A. Krūmiņš

1922–1940:

FRICIS SKUJSKUBRIS, dzimis 1873. gada 16. jūlijā Kuldīgas apriņķa Sātiņu pagastā.³⁶ Ministrijas skolas izglītība. Pirms Pirmā pasaules kara strādājis tirdzniecībā, 1916.–1918. gadā – Viskrievijas pilsētu savienībā. 1919. gada 12. septembrī pieņemts darbā par Latvijas Valsts kases Jēkabpils nodaļas kasieri. No 1920. gada 16. augusta bijis Valsts kases Jēkabpils nodaļas priekšnieks, no 1922. gada 1. aprīļa – Valsts krāj- un kredītbankas Jēkabpils nodaļas priekšnieka p. i., no 1. novembra – Latvijas Bankas Jēkabpils nodaļas priekšnieka p. i., no 1923. gada 1. septembra – priekšnieks. Apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni (piektā šķira, 1932). Miris 1950. gada 25. janvārī Jēkabpilī.

Latvijas Bankas Jēkabpils nodaļas
pārvaldnieks (1922–1940)
Frīdrihs Skujskubris

Latvijas Bankas Jēkabpils nodaļa Lielajā ielā 95 (baltā mūra ēka pa kreisi).
Jēkabpils Vēstures muzejs, JKNM 5988-1. Fotogrāfs – nezināms

³⁶ Latvijas Bankas arhīvs. Darbinieku dienesta gaitu reģistra grāmata, 466. l.p. o. p.–467. l.p.

Latvijas Bankas Jēkabpils nodaļas jaunuzceltās ēkas Smilšu ielā 11 (tagad A. Pormaļa ielā 11) klientu zāle. 1932. gads. Foto no Jēkabpils Vēstures muzeja krājuma

MADONAS NODAĻA (1922–1940)

Tirgus iela Madonā. Ielas kreisajā malā, Tirgus ielā 3, 1929. gadā uzceltais Dolmaņa nams, kura pirmajā stāvā bija aptieka, otrajā stāvā – banka (kopš 1930. gada tur atradās Latvijas Bankas Madonas nodaļa), arī citas iestādes. Fotogrāfija uzņemta 20. gs. 60. gados. Madonas novadpētniecības un mākslas muzejs, MNM 38398:1. Fotogrāfs – nezināms

1922–1940:

PAULIS APSĪTIS, dzimis 1886. gada 9. jūnijā Mētraines pagasta Salās. Beidzis Engures sagatavošanas jūrskolu (1905), mācījies Pēterburgas jūrskolā (1906–1909).³⁷ 1909. gadā nokārtojis kapteiņa eksāmenu, strādājis par stūrmani. Pirmā pasaules kara laikā mobilizēts Baltijas flotē (1914–1918). Pēc kara sāka strādāt Latvijas Valsts kases Biržu nodaļā par kasieri, no 1922. gada 1. februāra – par Valsts kases Biržu (vēlāk Madonas) nodaļas priekšnieku. No 1922. gada 1. novembra – Latvijas Bankas Madonas nodaļas priekšnieka p. i., no 1923. gada 1. septembra – priekšnieks. Bijis Madonas pilsētas domes deputāts (1927–1932), valdes loceklis (1939–1940). Apbalvots ar Atzinības krustu (IV šķira, 1938). Miris 1943. gada 15. septembrī Rīgā, pilsētas 2. slimnīcā.

Latvijas Bankas Madonas nodaļas darbinieki. Sēž no kreisās puses: Aleksandrs Siliņš, nenoskaidrots, nodaļas pārvaldnieks Paulis Apsītis, Jānis Zādē (?), Pēteris Sinuks. Aizmugurē stāv no kreisās puses: Kārlis Voldemārs Žuniņš, nenoskaidrots, Jānis Bērtiņš, Vilis Augulis, nenoskaidrots, Reinholds Grūbe (?). 20. gs. 30. gadi. Madonas novadpētniecības muzejs, MNM20836:3. Fotogrāfe – E. Zariņa

Skats uz Kraukļu "Ivāniem" no dienvidu puses. Priekšplānā govīs, aitas, sieviete, aiz aploka sētas zirgi, cilvēki. Tālāk ēkas kokos. Mājā saimniekoja Jēkabs Ivāns ar sievu Bertu Stalbovu-Ivāni, Jāņa Stalbova māsu. Fotoattēls izmantots zīmējumam uz Latvijas Republikas 500 latu naudas zīmes. Madonas novadpētniecības un mākslas muzejs, MNM 29128. Domājams, J. Stalbova foto, 1909. gads

Latvijas Bankas Madonas nodaļas darbinieki, iespējams, namā Blaumaņa ielā. Aiz apkrauta rakstāmgalda sēž no kreisās puses: Pēteris Sinuks, nodaļas vadītājs Paulis Apsītis, Aizmugurē stāv no kreisās puses: Jānis Zads (?), Aleksandrs Siliņš, Vilis Augulis, Jānis Sprizītis, Reinholds Grūbe, apkopējs Jānis Brieditis. Aizmugurē pie sienas Latvijas karte. Ap 1930. gadu Madonas novadpētniecības un mākslas muzejs, MNM 12635. Fotogrāfs – V. Rudolfs

Provizora Pētera Dolmaņa (1887–1936) nama būvniecība Madonā, Tirdzniecības ielā. Skats no sētas puses. Ēkas pirmajā stāvā no 1929. gada 9. decembra atradās Dolmaņa aptieka, otrajā stāvā kreisajā pusē – Latvijas Banka. Madonas novadpētniecības un mākslas muzejs, MNM 30775:1

Provizora Pētera Dolmaņa (1887–1936) nama celtnieki Madonā, Tirdzniecības ielā. Priekšā centrā gaišā kreklā – Pēteris Dolmanis. Labajā pusē sēž Pēteris Mazūrs, tuvākais kaimiņš, kura māja atradās uz Tirdzniecības ielas un Rīgas bulvāra stūra, tajā sākumā darbojās Dolmaņa Jaunā aptieka, pirms tika pārcelta uz jaunbūvēto namu. Madonas novadpētniecības un mākslas muzejs, MNM 30775:2

Latvijas Bankas Madonas nodaļas zāle aiz darbinieku letes. Priekšā pie rakstāmgalda no kreisās puses: Vilis Augulis, Pēteris Sinuks, dzījāk Aleksandrs Siliņš. Aiz letes likuma sēž nodaļas vadītājs Paulis Apsītis, dziļumā Jānis Bērtiņš. No labās puses: Kārlis Voldemārs Žuniņš, Jānis Zads (?). Kreisajā pusē ar koka un stikla sienu norobežota kase. 1931. gads Madonas novadpētniecības un mākslas muzejs, MNM 20836:1. Fotogrāfe – E. Zariņa

Skats Latvijas Bankas Madonas nodaļas zālē no darbinieku puses 1937. gada jūnijā. Pie kolonnas iestiklotā rāmī Latvijas naudas paraugi, uz kuriem rāda bankas darbinieks Pēteris Purenš. Labajā malā pie letes Madonas nodaļas pārvaldnieks Paulis Apsītis, viņam pretī letes otrā pusē Madonas pilsētas galva Mārtiņš Šteinbergs. Labajā pusē priekšā (ar muguru) sēž grāmatvedis Kārlis Voldemārs Žuniņš, Aleksandrs Siliņš (puspagriezienā, gaišā uzvalkā), Jānis Polfanders (sniedz papīru), Vilis Augulis (raksta). Aiz Polfandera letes otrā pusē – policists Rīdziņš. Madonas novadpētniecības un mākslas muzejs, MNM 20836:5. Fotogrāfs – nezināms

BALVU NODAĻA (1926–1940)

Latvijas Bankas Balvu nodaļas ēka Rīgas ielā, tagad Brīvības ielā 62 (labajā pusē). 20. gs. 30. gadu beigās. Balvu novada muzejs. Fotogrāfs – nezināms

1926:

JĀNIS ADLERS, biogrāfiju sk. 112. lpp.

1926–1935:

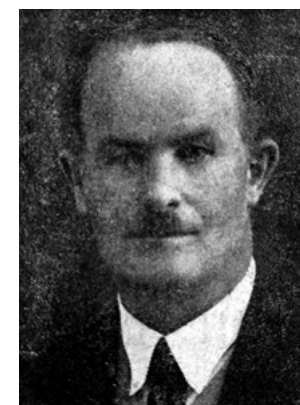
HERMANIS PRIEDĪTIS, dzimis 1899. gada 6. maijā Cēsu apriņķa Raunas pagastā. Beidzis Latvijas Universitāti ar ekonomisko zinātņu kandidāta grādu (1925). Korporācijas “Beveronija” filistru biedrības biedrs. Iesaukts Latvijas armijas obligātajā karadienestā kā kara rakstvedis (1919–1921). Strādājis Tiešo nodokļu departamentā (1925). No 1926. gada 1. janvāra bijis Latvijas Bankas Balvu nodaļas grāmatvedis, no 1926. gada novembra – nodaļas priekšnieka p. i., no 1927. gada maija līdz 1935. gada 12. aprīlim – priekšnieks.³⁸ No 1935. gada maija – Kuldīgas nodaļas pārvaldnieka palīgs, no 1938. gada 1. oktobra – Jelgavas nodaļas pilnvarotais.³⁹ Miris 1990. gada 5. janvārī Jelgavā.⁴⁰

Latvijas Bankas Balvu nodaļas priekšnieks (1926–1935) Hermanis Priedītis LNA LVVA, 2996. f., 15. apr., 25484. l.

1935:

JURIS ROLE, dzimis 1883. gada 24. oktobrī Nicā. Beidzis Jelgavas reālskolu, Rīgas Politehnisko institūtu ar tirdzniecības zinātņu kandidāta grādu (1904–1911). Virsgrāmatvedis Liepājas savstarpējā kredītbiedrībā (1911–1914).⁴¹ Pirmā Pasaules kara laikā bijis virsnieks Krievijas armijas 27. mortīru artilērijas parka divizionā (1914–1918). Pēc kara strādājis par vecāko kontrolieri Krievijas Valsts bankas Smoļenskas nodaļā (1918–1920), vēlāk – Padomju Krievijas Valsts kontrolē. 1921. gadā bijis Tirdzniecības nodaļas vadītāja p. i. Liepājas pilsētas valdē, no 1922. gada marta – Valsts krāj- un kredītbankas Liepājas nodaļas pilnvarotais. Līdz 1933. gadam bijis Latvijas Bankas Liepājas nodaļas pārvaldnieka palīgs, pēc tam – Ventspils nodaļas un Jelgavas nodaļas pilnvarotais.⁴² 1935. gada 16. aprīlī stājies Latvijas Bankas Balvu nodaļas priekšnieka amatā, kur nostrādājis līdz 1935. gada 18. jūnijam. Atbrīvots no darba pēc paša vēlēšanās sakarā ar stāšanos darbā par Latvijas Kredītbankas Daugavpils nodaļas vadītāju. Miris 1942. gada 7. janvārī.

Latvijas Bankas Balvu nodaļas priekšnieks (1935) Juris Role Rīts, Nr. 176, 1935, 29. jūn., 4. lpp.

1935:

ALBERTS MEŽARAUPS, dzimis 1894. gada 13. maijā Ilūkstes apriņķa Aknīstes pagastā. Beidzis Jefremovas reālskolu Tulas guberņā (1915). Pirmajā pasaules karā un Krievijas pilsoņu karā piedalījies kā kara ierēdnis (1915–1921). Bijis Latgales apgabaltiesas tiesu izpildītājs Ludzā (1922–1923). No 1923. gada 22. decembra – Latvijas Bankas Ludzas nodaļas kasieris, no 1929. gada janvāra – grāmatvedis Balvu nodaļā.⁴³ No 1935. gada 18. jūnija – Latvijas Bankas Balvu nodaļas priekšnieks. Balvu pilsētas valdes loceklis. Miris 1935. gada 26. augustā.⁴⁴

38 Hermaņa Priedīša personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 3. lp.

39 Personālietā nav norādīti precīzi datumi.

40 [Sēru sludinājums]. *Laiks*, Nr. 16, 1990, 24. febr., 6. lpp.

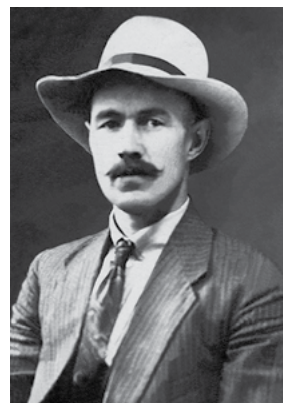
41 Jura Roles personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 71.–72. lp.

42 Miris *cand. rer. merc.* Juris Role. *Kurzemes Vārds*, Nr. 7, 1942, 9. janv., 6. lpp.

1935–1939:

AUGUSTS KUNCENDORFS (KAIVĒNS), dzimis 1887. gada 11. martā Tukuma apriņķa Zebrenes pagastā.⁴⁵ Beidzis Gārķu zemkopības vidusskolu.⁴⁶ Neilgi pirms Pirmā pasaules kara un tā laikā strādājis par kantoristu dažādos uzņēmumos Jelizavetpolē, kā arī Tiflissas Komercbankā Baku (2 gadus), Krievijas-Āzijas bankā Buhārā (vienu gadu). Strādājis Latvijas karavīru kooperatīvā (1920–1924). 1925. gada 16. janvārī pieņemts darbā par grāmatveža palīgu Latvijas Bankas Centrālē, vēlāk paaugstināts par grāmatvedi un jaunāko inspektoru. Ar 1935. gada 1. oktobri iecelts par Latvijas Bankas Balvu nodaļas priekšnieku. 1939. gadā iecelts par Latvijas Bankas Daugavpils nodaļas jaunāko pilnvaroto. 1940. gadā mainījis uzvārdu uz Kaivēns. Miris 1967. gada 18. augustā Čikāgā.⁴⁷

Latvijas Bankas Balvu nodaļas priekšnieks (1935–1939)
Augusts Kuncendorfs (Kaivēns)
LNA LVVA, 2996. f., 10. apr., 55745. l.

1939–1940:

ARVĪDS KAPŪNS, dzimis 1890. gada 9. septembrī Bauskas apriņķa Vecsaules pagastā. Beidzis trīs klases Jelgavas reālskolā, izturējis 3. Harkovas ģimnāzijā eksāmenu uz brīvprātīgu iestāšanos karadienestā. Strādājis Talsu rentejā (1911–1913), Jelgavas Agrārbankas nodaļā (1914–1916). No 1919. gada 23. augusta bijis grāmatvedis Valsts kases Bauskas nodaļā (1919–1920), Valsts krāj- un kredītbankas Bauskas nodaļā (1920–1922), no 1922. gada 1. novembra – Latvijas Bankas Bauskas nodaļā. Ar 1924. gada 1. novembri pārcelts uz Ludzas nodaļu. Apbalvots ar Atzinības krustu (V šķira, 1938). 1939. gadā iecelts par Latvijas Bankas Balvu nodaļas priekšnieku.⁴⁸ Miršanas datus nav izdevies noskaidrot.

43 Alberta Mežaraupa personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 3. lpp.

44 [Sēru sludinājums]. *Rīts*, Nr. 237, 1935, 29. aug., 6. lpp.

45 Iecelšanas Latvijas Bankas Daugavpils nodaļā. *Daugavas Vēstnesis*, Nr. 15, 1939, 10. jūl., 4. lpp.

46 Latvijas Bankas arhīvs. Darbinieku dienesta gaitu reģistra grāmata, 425. lpp. o. p.–426. lpp.

47 [Sēru sludinājums]. *Laiks*, Nr. 71, 1967, 6. sept., 7. lpp.

48 Latvijas Bankas arhīvs. Darbinieku dienesta gaitu reģistra grāmata, 266., 376. lpp.

LUDZAS NODAĻA (1922–1940)

1922:

OSKARS PAUNE, biogrāfiju sk. 117. lpp.

1923–1926:

KRIŠS VĪTOLS, biogrāfiju sk. 117. lpp.

1926–1940:

PĒTERIS JUMARS, dzimis 1873. gada 20. maijā Jaunjelgavas apriņķa Salas pagastā.⁴⁹ Beidzis Ābeļu pagastskolu un Jēkabpils Ministrijas skolu. Strādājis par kantoristu Transporta komisijas kantorī Rīgā (1901–1904), Krievijas Transporta un importa apdrošināšanas biedrības kantorī Rīgā (1905–1914). Pirmā pasaules kara laikā mobilizēts Krievijas armijā (1914–1918). No 1919. gada 20. septembra bijis Latvijas Valsts kases Jēkabpils nodaļas grāmatveža p. i., vēlāk grāmatvedis. No 1922. gada 1. novembra – Latvijas Bankas Jēkabpils nodaļas kasieris. 1926. gada 9. septembrī iecelts par Latvijas Bankas Ludzas nodaļas priekšnieku. Apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni (1933). Miris 1944. gada 28. aprīlī.⁵⁰

49 Latvijas Bankas arhīvs. Darbinieku dienesta gaitu reģistra grāmata, 467. lpp. o. p.–468. lpp.

50 P. Jumars pēdējā gaitā. *Daugavas Vēstnesis*, Nr. 111, 1944, 13. maijs, 3. lpp.

AIZPUTES NODAĻA (1922–1940)

Latvijas Bankas Aizputes nodaļas ēka Atmodas ielā 5. 1929. gads.
Aizputes novadpētniecības muzejs, Pf 650. Fotogrāfs – nezināms

1927–1940:

ANDREJS AĻĒ, dzimis 1880. gada 4. decembrī Grobiņas apriņķa Nīcas pagastā.⁵¹ Beidzis Liepājas Nikolaja ģimnāziju. Pirms Pirmā pasaules kara strādājis Liepājas rentejā (1908–1910), Liepājas tirdzniecības ostas darbu pārvaldē par rakstvedi (1910–1913), Liepājas pilsētas valdes kancelejā (1910–1914). Piedalījies Pirmajā pasaules karā kā kara ierēdnis. 1920. gadā sācis strādāt Latvijas Valsts kases Aizputes nodaļā par grāmatvedi, no 1922. gada 1. novembra – grāmatvedis Latvijas Bankas Aizputes nodaļā, bet no 1927. gada 10. decembra – Latvijas Bankas Aizputes nodaļas priekšnieks. Apbalvots ar Atzinības krustu (IV šķira, 1938). 1944. gadā devies trimdā (uz Vāciju), 1949. gadā pārcēlies uz dzīvi ASV. Miršanas datus nav izdevies noskaidrot.

Latvijas Bankas Aizputes nodaļas priekšnieks (1927–1940) Andrejs Aļe
Aizputes novadpētniecības muzejs, Pf 646.
Fotogrāfs – nezināms

1922–1927:

JĀNIS RUŠKEVICS, dzimis 1865. gada 20. jūnijā Mežotnes pagastā.⁵² Reālskolas izglītība. Ierēdnis un priekšnieks Pasta un telegrāfa iestādēs Bauskā, Jelgavā, Tukumā, Rīgā, Kuldīgā, Pērnavā, Sevastopolē, Kahovkā, Voronežā (1886–1920). 1920. gada 13. septembrī pieņemts darbā par kasiēri Latvijas Valsts kases Valmieras nodaļā. Ar 1920. gada 15. oktobri iecelts par Valsts kases Aizputes nodaļas priekšnieku. No 1922. gada 1. aprīļa bijis Valsts krāj- un kredītbankas Aizputes nodaļas priekšnieka p. i., no 1. novembra – Latvijas Bankas Aizputes nodaļas priekšnieka p. i., no 1923. gada 1. septembra – priekšnieks. Miris 1927. gada 29. oktobrī.

51 Andreja Aļes personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 16., 20.–21. lp.

52 Jāņa Ruškeviča personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 30. lp.

Latvijas Bankas Aizputes nodaļas
darbadiena. 1936. gads.
Aizputes novadpētniecības muzejs, Pf 654.
Fotogrāfs – nezināms

Latvijas Bankas Aizputes nodaļas
darbadiena. 1936. gads.
Aizputes novadpētniecības muzejs, Pf 653.
Fotogrāfs – nezināms

Latvijas Bankas Aizputes nodaļas darbinieki 1929. gadā. Pirmajā rindā vidū – nodaļas priekšnieks Andrejs Alje.
Aizputes novadpētniecības muzejs, Pf 646.
Fotogrāfs – nezināms

Latvijas Bankas Aizputes nodaļas darbinieki 1934. gadā.
Aizputes novadpētniecības muzejs, Pf 648.
Fotogrāfs – nezināms

Latvijas Bankas Aizputes nodaļas darbinieki 1932. gadā. Pirmajā rindā ceturtais no kreisās (sakrustotām rokām) – nodaļas priekšnieks Andrejs Alje.
Aizputes novadpētniecības muzejs, Pf 647.
Fotogrāfs – nezināms

Latvijas Bankas Aizputes nodaļas darbinieki un Kredītdaļa 1939. gadā. Pirmajā rindā otrais no kreisās – nodaļas priekšnieks Andrejs Alje.
Aizputes novadpētniecības muzejs, Pf 649.
Fotogrāfs – nezināms

TALSU NODAĻA (1922–1940)

Latvijas Bankas Talsu nodaļas ēka Lielajā ielā 17
Talsu novada mākslas muzejs, TNMM 11068-1. Fotogrāfs – nezināms

1922–1940:

FRICIS GRĪNVALDS, dzimis 1884. gada 5. augustā Pastendes pagasta "Vecremesu" mājās.⁵³ Ieguvis izglītību Rīgas Aleksandra ģimnāzijā. No 1903. gada strādājis par kasieri Talsu kroņa rentejā (1903–1913), Jelgavas rentejā (1914–1915), dažādās rentejās Krievijā (1916–1917), Kaukāza armijas štāba kara rentejā (1918), Tērbatas rentejā (1918). Ar 1919. gada 5. aprīli iecelts par Latvijas Valsts kases Talsu nodaļas priekšnieku. No 1922. gada 1. novembra – Latvijas Bankas Talsu nodaļas priekšnieka p. i., no 1923. gada 1. septembra – priekšnieks. Apbalvots ar Atzinības krustu (IV šķira, 1938). Miris 1940. gada 6. martā.⁵⁴

Latvijas Bankas Talsu nodaļas pirmsākums. Trešais no labās puses – Latvijas Valsts kases Talsu nodaļas priekšnieks Fricis Grīnvalds. 1919. gads. Talsu novada mākslas muzejs, TNMM 20108. Fotogrāfs – nezināms

1940:

JĀNIS BEZDELĪGA, dzimis 1895. gada 20. novembrī Ventspils apriņķī. Beidzis Ventspils reālskolu (1913), Ventspils Amatniecības skolas vakara kursus komerczinībās (1922–1923). Sākoties Pirmajam pasaules karam, iestājies pasta resora dienestā, no kurienes tika iesaukts Krievijas armijā kā telegrāfists kara ierēdnis (1915–1918). No 1918. gada 20. decembra strādājis Ventspils pasta telegrāfa kantorī (1918–1923). No 1923. gada 16. augusta – Latvijas Bankas Ventspils nodaļas kantorists, vēlāk grāmatvedis. No 1940. gada 19. marta – Talsu nodaļas priekšnieks.⁵⁵ Miris 1988. gada 2. jūlijā Bostonā, ASV.⁵⁶

Latvijas Bankas Talsu nodaļas priekšnieks (1940)
Jānis Bezdelīga
Laiks, Nr. 91, 1988, 12. nov., 7. lpp.

⁵³ Friča Grīnvalda personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 3., 6., 39., 130. lp.

⁵⁴ Fricis Grīnvalds aizsaulē. *Talsu Vārds*, Nr. 55, 1940, 7. marts, 1. lpp.

⁵⁵ Jāņa Bezdelīgas personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, b. n.

⁵⁶ Akmentiņš, Osvalds. Jānis Bezdelīga mūžībā. *Laiks*, Nr. 91, 1988, 12. nov., 7. lpp.; [Sēru sludinājums]. *Laiks*, Nr. 15, 1989, 22. febr., 7. lpp.

Latvijas Bankas Talsu nodaļas darbinieki 1940. gada 14. janvārī. Sēž: A. Grikmane, otrais no labās puses – Talsu nodaļas priekšnieks Fricis Grīnvalds. Talsu novada mākslas muzejs, TNMM 26135.

Latvijas Bankas Talsu nodaļas darbinieki, vidū Talsu nodaļas priekšnieks Fricis Grīnvalds. 1938. gads Talsu novada mākslas muzejs, TNMM 20107. Fotogrāfs – nezināms

Latvijas Bankas Talsu nodaļas iekšskats, 1938. gads Talsu novada mākslas muzejs, TNMM 20106. Fotogrāfs – nezināms

SMILTENES NODAĻA (1922–1940)

1922–1940:

EMĪLIS APSE, dzimis 1887. gada 1. augustā Valkas apriņķa Smiltenes pagastā.⁵⁷ Mācījies Cēsu pilsētas skolā (1901–1903). Bijis Smiltenes rakstveža palīgs (1904–1909), Valkas apriņķa II iecirkņa policijas priekšnieka rakstvedis (1909–1910), Smiltenes Krājaizdevu sabiedrības grāmatvedis. No 1921. gada – Latvijas Valsts kases Smiltenes nodaļas priekšnieks. No 1922. gada 1. novembra – Latvijas Bankas Smiltenes nodaļas priekšnieka p. i., no 1923. gada 1. septembra – priekšnieks. Apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni (piektā šķira, 1932) Padomju vara deportēja E. Apsi ar ģimeni uz Tomskas apgabala Zirjanskas rajonu Sibīrijā 1949. gada 25. martā.⁵⁸ Miris noņemamības vietā 1957. gada 11. janvārī.

Latvijas Bankas Smiltenes nodaļas priekšnieks (1922–1940) Emilis Apse
Smiltenes Ziņas, Nr. 31, 1937, 6. aug., 3. lpp.

57 50 gadi. *Smiltenes Ziņas*, Nr. 31, 1937, 6. aug., 3. lpp.; Emīļa Apses personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 9., 15. lp.

58 Ķīle, Māra [Emīļa Apses mazmeita]. Valstsvīrs no Dieva. *Neatkarīgā Cīņa*, Nr. 172, 1991, 21. nov., 2. lpp.

SALDUS NODAĻA (1922–1940)

Latvijas Bankas Saldus nodaļas ēka Dzirnāvu ielā 1, 1920. gadu otrā puse. M. Začas personiskais arhīvs
Jaņa Rozentāla Saldus vēstures un mākslas muzejs

1922–1940:

FRICIS GAILIS, dzimis 1891. gada 30. maijā Kuldīgas apriņķa Saldus pagasta Zanderos.⁵⁹ Beidzis Saldus pagasta skolu (1904). Darbveža grāmatveža zināšanas ieguvis praksē. Bijis rakstveža māceklis un palīgs Sātiņu un Brocēnu pagasta tiesās, Kuldīgas apriņķa IV iecirkņa pagasta tiesā (1907–1911), sniedzis grāmatveža pakalpojumus Saldus tirgotājiem un rūpniekiem (1911–1913), strādājis Saldus krājaizdevu kasē (1913–1925). Pirmā pasaules kara laikā evakuācijā bijis Latviešu bēgļu centrālās komitejas Tērbatas juridiskā biroja darbvedis (1916–1917), Krievijas pilsētu savienības Tērbatas nodaļas kantorists (1917–1918). 1918.–1919. gadā strādājis par darbvedi Brocēnu pagasta valdē. No 1919. gada 18. augusta bijis Latvijas Valsts kases Saldus nodaļas grāmatvedis, no 1920. gada 16. maija – priekšnieka p. i., vēlāk – priekšnieks. No 1922. gada 1. novembra – Latvijas Bankas Saldus nodaļas priekšnieka p. i., no 1923. gada 1. septembra – priekšnieks. Apbalvots ar Atzinības krustu (IV šķira, 1938). Miris 1948. gada 16. martā trimdā.⁶⁰

Latvijas Bankas Saldus nodaļas priekšnieks (1922–1940) Frīcis Gailis
Frīča Gaiļa personas lieta.
Latvijas Bankas arhīvs

59 Frīča Gaiļa personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, b. n.

60 [Sēru sludinājums]. *Latviešu ziņas* = Latvian News, Nr. 23, 1948, 20. marts, 2. lpp.

LIMBAŽU NODAĻA (1922–1940)

1922–1940:

KĀRLIS CĪRULIS, dzimis 1881. gada 9. aprīlī Valmieras apriņķa Vainižu pagasta "Jaunķenos".⁶¹ 1897. gadā beidzis Rozbeķu-Ruckas Izglītības ministrijas skolu. Kantora un grāmatvedības darbus apguvis praktiskajā darbā, no 1898. gada strādājot Limbažu, Dikļu, Liepupes, Salacas pagasta valžu un tiesu kancelejās, bet 1908.–1911. gadā – arī Salacas Krājaizdevu sabiedrībā par grāmatvedi. Pirmā pasaules kara laikā bijis Maskavas Viskrievijas Zemstu savienības galvenās valdes Kara invalīdu nodaļas darbvedis (1915–1917). No 1919. gada septembra – Latvijas Valsts kases Limbažu nodaļas grāmatvedis, no 1920. gada – Limbažu nodaļas priekšnieks. No 1922. gada 1. novembra – Latvijas Bankas Limbažu nodaļas priekšnieka p. i., no 1923. gada 1. septembra – priekšnieks. Apbalvots ar Atzinības krustu (IV šķira, 1938). Otrā pasaules kara beigās devies trimdā, dzīvojis Vācijā.⁶² Miris 1964. gada 19. augustā Ulmā.⁶³

⁶¹ Latvijas Bankas arhīvs. Darbinieku dienesta gaitu reģistra grāmata, 412. lp. o. p.–413. lp.; Kārļa Cīruļa personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 1.–10. lp.

⁶² Kārlis Cīrulis. Izcila jubileja. *Latvija Amerikā*, Nr. 29, 1956, 11. apr., 3. lpp.

⁶³ Dažos vārdos. *Laiks*, Nr. 73, 1964, 9. sept., 5. lpp.

VALKAS NODAĻA (1922–1940)

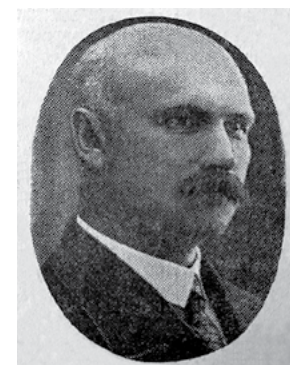
Latvijas Bankas Valkas nodaļas ēka Rīgas ielā 2. Mierīgas nama. Ap 1930. gadu
Valkas novadpētniecības muzejs, InvN 13580

Latvijas Bankas Valkas nodaļas ēka Emīla Dārziņa ielā 8. Tautas nams. 20. gs. 30. gadu beigās
Valkas novadpētniecības muzejs, InvN 4928

1922–1940:

JĀNIS JŪLIJS ĶIMINS, dzimis 1882. gada 13. novembrī Lugažu pagasta "Gurišu" mājās. Beidzis Valkas pilsētas skolu (1898). Strādājis Krievijas Valsts bankas Valkas nodaļā, Valkas rentejā (1900–1918). 1920. gada 9. martā iecelts par Latvijas Valsts kases Valkas nodaļas priekšnieku.⁶⁴ No 1922. gada 1. novembra – Latvijas Bankas Valkas nodaļas priekšnieka p. i., no 1923. gada 1. septembra – priekšnieks. Bijis Valkas pilsētas domes priekšsēdētājs, valdes loceklis, pilsētas vecākais. Apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni (piektā šķira, 1928). Miris 1941. gada 5. oktobrī.

Latvijas Bankas Valkas nodaļas priekšnieks
(1922–1940) Jānis Ķimins.
Jaunākās Ziņas, Nr. 171, 1930, 2. aug., 13. lpp.

⁶⁴ Latvijas Bankas arhīvs. Darbinieku dienesta gaitu reģistra grāmata, 306. lp. o. p.–307. lp.

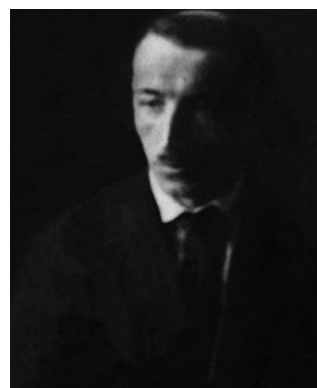
JAUNJELGAVAS NODAĻA (1922–1940)

Latvijas Bankas Jaunjelgavas nodaļas ēka Jelgavas ielā 31. 1924. gads
Aizkraukles vēstures un mākslas muzejs, AiVMM 21290. Fotografārs – P. Rutkovskis

1922–1923:

ARTŪRS BITNERS, dzimis 1889. gada 27. oktobrī Dobeles apriņķa Kalnamuižas pagasta Jūles muižā.⁶⁵ Ieguvis komercskolas izglītību. Strādājis Kurzemē sikkredīta iestādēs (līdz 1915), Maskavas Tautas bankā (1916–1918). No 1919. gada februāra strādājis Jelgavas pilsētas valdē, bet ar 1919. gada 6. septembri iecelts par Latvijas Valsts kases Jaunjelgavas nodaļas priekšnieka p. i., vēlāk par priekšnieku. No 1922. gada 1. novembra – Latvijas Bankas Jaunjelgavas nodaļas priekšnieka p. i., no 1923. gada 1. septembra – priekšnieks. Atstādināts no amata 1923. gada 25. novembrī, notiesāts par naudas zādzību no bankas nodaļas kases. Bijis Rīgas mājkalpotāju slimības kases vadītājs (1925).⁶⁶ Miris 1944. gada 18. oktobrī Rīgā.

Latvijas Bankas Jaunjelgavas nodaļas priekšnieks (1922–1923)
Artūrs Bitners
LNA LVVA, 2996. f., 2. apr., 29826. l.

1923–1936:

ŽANIS FOGELMANIS, biogrāfiju sk. 113. lpp.

1937–1939:

TEODORS SMILGA, dzimis 1901. gada 23. novembrī Rīgā.⁶⁷ Mācījies Pēterā I reālskolā Rīgā (1910–1915), Tērbatas reālskolā (1915–1917), Latviešu izglītības biedrības reālskolā Rīgā (1917–1919). 1918. gada 1. decembrī brīvprātīgi iestājies Latvijas armijā, dienējis Apsardzības ministrijas skolnieku rotā. Piedalījies Latvijas Neatkarības karā. Strādājis par darbvēdi Galvenā štāba ģeodēzijas-topogrāfijas daļā (1921–1924). 1925. gada 11. februārī pieņemts par praktikantu Latvijas Bankā, vēlāk strādājis vecākā kantorista, rēķinveža, grāmatveža palīga amatos. Beidzis Latvijas Universitāti ar ekonomisko zinātņu kandidāta grādu (1922–1930).⁶⁸ Darbojies korporācijā "Patria".⁶⁹ Ar 1931. gada 1. maiju pārcelts uz Latvijas Bankas Alūksnes nodaļu par pilnvaroto. Ar 1937. gada 25. janvāri paaugstināts amatā par Latvijas Bankas Jaunjelgavas nodaļas priekšnieku.⁷⁰ 1944. gadā devies trimdā (uz Austriju), 1949. gadā pārcēlies uz dzīvi Austrālijā. Miris 1986. gada 18. janvārī Melburnā.⁷¹

Latvijas Bankas Jaunjelgavas nodaļas
priekšnieks (1937–1939)
Teodors Smilga
LNA LVVA, 7427. f., 1. apr., 936. l., 1. lp.

1939–1940:

JĀNIS GALDIŅŠ. Dzimis 1892. gada 22. oktobrī Sērenes pagastā. Komercskolas izglītība. Piecus gadus strādājis Azovas-Donas komercbankā Pēterpilī. No 1921. gada 27. oktobra bijis rēķinvedis Valsts krāj- un kredītbankas Centrālē Rīgā, no 1923. gada 16. oktobra – vecākais grāmatvedis. No 1939. gada 30. marta bijis Latvijas Bankas Jaunjelgavas nodaļas priekšnieks.⁷² Miris 1952. gada 30. augustā Vecsērenes pagasta "Lieltauģos".

Latvijas Bankas Jaunjelgavas nodaļas
priekšnieks (1939–1940)
Jānis Galdiņš
LNA LVVA, 2996. f., 7. apr., 3184. l.

65 Latvijas Bankas arhīvs. Darbinieku dienesta gaitu reģistra grāmata, 231. lp. o. p.–232. lp.

66 Liela šmuce niedristu lēģerī. *Sociāldemokrāts*, Nr. 15, 1926, 20. janv., 3. lpp.

67 Teodora Smilgas personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 9. lp.; Latvijas Bankas arhīvs. Darbinieku dienesta gaitu reģistra grāmata, 430. lp. o. p.–431. lp.

68 Teodora Smilgas personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 10. lp.

69 Maniks, Uldis (red.). *Album Patrum*: studentu korporācija "Patria", 1926.–2006. [Rīga]: [Studentu korporācija "Patria"], [2006], 244.–245. lpp.

70 Paaugstināts amatā. *Malienas Ziņas*, Nr. 605, 1937, 28. janv., 3. lpp.

71 [Sēru vēsts]. *Austrālijas Latvietis*, Nr. 1814, 1986, 7. febr., 6. lpp.

72 Latvijas Bankas arhīvs. Darbinieku dienesta gaitu reģistra grāmata, 64. lp. o. p.–65. lp.

Iekšskats Latvijas Bankas Jaunjelgavas nodaļā. 20. gs. 30. gadi.
Aizkraukles vēstures un mākslas muzejs, AiVMM 32612.
Fotogrāfs – P. Līdaks

Latvijas Bankas Jaunjelgavas nodaļas darbinieki, 20. gs. 30. gadi. Pirmajā rindā vidū (ar tauriņu)
Jaunjelgavas nodaļas pārvaldnieks (1923–1936) Žanis Fogelmanis, no viņa pa kreisi –
grāmatvedis Augusts Krūmiņš. Aizkraukles vēstures un mākslas muzejs, AiVMM 19945.
Fotogrāfs – P. Līdaks

Uzraksts fotogrāfijas otrā pusē:
"Bankas vīri Jaunjelgavā, 1923. g. jūnijs".
Aizkraukles vēstures un mākslas muzejs, AiVMM 21298.
Fotogrāfs – nezināms

RŪJIENAS NODAĻA (1922–1940)

Ēka, kurā līdz 1936. gada septembrim atradās Latvijas Bankas Rūjienas nodaļa. Pirmās redzamās durvis ir Centrālās (kooperatīvu) savienības "Konzums" Rūjienas nodaļas telpām, aiz tālākajām atradās Latvijas Bankas Rūjienas nodaļa. Rūjienas muzejs-izstāžu zāle. Fotogrāfs – nezināms

1936. gada septembrī Latvijas Bankas Rūjienas nodaļa tika pārcēlta uz arhitekta Aleksandra Klinklāva projektētā jaunuzceltā Rūjienas domes nama pirmo stāvu Raiņa ielā 3. Šajā ēkā atradās arī Latvijas Bankas Rūjienas nodaļas priekšnieka Voldemāra Leimaņa dienesta dzīvoklis. Rūjienas muzejs-izstāžu zāle. Fotogrāfs – nezināms

1922–1940:

VOLDEMĀRS LEIMANIS, dzimis 1880. gada 26. aprīlī Jēkabpilī.⁷³ Beidzis Jēkabpils pilsētas skolu (1899). Strādājis par kancelejas ierēdņi, rēķinvedi, kasieri, grāmatvedi Jēkabpils rentejā (1899–1906), Jelgavas kroņa rentejā (1906–1909), Jēkabpils kroņa rentejā (1909–1915), Petrogradas kroņa rentejā (1915–1919), Saratovas hospitālī (1919–1920). 1920. gada 21. septembrī sācis strādāt par grāmatvedi Latvijas Valsts kases Madonas (Biržu) nodaļā, pēc tam pārcelts uz Rūjienas nodaļu, kur 1921. gada 16. novembrī iecelts par nodaļas priekšnieka p. i. No 1922. gada 1. novembra – Latvijas Bankas Rūjienas nodaļas priekšnieka p. i., no 1923. gada 1. septembra – priekšnieks. Apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni (piektā šķira, 1933). Miršanas datus nav izdevies noskaidrot.

⁷³ Voldemāra Leimaņa personas lieta. Latvijas Bankas arhīvs, 2. l.p.; Latvijas Bankas arhīvs. Darbinieku dienesta gaitu reģistra grāmata, 363. l.p. o. p.–364. l.p.

GULBENES NODAĻA (1937–1940)

Latvijas Bankas Gulbenes nodaļa atradās Gulbenes Lauksaimniecības biedrības krājaizdevu sabiedrības ēkā Gulbenē, Rīgas ielā 53A (celta 1927. gadā, arhitekts Arnolds Maidelis). Pēc skaita tā bija Latvijas Bankas 24. nodaļa. Šajā ēkā atradās arī īres dzīvokļi, no kuriem vienā dzīvoja Gulbenes pilsētas vecākais Harijs Gavars. Ēkā atradās arī divi veikali. Gulbenes novada vēstures un mākslas muzejs, GVMM 3796. Fotogrāfs – nezināms

1937–1940:

ĀDOLFS LĀČIS, dzimis 1881. gada 4. janvārī Kuldīgas apriņķa Lutriņu pagasta Garšeļos.⁷⁴ 1897. gadā pēc Veczvārdes Ministrijas skolas beigšanas iestājies darbā Saldus mirtiesneša kancelejā, bet pēc gada sācis strādāt par rakstvedi pie zvērinātā advokāta Ungerna-Šternberga. 1900. gadā izturēja pārbaudījumu Venstpils pilsētas skolā, kas ļāva strādāt valsts dienestā, un sāka strādāt par ierēdni Kuldīgas rentejā (1900–1906), no kurienes tika pārcelts uz Krievijas Valsts bankas Liepājas nodaļu par kantoristu (1906–1910), bet pēc tam par kasiera palīgu uz Juzovkas nodaļu Jekaterinoslavas guberņā (1910–1915) un no 1915. gada – uz Jekaterinoslavas nodaļu, kur karjeras beigās vadījis nodaļas saimniecības daļu. 1922. gadā sācis strādāt Valsts krāj- un kredītbankā – no 1. marta bijis vecākais kasieris Liepājas nodaļā. 1937. gada 21. jūnijā iecelts par Latvijas Bankas Gulbenes nodaļas priekšnieku. Miris 1968. gada 27. maijā Rīgā.

AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

AVOTI

NEPUBLICĒTIE AVOTI

LATVIJAS NACIONĀLĀ ARHĪVA LATVIJAS VALSTS VĒSTURES ARHĪVS

6209. f. (Latvijas Banka), 1. apr., 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 10., 11., 13., 14., 16., 17., 18., 19., 21., 22., 23., 24., 25., 26., 27., 28., 29., 31., 32., 34., 35., 36., 37., 38., 39., 40., 41., 44., 47., 48., 50., 54., 55., 56., 58., 59., 60., 61., 62., 64., 66., 68., 69., 71., 74., 75., 157., 158., 159., 160., 161., 311. l.

4620. f. (Finanšu ministrijas Kredīta departaments),

2. apr., 602. l.

4. apr., 21., 41., 156. l.

5. apr., 370. l.

6824. f. (Finanšu ministrija),

1. apr., 12., 56., 193. l.

2. apr., 393., 397., 398. l.

3. apr., 184., 224., 248. l.

1307. f. (Valsts kanceleja), 1. apr., 982. l.

1975. f. (Biedrība “Jāņuguns loža”), 1. apr., 11. l.

2570. f. (Ārlietu ministrijas Administratīvais un līgumu departaments),

14. apr., 1431., 1540. l.

2575. f. (Latvijas diplomātiskās un konsulārās pārstāvniecības ārzemēs),

7. apr., 174., 111. l.

20. apr., 46. l.

293. f. (Latvijas sūtniecība Vašingtonā), 1. apr., 678. l.

295. f. (Latvijas sūtniecība Londonā), 1. apr., 530. l.

2996. f. (Rīgas prefektūras pasu lietu kolekcija),

2. apr., 4276., 4421., 5404., 44327., 29826. l.

3. apr., 1655., 3188. l.

7. apr., 3184., 35966. l.

9. apr., 17936. l.

10. apr., 7480., 55745. l.

15. apr., 18489., 25484. l.

17. apr., 40661., 60120. l.

20. apr., 14251., 24369. l.

21. apr., 11941. l.

3234. f. (Iekšlietu ministrijas Administratīvais departaments, ārzemju pases),

33. apr., 9300., 11004., 15474., 15520., 16305., 23331., 26039., 45480., 66945., 66977., 67079., 70395., 77955., 79371., 84209., 85033., 93437., 96459. l.

3273. f. (Rīgas Centrālcietums), 1. apr., 10300. l.

3710. f. (Partija “Demokrātiskais centrs”), 1. apr., 79. l.

5213. f. (Tautas labklājības ministrijas Sabiedriskās aizgādības departaments),

1. apr., 380., 725., 5098. l.

7175. f. (Rīgas Politehniskais institūts), 1. apr., 440., 1851., 1852. l.

7427. f. (Latvijas Universitāte), 1. apr., 936., 2197., 4009., 4104. l. 13. apr., 209. l.

3949. f. (Fricis Mendērs), 1. apr., 19. l.

LATVIJAS NACIONĀLĀ ARHĪVA LATVIJAS VALSTS ARHĪVS

1986. f. (Latvijas PSR Valsts drošības komitejas par sevišķi bīstamiem pret-valstiskiem noziegumiem apsūdzēto personu krimināllietas),

1. apr., 4426. l. (Visvaldis Oglevics), 45164. l. (Fricis Mendērs), 28968. l. (Pēteris Vimba).

2. apr., P-7476. l. (Krišs Vītols), P-9269. l. (Žanis Jirgens Šēnbergs), P-7668. l. (Kārlis Vanags), P-10977. l. (Jūlijs Ērglis), P-3679 l. (Kārlis Būmeisters), P-8746 l. (Ernests Birkhāns), P-5798 l. (Rūdolfs Lindiņš), P-10615 l. (Jezups Trasuns), P-7339 l. (Ādolfs Valters).

1987. f. (1941. gada 14. jūnijā no Latvijas izsūtīto iedzīvotāju personas lietas),

1. apr., 17636. l. (Tukums, Krišs Vītols), 14659. l. (Visvaldis Oglevics), 13362. l.

(Ernests Ozoliņš), 16355. l. (Kārlis Vanags), 21069. l. (Jānis Vesmanis), 17625. l.

(Edmunds Ziemelis), 17243. l. (Pēteris Vimba), 15020. l. (Ādolfs Valters), 16365. l.

(Jezups Trasuns), 17674. l. (Eduards Rozīte), 21124. l. (Antons Velkme), 20787. l.

(Markus Gailītis), 583-R l. (Pēteris Aronietis), 12988. l. (Kārlis Benze), 13123. l.

(Eduards Bisenieks), 17424. l. (Rūdolfs Lindiņš).

1894. f. (1949. gada 25. martā no Latvijas izsūtīto iedzīvotāju personas lietas),

1. apr., 11738. l. (Žanis Jirgens Šēnbergs).

LATVIJAS NACIONĀLĀ ARHĪVA LATVIJAS VALSTS KINOFOTOFONODOKUMENTU

ARHĪVS, 1. FONDS

MUZEJU KRĀJUMI

Rīgas vēstures un kuģniecības muzejs

Latvijas Nacionālais vēstures muzejs

Latvijas Kara muzejs

Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs

Kuldīgas novada muzejs

Alūksnes muzejs

Jēkabpils Vēstures muzejs

Madonas novadpētniecības un mākslas muzejs

Bauskas muzejs

Aizkraukles Vēstures un mākslas muzejs

Talsu novada muzejs

Tukuma muzejs

Gulbenes novada vēstures un mākslas muzejs

Jaunpiebalgas novadpētniecības muzejs

Rūjienas muzejs-izstāžu zāle

Latgales kultūrvēstures muzejs

Ventspils muzejs

Aizputes novadpētniecības muzejs

Cēsu Vēstures un mākslas muzejs

Valmieras muzejs

Ģ. Eliasa Jelgavas Vēstures un mākslas muzejs

Jaņa Rozentāla Saldus vēstures un mākslas muzejs

PRIVĀTPERSONU KRĀJUMI

Edmunda Vītola personiskais arhīvs

Gunta Libeka personiskais arhīvs

LATVIJAS BANKAS ARHĪVS

Darbinieku dienesta gaitu reģistra grāmata

Darbinieku personas lietas:

Adlers Jānis, Aļļe Andrejs, Apse Emīlis, Apsītis Paulis, Aronietis Pēteris, Baltais Ernests, Bandrevičs Vilis, Bezdelīga Jānis, Bērziņš Matīss, Birkhāns Ernests, Bisenieks Eduards, Bļodnieks Ādolfs, Broks Kārlis, Būmeisters Kārlis, Caunītis Mārtiņš, Celms Jūlijs, Cīrulis Kārlis, Dumpe Aleksandrs, Eihmanis Eduards, Eihvalds Alfons, Ērglis Jūlijs, Fogelmanis Žanis, Folkmanis Konstantīns, Frišmanis Ansis, Gailis Fricis, Gailītis Markus, Gābe Heinrihs, Grīnvalds Fricis, Grūbe Augusts, Jurjāns Pēteris, Kalnings Ringolds, Kambala Staņislavs, Kasparsons Kārlis, Klīve Ādolfs, Kuplis Pēteris, Kuraus Augusts, Kīsis Jūlijs, Lācis Ādolfs, Lecis Juris, Leimanis Voldemārs, Liezers Dāvis, Lindiņš Rūdolfs, Mendērs Fricis, Mežaraups Alberts, Millers Jānis, Neretnieks Ansis, Paune Oskars, Pinkovskis Kārlis, Plostiņš Pēteris, Priedītis Hermanis, Role Juris, Rozīte Eduards, Ruškevičs Jānis, Sieceniēks Pēteris, Sils Kārlis Eduards, Smilga Teodors, Stalbovs Jānis, Streļevičs Vincents, Šēnbergs Žanis Jirgens, Švēde Edgars Oskars, Trasuns Francis, Trasuns Jezups, Valters Ādolfs, Varenais Alfrēds, Vimba Pēteris, Vītols Augusts, Zēbergs Jānis, Ziemelis Edmunds.

PUBLICĒTIE AVOTI

DOKUMENTI

Emisijas bankas statūtu projekts. *Ekonomists*, Nr. 12, 1921, 15. jūn., 481.–485. lpp. Kārklīņš, H. (sast.). *Latvijas Republikas II Saeimas ārkārtējā un IV sesija, 1926. gads*. Rīga : Latvijas Republikas Saeima, 1926.

Kārklīņš, H. (sast.). *Latvijas Republikas II Saeimas stenogrammas. V sesija*. Rīga : Latvijas Republikas Saeima, 1927.

Latvijas Banka. *Gada pārskats*, 1923.–1939. g. Rīga : Latvijas Banka, [1924–1940].

Latvijas Bankas statūti. *Ekonomists*, Nr. 17/18, 1922, 1./15. sept., 403.–405. lpp.

Latvijas Bankas statūti. *Ekonomists*, Nr. 12, 1923, 15. jūn., 472.–475. lpp.

Parlamentāriskās izmeklēšanas komisijas akc. sab. “Rīgas Uniona banka” un “Lats” lietā Ziņojums. [Rīga] : 1930.

Proposed Statutes of “The Latvia Bank”. *The Latvian Economist*, No. 7 (July),1921, pp. 161–165.

Proposed Statutes of “The Latvia Bank”. *The Latvian Economist*, No. 2 (February),

1922, pp. 32–36.

Sieviešu palīdzības korpusa pusgada darbības pārskats no 1. oktobra 1919. g. līdz

1. aprīlim 1920. g. Rīga : [b. i.], 1920.

Statutes of the Bank of Latvia. *The Latvian Economist*, No. 10 (October), 1922,

pp. 197–200.

LITERATŪRA

Kārklīņš, Aleksandrs. *Mūsu naudas reforma*. Rīga : Ekonomists, 1927.

Latvijas Banka, 1922–1927. [Rīga] : [b. i.], [1927.]

Latvijas Bankas darbība 10 gadu laikā, 1922–1932. [Rīga] : Valstspapīru spiestuve, 1933.

A. Klīves iecelšanas atskaņas. *Jaunākās Ziņas*, Nr. 266, 1931, 26. nov., 7. lpp.

Apstiprināts līgums, ko Latvijas Kredītbanka noslēgusi ar Utagu. *Jaunākās Ziņas*, Nr. 37, 1940, 15. febr., 2. lpp.

Balodis, Kārlis. Vai Latvija, valsts banku dibinot, nepaliek bez līdzekļiem? *Jaunākās Ziņas*, Nr. 245, 1922, 30. okt., 1.–2. lpp.

Berģis, Pēteris. Kāpēc tāda steiga? *Jaunākās Ziņas*, Nr. 215, 1922, 25. sept., 1. lpp.

Berģis, Pēteris. Valsts bankas projekts. *Jaunākās Ziņas*, Nr. 208, 1922, 16. sept., 1.–3. lpp.

Bērzonis, I. Neapdomīgais "latvju uzņēmējs". *Ir Nauda*. 2017, febr./marts, 80.–81. lpp.

Bļodnieks, Ādolfs. Latvijas Banka. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 61, 1919, 14. nov., 3. lpp.

Bļodnieks, Ādolfs. Latvijas Banka kā emisijas iestāde. *Latvijas Sargs*, Nr. 191, 1919, 16. nov., 2. lpp.

Bļodnieks, Ādolfs. Latvijas nacionālā banka. *Latvijas Sargs*, Nr. 224, 1919, 24. dec., 1. lpp.

Cielēns, Felikss. Kārļa Ulmaņa valdība un viņas atbalstītāji. *Sociāldemokrāts*, Nr. 291, 1925, 25. dec., 2. lpp.

Dunsdorfs, Edgars. Latvijas Universitātes Tautsaimniecības nodaļa. *Universitas*, Nr. 26, 1970, 16.–20. lpp.

"Economists" par Ring. Kalningu un Izidoru Fridmani. *Latvijas Sargs*, Nr. 278, 1926, 9. dec., 1. lpp.

Eksplodējušas divas smirdošas bumbas zemsaviešu lēģerī. *Sociāldemokrāts*, Nr. 36, 1930, 13. febr., 1. lpp.

Finanču ministrs Latvijas kredītbankā un tirdzniecības-rūpniecības kamerā. *Rīts*, Nr. 242, 1935, 3. sept., 7. lpp.

Finansu ministrija (1918.–1923.). *Valdības Vēstnesis*, Nr. 256, 1923, 17. nov., 15.–16. lpp.

Finansu ministrs A. Valdmanis ierodas Latvijas Bankā. *Jaunākās Ziņas*, Nr. 149, 1938, 7. jūl., 3. lpp.

Finansu ministrs R. Kalnings. *Strādnieku Avīze*, Nr. 130, 1922, 14. jūn., 1. lpp.

Gruzna, Pāvils. Latvijas Bankas direktors A. Varenais. *Rīgas Ziņas*, Nr. 147, 1925, 8. jūl., 1 lpp.

Ievērojami ziedojumi aviācijai. *Spārnotā Latvija*, Nr. 12, 1935, 322. lpp.

Igaunijas Bankas gada sapulce. *Kurzemes Vārds*, Nr. 62, 1933, 17. marts, 2. lpp.

Igauņu finansu politika. *Jaunais Zemgaliētis*, Nr. 222, 1929, 1. okt., 1. lpp.

Jaunā kredītpolitika. Saruna ar Latvijas Bankas padomes priekšsēdētāju b. J. Celmu. *Sociāldemokrāts*, Nr. 27, 1928, 3. febr., 1. lpp.

Jauni atklājumi par Ring. Kalninga un Izidora Fridmana finansu politiku. *Latvijas Sargs*, Nr. 250, 1926, 5. nov., 1. lpp.

Jurevics, Jēkabs. Akciju bankas 1924. gadā. *Economists*, Nr. 19, 1925, 1. okt., 921.–931. lpp.

Kacens, Aleksandrs. Igaunijas Bankas jaunie statūti. *Economists*, Nr. 19, 1927, 1. okt., 678.–680. lpp.

Kacens, Konrāds. Igaunijas saimniecības apstākļu izveidošanās pēc atteikšanās no zelta standarta. *Economists*, Nr. 22, 1933, 30. nov., 815.–817. lpp.

Kacens, Konrāds. Mūsu tautsaimnieciskā literatūra. *Economists*, Nr. 6, 1930, 15. marts, 237.–238. lpp.

Kaija, Ivande. Latvju sieviešu zelta fonda. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 112, 1920, 19. maijs, 3. lpp.

Kaija, Ivande. Sieviešu palīdzības korpusa "Sieviešu Zelta Fonds". *Latvijas Sargs*, 1919, Nr 186, 11. nov., 2. lpp.

Kalnozols, Pauls. Igaunijas valsts bankas desmit gadu darbība. *Economists*, Nr. 13/14, 1929, 1./15. jūl., 560.–565. lpp.

Kara aviācijas fonda darba lielle panākumi. *Latvijas Kareivis*, Nr. 62, 1936, 15. marts, 1. lpp.

Kas ieiet Saimnieciskā padomē. *Latvijas Kareivis*, Nr. 187, 1925, 22. aug., 1. lpp.

Kā darbosies Valsts saimnieciskā padome. *Jaunākās Ziņas*, Nr. 9, 1938, 13. janv., 2. lpp.

Kā radās mūsu Zelta fonds? *Pēdējā Brīdī*, Nr. 222, 1931, 2. okt., 5. lpp.

Kārkliņš Aleksandrs. Emisijas banka. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 192, 1922, 29. aug., 1. lpp.

Kārkliņš, Aleksandrs. Latvijas Banka. *Economists*, Nr. 12, 1923, 15. jūn., 457.–462. lpp.

Kārkliņš, Aleksandrs. Latvijas Banka. *Economists*, Nr. 9, 1924, 1. maijs, 473.–479. lpp.; Nr. 10, 1924, 15. maijs, 551.–556. lpp.

Ķīnas latviešu ziedojums Zelta fondam. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 2, 1921, 4. janv., 1. lpp.

Latvijas Banka. *Economists*, Nr. 17/18, 1922, 1./15. sept., 401.–405. lpp.

Latvijas Banka. *Latvijas Kareivis*, Nr. 73, 1922, 30. marts, 1.–2. lpp.

Latvijas Banka. *Latvis*, Nr. 366, 1922, 24. nov., 1. lpp.

Latvijas Banka. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 53, 1920, 5. marts, 2. lpp.

Latvijas Banka nodod savu lielo ziedojumu. *Kurzemes Vārds*, Nr. 52, 1937, 5. marts, 1. lpp.

Latvijas Bankas bagātīgie ziedojumi. *Kurzemes Vārds*, Nr. 42, 1937, 21. febr., 3. lpp.

Latvijas Bankas direktora saruna ar preses priekšstāvjiem. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 242, 1923, 28. okt., 6. lpp.

Latvijas Bankas lielais ziedojums. *Rīts*, Nr. 133, 1937, 15. maijs, 6. lpp.

Latvijas emisijas banka. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 129, 1920, 16. dec., 1. lpp.

Latvijas saimnieciskais stāvoklis. *Latvijas Tirgotājs*, Nr. 2, 1926, febr., 1.–8. lpp.

Latvijas Satversmes sapulce. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 57, 1921, 12. marts, 1. lpp.

Latvijas Zelta fonds. *Arājs*, Nr. 6, 1920, 19. marts, 4. lpp.

Latvijas Zelta fonds. *Jaunākās Ziņas*, Nr. 58, 1921, 12. marts, 3. lpp.

Lieli ziedojumi valstiskiem mērķiem. *Brīvā Zeme*, Nr. 133, 1938, 16. jūn., 3. lpp.

Liels ziedojums aizsargiem. *Latvijas Kareivis*, Nr. 116, 1940, 26. maijs, 1. lpp.

Menders, Fricis. Par Latvijas Bankas darbību. *Sociāldemokrāts*, 1926, 22. okt., 1. lpp.

Menders, Fricis. Pāris vārdu par lauksaimniecības kredītiem. *Sociāldemokrāts*, Nr. 36, 1925, 14. febr., 1.–2. lpp.

Ministru kabineta sēde 1922. g. 2. novembrī. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 248, 1922, 3. nov., 3. lpp.

Muške, Dāvids. Latvijas Banka. *Latvis*, Nr. 323, 1922, 3. okt., 5. lpp.

"Nabas saite" darbojas atkal. *Sociāldemokrāts*, Nr. 10, 1930, 14. janv., 1. lpp.

Nākošo ministru biogrāfijas. *Latvis*, Nr. 405, 1923, 14. janv., 1. lpp.

Papildinājums Kredītlikumā. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 207, 1939, 13. sept., 1. lpp.

Par kreisās valdības programmu. *Sociāldemokrāts*, Nr. 275, 1925, 6. dec., 1. lpp.

Par Latvijas Bankas direkciju. *Latvis*, Nr. 354, 1922, 9. nov., 1. lpp.

Par Latvijas Bankas galveno direktoru. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 177, 1923, 14. aug., 1. lpp.

Par Latvijas Banku. *Jaunākās Ziņas*, Nr. 260, 1922, 17. nov., 2. lpp.

Politiskais stāvoklis un partijas turpmākie uzdevumi. *Sociāldemokrāts*, Nr. 72, 1926, 30. marts, 1. lpp.

Purmals, P. Mūsu naudas reforma. *Economists*, Nr. 4, 1925, 15. febr., 157.–166. lpp.

Reforme Bancaire et monétaire en Estonie. *Economists*, Nr. 12/13, 1927, 1. jūl., 504. lpp.

Reorganizētās saimnieciskās padomes pirmā sēde. *Latvis*, Nr. 2339, 1929, 9. aug., 4. lpp.

Rēpss, K. Par nacionālas emisijas bankas atvēršanu. *Baltijas Vēstnesis*, Nr. 172, 1919, 17. dec., 2. lpp.

Saimnieciskā padome par delegācijas sūtīšanu uz Krieviju. *Latvijas Kareivis*, Nr. 214, 1925, 23. sept., 4. lpp.

Saimnieciskās padomes sēde. *Latvijas Kareivis*, Nr. 201, 1925, 8. sept., 1. lpp.

Sanāks valsts saimnieciskā padome. *Tēvijas Sargs*, Nr. 52, 1937, 24. dec., 6. lpp.

Satversmes sapulce, sēde 22. novembrī. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 265, 1921, 23. nov., 1. lpp.

Smiltens, A. Centrālā banka. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 243, 27. okt., 1922, 1.–2. lpp.

Somijas banka. *Economists*, Nr. 21, 1923, 1. nov., 817.–819. lpp.

Starptautiskais naudas tirgus. *Economists*, Nr. 2, 1929, 15. janv., 59. lpp.

Stiebriņš, Arturs. Latvijas Banka. *Latvis*, Nr. 534, 1923, 3. jūl., 1.–2. lpp.

Tartis [Sanders, V.] Latvijas Banka. *Latvijas Sargs*, Nr. 218, 1922, 28. sept., 1. lpp.

Valdess, Rihards. Finansists. *Ilustrēts Žurnāls*, Nr. 9, 1922, 10. lpp.

Valdības darbība. *Economists*, Nr. 3, 1920, 15. apr., 94.–96. lpp.

Valsts Banka. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 187, 1922, 23. aug., 1. lpp.

Valsts Krāj- un Kredītbanka (bij. Valsts krājcase). *Economists*, Nr. 24, 1921, 15. dec., 886.–888. lpp.

Valsts un Ministru prezidentam Dr. Kārlim Ulmanim. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 20, 1939, 25. janv., 1. lpp.

Valsts zelta fondam. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 30, 1920, 6. febr., 2. lpp.

Valsts zelta fonds. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 131, 1921, 14. jūn., 1. lpp.

Vērotājs. Izidors Fridmans. *Latvijas Sargs*, Nr. 37, 1933, 11. sept., 3. lpp.

Viljamsons atstāj Igauniju. *Latvis*, Nr. 2649, 1930, 24. aug., 3. lpp.

Zalts, Alberts. Kameron un valsts saimnieciskā padome. *Latvijas Kareivis*, Nr. 297, 1938, 31. dec., 2. lpp.

Zelta iepirkšana valsts zelta fondam brīvā tirgū. *Latvijas Sargs*, Nr. 84, 1921, 16. apr., 1. lpp.

Ziedojumi Brīvības piemineklim. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 98, 1930, 3. maijs, 1. lpp.

Žurnālisti pie Ministru prezidenta. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 92, 1924, 24. apr., 3. lpp.

LITERATŪRA

UZZIŅU LITERATŪRA

Adelheim, Georg. *Baltische Totenschau, 1939–1947*. Göttingen, 1947.

Album academicum des Polytechnikums zu Riga, 1862–1912. Riga : Verlag Jonck & Poliewsky, 1912.

Batare, Ingrīda (sast.). *Latvijas Banka, 1922–1940* : bibliogrāfiskais rādītājs. Rīga : Latvijas Nacionālā bibliotēka : Latvijas Banka, 1999.

Cakuls, Jānis. *Latvijas Romas katoļu priesteri, 1918–1995* : uzziņas. Rīga : Rīgas Metropolijas kūrija, 1996.

Graudīņš, Kārlis (sast.). *Selonijas albums, 1880–1905*. [Jelgava] : [G. Landsbergs], [1905]. *Izceļojušo vācu tautības pilsoņu saraksts*. Rīga : Iekšlietu ministrijas Administratīvais departaments, 1940.

Jēkabsons, Ēriks, Ščerbinskis, Valters. *Latgaliešu politiķi un politiskās partijas neatkarīgajā Latvijā*. Rīga : Jumava, 2006.

Jēkabsons, Ēriks, Ščerbinskis, Valters (sast.). *Latvijas advokatūra. Zvērināti advokāti un zvērinātu advokātu palīgi biogrāfijās, 1919–1945* : biogrāfiskā vārdnīca. Rīga : Latvijas Valsts vēstures arhivs, 2007.

Jēkabsons, Ēriks, Ščerbinskis, Valters (sast.). *Latvijas ārlietu dienesta darbinieki, 1918–1991* : biogrāfiska vārdnīca. Rīga : Zinātne, 2003.

Jēkabsons, Ēriks, Ščerbinskis, Valters (sast.). *Latvijas armijas augstākie virsnieki, 1918–1940* : biogrāfiska vārdnīca. Rīga : Nordik, 1998.

Kroders, Pauls (red.). *Latvijas darbinieku galerija, 1918–1928*. Rīga : Grāmatu Draugs, 1929.

Latvijas rūpniecību vadonis, 1924 = Lettlands Industrie-Führer. [Rīga] : [Diskus], [1924].

Latvijas Universitāte divdesmit gados, 1919–1939 : 2. daļa. Mācības spēku biogrāfijas un bibliogrāfija. Rīga : Latvijas Universitāte, 1939.

Lerhis, Ainārs (sast.). *Akadēmiskā vienība "Austrums" 125 gados (1883–2008)*. Rīga : N. I. M. S., 2011.

Maniks, Uldis (red.). *Album Patrum. Studentu korporācija "Patria", 1926.–2006*. Rīga : Studentu korporācija "Patria", 2006.

Pētersone, Inta (atb. red.). *Latvijas Brīvības cīņas, 1918–1920* : enciklopēdija. Rīga : Preses Nams, 1999.

Ramans, Aivars Uldis, Slaidiņš, Raimonds. *Korporācija Talavija 1900–1925–1965–2000*. Rīga : Elpa, 2000.

Raudseps, Aleksandrs (priekšv.). *Talavija, 1900–1925*. Rīga : Valters un Rapa, 1928.

Rīgas Politehnikums, 1862–1919 : Album Academicum (1912.–1919. g.). Rīga : LU Studentu grāmatnīca, 1938.

Šmits, Pēteris (virsred.). *Latvijas vadošie darbinieki*. Rīga : Latvju kultūrvēsturiskā apgāde, 1935.

Tooms, Viljars. *Vidusvidzemnieku biogrāfiskā vārdnīca*. Cēsis : Kultūras biedrība Harmonija, 2003.

Treijs, Rihards. *Latvijas valsts un tās vīri*. Rīga : Latvijas Vēstnesis, 1998.

Unāms, Žanis (red.). *Es viņu pazīstu* : latviešu biogrāfiskā vārdnīca. 2. papild. izd. [Grand Haven] : Raven Printing, 1975.

Zariņa, Vanda. *Rīgas domnieki laikmeta likločos*. Rīga : Madris, 2019.

ATMIŅAS

Benze, Jānis. *Elles pievārtē. Sibīrijas trimdā, 1941–1956*. Rīga : Grāmatvedis SIA, 1999.

Blodnieks, Adolfs. *The Undefeated Nation*. New York : Robert Speller & Sons, 1964.

Cielēns, Fēlikss. *Laikmetu maiņā* : atmiņas un atziņas. 1. grāmata. *No bezvēstures tautas līdz pilntiesīgai nācijai*. Rīga : Memento, 1997.

Cielēns, Fēlikss. *Laikmetu maiņā* : atmiņas un atziņas. 3. grāmata. *Latvijas neatkarīgās demokrātiskās republikas lielais laiks*. Stokholma : Memento, 1998.

Cielēns, Fēlikss. *Laikmetu maiņā* : atmiņas un atziņas. 4. grāmata. *Latvijas neatkarīgās demokrātiskās republikas uzplaukums un noriets*. Stokholma : Memento, 1999.

Klīve, Ādolfs. *Latvijas neatkarības gadi* : Latvijas politiskā veidošanās un augšana. [Bruklina] : Grāmatu Draugs, 1976.

Krūmiņš, Gatis (red.). *Deviņu vīru spēks* : stāsti par deviņiem Ministru prezidentiem 1918–1940. Rīga : Valsts kanceleja, 50.–55. lpp.

Liepiņš, Oļģerts. *Tālos atspulgos* : mana mūža atmiņas. Toronto : Daugavas Vanagu Kanādas valde, 1982.

Ūdre, Aurora (zin. red.). *Kāda cilvēka dzīve* : Klāva Lorenca atmiņas. Rīga : Zelta Grauds, 2005.

ZINĀTNISKĀ LITERATŪRA

Aizsilnieks, Arnolds. *Latvijas saimniecības vēsture, 1914–1945*. Stokholma : Daugava, 1968.

Akmens, Jānis. Jānis Bisenieks. **No**: Dauge, Aleksandrs (red.). *Lielas personības* : izgudrotāji un organizētāji. Rīga : Valters un Rapa, 1937, 314.–335. lpp.

Bleiere, Daina, Butulis, Ilgvars, Feldmanis, Inesis, Stranga, Aivars, Zunda, Antonijs. *Latvijas vēsture, 20. gadsimts*. Rīga : Jumava, 2005, 443 lpp.

Bøhn, Harald, Eitrheim, Øyvind, Qvigstad, Jan Fredrik. *Norges Bank, 1816–2016* : En historie i bilder = A pictorial history. Bergen : Fagbokforlaget, 2016.

Buyst, Erik, Maes, Ivo, Plum, Walter, Danneel, Marianne. *The Bank, the franc and the euro* : A History of the National Bank of Belgium. Tielt : Lannoo Publishers, 2005.

Dunsdorfs, Edgars. *Kārļa Ulmaņa dzīve. Ceļinieks. Poliitiķis. Diktators. Moceklis*. Rīga : Zinātne : Lana, 1992, 459. lpp.

Dunsdorfs, Edgars (galv. red.). *Tautsaimniecības vārdnīca*. 1.–4. d. Rīga : Saimniecības literatūras apgāds, 1943–1944.

Grennes, Thomas. Inflation and monetary policy during two periods of Lithuanian independence. *Journal of Baltic Studies*, 1996, vol. 27(2), pp. 133–142.

Grennes, Thomas. The development of banking and financial markets in independent Lithuania. *Journal of Baltic Studies*, 2000, vol. 31(2), pp. 172–192.

Hanovs, Deniss, Tēraudkalns, Valdis. *Laiks, telpa, vadonis* : Autoritārisma kultūra Latvijā, 1934–1940. Rīga : Zinātne, 2012, 326 lpp.

Hanovs, Deniss, Tēraudkalns, Valdis. *Laiks, telpa, vadonis* : Autoritārisma kultūra Latvijā, 1934–1940. Rīga : Zinātne, 2012, 326 lpp.

History of Eesti Pank [tiešsaiste]. [skatīts 2022. g. 14. martā]. Pieejams: <https://www.eestipank.ee/en/museum/history-eesti-pank>

Jobst, Clemens, Kernbauer, Hans. *The Quest for stable money* : Central banking in Austria, 1816–2016. Chicago : The University of Chicago Press, 2016.

Kaminskis, Jānis. Finanšu saimniecība 1939. gadā. *Economists*, Nr. 1, 1940, 1. janv., 1.–3. lpp.

Karnups, Viesturs. Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma valdīšanas laiks (1934–1940). No: Krūmiņš, Gatis (sast.). *Latvijas tautsaimniecības vēsture*. Rīga : Jumava, 2017, 134.–162. lpp.

Karnups, Viesturs. Latvijas tautsaimniecības un finanšu norises (1920–1940). **No**: *Latvijas Bankai XC*. Rīga : Latvijas Banka, 2012, 32.–35. lpp.

Karnups, Viesturs. Neatkarīgas valsts tautsaimniecības nostiprināšanās posms (1920–1933). **No**: Krūmiņš, Gatis (sast.). *Latvijas tautsaimniecības vēsture*. Rīga : Jumava, 102.–133. lpp.

Krastiņš, Edmunds. *Latvijas rūpniecība XIX–XXI gadsimtā* : vēsturiski ekonomiska apcere. Rīga : Jumava, 2018, 116.–117. lpp.

Krūmiņš, Gotards. *Agronoms Jānis Bisenieks* : īss dzīves apraksts un biogrāfiski materiāli. Rīga : Latviešu lauksaimnieku ekonomiskā sabiedrība, 1924.

Kuusterä, Antti, Tarkka, Juha. *Bank of Finland 200 Years. Imperial cashier to Central bank*. [Vol.] 1. Helsinki : Otava Publishing Company Ltd, 2011.

Lipša, Ineta. Ulmaņa mīlestības pinekļos. *Rīgas Laiks*, 2012, maijs, 36.–45. lpp.

Norkus, Zenonas. First calculations of the total output of Latvia and Lithuania in the 1920s: a comparison. *Journal of Baltic Studies*, 2018, vol. 49(2), pp. 241–261.

Norkus, Zenonas. The economic output growth of Baltic countries in 1913–1938: a quantitative cross-country comparison. *Journal of Baltic Studies*, 2019, vol. 50 (2), pp. 183–203.

Pēc trīs mirkļiem 100 gadi : Latvijas Universitātes personības Bibliotēkai. Edmunds Ziemelis (1880–1970) [tiešsaiste]. [2016]. [skatīts 2018. g. 30. janv.]. Pieejams: <https://www.3mirkli.lu.lv/edmunds-ziemelis/>

Pumpuriņš, Tālis Vigo, Cīrulis, Imants, Ķikuts, Toms. *Latvijas valsts dibinātāji*. Rīga : Latvijas Nacionālais vēstures muzejs, 2018.

Puriņš, Āris. Latvijas Banka (1922–1940). **No**: *Latvijas Bankai XC*. Rīga : Latvijas Banka, 2012, 43.–84. lpp.

Runce Inese. Francis Trasuns – garīdznieks un publicists. *Akadēmiskā Dzīve*, Nr. 51, 2014/2015, 114.–119. lpp.

Silārs, Ivars (zin. red.). Fricis Mendērs. Krievu imperiālisms un latviešu tauta (20. gs. 50.–60. gadi). Priekšvārds. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, Nr. 1, 2012, 135.–152. lpp.

Smiltneiece, Evija (sast.). *Ogres novada personības*. Rīga : Jumava, 2020.

Stranga, Aivars. *Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma saimnieciskā politika, 1934–1940*. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2017.

Stranga, Aivars. *Kārļa Ulmaņa autoritārā režīma saimnieciskā politika, 1934–1940*. 2. papild. izd. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2020.

Stranga, Aivars. *Latvijas ārējie ekonomiskie sakari, 1919.–1940. gads* : attiecības ar lielvalstīm (saimnieciskie, politiskie, diplomātiskie aspekti) = The foreign economic relations of Latvia, 1919–1940 : relations with the great powers (economic, political and diplomatic aspects). [Rīga] : LU Akadēmiskais apgāds, 2015. 439 lpp.

Stranga, Aivars. *Latvijas–Padomju Krievijas miera līgums 1920. gada 11. augustā*. Rīga : Fonds Latvijas Vēsture, 2000.

Strods, Heinrihs, Točs, Sandris, Karulis, Konstantīns, Klīve, Visvaldis, Zunda, Antonijs. *Latvijas Zemnieku savienības vēsture* : izcelsme, attīstība, mūsdienas. Rīga : Preses nams, 1995.

Terleckas, Vladas. *Lietuvos bankininkystės istorija, 1918–1941*. Vilnius : Lietuvos bankas, 2000.

Terleckas, Vladas, Cepiene, Irene, Jasiene, Meilute. The history of Lithuanian gold reserve 1920–1949. *Bulletin : Newsletter from the EABH*, No. 2, 2004, pp. 32–36.

Tomaševskis, Jānis. *Neatkarības čuksti* : Latviešu pagaidu nacionālās padomes vēsture. Rīga : Jumava, 2017.

Valsts kasei - 102, 4. lpp. [tiešsaiste], [2020]. [skatīts 2022. g. 14. martā]. Pieejams: https://kase.gov.lv/sites/default/files/2021-08/VK_vesture_2020.pdf

Vanaga, Anita. Nams pāri ielai. **No**: Vējš, Vilnis (red.). *Koka māja* = Wooden house : Lāčplēša ielā 55. Rīga : Latvia Nostra, 2014, 79.–105. lpp.

Wezel, Katja. Transcending boundaries: Riga's Baltic German entrepreneurs in an era of nationalism, revolution, and war. *Journal of Baltic Studies*, vol. 48, No. 1, 2017, pp. 39–54.

Zeile, Pēteris. Francis Trasuns – politiķis un valstsvīrs. **No**: Trasuns, Francis. *Dzīve un darbi*. 3. sēj. Rēzekne : Latgales kultūras centra izdevniecība, 1998, 5.–41. lpp.

Zelmenis, Gints. Kārļa Ulmaņa ieceres un realitāte valsts veidošanā 1934.–1940. gadā. **No**: Zellis, Kaspars (sast.). *Mīti Latvijas vēsturē*. Rīga : LU žurnāla "Latvijas Vēsture" fonds, 2006, 73.–79. lpp.

Zigmunde, Alīda. Inženieris Edmunds Ziemelis – valstij un zinātnei. **No**: *Laikmets un personība* : rakstu krājums. 10. laid. Rīga : RaKa, 2009, 46.–65. lpp.

Маркон, И. *Народное хозяйство и финансы Латвии*. Рига : типография акц. о-ва «РИТИ», 1930.

ANNOTATION

This publication is dedicated to the institutional history of the Bank of Latvia and focuses on the work of its Council and Board. The study consists of two parts that vary in terms of their approach to research. Part I employs a chronological approach and delves into the establishment and operation of the institution. The approach of Part II is people-centred, bringing to light the institutional history of the Bank of Latvia in the context of individuals that made this history possible.

Part I of the publication has four chapters. Chapter 1 analyses the prehistory leading to the establishment of the Bank of Latvia, namely, the path that started in 1920 with the idea of a national bank of issue that would operate as a private bank and have the right of issue. The path continued with the search for foreign capital with the assistance of Latvian diplomats, finally resulting in a decision to create a fully state-funded bank in 1922. The chapter analyses the active engagement of civil society in nominating candidates for the Council and the Board of the Bank of Latvia. Chapter 2 looks at the Bank of Latvia in the context of the Baltic region demonstrating the common and the different in the structural design of Estonian, Lithuanian and Finnish central banks. Chapter 3 provides information on the efforts made by the Bank of Latvia in formulating the national economic policy at the Saeima (the Parliament), the Financial Council, the National Economic Council and in cooperation with the Credit Bank of Latvia in the context of parliamentary democracy and authoritarian regime. The chapter analyses the influence of the Ministry of Finance on the Council of the Bank of Latvia and outlines the position of the Council members concerning the stability of the national currency. Chapter 4 deals with the work of the Council of the Bank of Latvia. It explains the responsibilities of the Bank's directors, analyses the decision on credit restrictions taken in 1931 during the economic crisis in light of the Bank's principle of ensuring trust in the Bank and acts as the national currency. The chapter discusses the external communication principles of the Board, examines the manifestations of the authoritarian ideology in the Board of the Bank of Latvia, provides an insight into the contribution of the Bank to the economic and statistical development.

Part II of this publication employs a person-centred approach to look into the institutional history of the Bank of Latvia. Chapter 1 explains changes in the composition of the Council and the Board of the Bank of Latvia from its establishment in 1922 until sovietisation in 1940. This publication offers 14 detailed biographical stories about the chairmen and deputy chairmen of the Council of the Bank of Latvia, the Bank's senior directors and directors, as well as 28 biographies of its Council members. Chapter 2 focuses on employees working in areas other than Riga, and the regional network of the Bank's offices by offering 46 biographical entries on 24 heads of these offices.

SUMMARY

ESTABLISHMENT OF THE BANK OF LATVIA (1918-1922)

The idea to establish a Latvian bank of issue underwent dramatic changes from 1919 to 1922: initially, the Cabinet of Ministers planned to establish a private bank of issue. Its representatives engaged in negotiations on an English-Latvian Bank with the Fortington Group (Harold H. Fortington) that was related to the National Metal and Chemical Bank in England. Later, the National Financial Council discussed the creation of a Latvian-Finnish Bank and even the Baltic Bank of issue. However, the attempts to attract trustworthy foreign partners to the project failed. There were plenty of those willing, but their profit appetite was greater than the profits offered by the national financial policy makers. At the end of 1920, it became clear that cooperation with the British financiers would be impossible, and potential partners from other countries exited the negotiations in 1921. Several drafts of the Statute of the Bank of Latvia highlight the process towards the establishment of a state-financed bank. They were drawn up, amended and fine-tuned according to the ongoing negotiations between the Minister of Finance, Latvian diplomats and foreign financiers. The idea to establish the Bank of Latvia first appeared in the printed media as early as in 1919. However, due to the Latvian Independence War, the first public explanation on the establishment of a bank of issue was published on 1 March 1920. However, this new bank had three different baseline options dated June 1921, February 1922 and 14 March respectively. To evaluate the Statute, Ringolds Kalnings, the Minister of Finance, invited foreign experts Sir Ernest Harvey from Allen, Harvey & Ross and Henry Strakosh from the Financial Committee of the League of Nations.

In two years, policy makers had moved from the idea of a private bank of issue to the establishment of a state-owned bank of issue. The institutional development of the bank was equally progressive. The first step in this direction was the 18 December 1918 decision of the Provisional Government on the establishment of the Treasury that would operate under the auspices of the Ministry of Finance. The decision to establish the Latvian State Savings Bank was made by the government on 1 April 1919. The newly created structure started operating in July and August, when offices of the Savings Bank were opened at the premises of several Treasury divisions in various towns of Latvia. One of the vital objectives of the State Savings Bank was to win back the public confidence and facilitate deposits.

On 30 June 1921, the offices of the State Savings Bank were granted the right to perform banking operations, but on 18 August the State Savings Bank was transformed into the State Savings and Credit Bank. As of 27 August 1921, Alfrēds Varenais, the Acting Head of the State Savings Bank, and Izidors Frīdmanis, the Temporary Senior Special Task Officer of the Credit Department and Adviser to the Finance Minister Kalnings, were appointed to act as directors of the State Savings and Credit Bank. During its meeting of 22 November 1921, the Constitutional Assembly made a decision to task the government with drafting a law on the state bank in six weeks and asked it to resolve the issue of merging the Treasury and the state bank. The government decided to merge the Treasury and the State Savings and Credit Bank. As of 23 February 1922, the State Savings and Credit Bank also acted as the Treasury, but as of 1 April, the Treasury Department was incorporated into this bank. Kārlis Vanags, the Director of the Treasury Department, became the appointed Di-

rector of the State Savings and Credit Bank as of 15 February 1922. Thus, Alfrēds Varenais and Kārlis Vanags, who both had held top positions at the Treasury and the State Savings Bank (later the State Savings and Credit Bank), became the appointed directors of the Bank of Latvia.

At the Board meeting of the State Savings and Credit Bank that was held on 1 April 1922, Directors Varenais, Frīdmanis and Vanags decided to re-hire at the State Savings and Credit Bank the officials and technical staff of 22 provincial offices of the Treasury Department and the Treasury that stopped operating on the same day.

On 26 October 1922, the Cabinet of Ministers adopted regulations on the liquidation of the State Savings and Credit Bank. Alfrēds Riekstiņš, the Manager of the Ministry of Finance, approved regulations on launching the operations of the Bank of Latvia. On 30 October, representatives of the State Savings and Credit Bank handed over all assets of the State Savings and Credit Bank to Vanags and Varenais, the Directors of the Bank of Latvia. On 28 October 1922, the last Board meeting of the State Savings and Credit Bank took place, and the next page of its minutes log already contains the minutes of the first meeting of the Board of the Bank of Latvia dated 2 November 1922.

The civil society of Latvia actively engaged in nominating candidates for the Council and the Board of the Bank of Latvia. Political parties (the Democratic Centre and the Christian National Union) and at least six influential professional organisations (the Council of the Latvian Cooperative Congress, Riga Traders' Association, Latvian Traders' Union, Latvian Agricultural Economic Society, Latvian Agricultural Central Association, Mutual Credit Association of Riga Central Agricultural Association) rushed to propose candidates by writing letters to the Cabinet of Ministers. Although the press did not vet the professional qualities of the Council and Board candidates, these letters suggest that the professional community discussed the candidates and lobbied its decisions with the government in a targeted manner.

The Bank of Latvia was administered by its Council and Board appointed by the Cabinet of Ministers that relied on the nominees of the Minister of Finance. However, the Council could propose candidates to the Minister of Finance. The Council was independent in its decision-making, but the Minister of Finance could veto a Council decision within three days of its adoption date. A representative of the Ministry of Finance and the Board Director in Chief of the Bank of Latvia were active in the Council. Council members were appointed for three years and could not be dismissed prematurely. This provision aimed to ensure that the bank could not be influenced by the political establishment. At the same time, the Cabinet of Ministers could replace the Board, composed of five directors, at any time on a recommendation of the Minister of Finance.

On 19 October 1922, the Cabinet of Ministers appointed the Council of the Bank of Latvia as recommended by the Acting Minister of Finance Riekstiņš in a belief that a state bank has to be guided only by the national economic interests and has to abstain from any engagement in active politics in carrying out its tasks. The Council of the Bank consisted of Ringolds Kalnings, the Chairman; Ādolfs Klīve, his Deputy, and seven members: Pēteris Sieceniēks, Jānis Vesmanis, Jānis Zēbergs, Jānis Biseniēks (after his death on 3 February 1923 he was replaced by Frīcis Menders), Kārlis Benze, Staņislavs Kambala, and Aleksandrs Kārklīņš. The first meeting was held in the Ministry of Finance on 23 October 1922.

On 18 May 1923, the Saeima adopted the new version of the Statute that was proclaimed on 2 June. According to the Statute, a new Council of the Bank had to be appointed. Thus, on 5 June the Cabinet of Ministers appointed the new Council that excluded Benze and Kambala and had one new member: Ansis Frišmanis. The appointment of the Director in Chief took more time than expected, and only on 23 August 1923 the Cabinet of Ministers appointed Edgars Švēde. He had a deputy Kārlis Vanags, while Alfreds Varenais, Vilis Bandrevičs un Ernests Ozoliņš became directors. From then on, the Board consisting of five directors could proceed according to the Statute.

On 1 November 1922, when the Bank of Latvia became operational, it took over the State Savings and Credit Bank, including its 22 offices and the staff. The same employees continued to work at the regional offices of the Bank of Latvia. In April 1923, the Bank of Latvia had 22 offices: seven of them offered a complete range of banking operations and 15 a limited range (domestic operations). As of 1925, the offices were grouped into three new categories. Category I (all domestic and foreign operations) consisted of seven offices: in Liepāja, Ventspils, Jelgava, Daugavpils, Rēzekne, Valmiera, and Cēsis. Category II (all domestic operations) consisted of four offices: in Kuldīga, Bauska and Tukums as of 1926, and Alūksne as of 1930. Category III (limited domestic operations) consisted of 13 offices: in Talsi, Smiltene, Saldus, Jēkabpils, Jaunjelgava, Aizpute, Rūjiena, Valka, Madona, Limbaži, Ludza, also Balvi as of 1926, and Gulbene as of 1937. Thus, as of 1926, when Balvi office was opened, the Bank of Latvia had 23 such offices outside Riga, but this number increased to 24 when Gulbene office became operational in 1937.

THE BANK OF LATVIA AND CENTRAL BANKS IN THE BALTIC REGION

The banks of Latvia, Estonia and Lithuania commenced their operation after the proclamation of nation states from 1919 to 1922 on the premise that a bank receives and manages all financial and material resources necessary for its operation. The Bank of Estonia commenced its operation on 3 May 1919, although it was granted the right of issue only in 1921. The Bank of Lithuania became operational on 2 October 1922 when it issued the national currency, the litas. Estonia and Lithuania managed to receive significant amounts of gold from the Soviet Russia as a compensation for the losses incurred during World War I. The government of Lithuania secured 2256 kilograms (worth three million Soviet rubles) of gold for the Bank of Lithuania. In the same manner, the government of Estonia secured 15 million golden rubles for the Estonian Treasury that issued Treasury notes. The Bank of Latvia received four million golden tsarist rubles that were paid pursuant to the peace treaty between Latvia and the Soviet Russia of 11 August 1920.

The Bank of Latvia was founded as an autonomous state-owned enterprise, while the Bank of Lithuania and the Bank of Estonia were established as private banks. The Bank of Estonia experienced the most changes in terms of its status in the middle of the 1920s. In 1924–1926, it asked financial experts of the League of Nations for an opinion on how to overcome national economic challenges. As a result, the Bank of Estonia was reorganised according to the recommendations of the Financial Committee of the League of Nations.

As central banks, the Bank of Finland, the Bank of Estonia, the Bank of Lithuania and the Bank of Latvia had similar tasks, i.e. to implement and maintain a stable monetary system, manage the national reserves of gold and foreign currencies, facilitate domestic and foreign payments, grant loans to businesses and individuals to stimu-

late agricultural, industrial and trade development. Thus, all of these central banks: the Bank of Latvia, the Bank of Estonia, the Bank of Lithuania and the Bank of Finland acted not only as central banks but also engaged in commercial activities.

Any differences in their administration were driven by the ownership of their capital. The Bank of Latvia and the Bank of Finland that operated as state capital banks had a simpler two-tier administration system, while the system of the private banks, i.e. the Bank of Estonia and the Bank of Lithuania, was more elaborate. The Bank of Estonia had a three-tier, while the Bank of Lithuania had a four-tier administration system. Furthermore, these central banks were granted a different period for the monopoly of issue. The Bank of Finland and the Bank of Latvia enjoyed a time-unlimited right of issue, while the Bank of Estonia was granted a 25-year right, and the Bank of Lithuania a 20-year right.

FUNCTIONING OF THE COUNCIL OF THE BANK OF LATVIA

The administration of the Bank of Latvia contributed to the formulation of the national economic policy both during the parliamentary democracy (1918–1934) and the authoritarian regime (1934–1940). During the parliamentary democracy, the economic policy of Latvia was shaped by the Saeima and its committees, as well as by the Cabinet of Ministers, and in particular the Ministry of Finance that invited economic professionals to voluntarily engage in debates on draft laws in the Financial Council and the Economic Council. The two councils: the Financial Council (1920–1924) and the Economic Council (as of 1921) were active concurrently until 1924.

Jūlijs Celms, the Chairman of the Council of the Bank of Latvia, defended the national credit policy at the meeting of the Economic Council of 14 November 1927. Klāvs Lorencs, a member of the Social Democrats, criticised the Bank of Latvia for its handling of the monetary policy (discount). He claimed, for example, that the policy pursued by the Bank of Latvia had resulted in an increasing number of bankruptcies, as the bank had granted loans depending on the applicants' political connections rather than the economic sector of their operation. He underlined that the Bank of Latvia had to pursue a crediting policy that would result in a merger of private banks, but the Bank of Latvia was unable to do this due to parties influencing its decisions via Council members. Kalnings, the former Chairman of the Council of the Bank of Latvia, informed that the Council had repeatedly discussed the requests of the Latvian Mortgage Bank and the Latvian Land Bank asking the Bank of Latvia to buy their mortgage bonds. As the Council of the Bank of Latvia was composed of politically driven decision makers, on several occasions it had purchased practically illiquid mortgage bonds despite the fact that a bank of issue was not tasked with investing spare funds in mortgage bonds that had no market.

During the authoritarian regime, the government sought the views of economic players via the system of professional chambers and the highest body: the National Economic Council. The above structures invited the representatives of the Council to participate in their meetings when draft laws and other emerging issues related to the financial sector were discussed. The authoritarian government created its advisory bodies, ranging from the Chamber of Commerce and Industry, the Chamber of Agriculture, the Chamber of Crafts and the Chamber of Labour to the National Economic Council created at the beginning of 1938. The key task of these chambers was to review various draft laws the authoritarian government had offered for commenting. As of 1935, the Council of the Bank had 11 members, but as of 1936 10 members: five of these members were directly involved with the chambers.

During the authoritarian regime, the Council of the Bank of Latvia had nominal influ-

ence over the economic policy. The Chairman of the Council considered the Latvian Credit Bank established in 1935 a rival, as it resulted in a smaller number of foreign operations carried out by the Bank of Latvia at the beginning of 1939. According to the instructions given by the government, many institutions and businesses that had relied on the services of the Bank of Latvia moved to the Latvian Credit Bank along their current operations. The Latvian Credit Bank established in 1935 was a financial policy instrument created by Kārlis Ulmanis, the leader of the authoritarian government, to drastically reduce the number of private banks in Latvia. The authoritarian government accomplished what politicians had expected from the Bank of Latvia during the parliamentary democracy, i.e. to democratically make the small banks pool their capital by means of a respective policy. Ulmanis believed that the Bank of Latvia did not have the potential of the Latvian Credit Bank that served as a tool for the implementation of the policy of his regime.

The authoritarian government of Ulmanis did not replace Ādolfs Klīve, the Chairman of the Council of the Bank of Latvia, but the ability of the Council to advise economic policy makers, Ulmanis being the most influential of them, was limited. Moreover, the government made the Bank of Latvia undertake the risk of financing the transactions of the Latvian Credit Bank that did not have a proper financial cover to generate profits for the credit bank. It is likely that the relatively autonomous nature of the Bank of Latvia concerning its relations with official authorities would have been eliminated as early as in 1941. For example, during the 12 June 1940 meeting the Director in Chief Vanags informed the Council of the Bank that they had received a new draft law on the national budget from the State Economic Department of the Ministry of Finance that had invited the Bank of Latvia to submit its comments by 14 June. He also informed this draft law radically changed the right of the Bank of Latvia to decide about its budget. The draft law did not have an article that stated that the budget of the Bank shall be prepared, approved and implemented pursuant to its Statute.

Financial institutions from other countries were interested in the financial policy of the authoritarian government. C. A. Gunston, the general representative of the Bank of England, visited Riga on 17 and 18 March 1937 to find out how the Bank of Latvia was administered and what changes the authoritarian government had made in the economy. Gunston was well prepared for the meeting with Ādolfs Klīve, the Chairman of the Council of the Bank of Latvia, as he had a separate document folder on each issue. On 20 March, Klīve submitted a typed classified five-page report to Vilhelms Munters, the Minister of Foreign Affairs of Latvia. Gunston had been interested in four issues. The first issue was the impact of the currency reform on the Bank of Latvia and the economic life. The second was the state of gold and foreign exchange reserves. Gunston wanted to find out whether the currency reform and recent political events had not made the Bank of Latvia more dependent on the government. Klīve had denied it, explaining that the Council of the Bank was still appointed in the same manner as in the past: every year one third of the members was appointed by the Cabinet of Ministers. The third issue concerned future economic development of Latvia. Klīve reported that Gunston had mentioned that after devaluation of currency governments had a tendency to accumulate larger or smaller internal loans via banks of issue. He asked if something like that was going on in Latvia. To this Klīve had replied: 'As far as I know, there is no such intention.' He had told the guest only about the 1936 loan that the government had undertaken for the construction of Ķegums power plant. Fourth, Gunston was concerned that the authoritarian government of Latvia could restrict private business that could have a negative impact on the Bank of Latvia as a bank of issue. Klīve had asserted that the government of

Latvia had not had any such intention, although he had read about such opinions in some English newspapers. As Gunston had underlined that he would be very frank and speak as a representative of a bank of issue with another representative of a bank of issue, Klīve had informed Gunston that the Latvian government 'might have intended to rectify the historical injustices still prevalent in Latvia, i.e. that only other nationalities are engaged in trade and industry, whereas Latvians so far have been almost completely excluded from these areas'. Klīve had explained that the authoritarian government had taken action to ensure that the proportion of various ethnic groups in all economic sectors corresponded their share in the general population. Gunston had been satisfied with this response as it made him believe that private businesses were not oppressed in Latvia.

The Minister of Finance could use an important tool to exert pressure on the decisions of the Council, i.e. his veto power over the decisions of the Council. The Ministry of Finance influenced the Board of the Bank via its representative, who was an employee of the Ministry. He actively participated in the debates, although the opinions and ideas expressed at that time that could be of interest today unfortunately are not available, as the Council had likely agreed not to take any minutes.

As the foreign currency reserves decreased in 1931 (from 36.5 million to 11.9 million just in one year), at the initiative of the Bank of Latvia its Board and Council prepared a draft law regulating the sale of foreign currency that was promulgated by the President of Ministers on 8 October 1931 as 'Regulations on Foreign Exchange Operations'. Pursuant to these regulations, the Foreign Exchange Commission and the Import Regulatory Commission were established. Hereafter, currency quotas for various transactions and the import of goods played an important role in relations between the Bank of Latvia and the Ministry of Finance, as such decisions had a direct effect on the key task of the Bank of Latvia, i.e. to ensure the stability of the lats. The Council monitored amendments in the rules governing the import of goods. In August 1933, the regulations were opened for updating and Alberts Zalts, the spokesman of the Ministry of Finance, asserted that the draft law did not pertain to the competences of the Foreign Exchange Commission where the representative of the Bank of Latvia still held the veto power. However, during the 24 August meeting he claimed that after conversation with the Minister of Finance it had become clear that in cases when the Import Regulatory Commission had authorised the exchange of goods, a consent from the Foreign Exchange Commission would no longer be needed. This undermined the veto right of the Bank of Latvia. The Council was of the opinion that no import-export incentives were needed, as they would limit the inflow of foreign currency and would definitely undermine the stability of the lats that was based on the current gold parity.

The Bank of Latvia controlled the national currency reserves by imposing currency quotas for payments to other countries. According to the applicable procedure, the Minister of Finance informed about the preferred quarterly quota, and the Council decided whether to grant the requested amount. In deciding about the quota for the third quarter of 1935, the Council granted eight million lats instead of the requested 10 million lats, although it was later forced to change its decision at the request of the Minister and the subsequent veto. In most cases, the Council approved the quotas requested by the Minister, but its opinion becomes clear from a comment recorded in the 25 May 1938 decision on the currency quota requested by the Minister for the second trimester of 1938. The Board recommended to grant 30 million lats. After the debate, the Council decided to grant 45 million lats requested by the Minister, though it indicated that it was of the opinion that the Minister should be informed about the difficult export circumstances and the need to mainly

focus on granting import permits. It seems to suggest that the Council had understood that its position in the decision-making hierarchy of the authoritarian government had changed. For the next trimester of 1938, Jānis Skujevics, a representative of the Ministry of Finance, merely notified the Council that the Minister of Finance had decided about a 40 million currency quota. The Council took note of this fact without any reservations.

On 26 May 1936, the Council of the Bank of Latvia became aware of unexpected changes in the regulatory framework on money issuance, as the authoritarian government had not even bothered to ask for the Council's opinion. The Chairman of the Council Klīve informed the Council that during the forthcoming meeting the government planned to lower the gold and secure foreign currency coverage of banknotes to be issued by the Bank of Latvia from 50% to 30% for the issuance value of up to 100 million lats. (The Bank of Latvia reached this level by Council's decision of 27 September 1938.) It was presented to the Council as just a fait accompli. In this context, the request of the representative of the Ministry of Finance Skujenieks to find out the cost of moving the gold elsewhere made to the Board during the 4 June 1936 meeting sounded like an instruction. This also applies to his request to make a note in the minutes of his view that the gold should be transferred from France to London.

The authoritarian government did not consult the Council of the Bank of Latvia on amendments to the Credit Law of 28 September 1936 resulting in the devaluation of the lats to the value of the pound sterling of the Bank of England. Klīve, who was informed about this intention, also kept it secret from his colleagues in the Council. During the meeting of the Council that took place the next day, he informed that he had been informed by the Minister of Finance about pegging the national currency to the pound sterling all along, and that he had discussed this issue with the Board. During the meeting of the Council, Klīve explained the underlying reasons for the reform and noted that the currency had been restructured without any problems. Thereafter, several Council members took the floor. Unfortunately, the minutes do not reveal their views on leaving the Council in the dark. Pegging the lats to the pound sterling raised concerns at the Council of the Bank of Latvia in July 1939, when the pound had started to fluctuate. Amendments to the Credit Law of 13 September 1939 stipulated that the Bank of Latvia had to ensure the stability of the lats at the level that satisfied the needs of the national economy, relying on gold or any other stable currency as a basis, if the rate of the British pound against the United States dollar or Swedish krona had fluctuated by more than 5% than on 29 September 1936. These amendments not only unpegged the lats from the pound sterling, but also imposed an obligation on the Bank of Latvia to ensure that the rate of the lats was stable and satisfied the needs of the Latvian economy.

In the spring of 1940, during discussions on the provisions that should be incorporated in the new draft Currency Law, the Council of the Bank of Latvia recommended to include the following three provisions that would ensure the Bank's ability to maintain the stability of the lats and to regulate the circulation of cash in the country: 1) to amend the credit policy to ensure that private trade and industrial promissory notes are returned to the Bank of Latvia; 2) to ensure proper circulation of cash and to ensure that cash is linked with the cash desks of the Bank of Latvia; this could be done if the Postal Savings Bank that accepted deposits held at least half of the deposits at the Bank of Latvia; 3) to replace at least 10 million lats from the 30-million lats loan to the Credit Bank of Latvia granted against a guarantee with a promissory note. Klīve also recommended to indicate that the reserves of Bank of Latvia in the amount of 62 million lats should be used only with a consent of the Bank of Latvia.

In addition, the Council asked to include a note that the currency used as a collateral for the Bank's banknotes may not be used for trading. It became clear that the draft law would fundamentally change the position of the Bank of Latvia, as Article 1 of the current Currency Law according to which only the Bank of Latvia was allowed to acquire and dispose of foreign funds and claims in foreign currency was deleted. The Board of the Bank prepared its draft law by relying on the principle that the former rights of the Bank of Latvia concerning currency transactions should be restored to ensure that the Bank was independent and able to meet its obligations. The adoption of the new Currency Law by the authoritarian government was delayed due to international events that ended with the Soviet occupation on 17 June 1940.

FUNCTIONING OF THE BOARD OF THE BANK OF LATVIA

The Board of the Bank of Latvia was appointed by the Cabinet of Ministers from a list of nominees provided by the Minister of Finance. It was composed of five directors: the Director in Chief, Deputy Director in Chief and three directors. Historian Āris Puriņš has accurately described the nature of the Board's operations. He wrote, 'The Board of the Bank of Latvia implemented the Bank's policy according to the decisions and guidance of the Council, it managed operations at the central office and regional offices, was aware and managed all banking operations, prepared proposals, monthly balance sheets and annual reports to the Council, as well as internal rules and instructions of the Bank, carried out planned and unplanned audits at regional offices, ensured that the number of circulating banknotes is sufficient, [and] that the gold reserves were increased and had a due banknote coverage, and ensured the Bank had the required material supplies and a functioning document circulation system. The Board of the Bank ensured that its accounts were properly kept, that all valuables were safely stored at the Bank, and was in charge of printing, withdrawal and destruction of banknotes. The Board prepared draft interest rates and regular weekly reports to the Council according to the Board's weekly reporting structure established by the Council of the Bank in 1923.'

Trust in the Bank of Latvia as a credit institution and performance of its tasks was the main argument that the Board used to recommend changes in its policy. This became evident in the decision on crediting limitations at the beginning of 1931, when the global economic crisis severely hit the Latvian economy. On the 9 February meeting of the Ministry of Finance, representatives of Riga Stock Exchange Committee, Riga Association of Manufacturers, Union of Industrialists and Craftsmen, Latvian Traders' Union, Riga Traders' Association and the Riga Banking Committee in the presence of Hugo Celmiņš, the Prime Minister, Ansis Petrevics, the Minister of Finance, Jānis Miežis, the Director of the Department of State Economy, heads of the Department of Commerce and Industry and several MPs actively criticised the 10-15% loan restriction pursued by the Bank of Latvia that had been in place for a few weeks and first and foremost had affected banks and caused panic. Professionals suggested that the Minister of Finance should agree with the Bank of Latvia on applying credit restrictions in three months and for less than 15% of the used funds. Prime Minister Celmiņš explained that the purpose of these restrictions was to do everything possible to stop imports and that the Council of the Bank had instructed the Board to implement this restriction gradually. Director of the Bank of Latvia Vanags was criticised for applying this restriction to banks, describing this approach as a lack of competence and unwarranted national economic policy. Vanags replied that the Bank of Latvia had had credit restrictions since 1925. He explained that everyone at the Bank of Latvia understood the impact of such restrictions on the

national economy, and that they had considered this impact hundreds of times. Vanags informed that foreign capital had begun to leave as early as in April 1930, and firms with good reputation had begun to reclaim capital from companies. Thus, shrinking loans were not a sudden phenomenon but a real fact. When the value of total cash in circulation decreased from 91% to 60% during the last four months, the Bank of Latvia had to fulfil its obligation described in its Statute, i.e. to resort to credit restrictions and act just like banks of issue in Germany, Poland and other countries had done. The Director in Chief underlined that 'we did not focus just on the restriction but also looked for funds from elsewhere and went to the International Reparations Bank'. To grant a loan to Latvia, the Basel-based International Reparations Bank requested the Bank of Latvia to collect 15 million lats from the issued loans. The bank started doing just that by implementing a 10-15% credit restriction. Vanags underlined that the Bank of Latvia had to choose its first priority, i.e. to ensure the stability of the lats leading to the decision to limit lending. Furthermore, he denied the accusation that these restrictions could have caused mistrust in Latvia as a state, pointing to the contrary, 'It is evident from our reports to other countries that Latvia experiences credit inflation, and, seeing that we transition to deflation, each and every expert may only develop trust in Latvia. Regardless of whether the Bank of Latvia implemented these restrictions, the capital kept leaving. This could have been motivated by several reasons, e.g. rumours about the inevitable war, etc. But it would be excessive to claim that the Bank of Latvia has caused these challenges with its credit policy. The value of deposits at the Bank of Latvia is still growing, in particular small deposits.'

The Bank of Latvia contributed to the development of economic sciences and statistics in Latvia. The Economist (1923-1940) established in 1923 by the Ministry of Finance was the only publication in Latvia during the inter-war period focusing on important and detailed developmental aspects of the Latvian economy from the scientific point of view. It published articles by the most well-known economic scientists of the time. Some of them, for example, Alberts Zalts, Jānis Bokalders and Konrāds Kacens had various positions at the Bank of Latvia in the course of time. Their professional duties were not related to research, as analysts were not employed by the Bank of Latvia. However, these experts, as well as Jēkabs Jurēvics, a statistician of the National Statistics Office, were involved in drafting annual economic reports of the Bank of Latvia, in particular its anniversary reports. However, more detailed annual and quarterly reports, where the Bank of Latvia reviewed its operations and the general state of economy are considered the contribution of the Bank to the scientific development. These reports were based on the data provided by the Bank's Central Accounting Department that prepared weekly reports, and by the Inspectorate that prepared quarterly economic reports and statistical information.

After the coup, the authoritarian government made it difficult to access interpretations provided by the experts of the Bank of Latvia on the economic situation both in the bank and in the country in general. On 19 June 1934, the directors of the Bank of Latvia decided to include only tables and figures on its operation in the annual report as did Finland and not to provide any text. This means that detailed reviews of the activities of the Bank of Latvia during the reporting year were no longer published (this report is no longer available for 1933 and all subsequent years, and the same applies to the assessment of the national economic situation as of 1934). The Board of the Bank of Latvia decided to print 200 copies of its 1933 annual report in Latvian and 200 copies in English, and to provide or send these reports only upon request making this information less accessible. In the English edition, the Board of the Bank of Latvia also decided not to print the bank's review of the situation in the Latvian economy in 1933.

The leader of the authoritarian regime Kārlis Ulmanis actively built not only his personal image, but also that of the regime by promoting the idea that he is the country. One of the tools he used for this purpose was spending the profits of the Bank of Latvia for public communication with the people. During the first stage of the authoritarian ideology, donations from the Bank of Latvia were not yet a part of the promotion of Ulmanis image, but as of 1937 this became a regular phenomenon in the political communication of the regime, i.e. the Chairman of the Council and the Director in Chief of the Bank of Latvia had to have special visits to give donation cheques to the President of Ministers and State Ulmanis, so that he could further donate or grant this money in his name. Three million 104 thousand and 80 lats was the amount of money that the Bank of Latvia donated during the authoritarian regime. These decisions were made by the Board of the Bank of Latvia as per instructions by Klīve, the Chairman of the Council, who informed Director in Chief Vanags about Ulmanis' invitations to donate specific amounts to specific organisations. The Board of the Bank adopted a decision, and the Council approved it.

During the meeting of the Board of 20 June 1940 that took place after the Soviet occupation on 17 June, the change of sovereign power was not mentioned, although the puppet government of the occupied Latvia was formed on that very day. The next day, namely, on 21 June, Chairman of the Council Klīve came to the Board meeting and reported that the President of Latvia Ulmanis had informed that a new government had been formed and that he as the President of State had asked the Bank of Latvia to support the new government. The Board implemented this request literally, and hereafter the minutes of the meetings reflected the Soviet ideology. As of 4 July, Juris Pabērzs, the Minister of Finance, was replaced by Soviet-appointed Kārlis Karlsons. During the 15 July meeting, the Director in Chief Vanags informed the Board about a communication of the Minister of Finance stating that the Soviet-appointed Pēteris Ozols had taken over the position of the Chairman of the Council of the Bank of Latvia as of 13:00, 13 July. On 16 July, the last meeting of the Board of the Bank took place, where Vanags was still mentioned as the Director in Chief.

In general, during its existence the Bank of Latvia performed all functions of a central bank set out in its Statute; however, after the coup, i.e. during the authoritarian regime at the end of the 1930s, members of the Board of the Bank gave in to the opinions imposed by the government. However, the Council employed a witty tactic, i.e. it voted in favour of the decisions recommended by the government, but at the same time pointed to the risks that a particular decision could pose to the economy. Considering the political situation of the time, when the leader of the authoritarian government favoured the Commercial Bank of Latvia that was specifically created to transform the economy, this was the only option for the Council to ensure that the tasks of the central bank were still performed.

A, Ā

Adlers Jānis 111, **112**, 124
 Aizderdzis Aleksandrs 111
 Aizderdzis Jānis 111
 Aizderdzis Konrāds 111
 Aizderdzis Voldemārs 111
 Aizsilnieks Arnolds 7, 8
 Akmens Jānis 67
 Akuraters Jānis 71, 78, 80
 Alberings Arturs 7
 Alksne Rita 46
 Aļļe Andrejs **126**, 128
 Antonišķis Teodors 102
 Apels 89
 Apine (Auškāpa) 109
 Apsalons Arnolds 91
 Apse Emīlis **131**
 Apsītis Hermanis 36
 Apsītis Paulis **121**–123
 Aroniete Paulīne 75
 Aronietis Haralds 75
 Aronietis Pēteris 27, 38, **75**
 Asaris Fricis 85
 Augulis Vilis 121–123
 Auseklis (īstajā vārdā Miķelis Krogzemis) 84
 Austrīņš Antons **80**
 Auškāps Jūlijs 63
 Ābelis E. 75
 Ābelītis Jānis 102
 Āboltiņš Voldemārs 12, 15–17, 20, 21

B

Balodis Francis 84
 Balodis Jānis (Latvijas armijas ģenerālis) 42, 45, **98**
 Balodis Jānis 116
 Balodis Kārlis 12, 21
 Balodis Rūdolfs 56
 Balodis Valdemārs 84
 Baltais Ernests **108**
 Baltgailis Roberts 20, 34
 Bandreviča (dz. Veinberga) Alma 91
 Bandreviča (dz. Treigute) Katrīna 90
 Bandrevičs Jēkabs 90
 Bandrevičs Normunds Ludvigs 91
 Bandrevičs Vilis 21, 26, 27, 35, 38–40, 42, 43, **90**–92, 94
 Barkovskis 98
 Baroniņš A. 118
 Barons Kārlis 67

Bastjānis Voldemārs 28, 55, 97, 98
 Batarags Valdis 81
 Bauers Ernests 71
 Bauris Fridrihs 95
 Beinars 98
 Beketovs 88
 Benjamiņš Antons 32
 Benze Alma 65
 Benze Astra 65
 Benze Ģirts 65
 Benze Ilga 65
 Benze Jānis 65
 Benze Kārlis 20, 21, **65**
 Bergs Arveds 53
 Bergs Žanis 117, 118
 Bergīis Pēteris 17, 20
 Berkovičs 75, 98
 Bermonts-Avalovs Pāvels 11, 18
 Bezdelīga Jānis **129**
 Bērtiņš Jānis 121, 122
 Bērtiņš-Bērziņš Oto 43
 Bērziņš Alfrēds 91
 Bērziņš Andrejs 8, 30–33, 80
 Bērziņš Matīss **108**–110
 Bētiņš Roberts 21, 30
 Birkhāne Zelma 75
 Birkhāns Ernests 13, 27, 36, 38, 41, **75**
 Birkhāns Sīmanis 75
 Birkhāns Vigo 75
 Birznieks Alfrēds 67
 Birznieks Jānis 32
 Biseniece (dz. Pauļuka) Alise 83
 Biseniece (dz. Lakševica) Emma Marija 66
 Bisenieks Eduards **83**
 Bisenieks Georgs 12, 14, 15
 Bisenieks J. 118
 Bisenieks Jānis (Latvijas Bankas padomes loceklis) 13,16, 20, 21, **66**, 68
 Bisenieks Jānis 83
 Bisenieks Teodors 83
 Bisenieks Visvaldis Rūdolfs Jānis 66
 Bitners Artūrs **133**
 Bīmanis Mārtiņš 67
 Bīne Jēkabs 84
 Blumbergs Jānis 36
 Blumbergs Pēteris 109
 Blumbergs Žanis 13

Blūmentāls Heinrihs (Indriķis) Dāvids **104**
 Bļodniece (dz. Kalniņa) Anna 61, 63
 Bļodniece Anna 60
 Bļodnieks Ādolfs 7, 11, 17, 27, 28, **60**, 61, 63
 Bļodnieks Jēkabs 60
 Bļodnieks Kārlis 61
 Bļodnieks Zigurds 61
 Bokalders Jānis 20, 34, 35, 44, 90
 Borisovs 98
 Brambats Alberts 31
 Brancs M. 118
 Brauns Jānis 20
 Bremers Arvīds 13
 Briede Aleksandra 45
 Briedis Frīdrihs 60
 Briedis Jānis 45
 Briedītis Jānis 122
 Broks Kārlis **113**, 114
 Brunners Alberts 87
 Bubets Voldemārs 38
 Bukšs Tadeušs 45
 Busse V. 89
 Būmeistere Agnese 77
 Būmeistere Ruta 77
 Būmeisters Juris 77
 Būmeisters Kārlis 27, 38, **77**
 Būmeisters Valentīns 77

C

Caunītis Mārtiņš Teodors **102**, 105
 Celma Laima 55
 Celma Milda 54, 55
 Celmiņa Marta 67
 Celmiņš Hugo 41
 Celms Aleksandrs 54, 55
 Celms Jūlijs 28, 29, 30, 53, **54**, 55
 Celms Teodors 54
 Cers J. 118
 Cēsniene-Freidenfelde Zelma 19
 Cielēns Fēlikss 9, 28, 29, 53, 54, 57, 97, 98
 Cimze Jānis 84
 Cīrulis Fricis 97
 Cīrulis Kārlis **132**

D

Dakša Karolīne 116
 Dakša Žanis 116

Daniševskis Jūlijs 74
 Dannenbergs A. 45
 Dauge Aleksandrs 97
 Davsons (*Dousone*) 85
 Dāvis Jānis 12, 13, 20
 Dinsbergs Aleksandrs 8, 34, 36
 Dobelis Ādolfs 78
 Dolmanis Pēteris 121, 122
 Ducmanis Kārlis 91
 Dukurs Roberts 41
 Dumpe (Dumpis) Aleksandrs **102**
 Dunsdorfs Edgars 7, 44
 Dzenis Burkards 45

E, Ē

Eglītis Arkādijs 61
 Eihmane (prec. Buivide) Rute 72
 Eihmane Ženija 72
 Eihmanis Eduards **72**
 Eihmanis Olivers 72
 Eihvalds Alfons **117**
 Eikerts Jānis 33
 Elks-Elksnītis Ernests 109
 Enkmanis Jānis 84
 Erhards Roberts 12, 13, 41, 94
 Erss Ādolfs 80
 Eveļs 98
 Ezergailis Arturs 106
 Ēķis Ludvigs 8, 32, 33, 48, 90, 95
 Ērčs Redžinalds Olivers Gilings (*Reginald Oliver Gilling Urch*) 45
 Ērgle Elza 76
 Ērgle Līga 76
 Ērgle Rita 76
 Ērglis Jānis 76
 Ērglis Jūlijs 27, 30, 32, 38, **76**
 Ērmanis Pēteris 80

F

Filjipovs 63
 Fišers Herberts Alberts Lorenss (*Fisher Herbert Albert Laurens*) 85
 Fogelmanis Žanis **113**, 133, 134
 Folkmanis Konstantīns **108**
 Fortingtons Herolds (*Harold H. Fortington*) 11, 12, 17
 Freijs Alvils 12
 Freimans I. K. 102
 Fridmans E. 118
 Frišmane Alvīne 68

Frišmane (prec. Elpere) Anita Hermīne Velta 68
 Frišmanis Ansis 21, **68**
 Frišmanis Imants Tāļivaldis Jānis 68
 Frišmanis Mintauts Augusts 68
 Frīdmans Izidors 16–18, 20

G

Gailis Fricis **131**
 Gailīte Daila Aino 73
 Gailīte Izolde 73
 Gailīte Minna 73
 Gailītis Jānis Viesturs 73
 Gailītis Markus 34, **73**
 Gailītis Toms 73
 Galdiņš Jānis **133**
 Ganstons (*Gunston C. A.*) 36, 37
 Gavars Harijs 136
 Gābe Henrihs **76**
 Gārtveits V. (*Wm. Garthwaite*) 16
 Geidāns Pēteris 20
 Gērdners Arturs (*Arthur C. D. Gairdner*) 37
 Golcs Gustavs Ādolfs Joahims Rīdigers fon der 11
 Goppers Kārlis 67, 78
 Grambergs Gvido 38
 Grapmanis Artūrs 87
 Grapmanis Augusts 86
 Grapmanis Ivars 86
 Graudiņš Jānis 65
 Grāvers K. 102
 Gregorijs Dž. D. (*J. D. Gregory*) 15
 Grēviņš Valdis 80
 Gricmanis 98
 Grikmane A. 130
 Grims J. 118
 Grišāns Jānis 13
 Grīnberga O. 30
 Grīnbergs, Jānis 13
 Grīnvalds Fricis **129**, 130
 Grobiņš Otto 59
 Grosvalds Frīdrihs 14, 67
 Grosvalds Oļģerts 14, 15
 Grundmanis 81
 Gruzna Pāvils 94
 Grūbe Augusts Edgars **73**, 76
 Grūbe Reinholds 121, 122
 Gudže Viktors 67
 Gulbis Vilis 61
 Gulbītis Jūlijs 20
 Gusevs A. J. 13
 Gusevs Pāvels 103

H

Haven Edward C. 37
 Hāns Džons 41, 102
 Hārvejs Ernests (*Ernest Harvey*) 14, 15
 Hermans, Aleksandrs (*Alexander F. V. Herrmann*) 12
 Hruščovs Ņikita 89

I, Ī

Ikerts 109
 Indus Jānis Eduards **113**
 Izvestnijs V. 89
 Īvāns Jēkabs 122

J

Jankovskis Jānis 67
 Jaunsudrabiņš Jānis 80
 Jaunzems Jānis 13
 Jenšs Arnolds 62
 Ješinskis K. 118
 Jevlampjeva Marija 116
 Jumars Pēteris **125**
 Jurēvics Jēkabs 7, 44
 Jurjāne (dz. Buseta) Alma 78
 Jurjāne Vera 78
 Jurjāns Pēteris 27, 38, **78**

K, Ķ

Kacens Aleksandrs 23, 24
 Kacens Konrāds 44
 Kaija Ivande (īstajā vārdā Antonija Lūkina) 18, 19
 Kalninga Elizabete 52, 53
 Kalnings Ringolds 13–18, 21, 27, 28, **52**–54, 57, 70, 84, 85, 94
 Kalniņa Anna 61
 Kalniņš Augusts 20, 29
 Kalniņš Ernests 61
 Kalniņš Krišjānis 52
 Kalnozols Pauls 23
 Kambala Leonīds Staņislavs 99
 Kambala Lidija Anna 99
 Kambala Staņislavs 7, 21, 26, 27, 35, 38–40, 42, 43, 90, 92, **99**, 100
 Kambala (dz. Vaiders) Tekla Teoslava 99
 Kaminskis Jānis 32, 36
 Kapūns Arvīds **125**
 Karlsons Kārlis 49
 Karnups Viesturs Pauls 8
 Karpačs Vladislavs 98
 Kasparsons Anna 74
 Kasparsons Kārlis **74**, 75
 Kaupiņš Hermanis 97

Kārkliņš Aleksandrs 8, 16, 17, 20, 21, 28, 34, 42, 45, 52
 Kārkliņš Jānis 80
 Kerkoviuss Vilhelms 13
 Kirhenšteins Augusts 49
 Klaustiņa Alma 62
 Klinklāvs Aleksandrs 135
 Klīve Ādolfs 7–9, 21, 27–32, 34–39, 45, 46, 49, 55, **56**, 57, 61, 85, 98
 Klīve (dz. Biķernieks) Dārta 56
 Klīve Jēkabs 56
 Klīve (dz. Kugelbergs) Lizete Lilija 57
 Klīve Visvaldis Varnesis 57
Klopstok Paul 11
 Kolčaks Aleksandrs 117
 Kovaļenko 93
 Krastiņš Edmunds 8
 Krastkalns Andrejs 12, 13
 Kraucs Eduards 33, 45, 46
 Krauze Jānis 85
 Krēbs O. 118
 Krieviņš Edgars 84, 85
 Krieviņš J. 57
 Krimbergs Roberts 67
 Krīgers-Krodznieks Jānis 84
 Krūmiņš Augusts 134
 Krūmiņš Gatis 29
 Krūmiņš V. A. 119
 Krūzemans Emīls 106
 Kubels F. 118
 Kuncendorfs (Kaivēns) Augusts **125**
 Kunkule Luīze 93
 Kuplis Pēteris **102**, 106
 Kuraua Anna 79
 Koraus Augusts 30–33, **79**
 Koraus Valdis 79
 Koraus Vilis 79
 Ņesteris Jānis 116
 Ņēze Andrejs 91
 Ņimins Jānis Jūlijs **132**
 Ņīsis Jūlijs **110**

L

La Roche 14
 Lagzdiņš 63
 Lagzdiņš G. 33
 Laidoners Johans 98
 Landaus, Jēkabs 13
 Lapiņš Jānis 93
 Lapiņš Mārtiņš 18, 19, 64, 82, 99
 Lasenbergs J. 118
 Lasmanis Fricis 13

Lasmans Kārlis 102
 Launags Antons 17, 27, 38
 Laursons Eduards 20
 Lācis Ādolfs **136**
 Lecis Juris **104**
 Leimanis Voldemārs **135**
 Lerchs Pēteris 100
 Liberts Ludofs 45
 Liepiņš Roberts 32, 33
 Liezers Dāvis **112**
 Lindiņa Anna 77
 Lindiņa Elga 77
 Lindiņš Rūdolfs 27, 38, **77**
 Lindiņš Tristans 77
 Lindiņš Zigurds 77
 Līdaks P. 113, 134
 Lorencs Klāvs 9, 28, 58, 97
 Lūkins Miervaldis 45

M

Madernieks Jūlijs 97
 Mahsings H. 12
 Maidelis Arnolds 136
 Maldonis Voldemārs 59
 Malta 116
 Markons I. 7
 Martinelli Henrihs 98
 Matīss Alfrēds 30
 Maurs Rihards 45
 Mazūrs Pēteris 122
 Meierovica Anna 67
 Meierovics Zigfrīds Anna 7, 14, 52, 56–58, 84, 85, 97
 Melnis Zigfrīds 46
 Mendere (dz. Hermane) Lidija 69
 Menders Fricis 21, 28, 29, **69**, 77
 Mengots Jānis 18
 Mežaraups Alberts **124**
 Mežaraups Jānis 45
 Miezis Jānis 27, 34, 35, 38, 41
 Miljons Mārtiņš 13
 Millers Jānis **110**
 Mironovs Nikolajs 58, 65, 145
 Miščenko 93
 Mišutins 98
 Muntere Natālija 37
 Munters Vilhelms 36, 37
 Mūrnieks Eižens 116

N

Neimanis Jānis 17
 Neretnieks Ansis **105**

Niedra Andrievs 28
Nikka P. 118
Nonācs Oto 71
Normans Montagjū (*Montagu Norman*) 37
Nulanss (*Noulens*) 11
Nuroks Markus 73

O

Oboļenskis 104
Oglevica Lonija 103
Oglevica Vilhelmīne 103
Oglevics Nikolajs 103
Oglevics (Oglevics-Deičmanis) Visvaldis **103**
Oskolkova 93
Ozoliņa (dz. Iļjina) Aleksandra 97
Ozoliņa (prec. Kunšteina) Ilze 98
Ozoliņa (dz. Tancere) Marta 98
Ozoliņš Ernests 21, 26, 38–40, 42, 43, 49, 94, **97**, 98
Ozoliņš Frīdrihs 18
Ozoliņš Juris 98
Ozoliņš Kārlis 89
Ozoliņš Pauls 33, 91
Ozols Antons 91
Ozols Pēteris 49
Ozols Roberts 109

P

Pabērzs Juris 49
Paegle Jēkabs 81
Paegle Spricis 20, 67
Paičs 116
Paune Oskars **117**, 125
Pāvils VI 78
Pelcs Pēteris 13
Petrevics Ansis 35, 41, 42
Petss Konstantīns 98
Pētersons R. 81
Pijs XI 78
Pinkovskis Kārlis **115**, 116
Plostiņa Anna 71
Plostiņš Ēriks 71
Plostiņš Harijs 71
Plostiņš Jūlijs 71
Plostiņš Pēteris **71**, 73
Pogorelovs 93
Polfanders Jānis 123
Pommers Pēteris 45
Prauls Kārlis 45
Presņakovs Vladimirs 13
Priedītis Hermanis **124**
Prīmanis Mārtiņš 91
Pumpuriņš Tālis Vigo 99, 100

Pumpurs Andrejs 84
Purens Pēteris 123
Puriņš Āris 8, 24, 34, 39
Puriņš Kārlis 20, 52, 87
Pušs M. 85
Putniņš Eduards 91
Putniņš Ernests 67

R

Radziņš Pēteris 91
Rake, Krišs 39, 53, 54
Ramans Varis 81
Rapa Jānis 11, 12, 80
Raudzeps Jegors 13
Rezevskis 116
Riekstiņš Alfrēds 15, 17, 18, 20, 21, 102
Rieksts, Jānis 21
Riets Jūlijs 116
Rīdenieks Vilis 21, 43, 49, 62
Rīdziņš 123
Rjabuškinski 117
Role Juris **124**
Rozenkopfs Andrejs 19
Roziņš Fricis 74
Rozīte Eduards 30, 33, 36, **81**
Rozīte (prec. Ramane) Līvija 81
Rozīte (dz. Ozola) Marija 81
Rozīte Rūsiņš 81
Rozīte Videvuds 81
Rozītis Pāvils 80
Rozītis Ringolds 52
Rubulis Jānis 8
Rudevics Ansis 28
Rudolfs V. 122
Rudzīte Berta 89
Rudzītis Dāvids 45, 46
Rupainis Antons 99
Ruškevics Jānis **126**
Rutkovskis P. 133

S, Š

Sakss A. 102
Saliņš K. 36
Saulīts Pēteris 38
Sausups A. 13
Sckaff 11
Sēja Ludvigs 58
Sēja Pēteris 14
Sieceniece Cecilija 67
Siecenieks Aleksandrs 67
Siecenieks Pēteris 13, 20, 21, 28, **67**, 76
Sieks Alberts 98

Sietiņsons Jānis 84
Sietiņš 83
Sila (prec. Ezergaile) Ārija 106
Sila Edīte 106
Sila Pollija 106
Silenieks Pēteris 42
Siliņš Aleksandrs 121–123
Sils Kārlis Eduards **106**, 107
Simsons H. 11
Simsons Jānis 12, 13
Sinuks Pēteris 121, 122
Sirens B. 12
Simanis Rihards 108
Skalbe Kārlis 71
Skubiķis Emīls 67
Skubiņš Vasilijs 13, 20
Skujenieks Margērs 27, 32, 38, 57, 73, 97, 98
Skujevics Jānis 32, 34–36
Skujiņš Pēteris Voldemārs 85
Skujskubris Fricis **119**
Smilga Teodors **133**
Smirnovs 81, 83
Soikins Pēteris 13
Solomatovs 63
Spāde Kārlis 59
Springovičs Antonijs 70, 78
Sprīzītis Jānis 122
Sproģis R. 118
Stalbova (dz. Solčinska) Helēne 96
Stalbova-Īvāne Berta 95, 122
Stalbovs A. 118
Stalbovs Jānis 8, 26, 27, 30, 38–40, 49, **95**, 96, 103, 122
Stalbovs Jānis Ipolits 96
Stalbovs Rūdolfs Druvvaldis 96
Stalbovs Tāivaldis 96
Staļins Josifs 97, 98
Staprāns Sergejs 28
Steinbergs Jānis 38
Stiebriņš Arturs 21
Stillers Aigars 68
Strakošs Henrijs (*Henry Strakosh*) 15
Stranga Aivars 8, 12, 31, 37, 44, 95
Streļeviča Marija 78
Streļevičs Jēkabs 78
Streļevičs Vincents 27, 38, 72, **78**
Stučka Pēteris 74, 76
Stulpins 37
Sušanskis 88
Suta Romāns 47
Suvorins 88
Šēfers Viesturs 91
Šenberga Alise Emīlija (dz. Štūla) 92

Šenberga Edīte 92, 93
Šenberga Paulīna 92
Šenberga (dz. Freiberga) Zenta 92, 93
Šenbergs Gunārs Jānis 92
Šenbergs Jānis 92, 93
Šenbergs Kārlis Kristaps 92, 93
Šenbergs Kristaps 92
Šenbergs Žanis Jirgens 30, 39, 40, 49, **92**, 93
Šilinskis Jānis 18
Šneiderāts E. 108
Šrēders O. 110
Šteinbergs Mārtiņš 123
Štrauss A. 45
Šusters Dž. (*Lt.-Col. G. Schuster*)15
Švarcs Eižens 13
Švarcs Pauls Aleksandrs 102
Švāns K. 118
Švēde Andrejs 86
Švēde Edgars Oskars 13, 14, 17, 21, 27, 28, 34, 39, 41, **84**–86, 90, 94
Švēde Jānis 86
Švēde (dz. Dālštrēma) Katrīna 86
Švēde (dz. Vinovska) Līne 84
Švēde Otto 86
Švēde Vilips 84
Švēde-Grapmane-Jurģe Marija 86

T

Tarasovs 98
Taurīts Kārlis 12
Terlecks Vlads (*Vladas Terleckas*) 23, 24
Tildens Smits Ričards (*Richard Tilden Smith*) 12
Tillbergs Jānis Roberts 42, 45
Toeplics Jozefs Leopolds (*Toeplitz Joseph Leopold*) 15
Trasuna Anna Aija 70
Trasuna (dz. Rancāne) Terēze 70
Trasuns Francis **70**, 72
Trasuns Jezups 8, 27, **70**, 89
Trauciņš V. 118
Turkupols Ādams 13
Tutins 88

U, Ū

Ulmanis Kārlis 7, 8, 20, 28–34, 38, 42, 44–49, 55, 57, 59, 61, 64, 70, 74, 77, 86, 91, 92, 95
Upenieks Ludvigs 20
Upesleja Vladimirs 94
Ūdre Aurora 97

V

Valdmanis Alfrēds 8, 30, 39, 49, 91, 96
Valenčuks Alfons 91

Valtere Elza Marta 79
Valtere (dz. Puļķe) Līze 79
Valters Arturs Kārlis 79
Valters Ādolfs **79**
Valters Miķelis 14, 15
Valters Vilis 79
Vanaga Austra Marija 87, 88, 89
Vanaga (dz. Eglīte) Cecīlija 87, 88, 89
Vanaga Ilga Ārija 87, 88, 89
Vanags Kārlis 18, 21, 26, 27, 30–34, 38–41, 43, 46, 49, **87–90, 94**
Vanderlips Frenks (*Frank A. Vanderlip*) 16
Varenais Alfrēds 17, 18, 21, 39, **94**
Varenais Andrejs 94
Varenais Juris 94
Varenā (dz. Meldriņa) Luīze 94
Varenā Skaidrīte 94
Vektors Vilhelms 107
Velkme Antons **72**, 110
Venens Edgars 118
Vesmane Matilde 58, 59
Vesmanis Jānis 20, 21, 58, 59
Vesmanis Jānis **58**, 59
Vēciņš Jānis 33, 41
Vids Kārlis 73, 75
Viļjamsons Valters (*Walter J. F. Williamson*) 24
Vimba Biruta 82
Vimba Elza Alvīne 82
Vimba Jānis 82
Vimba Lūcija Anna 82
Vimba Pēteris **82**
Višinskis Andrejs 49
Vītola Jūlija 117, 118
Vītola Tatjana 117
Vītols Aleksandrs 117
Vītols Augusts **105**
Vītols Edmunds (Kriša Vītola dēls) 117
Vītols Edmunds (Kriša Vītola mazmazdēls) 118
Vītols Krišs **117**, 118, 125
Vītols Vilis 11
Vorošilovs Kļims 89, 98

W

Wallenius J. N. 12

Z, Ž

Zadde Jānis 121, 122
Zadvinskis Pēteris 13
Zakss S. 13
Zalta (dz. Ozola) Elvīra 80
Zalts Alberts 30, 33–36, 44, 45, **80**

Zaļkalns Teodors 45
Zandersons Kārlis 49
Zarāns Jezups 13
Zariņa E. 111, 121, 122
Zariņš Kārlis 36
Zavizions 93
Zāle Kārlis 45
Zāmuels Voldemārs 12, 27
Zelmenis Jēkabs 102
Zemgals Gustavs 20, 74
Zemmers Eižēns 84
Zeniņš 116
Zēberga Elizabete 64
Zēbergs Jānis (Johans) 13, 21, **64**
Ziemele (dz. Kalniņa) Nellija 63
Ziemele Ilze Anna 63
Ziemele Lība 62
Ziemeļis Edmunds 30, 31, **62**, 63
Ziemeļis Krišjānis 62
Zingbergs 116
Zīgmunds Jānis (*Hans Sigmund*) 37
Zīvs Benjamins 30
Zujāns Ivans 98
Zutte Jānis 59
Zvirbulis Ādolfs Miķelis 67
Zvirgzdiņš Indulis 96
Žers (Šers) Artūrs 20, 21
Žuniņš Kārlis Voldemārs 121–123

Ineta Lipša

LATVIJAS BANKAS VĒSTURE, 1922–1940

LATVIJAS BANKAS 100 GADU JUBILEJAI VĒLTĪTS ZINĀTNISKS IZDEVUMS

Zinātniskais redaktors prof. Dr. habil. hist. **Aivars Stranga**

Literārā redaktore **Dace Ķerus**

Mākslinieces **Līga Lastovska, Inta Sarkane**

Izdevuma galvenā redaktore **Līga Lakuča**

Izdevējs – Latvijas Banka
K. Valdemāra iela 2A,
Rīga, LV-1050
www.bank.lv

© Latvijas Banka, 2022

© Ineta Lipša, 2022

© Līga Lastovska (dizains), 2022

Pārpublicēšanai (tekstuālai, informatīvai, fotogrāfiskai, elektroniskai)
nepieciešama Latvijas Bankas atļauja un obligāta avota norāde.

ISBN

INETA LIPŠA ir vēsturniece, Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūta vadošā pētniece. Vēstures doktora grādu ieguvusi 2009. gadā. Viņas pētnieciskās intereses galvenokārt saistītas ar 20. gadsimta sociālo vēsturi. Grāmatu *Rīga bohēmas varā* (2002), *Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes vēsture padomju laikā: personības, struktūras un idejas (1944–1991)* (līdzautore, 2010), *Izklaides kultūra Latvijā: morāles komunikācijas aspekti, 1918–1934* (2012), *Seksualitāte un sociālā kontrole Latvijā, 1914–1939* (2014) autore. Sagatavojusi zinātniskos komentārus Kaspara Aleksandra Irbes grāmatai *Slēptā dzīve : homoseksuāļa dienasgrāmata, 1927–1949* (2021). Daudzu zinātnisko rakstu autore.

Latvijas Banku bez pārspilējumiem var atzīt par vienu no labākajām Eiropas jauno valstu centrālajām bankām starpkaru periodā. Tā darbojās atbilstoši konkrētā laikmeta nosacījumiem, likumiem un arī paradumiem, no kuriem daudzi mūsdienās var šķist dīvaini vai pat nepieņemami. Savu galveno uzdevumu Latvijas Banka izpildīja – šaubas par nacionālās valūtas stabilitāti sabiedrībā neradās, un tas bija svarīgs nosacījums tautsaimniecības izaugsmei un valsts finanšu sistēmas reputācijai. Latvijas Bankas sarežģītā un vienlaikus ļoti interesantā vēsture ir pelnījusi, lai cilvēki to labāk pārzina – iepazīst to caur konkrētām personībām, kas bankā ir strādājušas un pieņēmušas lēmumus. Grāmata "Latvijas Bankas vēsture, 1922–1940" ir plats solis šajā virzienā. Tā ir brīnišķīga lasāmviela gan vēsturniekiem, gan visiem pārējiem, kas interesējas par Latvijas vēsturi.

Asoc. prof. Dr. hist. **Gatis Krūmiņš**

Lasītāja rokās nonāk pirmais akadēmiskais darbs par Latvijas Banku, balstīts izcilās avotu studijās. Darbu raksturo gan pamatoti secinājumi, gan milzīgs jauno faktu kops, gan raita un vienlaikus akadēmiska valoda. Viena no galvenajām darba vērtībām ir stāsti par daudzām interesantām un talantīgām personībām, kuras darbojās Latvijas Bankā.

Prof. Dr. habil. hist. **Aivars Stranga**